

HAL
open science

Nederländskans komen och svenskans komma. En kontrastiv undersökning.

Annika Johansson

► **To cite this version:**

Annika Johansson. Nederländskans komen och svenskans komma. En kontrastiv undersökning..
Linguistics. Stockholm University, 2006. Swedish. NNT : . tel-00492172

HAL Id: tel-00492172

<https://theses.hal.science/tel-00492172>

Submitted on 15 Jun 2010

HAL is a multi-disciplinary open access archive for the deposit and dissemination of scientific research documents, whether they are published or not. The documents may come from teaching and research institutions in France or abroad, or from public or private research centers.

L'archive ouverte pluridisciplinaire **HAL**, est destinée au dépôt et à la diffusion de documents scientifiques de niveau recherche, publiés ou non, émanant des établissements d'enseignement et de recherche français ou étrangers, des laboratoires publics ou privés.

ACTA UNIVERSITATIS STOCKHOLMIENSIS

Stockholm Studies in Scandinavian Philology

NEW SERIES

40

Nederländskans *komen* och svenskans *komma*
En kontrastiv undersökning

Akademisk avhandling för filosofie doktorsexamen
Institutionen för nordiska språk
Nederländska avdelningen
Stockholms universitet
106 91 Stockholm

Illustrationen på omslaget är gjord av Ritva Nordin

© Annika Johansson, Stockholm 2006

ISSN 0562-1097
ISBN 91-85445-24-X

Edita Norstedts Tryckeri, Stockholm 2006
Distributör: Almqvist & Wiksell International

Nederländskans *komen* och svenskans *komma*

En kontrastiv undersökning

Annika Johansson

Stockholms universitet

Abstract

Johansson, Annika, 2006. Nederländskans *komen* och svenskans *komma*. En kontrastiv undersökning. (*Dutch komen and Swedish komma. A contrastive study.*) Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Scandinavian Philology. New Series. 40. Almqvist & Wiksell International. 189 pp.

The aim of this dissertation is to give a detailed analysis of the Dutch verb *komen* 'come' and the Swedish verb *komma* 'come' based on a systematic comparison. Focus has been placed on grammatical polysemy and the study is written within the framework of cognitive linguistics. Both verbs can be defined as corresponding to a complex category consisting of a prototypical meaning and other meanings which can be central or peripheral in relation to the prototype.

Two monolingual corpora consisting of newspaper texts were used as sources of data: *INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995* and *Press 95, 96, 97 Concordances in Göteborg University's Bank of Swedish*. A sample of 1,490 tokens of *komen* and 1,518 tokens of *komma* was taken from the two corpora. When analyzing the two verbs and their context the following ten variables were taken into consideration: 1) physical movement, 2) animate or inanimate subject, 3) adverbial, 4) future reference, 5) bounded or unbounded aktionsart, 6) ingressive meaning, 7) accidentality, 8) infinitive marker, 9) predictive and/or intentional meaning, and 10) causativity.

The results indicate that *komen* and *komma* have the same prototypical meaning. However, the semantic extensions from the prototype differ between the two verbs. If we consider the two verbs in a network, the meanings of *komen* and *komma* occupy different positions relative to the prototype. On the one hand, when Dutch *komen* is a copulative verb and/or occurs in lexicalized verb phrases, the resultative meaning is more central, while the aspectual meaning is peripheral. On the other hand, the temporal meaning of Swedish *komma*, as a future auxiliary verb, holds a more central position than the resultative meaning which is more peripheral. Nevertheless, Dutch *komen*, which is not considered a future auxiliary verb, but is rather an aspectual auxiliary verb shows similarities in the present tense (*komen te + V2*) with the Swedish *kommer att* construction (a true future auxiliary verb). That is, Dutch *komen* can have clear future reference, but in a limited context. Whereas Dutch *komen* is categorized as a copulative verb, the Swedish *komma* is not considered a copulative verb. Nevertheless, it is clear from the corpus that Swedish *komma* has a copula-like function, but in a limited context. Finally, it has become clear that *komen* and *komma* have undergone somewhat different grammaticalization processes even though both verbs contain similar meanings.

Key words: contrastivity, Dutch verb *komen*, Swedish verb *komma*, corpus-based, networkmodel, prototype theory, grammaticalization

Förord

Jag hade en lång väg framför mig när jag blev antagen till forskarutbildningen i nederländska. Nu har jag kommit ända fram och vill tacka alla personer som på ett eller annat sätt har varit delaktiga i detta arbete.

Först och främst vill jag nämna min handledare Ingrid Wikén Bonde som har varit mitt stora stöd och som har lagt ner oerhört mycket tid på att läsa, sätta sig in i och diskutera mitt arbete. Dessutom har Ingrid alltid sett till att jag har kunnat prioritera mitt avhandlingsarbete. Ett stort tack, Ingrid. Jag vill också varmt tacka min biträdande handledare Tomas Riad för alla inspirerande samtal och för kompetent läsning av mitt arbete. Stort tack även till Staffan Hellberg som frikostigt har ställt sin tid till förfogande för diskussioner av allehanda slag. På mitt slutkollokvium har jag fått många insiktsfulla kommentarer som har bidragit till min avhandlings slutgiltiga utseende. Jag vill därför tacka kollokviets deltagare Staffan Hellberg, Jan Svanlund och Anna Vogel för deras viktiga insats.

Jag vill också rikta ett tack till Per Dahmström som har hjälpt mig med det statistiska urvalet och Pieter de Haan som inledningsvis vägledde mig i arbetet med den nederländska korpusen. Ytterligare personer som jag vill tacka är Susan Long som hjälpt mig med översättningen av min engelska summary, Pia Nordin som har stått för redigering och layout av min avhandling, samt Ritva Nordin som har illustrerat omslagsbilden.

Nederländska avdelningen vid Stockholms universitet är mycket liten och därför har det varit fantastiskt trevligt att få samarbeta med Institutionen för nordiska språk som vi numera tillhör. Jag har inte känt mig som en ensam doktorand i nederländska utan som en del av doktorandkollektivet vid institutionen. Tack till doktoranderna och övriga kollegor på nederländska avdelningen och vid Institutionen för nordiska språk.

Mina vänner i Sverige och i Nederländerna vill jag också nämna här för deras stöd och uppmuntran. Utan mina nederländska vänner hade dessutom inte Nederländerna och det nederländska språket fått en så central plats i mitt liv.

Mina föräldrar, Gisela-Agnes och Gunnar, har jag mycket att tacka för men främst för deras stöd under mina studieår.

Patrick, jag är så glad att du finns i mitt liv. Du är den omtänksammaste, finurligaste och mest franskspråkiga person jag känner.

Och sist tillägnar jag denna bok min älskade dotter Alice för att hon får mig att förstå vem jag är och vad som är viktigt.

Stockholm, januari 2006

Annika Johansson

Innehåll

1 Inledning och syfte.....	9
2 Forskningsbakgrund	11
2.1 Kontrastiv forskning nederländska/svenska.....	11
2.2 Forskning om verbet <i>komma</i>	14
2.3 Forskning om verbet <i>komen</i>	24
3 Teoretiska utgångspunkter	30
3.1 Grammatikaliseringsteorin	30
3.1.1 Grammatikaliseringsmönster för <i>komen</i> och <i>komma</i>	35
3.2 Prototyp teorin	37
3.3 Nätverksmodellen.....	38
4 Material och metod	40
4.1 Allmänt om korpuslingvistik.....	40
4.2 Material.....	41
4.2.1 Nederländskspråkiga och svenskspråkiga korpusar	41
4.2.2 Val av korpusarna Het 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995 och Press 1995, 1996, 1997.....	43
4.2.3 Urvalet av förekomster för <i>komen</i> och <i>komma</i>	44
4.3 Analysmetod.....	47
4.3.1 Huvudverb.....	50
4.3.1.1 Pseudosamordning	50
4.3.1.2 Partikelförbindelse.....	53
4.3.1.3 Lexikaliserad verbfras	55
4.3.2 Kopulaverb.....	58
4.3.3 Hjälpverb.....	60
4.3.4 De sex första variablerna	60
4.3.4.1 Fysisk rörelse	61
4.3.4.2 Animat och inanimat subjekt	62
4.3.4.3 <i>Komen</i> och <i>komma</i> + adverbial.....	63
4.3.4.4 Framtidsreferens	65
4.3.4.5 Avgränsad och oavgränsad aktionsart.....	67
4.3.4.6 Ingressiv betydelse.....	69
4.3.5 De resterande fyra variablerna	70
4.3.5.1 Accidentalitet	70
4.3.5.2 Infinitivmärke	71
4.3.5.3 Prediktionell och intentionell betydelse	73
4.3.5.4 Kausativitet	75
4.4 Frekvens per verbfunktion för <i>komen</i> och <i>komma</i>	75

5	<i>Komen</i> och <i>komma</i> som huvudverb	77
5.1	Prototypiskt <i>komen</i> och <i>komma</i>	77
5.1.1	Icke-prototypiskt <i>komen</i> och <i>komma</i>	84
5.1.2	Reviderad prototypisk betydelse.....	86
5.2	Pseudosamordning	88
5.3	<i>Komma</i> i partikelförbindelse	93
5.4	<i>Komen</i> i partikelförbindelse	94
5.5	<i>Komen</i> och <i>komma</i> i partikelförbindelse: en jämförelse.	96
5.5.1	Några rumsliga uttryck i svenskan och nederländskan	96
5.5.2	<i>Hit/dit</i> och <i>in/ut</i>	97
5.5.3	<i>Hier/daar</i> och <i>binnen/buiten</i>	99
5.5.4	Postpositionerna <i>in/uit</i> i nederländskan.....	104
5.5.5	Konstruktionen <i>komen + in</i>	105
5.6	Sammanfattning av rumsliga adverb i svenskan och nederländskan.....	107
5.7	<i>Komen</i> och <i>komma</i> i lexikaliserade verbfraser	108
5.8	<i>Komma</i> i den lexikaliserade verbfrasen	110
5.9	<i>Komen</i> i den lexikaliserade verbfrasen	112
5.10	<i>Komen</i> och <i>komma</i> i lexikaliserade verbfraser: en jämförelse	114
5.11	<i>Komma</i> i futuralt presens	115
5.12	<i>Komen</i> i futuralt presens	118
5.13	<i>Komma</i> och <i>komen</i> i futuralt presens: en jämförelse.....	121
6	Kopulafunktion och predikativ i nederländskan och svenskan.....	123
6.1	Definition.....	125
6.2	<i>Komen</i> som kopulaverb.....	126
6.3	<i>Komma</i> med subjektspredikativ	132
6.4	<i>Komen</i> som kopulaverb och <i>komma</i> med subjektspredikativ: en jämförelse.	137
7	<i>Komma</i> och <i>komen</i> som hjälpverb	139
7.1	<i>Komma</i> som aspektuellt hjälpverb	140
7.2	<i>Komma</i> som futuralt hjälpverb	145
7.3	<i>Komen</i> som aspektuellt hjälpverb	151
7.3.1	<i>Komen te + V2</i>	152
7.3.2	<i>Komen + V2</i>	156
7.3.3	<i>Komen + V2</i> i form av ett rörelseverb eller ett annat verb.....	159
7.4	<i>Komma</i> och <i>komen</i> som hjälpverb: sammanfattning och jämförelse	162
8	<i>Komma</i> och <i>komen</i> i nätverksmodellen	166
9	Slutdiskussion.....	172
	Summary	175
	Litteratur.....	181
	Bilaga: Kontrastiva publikationer nederländska/svenska	188

Figurer

Figur 1. Verbet <i>run</i>	39
Figur 2. Föreställningsschema för <i>komen</i> och <i>komma</i>	78
Figur 3. Deiktiskt <i>komen</i> och <i>komma</i> respektive deiktiskt <i>gaan</i> och <i>gå</i> ..	79
Figur 4. <i>Komma</i> i nätverksmodellen.....	166
Figur 5. <i>Komen</i> i nätverksmodellen.....	167

Tabeller

Tabell 1. Frekvens för <i>komen</i> i Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995	44
Tabell 2. Frekvens för <i>komma</i> i Språkbankens konkordanser Press 1995, 1996, 1997	44
Tabell 3. Urvalet för <i>komen</i>	45
Tabell 4. Urvalet för <i>komma</i>	45
Tabell 5. De tio variablernas fördelning per verbfunktion.....	48
Tabell 6. <i>Komma</i> och <i>komen</i> som huvudverb.....	50
Tabell 7. Frekvens per verbfunktion för <i>komen</i> och <i>komma</i>	76
Tabell 8. Prototypiskt <i>komen</i> och <i>komma</i>	87
Tabell 9. <i>Komma</i> i partikelförbindelse	93
Tabell 10. <i>Komen</i> i partikelförbindelse	95
Tabell 11. Rumsliga uttryck i nederländskan och i svenskan.....	97
Tabell 12. <i>Komen</i> och <i>komma</i> i lexikaliserade verbfraser.....	109
Tabell 13. Framtidsreferens hos <i>komma</i>	115
Tabell 14. Framtidsreferens hos <i>komen</i>	119
Tabell 15. <i>Komen</i> och <i>komma</i> i futuralt presens	121
Tabell 16. Nederländskans och svenskans terminologi för predikativ ..	123
Tabell 17. <i>Komma</i> som futuralt hjälpverb.....	148
Tabell 18. <i>Komen</i> som aspektuellt hjälpverb.....	151

1 Inledning och syfte

I den här avhandlingen tar jag upp både likheter och olikheter i ett jämförande perspektiv beträffande betydelserna hos det nederländska verbet *komen* och det svenska verbet *komma*. De två verben är härmed föremål för en kontrastiv analys. Jag avser att behandla just verben *komen* respektive *komma* på grund av deras omfattande bruk i nederländskan och i svenskan. Verben är generella rörelseverb till sin betydelse och beskriver inte specifikt och detaljerat hur själva rörelsen ser ut som t.ex. rörelseverben *springa* respektive *hardlopen* gör (se Bybee, Perkins & Pagliuca 1994:5). På grund av detta passar *komen* och *komma* in i ett stort antal kontexter och därmed förekommer de mycket frekvent både i nederländskan och i svenskan. I avhandlingen diskuteras inte verbens alla betydelser utan fokus ligger på grammatisk polysemi (flertydighet) snarare än på lexikal polysemi även om en gränsdragning inte alltid går att göra.

Den kontrastiva undersökningen är baserad på ett korpusmaterial och tanken är att korpusmaterialet och det jämförande perspektivet ska berika tolkningsmöjligheterna och skapa nya infallsvinklar på hur man kan tolka verbens betydelse. Jag har alltså valt att analysera autentiskt språkbruk istället för att använda en introspektiv metod. Den metod jag har skapat fungerar som ett redskap vid analysen av korpusmaterialet. Metoden går ut på att först etablera verbets syntaktiska funktion i satsen och därefter testa ett antal variabler på samma sats. De syntaktiska funktionerna är huvud- och hjälpverb samt för nederländskans *komen* också kopulaverb. Alla variabler är dock inte relevanta för samtliga syntaktiska funktioner. Detta kan benämnas en *corpus-oriented approach* där undersökningens material struktureras utifrån en modell (Weigand 1998:viii). Vid analysen av korpusmaterialet framgår dessutom att ordets olika betydelser är knutna till olika kontexter.

Undersökningen är både kvantitativ och kvalitativ. För vissa resultat föreligger mer omfattande statistiska beräkningar utförda på korpusen än för andra men alla resultat är också baserade på kvalitativa studier. Nästan varje betydelse och funktion hos *komen* och *komma* skulle kunna behandlas separat i en egen avhandling, t.ex. *komma* som futuralt hjälpverb i tempussystemet eller *komen* som kopulaverb. Jag är medveten om att det finns betydligt mycket mer att diskutera beträffande t.ex. kopulaverb i nederländskan men detta ryms inte i den här avhandlingen.

Komen och *komma* utgör en komplex kategori. Jag avser att diskutera verben utifrån en nätverksmodell baserad på kognitiv lingvistik (Langacker 1987, 1988, 1990). För det första ska jag försöka att etablera en prototypisk betydelse för verben vilken fungerar som ett slags bästa exemplar för kategorin. Frågan är då om *komen* och *komma* har samma prototypiska betydelse? Verbens övriga betydelser ska gå att härleda ur prototypen. Hur förhåller sig dessa betydelser till prototypen och till varandra? Detta kan beskrivas så att verben uppvisar olika kluster av betydelser, ett slags semantiska öar där betydelser samlas, och mellan dessa kluster är det relativt tomt (Croft & Cruse 2004:109–110). Jag utgår inledningsvis från verbens olika syntaktiska funktioner. Som huvudverb kan *komma* utgöra det första verbet i en pseudosamordning. Pseudosamordning finns inte som syntaktisk konstruktion i modern nederländska men den fanns i medelnederländskan. Jag vill se om den någonsin har funnits med *komen*? Bägge verb kan också vara partikelverb och verb i lexikaliserade verbfraser. Vilka skillnader och likheter uppvisar *komen* och *komma* då i förhållande till varandra? Nederländskans *komen* kan även vara kopulaverb. Har svenskans *komma* en liknande funktion eftersom verbet kan kombineras med subjektspredikativ? Generella rörelseverb som *komen* och *komma* har en benägenhet att utveckla grammatiska betydelser i större utsträckning än rörelseverb med mer specifik betydelse (Bybee et al. 1994:5–6). *Komma* har ju i främst grammatikaliserats till futuralt hjälpverb. Men i nederländskan har rörelseverbet *gaan* 'gå' utvecklats motsvarande funktion. Uppvisar *komen* någon som helst tendens att uttrycka framtidsreferens? Kan detta i så fall ge en fingervisning om ursprunget till svenskans *kommer att*-konstruktion? Och hur ser egentligen *komen:s* och *komma:s* grammatikaliseringsmönster ut i förhållande till varandra?

Valet av avhandlingsspråk stod mellan nederländska och svenska. I ett tidigt skede bestämde jag mig för att skriva denna avhandling på svenska trots att jag är nederlandist. Detta beror på att jag är verksam i Sverige och vill kunna bli läst av svenskar samt att min undersökning är kontrastiv och därmed inte bara behandlar nederländskan. Detta har fått som konsekvens att terminologin i första hand är svensk och att jag i vissa delar av avhandlingen har blivit tvungen att diskutera skillnaden mellan språkens grammatiska terminologi för att den kontrastiva analysen ska bli begriplig.

2 Forskningsbakgrund

I inledningen beskrev jag syftet med denna avhandling där det framkom att svenskans *komma* och nederländskans *komen* är föremål för en kontrastiv semantisk analys. Tidigare har ingen avhandling tagit upp svenska och nederländska i ett kontrastivt perspektiv.¹ Däremot har ett antal artiklar som jämför språken publicerats. Vissa artiklar och böcker beskrivs utförligare än andra då de har haft stor betydelse för avhandlingsarbetet. Inledningsvis diskuterar jag översiktligt nederländsk/svensk kontrastiv forskning i allmänhet, varpå kontrastiv analys av nederländska och svenska verb nämns något utförligare. Slutligen tar jag upp forskning om svenskans *komma* i ett separat avsnitt och forskning om nederländskans *komen* i ett eget avsnitt.

2.1 Kontrastiv forskning nederländska/svenska

Vid universiteten i Nederländerna och Belgien där undervisning i svenska ges och vid Stockholms universitet vid nederländska avdelningen har en mängd seminarieuppsatser, kandidat- och magisteruppsatser skrivits som är kontrastiva. I uppsatserna med kontrastivt perspektiv behandlas olika språkliga nivåer i nederländskan och i svenskan såsom fonologi (t.ex. Wikén Bonde 1967, Ölander 1999), analys på lexikal nivå (t.ex. Andersson 1998, m.fl. se nedan) samt på textnivå (t.ex. Ruighaver-Schippers 1997). Olika områden inom lingvistik har också tagits upp utifrån ett kontrastivt perspektiv, t.ex. barnspråksforskning (t.ex. Kuijper 1997), andraspråksinlärning (t.ex. Schilderman 1988, Schouten 1989) och översättningsproblematik (t.ex. Bolin 1993, Nygren 1994, Johansson 1995, Kevin 1998).

Vid Universiteit van Amsterdam, Scandinavisch Instituut, har uppsatser skrivits som kontrastivt analyserar verb i nederländska och i svenska och där en översättningskorpus har använts för att belysa skillnader och likheter mellan språken: t.ex. Koch (1990) om förflyttningsförmedlande verb och fraser i svenskan, Van Puffelen (1992) om *moeten* och *måste*,

¹ Wikén Bonde (1997) diskuterar översättningsproblematik nederländska–svenska i ett avsnitt i sin avhandling om receptionen i Sverige av nederländsk översatt litteratur. Detta avsnitt är dock ingen systematisk genomgång av översättningsproblematik.

och Hol (1994) om *tro, tänka, tycka*. Vid Rijksuniversiteit Groningen, Scandinavisch Instituut, har t.ex. Drenth & Jonkers (1985) skrivit om *måste-moeten* och *kunna-kunnen*, De Bruin-Henrikson (1987/88) om *skola-zullen* och Oudman (1988) om visuella perceptionsverb. Vid Rijksuniversiteit Gent, Scandinavisch Instituut har t.ex. Fonteyn (1997/98) i en uppsats analyserat förflyttningsverbens metaforiska användning på svenska och nederländska med hjälp av Språkbankens konkordans (Bonniersromaner II) och INL 5 Miljoen Woorden Corpus 1994 (Instituut voor Nederlandse Lexicologie). Någon jämförelse mellan *komma* och *komen* har dock inte gjorts tidigare.

Det har genom åren kommit ut ett antal läroböcker, t.ex. *Nederländsk grammatik* (De Rooy & Wikén Bonde 1971) och ordböcker, t.ex. *Norstedts/Van Dale Nederlands-Zweeds* och *Zweeds-Nederlands Handwoordenboek* (1996) som behandlar nederländska och svenska kontrastivt. Vidare har det publicerats ett antal artiklar som tar upp diverse språkliga aspekter kontrastivt för nederländskan och svenskan. I tidskriften *Tijdschrift voor Skandinavistiek* tycks det största antalet kontrastiva språkvetenskapliga artiklar gällande nederländskan och svenskan finnas samlade. Dessa berör dock inte ämnet för den här avhandlingen och kommer därför inte att diskuteras här men för den intresserade läsaren finns ett flertal artiklar upptagna i Bilaga.

I det följande tar jag upp två publicerade artiklar som i ett kontrastivt perspektiv beträffande nederländskan och svenskan specifikt behandlar nederländska och svenska verb.

I sin artikel om universellt och språkspecifikt i det svenska ordförrådets organisation diskuterar Viberg (1992) i ett avsnitt skillnader och likheter mellan det svenska och det nederländska verbordförrådet. Respektive verbordförråd delas in i semantiska fält efter verbens grundbetydelse och frekvens. Frekvensberäkningen av verben grundar sig på två korpusar som Viberg har använt: CELEX (42,4 miljoner ord, romantext, Universiteit van Nijmegen) för nederländskan och Nusvensk frekvensordbok (Allén 1971, tidningstext, 1 miljon ord) för svenskan. Svenskan och nederländskan uppvisar stor överensstämmelse beträffande indelningen av de tjugo vanligaste verben i semantiska fält för respektive språk vid frekvensberäkningen. Både *komen* och *komma* i fältet förflyttning ligger på sjunde plats medan *gaan* och *gå* hamnar på sjätte respektive tolfte plats i samma fält vid beräkningen av hur frekvent förekommande verben är i respektive korpus. *Gaan* har även funktionen futuralt hjälpverb i nederländskan och kan i denna funktion inte antas ha grundbetydelse. Svenskans *gå* har inte denna funktion men verbet kan betyda rörelse till fots vilket betydelsemässigt vanligen täcks av verbet *lopen* på nederländska. Huruvida detta tagits hänsyn till vid frekvens-

beräkningen anges inte men det får anses ha stor betydelse för vad som ska betraktas som verbets grundbetydelse och därmed påverka frekvensberäkningen för verben. Detsamma gäller för *kommer att*-konstruktionen som ju är futuralt hjälpverb i svenskan medan *komen* inte är det i nederländskan. Viberg nämner även termen nukleära verb som innebär att vissa verb har en central ställning inom ett semantiskt fält och visar väsentligt högre frekvens än övriga verb inom fältet. Både *gå* och *gaan* respektive *komma* och *komen* utgör nukleära verb inom fältet förflyttning. Vidare menar Viberg att nukleära verb universellt sett har en stark tendens att grammatikaliseras.

Vibergs metod går således ut på att först etablera ett antal semantiska fält baserat på en stipulerad grundbetydelse och därefter räkna alla förekomster av verben. I fältet förflyttning har han sedan rangordnat verben utifrån frekvens, t.ex. *komen* och *komma*, *gaan* och *gå* förekommer oftare än t.ex. *springa* och *hardlopen*, *promenera* och *wandelen*. Med hjälp av denna metod drar Viberg slutsatsen att det svenska och nederländska verbordförrådet uppvisar stora likheter.

Laureys (1991) behandlar problematiken kring partikelverben som grammatisk kategori i nederländskan respektive i svenskan vid sammanställandet av *Norstedts/Van Dale* nederländsk-svenska och svensk-nederländska ordbok. Inledningsvis bestämmer Laureys sig för att använda termen *partikelwerkwoord* för både de nederländska och de svenska konstruktionerna eftersom hon eftersträvar en enhetlig terminologi i sin beskrivning. Då partiklarna i nederländskan och svenskan uppvisar många likheter tycks de därmed kunna samlas under en och samma term i bägge språken. Vidare visar Laureys på att partiklarna i både nederländskan och svenskan kan utgöras av preposition, adverb, adjektiv, substantiv och prepositionsfras med en skillnad att det i nederländskan förekommer partiklar som är en verbstam, t.ex. *glimlachen* 'le'. I svensk språkbeskrivning brukar dock allmänt uppges att partikeln i partikelverb (eller partikelförbindelse) vanligen är en preposition eller ett adverb (Strzelecka 2003:15, SAG 3:417, Jørgensen 1995:51) medan denna gränsdragning alltså inte tycks förekomma i nederländsk språkbeskrivning. Till sist diskuterar Laureys olika praktiska problem vid sammanställningen av ordboken då partikelverben i nederländskan och i svenskan uppvisar olika syntaktiska mönster. Exempelvis nämner Laureys att sökord för verb i en ordbok vanligen står i infinitiv och att nederländska partikelverb i infinitiv skrivs ihop, t.ex. *langskomen* 'komma förbi' medan partikeln i svenska partikelverb placeras efter verbet (detta skapar även problem vid urvalet i min undersökning, se 4.2.3). Detta innebär att partikelverben för respektive språk hamnar på olika plats i ordboken: de svenska samlade runt grundverbet och de nederländska på olika platser i bokstavsordning

sorterade på partikelns begynnelsebokstav. Avslutningsvis pekar artikeln framåt mot andra tänkbara undersökningar inom forskningsfältet kontrastiv lexikologi beträffande svenskan och nederländskan.

2.2 Forskning om verbet *komma*

Jag kommer i detta avsnitt att först ta upp det som skrivits om *komma* i SAG där verbets olika funktioner översiktligt behandlas. Därefter diskuterar jag de avhandlingar och artiklar i vilka hjälpverbsfunktionen hos *komma* står i centrum. Slutligen behandlar jag Ekbergs avhandling (1989) om verb i övergångsfraser med fokus här på *komma* och Vibergs artikel (2003) om det polysema *komma*.

SAG tar i sin egenskap av grammatisk handbok för svenska språket upp verbet *komma* med hänseende på verbets funktion. Jag presenterar kortfattat det som diskuteras där och följer samma ordningsföljd som i SAG: *komma* som aktionellt verb och som kausativt verb, *komma* i olika betydelsefält, *komma* i funktionsverbsförbindelser, *komma* med predikativ, *komma* som futuralt hjälpverb och *komma* i pseudosamordningar.

Inledningsvis behandlas *komma* under ordklassen verb och beskrivs som subjektsautonomt i sin funktion som hjälpverb dvs. att referenter som anges med deras subjekt inte spelar någon semantisk roll vid verbet. Detta innebär att *komma* i princip kan kombineras med vilket subjekt som helst (SAG 2:508ff). Gruppen aktionella verb (denna kategori benämns även aspektuella hjälpverb i annan språkvetenskaplig litteratur) delas in i olika undergrupper där *komma* räknas till kategorin accidentiella verb. Detta innebär att den underordnade verbfrasens aktion händer eller inträder av en slump. *Komma* kan även i vissa kontexter tillhöra gruppen kausativa verb där ”subjektsreferenten är orsak till den underordnade frasens aktion: *komma ngn att göra ngt*”. (SAG 2:512) (se Rawoens nedan). SAG diskuterar också verbs olika betydelsefält och *komma* place-ras i tre olika betydelsefält: befintlighet och rörelse, t.ex. *komma hem*, kognition, t.ex. *komma ihåg* och kausala relationer, t.ex. *komma sig*.

Vanligen gör man skillnad på huvudverb och hjälpverb trots att det inte går att dra en tydlig gräns mellan dessa två verbfunktioner. SAG ställer upp ett antal kriterier på hjälpverbsegenskaper i ett schema som varierar beroende på verb. Beträffande *komma* uppfyller verbet flertalet av kriterierna för vad som får anses vara typiska hjälpverbsdrag, t.ex. att satser med verbet kan passiviseras utan betydelseförändring (aktiv ≈ passiv), att verbet har en defekt böjning och att verbet kan ta ett expletivt subjekt (subjekt som saknar referent). Bortfall av infinitivmärket anses också vara ett kriterium för hjälpverbsfunktion (SAG 2:541). Infinitiv-

märket är fortfarande ofta intakt i konstruktionen i skriftspråket men i tal-språket tenderar det att allt oftare falla bort (se nedan).

I SAG konstateras att *komma* även kan bilda funktionsverbsförbindelser vilket innebär att semantiskt enkla verb bl.a. *vara*, *ha*, *gå*, *komma* m.fl. tillsammans med ett abstrakt substantiv bildar en förbindelse som motsvarar ett semantiskt mera innehållsrikt verb, t.ex. *komma i gräl* motsvaras av det semantiskt innehållsrika verbet *gräla* (SAG 3:262–264).

Komma behandlas också i avsnittet om predikativ. Verbet kan konstrueras med ett bundet subjektspredikativ när detta är ett verbalt presensparticip och participet betecknar rörelse, t.ex. *komma springande*, *cyklande*, *gående* osv. (SAG 3:356–357).

Komma:s funktion som futuralt hjälpverb, ett av svenskans framtidsuttryck, beskrivs ingående. SAG nämner att när *komma* har futuralt betydelse står verbet i presens eller som huvudord i en infinitivfras. I preteritum- och supinumfras anses inte *komma* ha temporal betydelse. Vid beskrivningen av verbets funktion som futuralt hjälpverb tas olika bibetydelser upp hos verbet. *Kommer att* anger en prognos eller kalkyl utifrån de kunskaper eller den information som den som gör bedömningen har. Ingenting förmedlas om de deltagande personernas beslut eller planer. *Komma* uppges även i vissa kontexter ange att talaren anser sig ha goda skäl att anta att aktionen kommer att äga rum och att subjektsreferenten ibland själv har valt att genomföra aktionen (SAG 4:244–246). När *komma* har futuralt betydelse och står som huvudord i infinitivfraser gäller att aktionens tid inte framgår av kontexten. Dessa infinitivfraser är vanligen ett komplement till ett subjektsautonomt verb, t.ex. *Ministern torde komma att närvara vid högtidligheterna*, och har en formell prägel (SAG 4:252).

Till sist diskuteras *komma* (m.fl. förflyttningsverb) när verbet är första led i en pseudosamordning, t.ex. *Han kom och hälsade på*. Dessa förflyttningsverb i pseudosamordningar kan ta ett måladverbial men målet kan även vara underförstått. Satsen ska tolkas sekventiellt, dvs. subjektsreferenten utför till en början det första verbets avgränsade aktion och sedan påbörjas den aktion som anges med det andra verbet (SAG 4:906).

Flera böcker och artiklar tar upp verbet *kommer att/kom att* som en del av en större undersökning av svenskans tempussystem. Då ju konstruktionen *kommer att* är en av svenskans möjligheter att uttrycka framtid behandlas verbet som futuralt hjälpverb i dessa undersökningar, se t.ex. Afzelius 1906, Andersson 1977, Beckman 1917, Beckman 1959 (1904), Dahl 1992, Körner 1941, Noreen 1904, Platzack 1978, 1979, Sadalska 1993, Tjekalina 1991. Dessa diskuteras och refereras av Christensen (1997).

Christensens avhandling är det enda verk som ger en heltäckande bild av de centrala framtidsuttrycken i svenskans temporal system. Det är inte någon empirisk undersökning utan den har en teoretisk infallsvinkel där själva språkssystemet undersöks. Då svenskan saknar morfologiskt futurum används istället presens av huvud verbet (futuralt presens) eller hjälpverbskonstruktion, främst futuralt *skola* och futuralt *komma*, i satser där en referentiell händelse är förlagd till tiden efter talögonblicket (1997:9). Det som framför allt kommer att hamna i fokus här är Christensens analys av svenskans futurala *komma* och aspektuella *komma*. Inledningsvis för Christensen en diskussion om hur futuralt *komma* kan tänkas ha uppstått. Hennes beskrivning tar avstamp i de teorier som Bybee et al. (1994) presenterar. Bybee et al. beskriver hur grammatikaliseringen av verbrelaterade morfem följer liknande mönster i olika språk. Vad gäller futurum ska alla futurumformer ha passerat ett stadium där de uttrycker intention och först därefter ha utvecklat prediktionell betydelse (förutsägelse). Denna hypotes ifrågasätts av Christensen som menar att det inte finns några belegg för att futuralt *komma* någonsin skulle ha haft intentionell betydelse (se även Dahl 2000a:322). Anledningen till att denna hypotes har uppstått beror enligt Christensen på att Bybee et al. har haft *be going to*-konstruktionen som typexempel vid beskrivningen av alla framtidsuttryck utvecklade ur *come* och *go*. Skillnaden mellan *come* och *go*, som även redovisas hos Schlyter (1979) och Ekberg (1989, se nedan), är att *go* anger en rörelse från en plats och *come* anger en rörelse till en plats vilket påverkar utvecklingen av framtidsuttryck som *come* och *go*:

Satsen *Hon har gått* implicerar 'hon är inte längre här' och platsen och perspektivet är 'här', dvs. platsen som hon har lämnat, utgångspunkten. Satsen *Hon har kommit* implicerar 'hon är här' och platsen och perspektivet är också 'här', men denna gång platsen som hon har uppnått, dvs. målet. (Christensen 1997:19)

Christensen menar, med stöd i Ekbergs analys, att intention bara kan uppstå i en spatial konstruktion om komponenten utgångspunkt finns med. Utan en utgångspunkt kan det inte finnas en plats eller en tidpunkt då subjektet har en viss intention (1997:20). Hos det spatials *komma* finns inte komponenten utgångspunkt och därmed inte heller den intentionella betydelsen. Christensen driver istället tesen, som hon baserar på Bojesson (1995:23–25), att futuralt *komma*:s källkonstruktion är det aspektuella hjälp verbet *komma*. Hon tänker sig att ett för de germanska språken gemensamt hjälpverb *komma*, med aspektuell betydelse, i tyskan började konstrueras med verb från den merkantila sfären, t.ex. *kosta*, för att uttrycka framtid. Dessa *komma att kosta*-konstruktioner ska sedan ha inlånats i svenskan eftersom de tidigaste beleggen (1580-tal) på futuralt

användning av *komma* just är denna typ av konstruktioner. Verb som *bekosta*, *kosta* och *stå* 'kosta' fanns redan i svenskan vilket skulle underlätta för ett inlån av hela *komma att kosta*-konstruktionen från tyskan (Christensen 1997:48–49). Christensen medger dock att denna tes inte kan bekräftas eftersom detta kräver en undersökning av ett historiskt empiriskt material.

I det följande ges en sammanfattning av den del av Christensens avhandling som synkront belyser aspektuellt och futuralt *komma*. Christensen analyserar hjälpverbet *komma* som primärt ett aspektuellt hjälpverb där den temporala relationen mellan hjälpverbet *komma* och det underordnade verbet är [V1, V2] i alla verbets former (1997:79).² *Komma* refererar då till en situation som innebär initierandet av V2-situationen vilket temporalt betyder att relationen mellan V1 och V2 är överlappning (1997:113), dvs. en enhetlig situation där ett visst moment av V2-situationen fokuseras. Det finns alltså inget temporalt avstånd där först den ena aktionen inträffar och sedan den andra aktionen tar vid. Andra verb med denna struktur är de aspektuella hjälpverben *börja*, *sluta*, *fortsätta* och *råka*. Det futurala *komma*, *kommer att*-konstruktionen, ska således ha utvecklats ur aspektuellt *komma* i presens som kunde ange framtidsreferens i vissa kontexter. En konsekvens av detta är att futuralt *komma* är knutet till presensformen och aspektuellt *komma* är undanträngt i presens och främst knutet till preteritum- och supinumformen. Futuralt *komma* är alltså en sekundär (temporal) betydelse enligt Christensens resonemang. Vidare för hon fram hypotesen att hjälpverbet *komma* är kontextkänsligt på grund av sitt tunna semantiska innehåll vilket också är anledningen till att verbet har delats upp i de två huvudfunktionerna aspektuell och futuralt betydelse beroende av kontexten.

Att den futurala betydelsen har lexikaliserats hos *kommer att* visar sig tydligast i att konstruktionen tenderar att förlora sitt infinitivmärke, främst i talspråket. Verbets utvecklingsprocess har därmed ännu inte avstannat. Vidare antas att futuralt *komma* kommer att utvecklas mot en ren prediktionell betydelse men att verbet fortfarande uppvisar olika bibetydelser beroende av kontext. Christensen ger en bred översikt över dessa olika bibetydelser hos futuralt *komma* (1997:189ff). Viktigt i Christensens analys av futuralt *komma* är komponenten 'målet uppnås' som hänger samman med komponenten 'intention irrelevant'. Att intention i satserna är irrelevant kan knytas till att fokus ligger vid rörelsens slut, dvs. slutpunktsfokus och då kan man ingenting veta om rörelsens början och därmed subjektets intentioner. Att Christensen beskriver *komma* med komponenten 'intention irrelevant' och inte med '-intention' beror på att

² V1 = överordnat verb, dvs. det finita verbet och V2 = underordnat verb dvs. en infinitivform (Christensen 1997:73).

verbet också kan kombineras med intentionella kontextavhängiga element i en sats vilket omöjliggörs om *komma* erhåller draget '-intention' (se avsnitt 7.2). Vidare postuleras att futuralt *komma* kan ha uppkommit för att fylla en lucka i systemet då de andra framtidsuttrycken, futuralt presens och *skola*, fungerar dåligt i kontexter där satsen refererar till icke-intentionella, icke-kontrollerbara situationer som struktureras som oavgränsade aktioner, framför allt som tillstånd. Futuralt *komma* har lägst frekvens bland de tre svenska framtidsuttrycken. Det förekommer dock i alla stilarter, kan kombineras med de flesta underordnade verb och bortfallet av *att* ger uttalslättnad. Dessa faktorer talar för att verbets användning kan breda ut sig. Christensen menar dock att futuralt *komma* har som sitt prototypiska användningsområde icke-intentionella och icke-kontrollerbara situationer i satser med tredje personens subjekt (1997:205–206).

Aspektuellt *komma* diskuteras inte lika ingående men sammanfattningsvis kan man säga att verbet tillför komponenten '-intention' till satser som innan dess är intentionella och kontrollerbara till skillnad från futuralt *komma* där '-intention irrelevant' föreligger. *Komma* blir i dessa satser accidentiellt och kan bytas ut mot *råka* jämför t.ex. *Han satte sig bredvid henne* med *Han kom att/råkade sätta sig bredvid henne*. Aspektuellt *komma* uppvisar även andra betydelser vilka sammanhänger med egenskaper hos V2 som kontrollerbarhet, intentionalitet och aktionsart (1997:191–196).

I kapitel 7 använder jag ett flertal av Christensens komponenter vid analysen av svenskans futurala och aspektuella *komma* samt nederländskans *komen* som hjälpverb.

Falk (2002) diskuterar *komma*:s historiska utveckling till futuralt hjälpverb och anknyter till Bojesson (1995) och Christensen (1997). Falk anför inledningsvis exempel från fornsvenskan där *komma* förlorat sin konkreta rörelsebetydelse och i stället anger en abstrakt övergångsbetydelse i form av *komma* + prepositionsfras. De första exemplen hon har funnit där komplementet är ett verb i infinitiv är från 1500-talet. Betydelsekomponenterna i dessa konstruktioner motsvarar komponenterna hos det moderna aspektuella hjälp verbet *komma*. Falk drar den försiktiga slutsatsen att huvud verbet *komma* först har grammatikaliserats till aspektuellt hjälpverb och att det därefter i vissa kontexter kunde få futuralt tolkning (*kommer (till) att*). Denna tolkning grammatikaliserades sedan i början av 1700-talet till en kontextoberoende futuralt tolkning. Falk noterar med referens till Bojesson att *kommer att kosta*-konstruktionen (se ovan) är frekvent under perioden före 1700-talet och menar att om ett inlån skett måste det vara hela uttrycket som lånats in från tyskan, inte endast verbet *kommer* som futuralt hjälpverb. Hon tror dock inte att ett enda uttryck kan ha haft en så stor betydelse för uppkomsten av *komma*

som futuralt hjälpverb men att konstruktionen möjligen kan ha haft viss påverkan (2002:94–95).

Trops (2003) undersökning av utvecklingen av framtidsrefererande uttryck hos kvalificerade och snabba inlärare i svenska över tid är empirisk. Hon använder sig av ASU-korpusen (andraspråkets strukturutveckling) och Christensens avhandling fungerar som teoretisk bakgrund till studien. Hon diskuterar givetvis samtliga framtidsuttryck i svenskan (futuralt presens, futuralt *skola*, *komma* och *modala hjälpverb*), men här fokuserar jag på hennes resultat beträffande utvecklingen av användningen av futuralt *komma* hos inlärare. Tropp jämför inlärarnas bruk av framtidsuttryck med en jämförelsegrupp bestående av infödda informanter. Av studien framgår att inlärarna inte övergeneraliserar uttryck med *kommer att* i kontexter där det är mindre idiomatiskt. Däremot tycks uttryck som inte är idiomatiska i kontexten ersätta *kommer att* i funktioner där detta är det mest idiomatiska. Framför allt övergeneraliserar inlärarna *skola* (men även presens) under den tidiga inlärningsperioden i uttryck som snarare kräver *kommer att* som framtidsmarkör. Inlärarna tillägnar sig dessutom *skola* som framtidsmarkör före *kommer att*. Som en följd av detta visar det sig att inlärarna använder *kommer att* mer sällan än de infödda informanterna. Tropp menar att inlärarna i viss mån har tillägnat sig *kommer att*-konstruktionen mot slutet av sin utbildning i svenska men att den samtidigt inte är helt befäst i språket (2003:98ff). I några av inlärarnas uppsatser har Tropp bedömt att komponenten 'intention irrelevant' föreligger utifrån Christensens modell. Om man väljer *kommer att* när V2:s aktion är kontrollerbar och intentionell blir detta ett sätt att markera "att satsen inte handlar om subjeksreferenten vid talögonblicket utan istället om den framtida situationen och dess konsekvenser för de inblandade referenterna eller de samtalande" (Christensen 1997:202). Tropps exempelmening *Jag kommer bara att skriva om DN för jag har inte läst någon annan svensk tidning*, ska alltså inte betraktas som intentionell (2003:102).

Dahls (2000a) typologiska undersökning om futurala uttryck i europeiska språk tar även upp svenskans *kommer att* och *bli*. Inledningsvis nämner Dahl att det inte råder något motsatsförhållande mellan prediktionell och intentionell betydelse hos framtidsuttrycken, dvs. bägge betydelserna kan verka i samma framtidsuttryck.³ I artikeln delas de europeiska språken in i två grupper där den ena gruppen har en morfologisk futurumform medan den andra gruppen snarare har olika uttryck i presens som futuralt uttrycksmedel. Dock kan även de flesta språken i undersök-

³ Christensen (1997) uppfattar inte heller prediktionell respektive intentionell betydelse hos framtidsuttryck som ett motsatsförhållande utan bägge betydelse kan verka samtidigt i ett futuralt uttryck.

ningen med grammatikaliserad futurumform använda futuralt presens för att ange framtid eller andra sorters framtidsuttryck med olika betydelse-nyanser. Dahl går igenom olika framtidsuttryck som är gemensamma för olika språk. Här följer några exempel. Framtidsuttryck utvecklade ur *gå* (s.k. de-*andativa*) finns i bl.a. nederländskan, engelskan, franskan. Framtidsuttryck med motsvarigheten till *skola* finns hos de flesta germanska språk men hur man använder uttrycket i de olika språken varierar stort. Dahl uppger att endast nederländskans *zullen* och engelskans *shall* är prediktionella (2000a:320).⁴ Framtidsuttryck utvecklade ur *komma* (s.k. de-*venitiva*) finns i svenskan, norskan och danskan samt i rätoromanska dialekter i Schweiz. Dahl föreslår i likhet med Christensen (1997) att detta framtidsuttryck kan ha utvecklats ur aspektuella konstruktioner av typen *I came to hate him* vilket indikerar att subjektsreferenten inte har kontroll över aktionen och vilket i sin tur har utvidgats i futural kontext till att bli en prediktionell betydelse, dvs. en förutsägelse om en framtida aktion, *You will come to hate him*, eftersom bl.a. futuralt *komma* sällan har intentionell betydelse där subjektsreferenten styr aktionen. Dahl poängterar vidare att detta går emot antagandet av Bybee et al. (1994) (se ovan). Avslutningsvis konkluderar Dahl att de germanska språken i norra Europa (med undantag för engelskan som använder *will*), samt de finsk-ugriska språken helt saknar morfologiskt futurum och därmed bildar en s.k. ”futureless area” i norra Europa. Övriga europeiska språk bl.a. romanska språk har morfologiskt futurum dvs. i högre grad grammatikaliserade futurumformer.

Komma kan i svenskan ha kausativ betydelse (se även SAG 2:512). Rawoens (2002) diskuterar i en artikel hur kausala förhållanden tar sig uttryck i språket. Hon tar upp olika kausala konstruktioner: lexikala kausativa verb där den kausativa betydelsen är inherent, t.ex. *orsaka* och analytiska konstruktioner med ett kausativt hjälpverb som kärna där verbet antingen uppbär viss lexikal betydelse, t.ex. *orsaka att* eller är betydelse-tomt, t.ex. *komma att* (Den berömda tvisten om ”Gilliare Kwaal” (...) som kom Lars Lucidor att hamna i fängelse (...) p97). För de analytiska konstruktionerna med kausativt hjälpverb uttrycks den kausativa betydelsen i princip på det syntaktiska planet i form av en komplex sats med två separata verbformer. Mönstret för *komma* ser ut på följande sätt: *komma* + NP + (*till*) + *att* + V inf. Det specifika för *komma*, *få*, *låta*, *ha* och *förmå* är alltså att de i den kausativa konstruktionens sammanhang kan ses som betydelse-tomma. I Rawoens undersökning, baserad på Språkbankens konkordanser med tidningstexter från 60-talet fram till 90-talet (40 miljoner ord) visar det sig att konstruktionen med kausativt

⁴ Nederländska *zullen* har dock oftast andra betydelser, t.ex. modal betydelse, se *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (1997:46) och De Rooy & Wikén Bonde (1971:117–120).

komma inte är frekvent. Hon har endast hittat 84 belägg totalt. Ett frekventare alternativ till *komma* är verbet *få* (se även Viberg 2003:79).

I några artiklar har det vacklande bruket av *att* i *kommer att*-konstruktionen iakttagits. Mjöberg (1950) har främst studerat tidningsspråk och lagt märke till bortfallet av *att* allmänt i verbfraser vilket bl.a. har drabbat *komma*. Han skissar två anledningar till bortfallet av *att*. För det första anser han att eftersom de modala hjälpverben i stor utsträckning förenas med infinitiv utan *att* skulle detta ha utvidgats till att även gälla verb som i betydelsen stod nära de modala hjälpverben. Detta fördes senare vidare till ytterligare andra närbesläktade verb (1950:72). För det andra skulle bortfallet av *att* kunna ha stilistiska skäl. Tidningsspråket vill vara ekonomiskt vilket leder till en preferens för telegramstil där formord faller bort. Vidare nämns också strävan efter att undvika två *att* som skulle stå nära inpå varandra, t.ex. *man kommer bli tvingad att vända sig till andra kraftkällor* (1950:79). Reinhammar (1980, 1987) har också noterat slopandet av *att* i *kommer att*-konstruktionen och tror sig se det kanslistilspåverkade officiella språket som skäl till detta där man allmänt möter *att*-strykningar. Dessa artiklar är på det hela taget normativa och förespråkar behållandet av *att* i konstruktionen. Melin-Köpilä (1994) och Källgren (1996) nöjer sig med att konstatera att bortfall av infinitivmärket i konstruktionen förekommer.

Hagren (2005) tar upp hjälpverbet *komma* i sin artikel om användningen av infinitivmärket i svenska dialekter. Hon konstaterar att inte ett enda belägg med hjälpverbet *komma* utan infinitivmärke har påträffats i hennes material, vare sig i futural eller i aspektuell användning. Hon räknar då *å, te å, te, ti* e.d. som infinitivmärken men nämner samtidigt att det är möjligt att betrakta *te* som en preposition till *komma* eller ingående i ett infinitivmärke *te å* (2005:109ff).

Ekbergs avhandling tar upp abstrakta övergångsfraser med verben *falla, gå, komma* och *råka*. En abstrakt övergångsfras definieras som ”en lexikaliskt enhetlig och semantiskt härledbar verbfras som betecknar en övergång från ett tillstånd till ett annat” (Ekberg 1989:14). Vidare har hon avgränsat undersökningen till att gälla verbfraser med strukturen verb + prepositionsfras där endast verben *falla, gå, komma* och *råka* i kombination med prepositionerna *i, på, till* och *ur* behandlas. Valet av verb hänger samman med att just dessa förekommer mycket frekvent i abstrakta övergångsfraser. Vidare nämns att de abstrakta övergångsfraserna ofta kan ersätta ett enkelt verb, t.ex. *komma till insikt = inse*. Detta tycks visa på att dessa fraser har en dubbel tillhörighet, å ena sidan i lexikonet och å andra sidan i syntaxen då de också är syntaktiska konstruktioner men med vissa restriktioner. Dessutom är de abstrakta övergångsfraserna produktiva och bildas enligt mönstret verb + prepositionsfras där förbindelsen

verb + preposition betecknar övergång och nominalfrasen i PP:n betecknar det tillstånd eller den verksamhet som utgör målet (eller utgångspunkten) för övergången (Ekberg 1989:157). De abstrakta övergångsfraserna förekommer i olika semantiska fält där verb + preposition är konstant medan nominalfraserna kan delas in i olika semantiska domäner. Ekberg menar att dessa semantiska grupperingar kan beskrivas som arketypiska övergångsfraser. Dessa nominalfraser beskrivs som olika arkellexem vars lexikala innehåll kan beskrivas med ett eller flera särdrag. Det finns två huvudfält: det mentala/fysiologiska huvudfältet och huvudfältet verksamhet/yttre tillstånd. Det mentala/fysiologiska huvudfältet är uppdelat på avsnitten emotion, t.ex. *komma i obalans*, kognition, t.ex. *komma i tankar* och fysiologiskt tillstånd, t.ex. *komma till medvetande*. Huvudfältet verksamhet/yttre tillstånd delas in i konflikt, t.ex. *komma i gräl*, verbal kommunikation, t.ex. *komma i samtal*, tvång/beroende, t.ex. *komma i ekonomiskt beroende* och social kontakt, t.ex. *komma i kontakt*. De exempel på fraser med *komma* som anges här är exempel på arketypiska övergångsfraser vilka just ofta tycks konstrueras med verbet *komma*.

Ekberg diskuterar också de abstrakta övergångsfrasernas funktion i förhållande till de enkla predikaten. Fraserna anses här fylla ett flertal funktioner. Bl.a. kan en övergångsfras ändra intentionsbetydelsen, vilket diskuteras utförligt för verbens del. *Komma* anses vara ospecificerat för draget intention medan *gå* är intentionellt. Om man utgår ifrån att *gå* har källfokus startar rörelsen vid en utgångspunkt där igångsättandet av rörelsen är synlig för betraktaren och därför styrd av den mänskliga viljan (intention). Då *komma* har målfokus dvs. rörelsen relateras till en slutpunkt, blir endast slutfasen av rörelsen synlig för betraktaren och därmed igångsättandet (intentionen) osynlig för betraktaren. Detta får alltså som konsekvens att *komma*:s målfokus gör verbet ospecificerat för draget intention. Detta innebär i sin tur att abstrakta övergångsfraser med *komma* kan kombineras med både intentionella nominalfraser, t.ex. *komma till beslut* och icke-intentionella nominalfraser, t.ex. *komma i trans*, vilket inte är möjligt för *gå* som är intentionellt och därmed måste kombineras med en intentionell nominalfras, t.ex. *gå till anfall* och **gå i obalans*.

I den forskning som tagits upp ovan om *komma* framgår att verbet är polysemt och har flera olika syntaktiska funktioner. Viberg (2003) gör en fördjupad analys av *komma* och diskuterar inte svenskans verbordförråd i allmänhet (jfr Viberg 1992 ovan). Viberg har här för avsikt att ta fram det polysema *komma*:s huvudbetydelser med hjälp av Språkbankens engelsk-svenska parallellkorpus och en parallellkorpus sammanställd av Viberg bestående av svensk romantext översatt till engelska, tyska, franska och finska och romantext från dessa språk översatt till svenska. Dessutom vill han genom att kontrastera *komma* med översättningsekvivalenterna i

ovan nämnda språk visa vilka enheter som utgör universella drag och vilka som kan anses vara språkspecifika. Han har delat upp verbets betydelse i tre grupper: rörelse i det fysiska rummet, utvidgad lexikal betydelse och grammatisk betydelse.

Till att börja med etablerar han *komma*:s deiktiska betydelse i kontrast med *gå* utifrån Di Meolas version av föreställningsschemat för rörelse (Di Meola 1994, 2003). Där har *gå* fokus på utgångspunkten och rörelsen sker bort från en betraktare, t.ex. *Hon går in i rummet*, medan *komma* har fokus på slutpunkten med en rörelse mot en betraktare, t.ex. *Hon kommer in i rummet*. Vidare baserar Viberg sin analys av det deiktiska *komma* på Fillmore (1975) som analyserar deixis genom att systematiskt revidera ett antal uppställda hypoteser.⁵ När *komma* uttrycker rörelse i det fysiska rummet menar Viberg att den deiktiska komponenten 'rörelse mot en betraktare' ofta har neutraliserats och verbet uttrycker den mer generella betydelsen 'rörelse mot en slutpunkt'. Detta skulle hänga ihop med att ankomst i svenskan främst verkar uttryckas med verbet *komma* medan t.ex. engelskan mer frekvent använder *arrive* och franskan *arriver* som ju inte är deiktiska verb. Vidare nämner Viberg komponenten 'hinder av rörelse' där den fysiska rörelsen initierad av subjektsreferenten möter ett hinder, t.ex. i satsen *Genom den hålvägen kom man väl inte fram förrän till våren* (Viberg 2003:85ff).⁶ I dessa satser är också den deiktiska komponenten neutraliserad.

Den andra övergripande funktionen för *komma* som Viberg nämner är utvidgad lexikal betydelse. När verbet avviker från den basala betydelsen 'rörelse i ett fysiskt rum' kan *komma* kombineras med olika slags subjekt som är inanimata och uttrycker en naturkraft, t.ex. vind, ett sinnesintryck, t.ex. lukt, en tidpunkt, t.ex. vår, ett mentalt uttryck, t.ex. tanke och verbal kommunikation, t.ex. nyhet.

Den tredje huvudbetydelsen för *komma* kallar Viberg grammatisk betydelse och syftar främst på verbets egenskap av futuralt hjälpverb i svenskan. I engelskan, tyskan och franskan används inte motsvarigheten till *komma* som futuralt hjälpverb medan detta är möjligt för finskan. *Kommer att*-konstruktionen anger mest frekvent prediktionell framtid utan några andra modala bibetydelser. Dock kan verbet tillsammans med ett animat subjekt uttrycka intentionell framtid och tillsammans med ett modalt hjälpverb anger satsen modal framtid, t.ex. *kan komma*. Viberg nämner även *komma*:s möjlighet att ange förfluten framtid, t.ex. *kom att*, där verbet uttrycker samma prediktionella betydelse som ovan vilket inte

⁵ Det deiktiska *komen* och *komma* diskuteras mer ingående i resultatkapitlet om prototypisk betydelse där även begreppet deixis tas upp, se 5.1.

⁶ Di Meola (2003) nämner ytterligare två sådana komponenter för tyskans *kommen*, accidentalitet och transport, som neutraliserar den deiktiska betydelsen hos verbet (se 5.1.1).

har någon översättningsekvivalent i de språk han jämför svenskan med. Dessutom har *kom att* som förfluten framtid ytterligare två betydelser: aktionen som hjälpverbet uttrycker framstår som ett objektiva faktum och konstruktionen anger ett dubbelt perspektiv där situationen betraktas som framtida utifrån en punkt i det förflutna, t.ex. *Så utbildades ett världsligt frälse, en adel som kom att omfatta hela riket* (2003:99). Konstruktionen *kommit att* kallar Viberg också förfluten framtid.⁷ Till den grammatiska betydelsen räknas även vissa konstruktioner med *komma att* + V2 med inkoativ betydelse och/eller kausativ betydelse. Viberg menar att man bara kan tala om inkoativ och kausativ betydelse när den futurala betydelsen uteblir. Han nämner den inkoativa konstruktionen *kom att tänka på* som den mest frekventa i materialet. Slutligen uppger författaren att konstruktioner med *komma* + adjektiv (dvs. *komma* som kopulaverb) inte är möjliga i svenskan.

2.3 Forskning om verbet *komen*

Det finns en tydlig övervikt för antalet artiklar och böcker som har skrivits om svenskans *komma* i jämförelse med vad som har skrivits om nederländskans *komen*. En anledning till detta torde vara att svenskans *komma* som hjälpverb är ett av svenskans centrala framtidsuttryck. En sådan funktion intar inte nederländskans *komen*. *Kommer att*-konstruktionen är ett fenomen som har studerats ingående i svenskan vilket antagligen också har bidragit till att det har skrivits artiklar som behandlar andra funktioner hos *komma* (se ovan).

Här kommer jag att presentera det som finns skrivet om nederländskans *komen*. Inledningsvis diskuterar jag hur *komen* tas upp i *Algemene Nederlandse Spraakkunst* (ANS 1997), nederländskans motsvarighet till svenskans SAG. Därefter behandlar jag i kronologisk ordning de artiklar som finns om *komen* vilka alla tar upp kopulafunktionen.

I ANS beskrivs verbet *komen* i olika syntaktiska konstruktioner och vad verbet kan tänkas få för betydelse i de specifika konstruktionerna. Dessutom nämns även kopulafunktionen.

För det första nämns att *komen* kan kombineras med ett verb som anger på vilket sätt kommandet sker. Verbkomplementet kan vara antingen ett particip eller en infinitiv utan infinitivmärket *te*. Det finns fyra möjliga varianter på detta: 1) verbkomplementet är ett rörelseverb och är sammansatt med ett adverb som anger riktning, t.ex. *komen binnengelopen/*

⁷ Viberg anger alltså tvärtemot SAG (4:246) att även *komma* i preteritum och supinum har temporal betydelse. Christensen tycks inte en mellanposition och mena att aspektuellt *komma* har temporal förskjutning (1997:193).

binnenlopen 'komma gående in', 2) verbkomplementet är ett rörelseverb och står tillsammans med ett riktningsadverbial, t.ex. *naar Nijmegen komen gereden/rijden* 'komma körande till Nijmegen' och 3) verbkomplementet är sammansatt med adverbet *aan*, t.ex. *komen aangemopperd/aanmopperen* 'komma gnällande' (ANS:964–965) eller 4) infinitiven är ett rörelseverb utan obligatoriskt adverb, t.ex. *komen vliegen* 'komma med flyget' (ANS:981).

Ytterligare en kombination med *komen* utan infinitivmärket *te* tas upp. *Komen* med en infinitiv utan infinitivmärket *te* i betydelsen 'förflytta sig': *komen om te (...)* 'komma för att (...)' eller *komen en (...)* 'komma och (...)', t.ex. *Mijn petekind komt bij me logeren* 'Mitt gudbarn kommer och sover över hos mig' (ANS:981–982).

Dessutom diskuteras en konstruktion där *komen* står tillsammans med en infinitiv och infinitivmärket *te*. Dessa satser anger att subjektsreferenten inte har kontroll över aktionen, t.ex. *Zij kwam naast mij te zitten* 'Hon kom att sitta bredvid mig'. Men här diskuteras också möjligheten att ta bort infinitivmärket varpå subjektsreferenten styr aktionen, t.ex. *Zij kwam naast mij zitten* 'Hon kom och satte sig bredvid mig'. Det finns även konstruktioner där infinitivmärket *te* är obligatoriskt före infinitiven, t.ex. *komen te overlijden/vallen* 'komma att avlida/falla', annars blir satsen ogrammatisk. *Komen* uppges här endast ha en omskrivande funktion (1997:982). Riktigt vad som menas med detta är oklart.

Till sist tar ANS upp *komen* som ekvivalent till *worden* 'bli' i dess funktion som kopulaverb. I vissa kontexter används *komen* istället för *worden*, t.ex. *vrijkomen* 'bli fri'. Vilka specifika kontexter det rör sig om diskuteras inte (ANS:1123–1124).

Heinsius (1927), dåvarande redaktör för *Woordenboek der Nederlandse Taal* (nederländskans motsvarighet till SAOB), diskuterar *komen* som kopulaverb i sin artikel *Een eigenaardig gebruik van het ww. komen* 'Ett märkligt bruk av verbet *komen*'. Heinsius söker en historisk förklaring till verbets kopulafunktion och menar att det redan finns exempel på bruket av *komen* som kopulaverb i *Middelnederlandsch Handwoordenboek* (ordbok över medelnederländskan) och att det där även nämns att verbet uppträder som kopula i dagens sydliga dialekter i det nederländska språkområdet, framför allt i västflamländskan. Dessutom menar artikel-författaren att han också har noterat att *komen* används som kopula i tal-språket i den sydholländska dialekten. Vidare upplyser Heinsius om att bruket dessutom finns i det norra språkområdet men då begränsat till vissa specifika kombinationer i betydelsen *worden* 'bli', t.ex. *klaar komen* 'bli färdig', *gereed komen* 'bli färdig', *vrij komen* 'bli fri', *los komen* 'bli tillgänglig/lös', *goed komen* 'bli bra' (1927:27). Exempelmeningarna från flamländskan och sydholländskan har färre restriktioner

än i det norra språkområdet och kan kombineras med flera olika typer av adjektiv. Heinsius diskuterar betydelskillnaden mellan *komen* och *worden* vilken han uppfattar på så sätt att *worden* återger en övergång till ett tillstånd medan *komen* återger en avsiktlig strävan att uppnå ett visst tillstånd (se avsnitt 6.2). *Komen* kan också uppträda som kopula i en speciell frågekonstruktion där verbaktionen får betydelsen *geworden zijn* 'ha blivit', t.ex. *Hoe komt hij zoo vroolijk?* 'Hur har han blivit så glad?' (1927:28).

Heinsius föreslår två möjliga utvecklingsvägar för uppkomsten av *komen* som kopulaverb. *Komen:s* betydelse 'anlända'/'uppnå ett mål' ska ha förbleknat till att betyda ungefärligen *het aanzijn krijgen, zich voordoen* 'verka, framträda som'. *Komen* i den betydelsen dyker upp i 1600-talstexter, främst farsor, tillsammans med ett predikativ, t.ex. *Dat komt schoon* 'Dat is me ook wat moois = Det ser ju vackert ut = Det var det värsta'. Den andra möjligheten är att huvud verbet har utvecklat kopulafunktion via lexikaliserade fraser (verb + prepositionsfras) där prepositionen uttrycker befintlighet, t.ex. *in vrijheid komen* 'komma i frihet' = *vrij komen* eller i analogi med *in orde zijn = het is goed, in orde komen = het komt goed*. Ursprungskonstruktionen för den ovan angivna frågekonstruktionen menar Heinsius skulle kunna vara *Hoe komt het dat hij zoo vroolijk is?* 'Hur kommer det sig att han är så glad?' (1927:29–32).

Sassen (1978) inleder sin artikel med att påpeka att *komen:s* funktion som kopula bara har tagits upp tidigare i Heinsius artikel (1927), i Den Hertogs grammatik *Nederlandse Spraakkunst* (1904, 1973) och i Paardekoopers *Beknopte ABN-Syntaxis*, femte upplagan. Hans föresats tycks vara att föra fram *komen:s* kopulafunktion i ljuset så att verbet tas upp bland de andra kopulaverben i grammatikböckerna.

Sassen nämner ett antal betydelsekomponenter hos verbet som kopulaverb, bl.a. framtidsreferens och betydelsen "förflyttas in i ett visst tillstånd". Dessa betydelser hos verbet varierar beroende på exempelmening men någon systematik i hur olika betydelser varierar beroende på kontext ges inte (1978:587–588). Vidare jämförs *komen* även med kopulaverben *raken* 'hamna' och *worden* 'bli' för att visa hur verben skiljer sig åt.

Sassen har en förhållandevis generös uppfattning om vilka komplement man kan räkna som subjektspredikativ.⁸ Han betraktar *komen* som kopula i satser med adjektiv, adverb och prepositionsfras (1978:589). Heinsius är däremot av den uppfattningen att *komen* utgör kopulaverb endast tillsammans med adjektiv (se ovan).

Sassen listar vilka adjektiv och adverb som utgör subjektspredikativ i standardspråket i konstruktioner med *komen*: *klaar, gereed, (te) duur*,

⁸ Den nederländska termen för subjektspredikativ är *naamwoordelijk deel van het gezegde*.

vrij, los, leeg, vol, beschikbaar 'klar', 'färdig', '(för) dyr', 'fri', 'lös', 'tom', 'full', 'till förfogande' och *op, aan, uit* 'av', 'på', 'ut' samt *dicht* och *open* 'stängd'/'stängt'/'stängda' och 'öppen'/'öppet'/'öppna'.

Hur distributionen för *komen* som kopulaverb ser ut i det nederländska språkområdet kommer också upp till diskussion. Det visar sig att *komen* inte bara har färre restriktioner på vilken typ av adjektiv det kan ta i det södra språkområdet. Även i det norra språkområdet (Groningen) är restriktionerna färre jämfört med standardspråket, dvs. *komen*:s kombinationsmöjligheter med adjektiv är i dialekten i Groningen inte begränsade till ovan nämnda serie adjektiv och adverb (1978:589).

Sassen nämner även frågesatserna med *hoe + komen*, t.ex. *Hoe kom je zo dwaas?* 'Hur har du blivit så dum?' (se även Heinsius ovan) och poängterar att här är valet av subjektspredikativ obegränsat i standard-språket, dvs. i princip är vilket adjektiv som helst möjligt i frågesatsen till skillnad från huvudsatsen som endast är förenlig med ovanstående serie adjektiv och adverb. Andra frågeord fungerar inte heller i satsen. Om man byter ut *hoe* mot *wanneer* 'när' blir satsen ogrammatisk, t.ex. **Wanneer kom je zo dwaas?* 'När har du blivit så dum?'. Frågesatser med *hoe* kan också ange framtid, t.ex. *De vraag is: hoe komt-ie weer dróog?* 'Frågan är: hur blir han torr igen?', vilket är en utvidgning av frågesatsens betydelse som ju enligt Heinsius bara kunde få den resultativa betydelsen *geworden zijn*. Frågekonstruktionen uppvisar ytterligare en restriktion vilket innebär att den inte alltid kan göras om till perfektum, t.ex. *?Hoe is het hier zo nat gekomen* 'Hur har det blivit så blött här?' (1978:590–592). Till sist kan nämnas att grammatikböcker i allmänhet, publicerade efter Sassens artikel, vanligen tar upp *komen* under kopulaverb.

Paardekooper (1982) avser i sin artikel att fördjupa diskussionen ytterligare av frågetypen med *hoe + komen* som han även tar upp i *Beknopte ABN-syntaxis*. Han går med ett introspektivt tillvägagångssätt igenom olika syntaktiska konstruktioner där *komen* kan betraktas som kopulaverb. Han analyserar frågesatser som inte är begränsade till konstruktion med frågeordet *hoe*, utan även satser med *door* 'genom/på grund av', t.ex. *Door welk lekje komt die badkamer zo kletsnat?* 'På grund av vilken läcka har badrummet blivit så genomblött?' och *Door een lekje komt die badkamer zo kletsnat* 'På grund av en läcka har badrummet blivit genomblött'.

En konstruktion med *hoe + komen + nominalfras* är också möjlig, t.ex. *Hoe kom jij zo vlug aanvoerder van de troep?* 'Hur har du blivit befälhavare för truppen så fort?' och *hoe + komen + prepositionsfras*, t.ex. *Hoe kom jij zo op je gemak?* 'Hur har du blivit så väl till mods?'. Dessa frågekonstruktioner kan också ta olika gradadverbial inte bara *zo* 'så', t.ex. *zo'n* 'sådan', *zo ineens* 'helt plötsligt', *zo'n stuk*, t.ex. *Hoe komt*

ze toch zo'n stuk kleiner dan ik? 'Hur har hon kunnat bli en sån bit kortare än jag?' (1982: 388, 393). Dessutom diskuterar Paardekooper likheten mellan *komen* och kopulaverben *blijken* 'visa sig, verka', *lijken* 'verka' och *schijnen* 'lära/tyckas' eftersom dessa verb kan konstrueras i en sats med *te zijn* 'att vara' vilket även *komen* kan i frågesatsen (1982:401). Om man jämför *Hij blijkt tamelijk ziek* 'Han verkar ganska sjuk' och *Hij blijkt tamelijk ziek te zijn* 'Han verkar vara ganska sjuk' betraktas *blijkt* som kopula i den första satsen men i den andra satsen är verbet huvudverb. Samma resonemang fungerar på frågesatser med *hoe + komen*, t.ex. *Hoe kom je zo ziek?* 'Hur har du blivit så sjuk?' och *Hoe kom je zo ziek te zijn?* 'Hur har du kommit att bli så sjuk?'. I den första satsen är *kom* kopula och i den andra satsen är *kom* hjälpverb. Detta visar hur subtil gränsen mellan kopula- och hjälpverbsfunktion är. Resonemanget utgör ett av Paardekoopers argument för att visa *komen*:s rättmätiga funktion som kopulaverb, trots att likheten bara framträder i frågesats med *hoe + komen*, dvs. vanliga huvudsatser med *komen* är ogrammatiska, t.ex. **Je komt ziek* och **Je komt ziek te zijn*.

Hoekstra (1997) diskuterar syntaktiska restriktioner på hjälp verbet *komen* för att kartlägga detta geografiskt. Till detta har han tagit informanter till hjälp. Det visar sig att de båda konstruktionerna *Hij komt zijn vijfde kind aangeven* 'Han kommer och registrerar sitt femte barn' och *Hij komt om zijn vijfde kind aan te geven* 'Han kommer för att registrera sitt femte barn' är möjliga i standardspråket men att endast konstruktionen med *om te* 'för att' accepteras av informanterna i norra Nederländerna (främst Groningen men även Drente och Västra Friesland). Hoekstra ställer upp hypotesen att standardspråkets konstruktion utan *om te* är ogrammatisk i informanternas dialekt och därför inte accepteras i deras språkbruk över huvud taget (1997:52).

Kaper (1997) tar upp hjälpverben *doen* 'göra', *gaan* 'gå' och *komen* i sin artikel om hur nederländskspråkiga barn och vuxna använder hjälpverb och hur konstruktioner med dessa verb i barnspråk avviker från vuxnas språk. Därtill menar han att vissa ogrammatiska konstruktioner i nederländskan överensstämmer med konstruktioner i andra språk där dessa då är fullt grammatiska. Kaper har dock inte för avsikt att blottlägga universella drag i språket. Ett av språken han jämför med är svenskan. Vad gäller *komen* menar Kaper att barn ofta blandar ihop verbet med *worden* 'bli' eftersom bägge verben har inkoativ betydelse och att barn inte är medvetna om restriktionerna för användningen av verben, t.ex. **Er wordt een opstopping* 'Det blir en trafikstockning' kan ett barn säga istället för det grammatiskt korrekta *Er komt een opstopping* (ordagrant) 'Det kommer en trafikstockning'. Att bägge verben kan vara kopulaverb i vissa kontexter och i den funktionen uppvisar synonymi

skapar förvirring (1997:308). I ett annat exempel tycks Kaper blanda ihop svenskans *kommer att* som futuralt hjälpverb med nederländskans konstruktion ovan med *worden* som kopula. Han tycks vilja exemplifiera med hjälp av bl.a. svenskan att båda konstruktionerna ovan finns i andra språk men konstruktionerna är dock inte helt jämförbara.

Hur pass frekvent *komen* fungerar som kopulaverb i nederländskan tas inte upp i artiklarna. Speciellt konstruktionen med *hoe + komen* tycks vara en mycket markerad typ av frågesats i språket vilket inte framgår av Paardekoopers analyser. Dessutom använder sig inte Paardekooper av en korpus utan alla hans exempelmeningar är konstruerade.

Avslutningsvis framgår det av denna genomgång att *komen* inte har varit föremål för mycken forskning. Endast funktionen som kopulaverb har diskuterats ingående. Svenskans *komma* har däremot behandlats i många skrifter, speciellt som futuralt hjälpverb, medan verbets andra funktioner nämns mera översiktligt.

3 Teoretiska utgångspunkter

I detta avsnitt diskuterar jag mina teoretiska utgångspunkter som har sitt ursprung i den kognitiva lingvistik. Dessa fungerar som en inramning av hur jag uppfattar grammatikalisering, kategorisering och polysemi.

Inledningsvis tar jag upp olika aspekter av grammatikaliseringsteorin beträffande verb eftersom jag i avhandlingen övervägande diskuterar *komen:s* och *komma:s* betydelser när verben fungerar som grammatiska markörer. Båda verben har utvecklat olika grammatiska betydelser som går att härleda ur verbets källkonstruktion, dvs. rörelse mot en slutpunkt. Grammatikaliseringsteorin tar upp den process och de olika mönster som styr en lexikal enhets utveckling till en grammatisk enhet. Det finns olika typer av grammatikaliseringsmönster. Det kan t.ex. vara fråga om en s.k. ordklassdegradering där ett substantiv omtolkas som preposition (Wijk-Andersson 1997:26). För *komen* och *komma* har verbens betydelse i funktionen huvudverb grammatikaliserats till andra betydelser i främst funktionen hjälpverb. Dock används huvud- respektive hjälpverbsfunktionen parallellt i bägge språken.

Slutligen diskuterar jag prototyp teorin och nätverksmodellen i avsnitt 3.2 och 3.3. Langackers nätverksmodell är en representation av en komplex kategori (1987, 1988, 1990). Jag diskuterar denna utifrån Langackers exempel med det engelska verbet *run* där nätverket beskriver hur verbets olika betydelser förhåller sig till en prototypisk betydelse och även till varandra.

3.1 Grammatikaliseringsteorin

Grammatikalisering är en process där lexikala enheter och konstruktioner utvecklar grammatisk funktion i en språklig kontext. När en enhet har grammatikaliserats kan den utveckla ytterligare nya grammatiska funktioner (Hopper & Traugott 1993:xv). All betydelseförändring är dock inte liktydig med grammatikalisering. Ett ords betydelse kan genomgå en förändring och vid en viss tidpunkt ha utvecklat en ny betydelse som ersätter den gamla utan att detta nödvändigtvis kan beskrivas som en grammatikaliseringsprocess. Traugott & Heine ger ett exempel på detta med medeltidsengelskans *bede* 'prayer' som i modern engelska betyder litet runt objekt som ofta är en del av ett halsband, *bead* 'pärla' (1991:3–4).

Här har en lexikal enhets betydelseinnehåll förändrats men inte grammatikaliserats. Det är dock inte alltid enkelt att avgöra vad som är lexikal förändring, när nya betydelser skapas, eller grammatikalisering, när en lexikal enhet får grammatisk funktion. Ibland är det frågan om en kombination av båda processerna (Traugott & Heine 1991:3–4, Giacalone Ramat & Hopper 1998:4–6). *Komen* och *komma* är starkt polysema och tycks ha utvecklat många olika lexikala betydelser vilket dock inte främst kommer att diskuteras här utan fokus ligger på verbens utveckling till grammatisk markör.

Hopper & Traugott (1993) ser grammatikalisering som ett kontinuum, ett arrangemang av former utefter en tänkt linje med vid ena änden en fullare form av något, kanske lexikalt, och vid andra änden en hoppresad och reducerad form, kanske grammatisk. En form förändras inte tvärt från en kategori till en annan utan förändringen är graduell och en given form rör sig från en punkt till vänster på linjen till en punkt till höger på linjen. Dessa förändringsprocesser tycks dessutom följa ett liknande förlopp i språk i allmänhet (1993:6–8).

Om man ser på grammatikalisering som ett graduellt fenomen får man anta att det inte exakt går att avgöra när processen tar sin början och när den är avslutad. Att med säkerhet kunna säga när en språklig enhet är fullständigt grammatikaliserad är därför inte möjligt.

Meningarna är delade om huruvida en grammatikaliseringsprocess är oåterkallelig eller om en s.k. degrammatikalisering är möjlig. Om man tänker sig att grammatikalisering innebär en semantisk och fonologisk reduktion borde alltså degrammatikalisering medföra en semantisk och fonologisk berikning av en lingvistisk enhet (Lehmann 1995:19, Giacalone Ramat & Hopper 1998:6–7). Bybee et al. (1994) vidhåller att grammatikalisering är en oåterkallelig process och menar att det varken finns några exempel på semantisk eller fonologisk berikning. Framtidsreferens uppstår ur t.ex. konstruktioner som uttrycker rörelse men det finns inga exempel på att dessa konstruktioner kan återgå till att uttrycka rörelse igen (1994:12–14).

I litteraturen är det vanligt med olika perspektiv på hur man bör studera fenomenet grammatikalisering. Traugott & Heine (1991:1) nämner bl.a. att viss forskning betraktar grammatikalisering som främst ett diakront fenomen där den lingvistiska enhetens källa och utvecklingsväg beskrivs medan annan forskning tar fasta på att beskriva ett synkront segmenterat moment i tiden. Om man tar det förra perspektivet ser man grammatikalisering som ett slags språkförändring som följer vissa generella förändringsprocesser och mekanismer.

Bybee et al. (1994) diskuterar grammatikaliseringen av verbrelaterade morfem i framför allt ett diakroniskt och språktypologiskt perspektiv där

76 språk har undersökts. Grammatikalisering ses också här som ett graduellt fenomen där grammatiska morfem utvecklas ur lexikala morfem eller ur kombinationer av lexikala morfem med lexikala eller grammatiska morfem. Författarna tänker sig en diakron process där lexikala morfem förändras varpå några av dem uppvisar högre frekvens och mer generell betydelse. Därefter utvecklar de gradvis grammatisk status och när grammatisk status uppnås kan de fortsätta att grammatikaliseras ytterligare. Lexikala morfem har en rik och specifik betydelse vilket gör att deras användningsområde är begränsat, men hur detaljrikt betydelseinnehållet är varierar. Denna variation ser man beträffande betydelsemässigt generella verb motsvarande *go* och *come* och mer betydelsemässigt detaljrika verb motsvarande, t.ex. *walk*, *stroll*, *roll*, *swim*. *Go* och *come* tenderar att utveckla framtidsreferens medan detta inte gäller *walk*, *stroll*, *roll*, *swim* osv. som relativt detaljerat anger hur själva rörelsen går till vilket gör verben endast förenliga med en viss sorts subjekt och en begränsad typ av kontext. *Come* och *go* däremot anger inte hur själva rörelsen ser ut och passar därför in i ett stort antal kontexter. Detta får som konsekvens att dessa verb är de mest frekvent förekommande rörelseverben i bl.a. engelskan vilket alltså får som effekt att i första hand dessa verb tenderar att grammatikaliseras. I ett sent skede av grammatikaliseringen uppvisar en språklig enhet inga selektionsrestriktioner beträffande subjektet.

Bybee et al. betraktar semantisk och fonologisk reduktion som parallella skeenden för ett grammatiskt morfem. Att vissa betydelsekomponenter går förlorade under processens gång går hand i hand med att morfemets betoning försvinner samt att vokaler och konsonanter reduceras (se 5.2). När detta sker blir morfemet samtidigt mer beroende av omkringliggande kontext och kan även börja smälta samman med andra grammatiska eller lexikala morfem i den omedelbara kontexten. Morfemets tolkning blir mer och mer beroende av betydelse från kontexten och slutligen påverkas morfemet av denna, dvs. morfemet blir så betydelseomt att kontexten ger betydelse åt morfemet (se 7.2).⁹ Dessutom ökar det grammatiska morfemets bundenhet beträffande syntaktisk position, dvs. morfemet får en tydligare fast position vilket också gör det mer öppet för sammansmältning med andra element. Grammatiska kategorier har också en tendens att reduceras eftersom medlemmarna av en kategori har en så starkt generaliserad betydelse. En medlem kan ta över en annan medlems funktion, t.ex. *will* och *shall* som futurala hjälpverb har liknande funktion, och i amerikansk engelska har *shall* i princip bytts ut mot *will* då bägge verben fungerar i något så när samma kontext. Slutligen menar

⁹ Med betydelseomt menar jag i fortsättningen att *komen* och *komma* har förlorat betydelsen fysisk rörelse. Andra betydelse som predikation eller intention kan dock ha etablerats hos verben istället.

Bybee et al. att eftersom grammatiska morfem är så generella i sin betydelse och därmed förekommer frekvent uppträder de även i kontexter där de är redundanta. De tillför alltså inte alltid textomgivningen betydelse utan de är kompatibla/förenliga med den betydelse som redan etablerats i kontexten.

Bybee et al. driver tesen att den ursprungliga betydelse som en konstruktion har när dess grammatikaliseringsprocess tar sin början avgör vilken utvecklingsväg den kommer att följa och vilka slutgiltiga betydelser den får. Detta innebär att författarna undersöker de betydelser som fungerar som källor för grammatikaliseringsprocessen. Dessa källor – rumslig förflyttning representerad i de generella verben *come* och *go*, existens representerad i verbet *be* och ägande representerat i verbet *have* m.fl. – återspeglar grundläggande erfarenheter i hur människan kommunicerar och orienterar sig i världen vilket är grunden för all grammatisk betydelse i språket. Detta antas alltså vara någonting universellt som gäller alla språk och därmed uppfattas grammatikaliseringsmönstren som universella även om det går att urskilja vissa språkspecifika drag. Författarna uppger att det inte är någon poäng med att försöka finna en enda abstrakt betydelse hos varje grammatiskt morfem, utan olika bruk av morfemet studeras som om de vore länkarna i en kedja där den ena har gett upphov till den andra. Bibehållna drag eller mönster av multifunktionellt bruk av ett morfem kan ses som ett slags bevis för konstruktionens tidigare semantiska historia. Författarna påpekar också att det för en specifik domän, t.ex. framtid, inte är ovanligt att det finns flera grammatikaliserade konstruktioner som uppstått vid olika tidpunkter och som härstammar från olika källkonstruktioner i ett och samma språk.

Framtidsuttryck som utvecklats ur olika källkonstruktioner, t.ex. rörelseverb, behandlas ingående av Bybee et al. (1994). Anledningen till att rörelseverb utvecklar framtidsbetydelse i större utsträckning än verb från andra betydelsedomäner sammanhänger med konstruktionens semantik i form av en rörelse i tid och rum mot en slutpunkt och då är utvecklingen till framtidsreferens tydlig. Författarna poängterar att verb som endast uttrycker en rörelse inte utvecklar framtidsreferens utan att en allativ (målorienterad) komponent krävs. Källkonstruktionen är alltså: en agent befinner sig på en väg och rör sig mot en slutpunkt (1994:268). Att det skulle vara fråga om en metaforisk överföring från konkret till abstrakt betydelse förkastar författarna:

The temporal meaning that comes to dominate the semantics of the construction is already present as an inference from the spatial meaning. When one moves along a path toward a goal in space, one also moves in time. The major change that takes place is the loss of the spatial meaning. (Bybee et al. 1994:269)

Konstruktionen har alltså i sin utveckling till framtidsmarkör förlorat sin rumsliga betydelse medan den temporala betydelsen finns kvar.

En annan viktig hypotes hos Bybee et al. är att alla framtidsuttryck har genomgått en fas där uttrycket är intentionellt i första person. Därefter förflyttas intentionen till att gälla subjekt i tredje person vilket innebär att talaren förutsäger någonting om subjektets handlande och framtidsuttrycket får prediktionell betydelse (1994:254, 256, 264, 270). Både Christensen (1997), Dahl (2000a) och Falk (2002) ifrågasätter denna hypotes vad gäller uppkomsten av svenskans *kommer att*-konstruktion och uppger att en möjlig källkonstruktion skulle kunna vara aspektuellt *komma* (se 2.2). Eftersom jag inte har ett diakront perspektiv i min avhandling utan analyserar *komma* och *komen* i ett synkront moment i tiden, modern nederländska och svenska, tar jag varken ställning för eller emot dessa två betraktelsesätt. Dessutom förefaller en diakron analys av grammatikaliseringen av svenskans *komma* på ett större empiriskt material än det som gjorts tidigare (t.ex. Falks undersökning 2002) vara nödvändig. I en sådan undersökning skulle även uppkomsten av aspektuellt *komma* kunna utredas för att möjligen få svar på hur futuralt *komma* har uppstått.

Vad gäller spørsmålet huruvida grammatikaliseringsprocessen ska betraktas som en metaforisk överföring från en konkret till en abstrakt domän anser Heine (1993) att så är fallet. Han menar att vi för att förstå en mer komplex betydelse använder oss av mer basala betydelser och att abstrakta koncept förstås genom konkreta koncept. Grammatiska koncept, t.ex. hjälpverb som är relativt abstrakta och går att koppla till tempus, aspekt och modalitet, kan härledas från konkreta domäner som befintlighet, rörelse, önskan, ägande osv. (1993:27–28).

Sweetser (1988) använder sig av föreställningsscheman för att förklara begreppet grammatikalisering.¹⁰ Hon ser grammatikalisering som metaforisk betydelseförändring där strukturen hos ett föreställningsschema finns bevarad i utvecklingen från t.ex. fysisk rörelse hos *go* till framtidsreferens hos verbet. Beträffande *go* beskriver Sweetser föreställningsschemat som en väg med en rörelse från en utgångspunkt till en slut-

¹⁰ Föreställningsscheman är enligt Johnson (1987) strukturer som är kopplade till vår perception, hur vi orienterar oss i tid och rum och hur vi interagerar med olika objekt. Dessa scheman är strukturer som organiserar våra mentala föreställningar på en mer generell och abstrakt nivå än den nivå som vi formar mentala bilder på. Mentala bilder av ett objekt eller en situation är konkreta och detaljrika medan föreställningsscheman alltså är generella, basala och abstrakta vilket gör att vi kan organisera våra upplevelser och handlingar så att vi kan förstå dem och resonera om dem. Ett schema är ett regelbundet och återkommande mönster utifrån vilket vi organiserar våra handlingar. Vidare är föreställningsscheman dynamiska och kan modifieras för att passa många liknande och ändå olika situationer (Johnson 1987:23–30).

punkt.¹¹ Tid i allmänhet tycks metaforiskt kunna beskrivas som en rörelse längs en linjär väg. Att *go* utvecklar framtidsreferens kan endast ses som delvis sammanhängande med tid i förhållande till rörelse längs en väg. Detta beror på att fysisk rörelse kan varieras vad gäller hastighet och riktning dvs. man kan både fort och långsamt röra sig framåt och vända tillbaka på en väg medan tiden är enkelriktad (vi kan inte återuppleva det förflutna) och hastigheten är densamma. Sweetser menar att sambandet härmed är partiellt mellan vår faktiska kunskap om tid och vår upplevelse av fysisk rörelse vilken helt enkelt visar att vi lämnar en plats vid en viss tidpunkt och når en annan plats längre bort vid en senare tidpunkt (Sweetser 1988:391). Vidare uppger Sweetser att samtidigt som *go* förlorar betydelsen fysisk rörelse utvecklar verbet nya betydelser som framtid, prediktion och intention. Hos *go* har på så vis föreställningsschemats konkreta rumsliga betydelse ersatts av en mer abstrakt betydelse hos schemat. Härmed bibehålls föreställningsschemats struktur när en lexikal enhet grammatikaliserar vilket också visar på hur generell schemat är i jämförelse med den fulla lexikala betydelsen.

3.1.1 Grammatikaliseringsmönster för *komen* och *komma*

Av avsnittet ovan framgår att Bybee et al. (1994) och Sweetser (1988) skiljer sig åt i hur de ser på grammatikaliseringsprocessen. Om man applicerar respektive betraktelsesätt på *komen* och *komma* får man också olika utfall. Enligt Bybee et al. är grammatikaliseringsprocessen för rörelseverb som grammatikaliserar till framtidsuttryck inte metaforisk. Processen innebär att en lexikal enhet som t.ex. verbet *go*, som har betydelserna fysisk rörelse och tid i källkonstruktionen, endast har kvar den temporala betydelsen när verbet fungerar som futuralt hjälpverb i engelskan. Om man överför detta resonemang på svenskans *komma* har verbet som futuralt hjälpverb förlorat sin spatiala betydelse medan dess temporala betydelse är intakt. När *komma* som aspektuellt hjälpverb har accidentiell betydelse, t.ex. *Hon kom att sitta bredvid honom*, tycks både de rumsliga och temporala komponenterna ha reducerats (se 7.1). Hur den

¹¹ Det föreställningsschema som jag tar upp i den här avhandlingen är det s.k. VÄG-schemat som finns utförligt beskrivet i avsnitt 5.1. Kortfattat består vägschemat av tre delar: A = utgångspunkt, B = slutpunkt och en väg mellan A och B samt en riktning som kan beskrivas som en kraft. Att vägschemat är en generell struktur framgår av att det i schemat ryms ett antal skenbart olika händelser som en promenad från ett ställe till ett annat, kastandet av en boll till en person, överlämnandet av en present eller is som smälter till vatten (Johnson 1987:28). Lakoff (1987:275) kallar samma schema UTGÅNGSPUNKT-VÄG-SLUTPUNKT-schemat.

accidentiella betydelsen sedan har uppkommit i konstruktionen går inte att förklara med det resonemang som Bybee et al. för. Om både den spatiala och temporala betydelsen har förbleknat hos det aspektuella *komma* borde det innebära att den konstruktionen är mer grammatikaliserad än *komma* som futuralt hjälpverb där i alla fall den temporala betydelsen finns kvar. Om man betraktar grammatikalisering som ett graduellt fenomen befinner sig då aspektuellt *komma* längre bort från verbets lexikala betydelse (fysisk rörelse mot ett mål) på ett kontinuum än futuralt *komma*? (se Hopper & Traugott 1993 ovan). Bybee et al. menar att de verb som tenderar att grammatikaliseras förekommer mycket frekvent i flera olika sorters kontexter eftersom verbet har få selektionsrestriktioner (se ovan). *Komma* som futuralt hjälpverb förekommer mycket mer frekvent och i många flera olika kontexter i svenskan än den aspektuella betydelsen som inte alls förekommer frekvent (se 7.2). Alltså borde *kommer att*-konstruktionen vara grammatikaliserad i högre grad än det aspektuella *komma* vilket innebär att betraktelsesättet hos Bybee et al. inte håller vid beskrivningen av *komma*.

För att beskriva *komen*:s och *komma*:s betydelseutvidgning tycks Sweetser (1988) betraktelsesätt där grammatikaliseringsprocessen ses som en metaforisering fungera bättre. Oavsett om man anser att olika komponenter som tid och rum går förlorade finns alltid föreställningsschemats struktur bevarat i utvecklingen hos verben. För *komen* och *komma* är representationen av VÄG-schemat ständigt närvarande oavsett om verbet är t.ex. kopula eller futuralt hjälpverb. När *komen* är kopula som t.ex. i satsen *Het komt gereed* 'Det blir färdigt' är VÄG-schemat mycket generellt och här ses rörelsen som en process från att någonting är ofärdigt till slutpunkten att någonting är färdigt. Samtidigt som betydelseerna tid och rum har förbleknat har de ersatts med resultativ betydelse. När *komma* är futuralt hjälpverb som t.ex. i satsen *Hon kommer att vara hemma* kan rörelsen uppfattas som en rörelse i det icke-fysiska rummet mot en framtida slutpunkt. Här har den spatiala betydelsen gått förlorad och ersatts med framtidsreferens och prediktionell betydelse. Härmed tycks grammatikaliseringsprocessen vara en metaforisk överföring från en konkret källdomän till en abstrakt måldomän (t.ex. Sweetser 1988, 1990 och Ekberg 1993). I avhandlingen driver jag fortsättningsvis tesen att alla *komen*:s respektive *komma*:s betydelser kan fångas i det generella VÄG-schemat.

3.2 Prototypeteorin

Det är en grundläggande mänsklig handling att kategorisera allt i omgivningen. Människan betraktar ett antal enheter som tillhörande en kategori trots att inte alla dessa enheter nödvändigtvis har samma position inom kategorin. Enheternas kategoritillhörighet kan ses som ett graduellt fenomen där vissa medlemmar är centrala medan andra är perifera, t.ex. en köksstol med fyra ben och ryggstöd är ett bättre exemplar av kategorin stol än en barstol med kanske tre ben och inget ryggstöd. Vissa medlemmar i en kategori bedöms som bästa exemplar för kategorin. En sådan kallas prototypisk medlem av en kategori. Prototypeteorin har utvecklats av Rosch (t.ex. Rosch & Mervis 1975) och många experiment har gjorts på området. Enligt Hampton (1997:87ff) finns det två sätt att betrakta prototypeteorin. En variant är att kategorin motsvaras av en lista med särdrag, och hur central en medlem är beror på antalet särdrag som finns representerade hos medlemmen. Ju fler särdrag medlemmen har desto bättre exempel på kategorin den är. Den andra varianten innebär att kategorin motsvaras av ett bästa exemplar, och medlemskap i kategorin samt närhet till prototypen baseras på likhet med detta bästa exemplar s.k. familjelikhet. Hampton menar också att komplexa kategorier lättare beskrivs med den första varianten av prototypeteorin bestående av en lista med särdrag. Kontexten är dessutom avgörande för vad som uppfattas som prototypen inom en kategori.

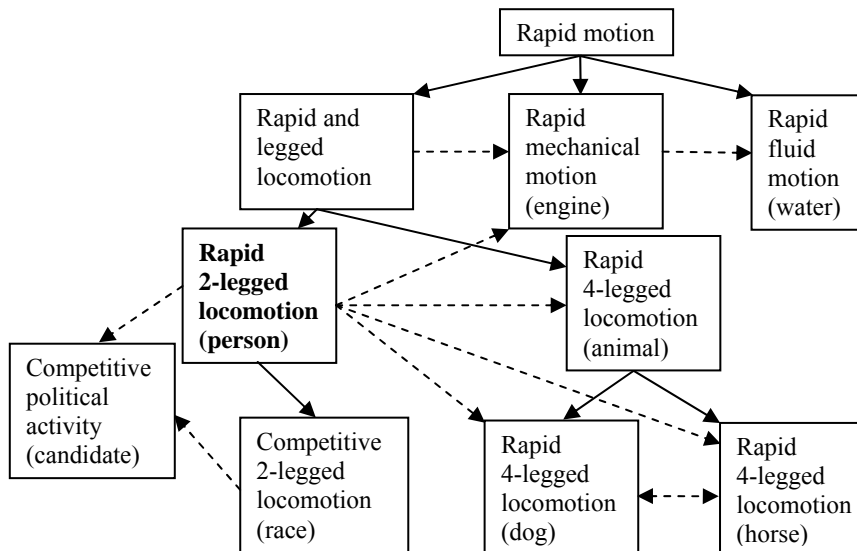
Det är relevant att diskutera var gränsen för tillhörighet i en specifik kategori går, dvs. om en viss enhet tillhör en kategori eller faller utanför. Langacker tycks mena att det inte finns några fastlagda gränser för kategoritillhörighet utan det är den som kategoriserar som avgör vilka medlemmar som tillhör en kategori, så länge han/hon hittar likheter med prototypen (1988:134). Croft & Cruse (2004) menar däremot att en kategori är som en behållare vars funktion är att kategorisera enheter som antingen i eller utanför behållaren. För detta krävs alltså gränsdragning och här har kontexten en avgörande funktion. Författarna anser att kontexten skapar kategorins gränser vilka är tydliga men varierar beroende på kontext. Det är alltså inte fråga om "fuzziness". Begreppet "fuzziness" eller "fuzzy edges" beträffande kategorisering baseras på att olika individer gör olika bedömning av var kategorins gräns går och att en individs kategorisering av en lexikal enhet varierar om kontexten förändras. Croft & Cruse vänder på resonemanget och menar att en kategoris gränser är tydliga i den kontext den placeras i. Vilka enheter som är medlemmar i en kategori kan variera men vad som hamnar i respektive utanför kategorin i en specifik kontext är alltså fullkomligt tydligt (Croft & Cruse 2004:92–95).

3.3 Nätverksmodellen

Langackers nätverksmodell (1987:377–386, 1988:133–161, 1990:266–268) är en syntes mellan prototyp teorin och kategorisering utifrån (föreställnings)scheman. En lexikal enhet som har många besläktade betydelser uppvisar polysemi (flertydighet). Ett polysemt ord utgör en komplex kategori med centrala och perifera medlemmar. Denna komplexa kategori har vanligen en prototyp ur vilken de övriga medlemmarna kan härledas. Dock kan kategorins medlemmar inte förutsägas utifrån prototypen. Nätverksmodellen beskriver relationen mellan den komplexa kategorins medlemmar. En komplex kategori beskrivs alltså som ett nätverk och medlemmarna i kategorin betraktas som noder i nätverket. Medlemmarna är länkade till varandra genom kategorisering. En sorts kategoriseringslänk är en utvidgad betydelse från en prototyp (streckad pil, se Figur 1). En annan sorts kategoriseringslänk är förhållandet mellan ett schema och uttryck som relaterar till schemat (fylld pil, se Figur 1). En sista länk är den mellan två noder som har gemensam betydelse (streckad dubbelriktad pil). Nätverksmodellen är härmed en genomgång av de olika betydelser som förekommer inom uttryckets användningsområde och hur dessa betydelser förhåller sig till varandra. I modellen är semantiskt släktskap en graduell företeelse; två betydelser kan hänga samman på ett direkt sätt (centrala medlemmar) eller indirekt genom en kedja av förbindelser (perifera medlemmar). Här gör Langacker ingen tydlig skillnad på homonymi och polysemi. Han föreställer sig homonymi som slutpunkten på en skala av besläktade betydelser. Homonymi är då en begränsad form av polysemi där det enda släktskapet mellan två enheter utgörs av deras gemensamma fonologiska representation (1988:136–137).

Inte heller Croft & Cruse (2004) förhåller sig till homonymi och polysemi på traditionellt lexikografiskt vis. Författarna beskriver polysemi som en process där man isolerar olika delar av ett ords betydelsepotential i olika omständigheter/kontexter. Processen att isolera olika delar av ordets betydelse medför skapande av gränser (om en betydelse är i eller utanför kategorin) där en självständig enhets betydelse markeras. Ett ords betydelsepotential ses inte som ett enhetligt kontinuum utan betydelserna tenderar att bilda kluster som uppvisar olika grader av sammanhängande drag (cohesiveness) och framträdande drag (salience) och däremellan är det glest mellan betydelserna (2004:109–110).

Langacker har utgått från det engelska verbet *run* i sin beskrivning av nätverksmodellen (1988:135, 1990:267).

Figur 1. Verbet *run*

Figur 1 visar Langackers bild av *run*. I nätverket är rutan med den fetstilta texten kategorins prototyp. Prototypen är inte centralt placerad i nätverket vilket skulle kunna ge sken av att modellen ska läsas från vänster till höger. Men nätverket för *run* är inte en gång för alla fastlagt. Det kan aldrig sägas vara beständigt utan varierar beroende på språkbrukare (Langacker 1988:135). Figur 1 är en tänkbar struktur.

Rapid 2-legged locomotion (person) utgör alltså prototypen. De betydelser som ligger närmast denna får anses vara centrala medlemmar, t.ex. *rapid 4-legged locomotion (animal)*. Den betydelsen är mer central än både *rapid mechanical motion* och *rapid fluid motion* som alltså får anses vara perifera. Alla dessa betydelser är dock utvidgade från och härledda ur prototypen. Förhållandet mellan prototypen och t.ex. *competitive 2-legged locomotion* är specialisering, dvs. här har *rapid 2-legged locomotion* specialiserats till en tävling. Det förefaller som om nätverket är uppdelat i två övergripande kluster. Alla betydelser närmast prototypen motsvarar mänsklig och/eller levande rörelse medan de mer perifera betydelserna härrör ur icke-levande rörelse såsom *the engine runs* och *the water runs*. Betydelser motsvarande icke-levande rörelse skulle kunna beskrivas som metaforiska. Metafor och metonymi anses allmänt inom kognitiv lingvistik vara drivkrafterna bakom betydelseutvidgning.

4 Material och metod

I detta kapitel ger jag inledningsvis en kort sammanfattning om korpuslingvistik som ligger till grund för mitt val av korpusar. Därpå följer en beskrivning av det i undersökningen använda korpusmaterialet samt en diskussion om hur urvalet gick till. Till sist presenteras de variabler som jag har använt vid analysen av korpusarna.

4.1 Allmänt om korpuslingvistik

Användningen av korpusar, en mängd text, har en lång tradition. Vid sammanställandet av t.ex. *Woordenboek der Nederlandse Taal* (WNT) och *Svenska Akademiens Ordbok* (SAOB), som påbörjades under 1800-talet, excerperades ett stort antal texter som korpus för att ta fram språkprov till den ordboksartikel man skrev. Ett språkprov ska representera ett ”naturligt” språkbruk och alltså fungera som ett exempel på hur ett ord eller en fras kan användas i ett specifikt språk. De numera datoriserade korpusarna kan användas både för att skapa ordböcker men även som ett verktyg när man forskar om språk. Korpuslingvistik kan alltså ses ett hjälpmedel inom språkforskningen och inte bara som en lingvistisk subdisciplin som t.ex. sociolingvistik. Inom vissa lingvistiska strömningar har forskarna bara analyserat självproducerade språkliga exempel. Forskaren väljer då kanske ut ett litet språkligt material som beskrivs i detalj. När en forskare däremot använder sig av en korpus som sammanställts av olika texttyper som tidningstexter, romaner och facktexter fångas många språkanvändares språkbruk upp och det blir inte bara forskarens eget språkbruk som fokuseras. Men trots att en korpus kan innehålla många miljoner ord är det ändå bara fråga om ett urval och forskaren kan inte hävda att ett visst språkligt fenomen alla möjliga satser beskrivs. Däremot kan man utifrån sina iakttagelser försöka formulera generella regler för språket där språkets oändliga antal satser kan fångas. I denna avhandling är det detta synsätt som har anammats.

Det finns korpusar som är baserade på talat material och skrivet material. Ett exempel på en korpus med talat material är *Corpus Gesproken Nederlands* vid Instituut voor Nederlandse Lexicologie (INL). För skriftspråkliga korpusar gäller att de kan vara en- respektive flerspråkiga. Bäst lämpade för kontrastiva studier tycks flerspråkiga parallellkorpusar vara

som innehåller parallella källtexter i två eller flera språk. Med parallella texter menas att korpusens texter i de olika språken överensstämmer beträffande textsort eller att en källtext finns i översättning till ett eller flera olika språk. Vidare är textsorten av vikt. Det är det specifika språkliga fenomen som studeras som avgör valet av textsort. Om undersökningen är av allmänspråklig natur kan en s.k. balanserad korpus vara mest relevant att använda. Balanserade korpusar består av olika textsorter, exempelvis romantext, juridisk text, tidningstext osv.

Vid val av korpus bör fokus inte bara ligga på antalet ord i korpusen. För att korpusen ska vara representativ för språket är antalet olika sorters text viktigt samt urvalets storlek för varje textsort (Biber, Conrad & Reppen 1998:249). Om korpusen bara innehåller ett begränsat antal textsorter som i sin tur är olika till längd kan detta påverka resultatet negativt vilket medför risken att ingenting generellt sägs om språket eftersom vissa ord eller grammatiska strukturer kan förekomma mindre frekvent i en viss typ av text än i en annan typ. Därför är det viktigt när man analyserar ordfrekvens att man räknar ordets förekomst t.ex. per 100 000 ord/textsort.

För att kunna använda en korpus krävs ett datorprogram som programmerats att söka olika strukturer i språket. Det vanligaste är konkordansprogram med vilka man kan söka alla förekomster av ett ord varpå varje förekomst anges tillsammans med en ordsträng, dvs. ordet står i en kontext. I den här undersökningen har jag använt mig av språkbankens konkordans för *komma* och konkordansen hos Instituut voor Nederlandse Lexicologie för *komen* (se nedan). Här kan man göra en sökning på verbens olika böjningsformer och få upp tillhörande ordsträng. Jag har bedömt att detta ger tillräcklig information för att jag ska kunna göra en semantisk analys.

4.2 Material

I det följande diskuterar jag hur mitt val av korpusar har gått till, korpusmaterialets urval och de problem som dykt upp vid analysen av materialet.

4.2.1 Nederländskspråkiga och svenskspråkiga korpusar

För att kunna utföra en kvantitativ kontrastiv undersökning av de två polysema verben *komen* på nederländska och *komma* på svenska krävdes en korpus med relativt stor textmängd för respektive språk för att få en så heltäckande undersökning av verbens betydelser som möjligt. En paral-

lellkorpus nederländska-svenska hade varit det optimala för denna undersökning eftersom en jämförelse av de två språken skulle göras. Då det inte fanns någon parallellkorpus nederländska-svenska när jag började samla material till avhandlingen föll valet på att arbeta med två enspråkiga, skriftspråkliga korpusar för respektive språk.¹² Det finns trots allt en fördel med att använda två enspråkiga korpusar då parallellkorpusar med en källtext och dess översättning kan uppvisa *translationese* vilket innebär att översatta texter kan innehålla språkliga företeelser eller överrepresentation av vissa språkliga företeelser som bottnar i interferens från källspråket och alltså inte anses som naturligt språkbruk i målspråket. Enligt resonemanget ovan (se 4.1) borde textsorterna helst ha varit varierade vid val av korpus för min undersökning. Detta var inte möjligt då det inte stod att finna två likvärdiga balanserade korpusar för svenskan respektive nederländskan. Istället har korpusar baserade på tidningstext valts ut. Jag har, som sagt, använt konkordansprogram för sökningen på verbet eftersom denna undersökning inte kräver en taggad korpus.

Het Instituut voor Nederlandse Lexicologie i Leiden (INL) har sammanställt ett flertal skriftspråkliga nederländska enspråkiga korpusar av varierande storlek: *Het INL 5 Miljoen Woorden Corpus 1994*, *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995* och *Het INL 38 Miljoen Woorden Corpus 1996* (hämtat från <<http://www.inl.nl>>).¹³ I undersökningen har korpusen med 27 miljoner ord tidningstext använts eftersom den föreföll mest lämpad. Korpusen innehållande 5 miljoner ord är för liten till omfånget. Korpusen på 38 miljoner ord har sammanställts av texter från en lokaltidning *Meppeler Courant*, från *De Standaard* vars språkbruk är sydligt färgat, samt från tidskrifter, lagtexter, facklitteratur i översättning och på nederländska. Viktningen av de olika textsorterna (att avgöra storlek och innehåll) mot den svenska korpusen skulle ha blivit mycket invecklad och det föreföll enklare att bara utgå från tidningstext och då från en rikstäckande nordlig dagstidning, i det här fallet *NRC Handelsblad* vilken återfinns i *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995*.¹⁴ Språket i *NRC Handelsblad* får betraktas som standardnederländska, alltså beaktas inga sydnederländska ("flamländska") varianter av språket i undersökningen. För svenskans del tas inte heller finlandssvenskan upp i undersökningen utan bara rikssvenskan. Att undersökningens korpusar

¹² Språkbanken vid Göteborgs universitet arbetar sedan 2000 med projektet SALT som är ett samarbete mellan institutionerna för tyska och nederländska, italienska, ryska, engelska och franska vid Göteborgs universitet. Projektet syftar till att sammanställa en parallellkorpus för dessa språk. Korpusen är för närvarande under uppbyggnad och består av skönlitteratur, officiellt språk och facklitteratur.

¹³ INL har sammanställt ett antal nya korpusar efter att materialet till den här avhandlingen togs fram, t.ex. PAROLE-Corpus 2004 och ANW-Corpus (från 2004).

¹⁴ *NRC Handelsblad* kan beträffande status likställas med den schweiziska *Neue Zürcher Zeitung* och den tyska *Frankfurter Allgemeine Zeitung*.

inte är balanserade får anses vara av mindre avgörande betydelse då verben *komen* och *komma* är mycket polysema och uppträder mycket frekvent i språket och inte torde uppvisa specifika mönster och betydelser i vissa textsorter. Ingen av ovanstående korpusar innehåller skönlitterär text. Språkbanken vid Göteborgs universitet, som erbjuder de största och mest varierade korpusarna för det svenska språket, har ett bredare utbud än korpusarna från Instituut voor Nederlandse Lexicologie och därför har en anpassning fått ske till den nederländska korpusen vid valet av svensk-språkig korpus eftersom en kontrastiv undersökning bör genomföras med jämförbara korpusar. Språkbanken erbjuder ett stort antal korpusar med tidningstext, lagtext, skönlitterär text, officiell text m.m. (hämtat från <<http://spraakbanken.gu.se>>) vilka alltså inte helt motsvarar texterna i någon av de nederländska korpusarna. För att den nederländska och den svenska korpusen ska överensstämma så långt som möjligt har tidningstext från 1995, 1996 och 1997 ur Språkbankens konkordans fått utgöra den svenska korpusen. Den svenska korpusen i min undersökning är alltså egentligen tre subkorpusar ur Språkbankens stora konkordanskorpus Press 1995, 1996 och 1997 och tidningstexten kommer från flera svenska dagstidningar: *Dagens Nyheter*, *Sydsvenska Dagbladet*, *Svenska Dagbladet* och *Göteborgs-Posten*. När jag i fortsättningen talar om den svenska korpusen som en enhet syftar jag på de tre subkorpusarna Press 1995, 1996 och 1997.

4.2.2 Val av korpusarna Het 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995 och Press 1995, 1996, 1997

För nederländskan och svenskan saknades, som nämndes ovan, en parallellkorpus när min materialinsamling skedde varför istället *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995* – förkortat inl95 – och Press 1995, 1996 och 1997 – förkortat p95, 96, 97 – från Språkbankens konkordans har använts i denna undersökning.¹⁵ Analysen är därmed i princip baserad på tidningstext från mitten av 1990-talet där de nederländska texterna omfattar ca 27 miljoner ord och de svenska texterna ca 24,5 miljoner ord. Att använda relativt stora korpusar är av vikt vid en undersökning av lexikala element då dessa vanligen förekommer mindre frekvent än grammatiska mönster (Biber, Conrad & Reppen 1998:249). Här kan man givetvis invända att t.ex. konstruktionen *kommer att* är ett grammatiskt

¹⁵ Vid några tillfällen har jag använt mig av bl.a. Språkbankens korpus *Bonniersromaner II 1980/81*, förkortad romii, tidningstext från SvD00 och Gp02. Även för nederländskans del har annat källmaterial använts, t.ex. *Van den vos Reynaerde* för att kunna ge tydliga exempelmeningar. Dessa korpusar ingår inte i mitt urval och ingen statistik har beräknats på dessa i min avhandling.

mönster men urvalet ur korpusarna har uteslutande gjorts på *komma*:s och *komen*:s olika verbformer vilka man kan betrakta som lexikala element.

4.2.3 Urvalet av förekomster för *komen* och *komma*

I den nederländska korpusen, *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995*, finns totalt 67 667 förekomster av lemmat *komen* och i den svenska korpusen Press 95, 96, 97 finns 77 484 förekomster av lemmat *komma*. Antal förekomster per verbform uppvisar stor spridning och presenteras i Tabell 1 och Tabell 2 för respektive korpus.

Tabell 1. Frekvens för *komen* i *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995*

Verbform	Antal förekomster
Komen (infinitiv, presens plural, supinum)	21 863
Komt (presens singular, imperativ plural)	20 061
Kwam (preteritum singular)	14 037
Kwamen (preteritum plural)	4 597
Gekomen (supinum)	5 970
Kom (presens singular, imperativ singular)	1 239
Totalt	67 667

Tabell 2. Frekvens för *komma* i *Språkbankens konkordanser Press 1995, 1996, 1997*

Verbform	Antal förekomster
Komma (infinitiv)	10 545
Kommer (presens)	44 314
Kom (preteritum)	17 182
Kommit (supinum)	5 443
Totalt	77 484

För nederländska *komen* har ett urval gjorts som presenteras i Tabell 3, där genomgående var 45:e förekomst dragits ur korpusen.¹⁶

Tabell 3. Urvalet för *komen*

Verbform	Antal förekomster
Komen	486
Komt	446
Kwam	312
Kwamen	102
Gekomen	133
Kom	27
Totalt	1506

För svenska *komma* har ett urval gjorts som presenteras i Tabell 4, där genomgående var 51:a förekomst dragits.

Tabell 4. Urvalet för *komma*

Verbform	Antal förekomster
Komma	207
Kommer	869
Kom	337
Kommit	107
Totalt	1520

Vid sammanställningen av urvalet har hänsyn tagits till antalet förekomster per verbform eftersom svenskan och nederländskan inte uppvisar lika fördelning mellan verbformer i tempus och verbböjning (se Tabell 1 och Tabell 2). T.ex. den nederländska verbformen *komen* kan fungera som infinitiv, presens plural och supinum:

¹⁶ Varje förekomst av *komen* och *komma* motsvaras av en sats i materialet, dvs. verbet förekommer, med undantag av en enda sats av typen *kommer att komma*, bara en gång per sats.

- (1) Hij vreesde dat de CIA zo achter zijn verraad zou *komen*. in195 (infinitiv).
'Han fruktade att CIA skulle upptäcka hans förräderi.'
- (2) Negen van de tien Amsterdammers die hier *komen* (...) in195 (presens plural)
'Nio av tio amsterdaminvånare som kommer hit (...)'
- (3) Een zesde deel van de regio is onder water *komen* te staan. in195 (supinum)
'En sjättedel av landområdet har kommit att stå under vatten.'

När verbformen *komen* är supinum – som i (3) – i en verbkedja har verbet funktionen aspektuellt hjälpverb (Klooster 2001:246–247). I dessa satser är verbformen *gekomen* 'kommit' ogrammatisk. Detta fenomen kallas IPP-effekt vilket är en förkortning för infinitivus pro participio och gäller fler verb än *komen* i nederländskan. IPP-effekten förekommer endast i verbkedja.

I svenskan motsvarar, som sagt, verbformen *komma* endast infinitiv och inte som nederländskans verbform *komen* flera olika tempus. För att undvika en statistisk sammanblandning i urvalet har ovan nämnda distinktion tagits upp i analysen av korpuserna för nederländskan. Det syns dock inte i tabellen ovan men har noterats i materialet så att inte t.ex. supinumformen är överrepresenterad i det nederländska materialet. För svenskan har i sin tur noterats om verbformerna *kommer* och *kom* har ett subjekt i singular eller plural i var och en av satserna eftersom nederländskan här har markering på verbet om subjektet är singular (*komt, kwam*) eller plural (*komen, kwamen*).

Ett problem vid urvalet har varit nederländskans sammanskrivning av verb med partikeladverbial (se 4.3.1.2). Medan verbfrasen i supinum och infinitiv vanligen särskrivs i svenskan, t.ex. *kommit fram* respektive *komma fram*, sammanskrivs samma verbfras i nederländskan: *aan-gekomen* respektive *aankomen*. Även i bisats i nederländskan sammanskrivs dylika verbfraser i presens, preteritum och supinum, t.ex. (...) *dat zij aankomt* 'att hon kommer fram'. När en sökning på lemmat *komen* görs kommer dessa sammanskrivningar av verb med partikeladverbial inte med i urvalet. Här skulle en separat sökning på lemmat *komen* med varje tänkbart partikeladverbial ha fått göras vilket också hade inneburit att man först måste lista alla de kombinationer av *komen* med partikeladverbial som finns. Jag har valt att undvika detta eftersom alla dessa kombinationer av verb med partikeladverbial även återfinns i särskrivning i vanliga huvudsatser i presens och preteritum enligt exemplet *zij komt aan* 'hon kommer fram' och alltså inte försvinner helt ur urvalet. En konsekvens är att verb med partikeladverbial kan bli underrepresenterat i det nederländska materialet i jämförelse med det svenska. Detta torde

dock inte inverka på den kvalitativa undersökningen av *komen*:s olika betydelser eftersom det finns tillräckligt med exempelmeningar ändå och eftersom *zij komt langs* respektive (...) *dat zij langskomt* sannolikt endast uppvisar en subtil skillnad i betydelse och den uppenbara skillnaden ligger på syntaktisk nivå. Följaktligen har ingen hänsyn tagits till skillnaden i sär- och sammanskrivning mellan nederländskan och svenskan i denna undersökning och specifikt vid materialinsamlingen. Faktum kvarstår dock att siffrorna för urvalet hade sett annorlunda ut om alla *komen* med och utan partikeladverbial hade tagits med och därmed hade antalet förekomster för *komen* blivit större. I gengäld är den nederländska korpusen något större än den svenska, ca 2,5 miljon ord, vilket kan tänkas väga upp denna diskrepans mellan total förekomst av *komen* och *komma*.

Under analysarbetets gång har ett visst bortfall skett då *gekomen* i nederländska kan ingå i en nominalfras och då få funktionen adjektiv, t.ex. *tot stand gekomen federatie* 'federation som kommit till stånd'. Ett antal gånger är det rena fel i korpusen som har gjort att satsen inte har gått att tolka och därför fallit bort ur urvalet. Sammanlagt har 16 satser fallit bort för nederländskans del och 2 för svenskans del.

Materialets storlek utgör totalt 3008 förekomster av *komen* (1490 förekomster) och *komma* (1518 förekomster) tillsammans. Detta antal förekomster har bedömts som tillräckligt stort för att en relevant analys av verbens betydelse ska kunna göras.¹⁷

4.3 Analysmetod

Verbanalysen, baserad på de 3008 förekomsterna, har gjorts med hjälp av tio variabler. Varje sats med förekomst av verbet *komen* och *komma* i urvalet har innan dess sorterats utifrån sin funktion i satsen dvs. om verbet är huvudverb eller hjälpverb och, för *komen*:s del, om det är kopulaverb. Huvudverbsfunktionen har i sin tur delats in i tre undergrupper. Denna indelning är baserad på de syntaktiska konstruktionerna pseudosamordning (endast för svenskans *komma*), partikelförbindelse och lexikaliserad verbfras. Verbets syntaktiska funktion fungerar alltså som första sorteringsnivå för undersökningen. Det finns två anledningar till att denna distinktion har gjorts. För det första har den tillkommit av praktiska skäl då materialet är stort och detta har gjort att materialet blivit mer hanterbart och överskådligt. För det andra hänger verbets syntaktiska funktion och betydelse delvis ihop. *Komen* och *komma* har oftare betydelsen konkret fysisk rörelse som huvudverb i jämförelse med när verben är hjälp-

¹⁷ Docent Per Dahmström vid Statistiska institutionen vid Stockholm universitet har kalkylerat och sammanställt urvalet.

verb då andra betydelser kan framträda istället. Huvud verbet kan betraktas som en lexikal enhet med ofta en ursprunglig konkret betydelse medan hjälp verbet ju vanligen har övergått till att vara ett funktionsord. Verbets ursprungliga betydelse har då i viss mån förbleknat (se 3.1). I Tabell 5 ges en översikt över de tio variablerna uppdelade på verbfunktion. Krysset anger vilken variabel som har analyserats med hänseende på verbens olika funktioner.

Tabell 5. De tio variablernas fördelning per verbfunktion

Variabler	<i>komen</i>			<i>komma</i>	
	Huvudverb	Kopulaverb	Hjälpverb	Huvudverb	Hjälpverb
Fysisk rörelse	+	+	+	+	+
Anmat/inanimat subjekt	+	+	+	+	+
Adverbial	+	+	+	+	+
Framtidsreferens	+	+	+	+	+
Avgränsad och oavgränsad aktionsart	+	+	+	+	+
Ingressiv betydelse	+		+	+	+
Accidentalitet	(+)		+	(+)	+
Infinitivmärke			+		+
Prediktionell och intentionell betydelse	(+)		+	(+)	+
Kausativitet					+
Fysisk rörelse	+	+	+	+	+

Om plustecknet står inom parentes kan variabeln även förekomma vid angiven verbfunktion men variabeln har inte ingående tagits upp i analysen av just den verbfunktionen.

När *komen* och *komma* är huvudverb tar jag upp variablerna fysisk rörelse, animat/inanimat subjekt, adverbial, framtidsreferens, avgränsad och oavgränsad aktionsart och ingressiv betydelse. När *komen* är kopulaverb analyseras samma variabler som för huvudverbsfunktionen förutom ingressiv betydelse. När verben är hjälpverb analyseras samma variabler som för huvudverbsfunktionen och dessutom variablerna accidentalitet, förekomst av infinitivmärke, prediktionell och intentionell betydelse, samt kausativitet för *komma* (nederländska *komen* har inte kausativ betydelse). Variabeln accidentalitet har jag markerat inom parentes beträffande *komen* och *komma* som huvudverb då den har visat sig relevant vid analysen av verbens prototypiska betydelse. När *komen* och *komma* kan anses ha prototypisk betydelse fungerar verben övervägande som huvudverb i en sats (se 5.1). De tio variablerna hänger ihop med respektive verbfunktion och är semantiska med undantag för den syntaktiska variabeln infinitivmärke. Det är dock inte alltid enkelt att bestämma vad som är syntax respektive semantik. Variabler som kan betraktas som syntaktiska har tagits med i undersökningen om de inverkar på verbets semantik.

Min avsikt är således att ringa in verbens betydelser för respektive verbfunktion med hjälp av ett stort material. Som analysredskap har dessa tio variabler bedömts som relevanta utifrån inläst litteratur om verben *komen* och *komma* (se 2.2 och 2.3). De tio variablerna motsvarar i princip kontextuella komponenter i en sats som kan inverka på verbens betydelse och kan därför fungera som utgångspunkt vid analysarbetet. Om dessa komponenter i tidigare forskning har visat sig viktiga i beskrivningen av verben bör de gemensamt kunna bidra till att ge en helhetsbild av *komen:s* och *komma:s* polysemi.

Varje variabel är i sig ett ämne att utforska. Hur omfattande och djup beskrivningen av de tio variablerna har blivit är avhängigt av behovet att avgränsa. Syftet med avhandlingen är inte att ge en heltäckande beskrivning av varje variabel då detta skulle bli alltför tidskrävande och snarare skulle skymma helhetsbilden av *komen:s* och *komma:s* semantik. Syftet är istället att ge en heltäckande bild av verbens polysemi utifrån ett kontrastivt perspektiv. Jag är dock medveten om att varje variabel i analysen kan diskuteras än mer ingående än vad som görs här.

Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995 och *Press 1995, 1996, 1997* har olika antal ord före och efter verbet i det ”fönster” eller ordsträng som kommer upp vid en sökning i konkordanserna. *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995* har maximalt 25 ord före och efter *komen* medan *Press 1995, 1996, 1997* i princip kan återge hela tidningsartikeln. Detta har resulterat i vissa fall där tolkningsmöjligheten i den nederländska korpusen har varit begränsad medan detta inte har varit fallet i den svenska korpusen. Detta har dock inte påverkat undersökningen

på något avgörande sätt. I princip har endast satsen innehållande verbet analyserats men om satsen har varit omöjlig att tolka har även en vidare kontext konsulterats.

4.3.1 Huvudverb

För att urskilja om *komen* och *komma* är huvudverb eller hjälpverb i en sats har ett test gjorts där man systematiskt stryker hjälpverben och slutligen får ett huvudverb eller kopulaverb kvar (Teleman 1993:360 och Vanderweghe 2000:207).¹⁸ Vanligtvis kan man sluta sig till att huvudverbet står sist i verbkedjan och i Tabell 6 är alltså *komma* respektive *komen* huvudverb.

Tabell 6. *Komma* och *komen* som huvudverb

Svenska	Nederländska
1. Hon <i>borde ha kunnat komma</i> dit.	1. Zij <i>moest er hebben kunnen komen</i> .
2. Hon <i>hade kunnat komma</i> dit.	2. Zij <i>had er kunnen komen</i> .
3. Hon <i>kunde komma</i> dit.	3. Zij <i>kon er komen</i> .
4. Hon <i>kom</i> dit.	4. Zij <i>kwam</i> er.

I de följande tre avsnitten diskuteras *komen* och *komma* som huvudverb när de ingår i en pseudosamordning (endast för svenskans *komma*), i partikelförbindelse och i lexikaliserade verbfraser.

4.3.1.1 Pseudosamordning

Huvudverbet *komma* tillhör en typ av verb som i svenskan kan ingå i en pseudosamordning. Detta innebär att ett verb kombineras med ett annat verb och tillsammans både prosodiskt och semantiskt påminner om kombinationen hjälpverb + huvudverb (SAG 4:902). Vidare anges att just rörelseverb med adverbial som anger mål hör hit, t.ex. *komma fram*. För *komma* som har betydelsen slutpunktsfokus inherent är adverbial som anger mål inte obligatoriskt vid bildning av pseudosamordning.

- (4) Vårt enda hopp är att Europa *kommer och hjälper* oss. p97

¹⁸ Teleman (1993:360) menar att gränsen mellan huvudverb och hjälpverb är svår att dra och listar olika hjälpverbsegenskaper som kan testas på presumtiva hjälpverb (se även 2.2). Bolinger (1980) har ställt upp liknande kriterier för bedömning av verbs hjälpverbsstatus i engelskan. Jag anser dock att ovan nämnda test fungerar bra vid distinktionen huvudverb – hjälpverb i kategoriseringen av mitt material. Vandeweghe använder sitt s.k. *zinswerkwoordsproef* på samma sätt som Teleman.

I (4) kan samordningen tolkas sekventiellt, dvs. ”först utför subjektsreferenten det första verbets avgränsade aktion, sedan påbörjas den vanliga agentiva aktion som anges med det andra verbet” (SAG 4:906). *Komma*:s betydelse av fysisk rörelse har i pseudosamordningar alltså inte helt förbleknat trots att verbet erinrar om ett hjälpverb. I SAG anges att aktionsarten är avgränsad för pseudosamordningar varpå det andra samordningsledets aktion blir ingressiv även om dess verb normalt anger oavgränsad aktion: *Gå hem och sov!* (SAG 4:906).

Det är ett flertal drag enligt SAG som skiljer en pseudosamordning från en additativ samordning, t.ex. *Hon målade och tapetserade i hela huset* (SAG 4:903). Jag använder inte alla drag som omnämns då jag anser att de fyra nedanstående räcker för att göra en tillförlitlig analys samt att några drag blir för komplicerade att använda på ett stort autentiskt korpusmaterial.

1. I en pseudosamordning är det första ledets verb obetonat.
 - (5) Hon *kom* och sjöng för brödfödan.
2. De samordnade leden kan inte parafraseras med samordnade satser i en pseudosamordning:
 - (6) ?Hon *kom* och hon sjöng för brödfödan. (Jfr Hon målade i hela huset och hon tapetserade.)
3. Samordningsleden kan inte byta plats i pseudosamordningar.¹⁹
 - (7) ?Hon sjöng och *kom* för brödfödan. (Jfr Hon tapetserade och målade i hela huset.)
4. Vidare går det inte heller att placera *både* i en pseudosamordning.
 - (8) *Hon både *kom* och sjöng för brödfödan. (Jfr Hon både målade och tapetserade i hela huset.)

Ulrika Kvist Darnell (personlig kontakt) har visat på ytterligare ett drag för pseudosamordningar som hon kallar *inte*-testet.²⁰ Pseudosamordningar kräver nämligen samma sanningshalt i båda verbleden vilket inte är en restriktion hos vanliga samordningar. Detta femte drag kan man testa på samordningen genom att placera satsadverbialet *inte* efter det sista verbledet i en pseudosamordning. Satsen blir antingen ogrammatisk eller får olika sanningshalt vilket innebär att det då inte är en pseudosamordning utan istället en disjunktiv samordning:

¹⁹ Det är dock inte alltid möjligt för samordningsleden att byta plats i äkta samordningar heller eftersom det kan vara frågan om narrativ tidsföljd, dvs. att satsleden inte är samtidiga, t.ex. *Hon förlorade och hittade plånboken*. SAG (4:224–226).

²⁰ Wiklund (2005:114) använder också ett slags test med negationen *inte* för att skilja ut pseudosamordningar från vanliga samordningar.

- (9) Hon *kom* inte och sjöng för brödfödan. (negerad pseudosamordning, samma sanningshalt)
- (10) *Hon *kom* och sjöng inte för brödfödan. (negation i sista verbledet, ej samma sanningshalt)
- (11) Hon *kom* och sjöng inte för brödfödan. (Hon kom men hon sjöng inte för brödfödan. Disjunktiv samordning)

I (10) är satsen grammatiskt korrekt men samordningen kan inte betraktas som en pseudosamordning utan är istället en disjunktiv samordning.

Var gränsen går för pseudosamordning respektive vanlig samordning är dock inte helt tydligt eftersom ett test med dessa drag ger vid handen att man inte får ett entydigt utslag: vissa drag stämmer in på en pseudosamordning, andra inte vilket får till följd att det är svårt att avgöra om det är en additativ samordning eller en pseudosamordning. Att utslaget inte blir entydigt beror också på att materialet inte utgörs av tillrättalagda exempelmeningar utan av ett korpusmaterial där satserna inte konstruerats. Låt oss testa den autentiska exempelmeningen ur Press 97 nedan på ovanstående fem drag.

- (12) Men gudabenådad, begåvad som få och snygg som en scandal beauty *kom* hon från de värmländska skogarna och började sjunga för brödfödan. p97

Då visar det sig att *kom* i satsen är:

1. betonat.
2. Exempelmeningen kan parafraseras med samordnade satser:
 - (13) Men gudabenådad, begåvad som få och snygg som en scandal beauty *kom* hon från de värmländska skogarna och hon började sjunga för brödfödan.
3. Verbleden ska vid en pseudosamordning inte kunna byta plats. Detta tycks gälla för (14):
 - (14) ?Men gudabenådad, begåvad som få och snygg som en scandal beauty började hon sjunga för brödfödan och *kom* från de värmländska skogarna.
4. Om satsadverbialet *både* placeras i en pseudosamordning blir den ogrammatisk:
 - (15) Men gudabenådad, begåvad som få och snygg som en scandal beauty både *kom* hon från de värmländska skogarna och började sjunga för brödfödan.

Exempelmening (15) tycks här inte vara ogrammatisk vilket därmed talar för att det är en vanlig samordning.

5. Det sista draget, det s.k. *inte*-testet, visar också att (16) är en vanlig samordning eftersom satsen är grammatisk och de två verbleden har olika sanningshalt.

(16) Men gudabenådad, begåvad som få och snygg som en scandal beauty kom hon från de värmländska skogarna och började inte sjunga för brödfödan. (Hon kom från de värmländska skogarna men hon började inte sjunga för brödfödan).

Exemplet tycks visa att ju fler satsdelar som är placerade mellan verben desto svagare pseudosamordning. Ett konkret rumsadverbial i satsen (*från de värmländska skogarna*) tycks här försvaga pseudosamordningen betydligt eftersom satsen upplevs innehålla två helt separata aktioner där rumsadverbialet bara är sammankopplat med samordningens första verb.

Vid analysen av förekomster med *komma* i eventuell pseudosamordning i materialet har ovan drag tagits i beaktande. Den testade exempelmeningen noteras inte som pseudosamordning i undersökningen eftersom endast ett drag för pseudosamordning är giltigt (se exempelmening (14) där verbleden inte kan byta plats).

I nederländskan motsvaras svenskans pseudosamordningar syntaktiskt vanligen av en verbkedja med hjälpverb och huvudverb:

(17) Onze enige hoop is dat Europa ons *komt helpen*. (Översättning av (4))

I (17) har inte heller *komen*:s betydelse av fysisk rörelse helt förbleknat trots att verbet är hjälpverb. Med detta i åtanke visar det sig att ovan testade svenska exempelmening inte motsvaras av en verbkedja med hjälpverb och huvudverb i den nederländska översättningen. Den nederländska översättningen har istället samma typ av syntaktiska konstruktion som den svenska med konjunktionen *en* 'och'. Detta talar också för att den testade svenska exempelmeningen inte är en pseudosamordning:

(18) Begenadigd, begaafd als maar weinig mensen, en mooi als een scandal beauty *kwam ze uit de bossen van Värmland en begon ze voor haar levensonderhoud te zingen*.

I standardnederländskan finns inte pseudosamordning som syntaktisk konstruktion däremot fanns en sådan konstruktion i medelnederländskan. Detta diskuteras i avsnitt 5.2.

4.3.1.2 Partikelförbindelse

I svensk språkbeskrivning har terminologin varierat beträffande verbfraser med tryckstark partikel (adverb och preposition) (Strzelecka

2003:15).²¹ Strzelecka använder själv termerna partikelverb respektive verbpartikel. I SAG benämns motsvarande termer partikelförbindelse respektive partikeladverbial. Partikeladverbialen är nära knutet till verbet och kombinationen fungerar ofta semantiskt som en enhet: *komma fram*. Denna partikelförbindelse är även sammanhållen betongmässigt då partikeladverbialen är starkt betonad och verbet svagt betonad, samt placeringmässigt sammanhållen då partikeladverbialen i allmänhet placeras omedelbart på platsen efter det infinitiva verbet framför verbets övriga bundna bestämmingar (SAG 3:417ff).

I nederländskan kallas liknande konstruktioner allmänt för löst sammansatt verb ”scheidbaar samengesteld werkwoord”, t.ex. *aankomen* ’komma fram’. *Komen* som löst sammansatt verb kan i vissa fall också behandlas som kopula.²² För nederländskans del är det tydligt att de löst sammansatta verben uppvisar samma semantiska enhetlighet som nämnts för svenskan, eftersom betoningen ligger på partikeln (ANS:608), samt att verbet ofta kan skrivas ihop med partikeln i infinitiv och supinum: *aankomen* ’komma fram’, *aangekomen* ’kommit fram’. I presens och preteritum däremot hamnar inte adverbet eller prepositionen i anslutning till verbet om en bestämning förekommer i satsen, t.ex. *Zij komen om acht uur aan* ’De kommer fram klockan åtta’.

När verben är fast sammansatta, t.ex. som i *nedkomma* och *overkómen* ’drabba ngn’ faller de utanför undersökningen.²³ De selekteras automatiskt bort eftersom en sökning i *Het INL 27 Miljoen Woorden Kranten-corpus 1995* och i Press 1995, 1996, 1997 på lemmat *komen* respektive *komma* inte ger några träffar på verbet i fast sammansättning. Inte heller när *komen* är löst sammansatt verb i bisats eller står i infinitiv och supinum kommer verbet med i undersökningen (se 4.2.3).

Vad gäller nederländska sammansättningar nämns i ANS att termen *scheidbaar samengesteld werkwoord* i sig är motsägelsefull eftersom det kännetecknande för en sammansättning är att den skrivs ihop och inte går att dela på (ANS:606). I nederländsk språkbeskrivning används också

²¹ Strzelecka nämner bl.a. SAOB:s term särskild förbindelse, Thorells (1973:173) term löst sammansatt verb och Noréns (1996:2) term lös sammansättning.

²² Enligt Sassen (1978) har *komen* tillsammans med adjektiven *klaar*, *gereed*, *(te) duur*, *vrij*, *los*, *leeg*, *vol*, *beschikbaar* och adverbena *op*, *aan*, *uit* m.fl. funktionen kopulaverb. Sassen (1978) har valt att diskutera dessa konstruktioner som kopulaverb + subjektspredikativ och för inte något resonemang om huruvida verben ska betraktas som löst sammansatta eller inte (Sassen 1978:590). Jag kommer här att följa Sassen och behandla *komen* tillsammans med ovan nämnda adjektiv (samt andra adjektiv) som kopulaverb (se 4.3.2)

²³ Både i nederländskan och i svenskan kan dessa två fast sammansatta verb förekomma i för svenskan s.k. partikelförbindelse, *komma ned*, och för nederländskan i s.k. lös sammansättning, *óverkomen* (komma över, passera, uppfattas) men då är betydelsen en annan och förekommer av dessa verb som partikelförbindelse eller lös sammansättning tar koncordansprogrammet fram och de hamnar därmed i materialet.

termerna *partikelwerkwoord* 'partikelverb' (Laureys 1991:271) och *werkwoordpartikel* 'verbpartikel' (Vandeweghe 2000:214). I sin lexikografiskt orienterade artikel om den svensk–nederländska och nederländsk–svenska ordboken använder Laureys (1991) just samlingsnamnet *partikelwerkwoord* 'partikelverb' om nederländskans *samengestelde werkwoorden* och svenskans fasta och löst sammansatta verb.²⁴ Termen omfattar i hennes artikel inte bara verb i kombination med adverb och preposition utan även adjektiv och substantiv. Dessutom inbegriper i hennes artikel termen *partikelwerkwoord* även fasta verbsammansättningar vilket inte är brukligt i svenskan. Vandeweghe anger däremot att *werkwoordpartikel* endast åsyftar adverb och prepositioner (2000:214).

Man kan alltså tala om partikelverb respektive verbpartikel, partikelförbindelse respektive partikeladverbial eller löst sammansatt verb. Jag har dock valt att använda termen partikelförbindelse som består av ett verb med partikeladverbial, enligt SAG:s exempel. Dessutom kallar SAG konstruktionen *komma ihåg* verb med partikeladverbial medan termen löst sammansatt verb åsyftar den sammanskrivna konstruktionen *ihågkomma* (SAG 2:528). Eftersom dessa sammansättningar inte finns med i mitt material har denna term bedömts som mindre lämplig. Dessutom förekommer *komen* och *komma* mest frekvent i kombination med adverb eller preposition vilket också talar för att SAG:s terminologi även fungerar för det nederländska materialet.

4.3.1.3 Lexikaliserad verbfras

Precis som med partikelförbindelserna varierar terminologin när det gäller den syntaktiska konstruktionen verb + prepositionsfras, t.ex. *komma till godo*. Anward & Linell kallar konstruktionen lexikaliserad fras, men nämner även termen fasta förbindelser (1976:77). Fasta förbindelser eller lexikaliserade fraser kan ha strukturen av en nominalfras, adjektivfras, prepositionsfras eller verbfras (Anward & Linell 1976:78ff). Konstruktionen verb + prepositionsfras benämns också funktionsverbsförbindelse. Dessa utgörs av semantiskt enkla verb som t.ex. *komma*, *vara*, *ha*, *gå*, *göra*, *ta* tillsammans med ett abstrakt substantiv som huvudord i objekt eller i rektion i en prepositionsfras som bundet adverbial (SAG 3:262–264). Walder (2004:11) benämner i sin tur dylika fraser funktionsverbsfraser vilka består av två predikat: ett i form av ett verb och ett i form av ett substantiv (i en nominalfras eller prepositionsfras). Jag använder termen lexikaliserad verbfras, som alltså är en undergrupp till lexikaliserad

²⁴Norstedts *nederländsk-svenska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Nederlands-Zweeds* och *Norstedts svensk-nederländska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Zweeds-Nederlands* (1996), se litteraturlistan.

fras, eftersom det specifikt handlar om fraser med verben *komen* och *komma*.

Anward & Linell kategoriserar den ovan nämnda verbfrasen verb + partikeladverbial som lexikaliserad verbfras (1976:82). Jag har dock valt att skilja på partikelförbindelse och lexikaliserade verbfraser som varsin egen undergrupp. Dessa två konstruktioner analyseras alltså separat. Anledningen till detta är att verb med partikeladverbial inte behandlas som lexikaliserade verbfraser i Verstratens avhandling om nederländskans fasta förbindelser (1992:50ff).²⁵ Dessutom skulle en frekvensjämförelse mellan antal lexikaliserade verbfraser i svenska och nederländska vara missvisande om verb med partikeladverbial ingick i de lexikaliserade verbfraserna eftersom undersökningens nederländska material inte innehåller ett representativt urval av verb med partikeladverbial (se 4.2.3).

Nederländska respektive svenska lexikaliserade verbfraser uppvisar liknande drag: de är syntaktiskt sammanhållna, dvs. det finns restriktioner på variationen i ordföljd på så vis att frasen uppvisar ett fast syntaktiskt mönster. Det finns även restriktioner på böjningen av frasens konstituent, lexikala element i frasen är inte utbytbara utan att en betydelseförändring sker och det är inte ovanligt att frasen har ålderdomlig böjning. Vad gäller härledbarhet menar Verstraten att lexikaliserade verbfraser uppvisar en glidande skala. En fras som *met uitzondering van* 'med undantag av' är den ena ytterligheten på skalan och består av delar ur vilkas isolerade betydelse hela den lexikaliserade frasens betydelse kan härledas till skillnad från idiom som *de pijp aan Maarten geven* 'ge pipan till Maarten = ge upp, dö', vilka utgör den andra ytterligheten och vilkas betydelse inte alls kan förutsägas utifrån de enskilda delarnas betydelse (Verstraten 1992:43). Anward & Linell (1976:85) anser däremot att de lexikaliserade frasernas betydelsekomponenter är icke-härledbara. Ekberg skiljer på lexikaliserade fraser och idiom och anger att lexikaliserade fraser har närmast fullständig eller delvis förutsägbar betydelse medan idiomens betydelse dock inte alls kan härledas utifrån frasens enskilda delar (1989:32).

Delvis baserat på Anward & Linell (1976:81–82) och Verstraten (1992:51–52) räknas lexikaliserade verbfraser i svenskan och i nederländskan bestående av ett grundmönster med följande konstituent till kategorin lexikaliserade verbfraser i avhandlingen: verb + prepositionsfras, t.ex. *tot stand komen* och *komma till stånd* där prepositionsfrasen består av en preposition och en nominalfras (1976:78ff). Då Verstratens avhandling och artikeln av Anward & Linell inte är baserade på ett slumpmässigt urval från en korpus uppträder i denna undersöknings material fraser som inte passar in i deras kategorier och vilka ändå intuitivt kan upplevas som

²⁵Nederländskans motsvarighet till lexikaliserad fras är *vaste verbinding*.

lexikaliserade verbfraser t.ex. när prepositionsfrasen består av en preposition och ett adverb:

- (19) Dat is het beeld dat nu, acht jaar later *naar voren komt* bij het lezen van Steenbeeks boek. in195
 'Det är bilden som nu, åtta år senare, träder fram vid läsningen av Steenbeeks bok.'

I (19) är *naar* preposition och *voren* adverb. Dessa konstruktioner har en mycket låg frekvens i materialet varför jag inte heller har valt att kategorisera dessa som lexikaliserade verbfraser utan som verb med adverbial. Prepositionsfraserna med en nominalfras däremot har mycket hög frekvens i materialet.

Vissa konstruktioner i det nederländska materialet faller helt utanför det ovan angivna syntaktiska mönstret men har ändå karaktären av en lexikaliserad verbfras, t.ex. i (20).

- (20) (...) je *komt er* nooit helemaal *achter*. in195
 '(...) du kommer aldrig helt underfund med det.'

Erachter komen 'komma underfund med ngt' är i sig ett vanligt uttryck men uppvisar som syntaktisk konstruktion relativ sett låg frekvens i materialet. Att reda ut alla olika syntaktiska mönster för vad som skulle kunna betraktas som en lexikaliserad verbfras är inte relevant vid beskrivningen av verben *komen:s* och *komma:s* betydelse utan är en undersökning för den som vill beskriva lexikaliserade verbfrasers syntax i allmänhet.

I det svenska materialet finns några gränsfall t.ex. *komma ihåg* som sällan särskrivs och *komma igång* som ibland särskrivs. Om *komma igång* och *komma ihåg* särskrivs, *komma i gång* respektive *komma i håg*, skulle konstruktionerna kunna betraktas som en lexikaliserad verbfras bestående av verb + prepositionsfras där prepositionsfrasen innehåller en nominalfras. Eftersom *ihåg* snarast betraktas som en partikel och vanligen inte särskrivs har jag valt att genomgående betrakta *komma igång* analogt med *komma ihåg* och kategoriserar dessa som verb med partikeladverbial.

Det är alltså svårt att göra en helt entydig gränsdragning av vad som ska räknas till gruppen lexikaliserade verbfraser och vad som inte hör dit. Det finns fraser som inte följer mönstret verb + prepositionsfras men som ändå kan uppfattas som fraser. Här har jag i första hand gått på frekvens i kategoriseringen av mitt material och då konstruktionen verb + prepositionsfras bestående av en preposition och en nominalfras är övervägande vanligast har dessa fått utgöra gruppen lexikaliserade verbfraser eftersom de därmed har bedömts som intressantast för undersökningen.

4.3.2 Kopulaverb

Både i nederländskan och i svenskan är det tre verb som anses ha en särställning som kopulaverb, nämligen *zijn*, *worden* och *blijven* respektive *vara*, *bli* och *förbli* då dessa har bleknad egenbetydelse och i princip inte anger annat än aktionsart och tid (SAG 3:352ff och Klooster 2001:127, Vanderweghe 2000:107). Dessa kan benämnas prototypiska kopulaverb (se 6.1). De ovan nämnda kopulaverben binder alltså ihop subjektet med predikativet. I svenskan är denna koppling tydlig genom att predikativet böjs i genus och numerus. Detta har ingen motsvarighet i nederländskan men kopplingen mellan subjekt och predikativ är ändå tydlig: ”Ze (kopelwerkwoorden) koppelen of verbinden het onderwerp met een predikaat” (Klooster 2001:54). I bägge språken kan dock många fler verb konstrueras med subjektspredikativ, däribland *komma* och *komen*.²⁶ *Komma* kan konstrueras med subjektspredikativ som är ett verbalt presensparticip, men här betraktas dock *komma* som huvudverb (SAG 3:338, 356–357):

- (21) En man *kom* gående. p97
'Een man kwam aanlopen.'
- (22) (...) en kompis *kom* cyklande (...) p95
'(...) een vriend kwam aanfietsen (...).'
- (23) Folk *kom* springande (...). p96
'Mensen kwamen aanrennen (...).'

I ovanstående exempelmeningar (21), (22) och (23) har *komma* något försvagad betydelse av rörelse, samtidigt som subjektspredikativet här anger ett betydelsesamband med *komma*, dvs. en typ av rörelse.²⁷

Vad gäller nederländskan kan *komen* benämnas ersättningskopula för eller ekvivalent till det prototypiska kopulaverbet *worden* 'bli' (Vanderweghe 2000:107 och ANS:1123).²⁸ Detta innebär att i satser där *worden* inte kan användas som kopula tas *komen* istället i bruk:

²⁶ Nederländskan och svenskan skiljer sig åt i den grammatiska beskrivningen av predikativet i allmänhet. I exempelmening (24) och (25) benämns *goed* och *vacant* naamwoorde-lijk deel van het gezegde på nederländska och *bra* och *färdig* subjektspredikativ på svenska. I exempelmeningar (21), (22) och (23) benämns participen *gående*, *springande*, *cyklande* också subjektspredikativ på svenska medan *aanlopen*, *aanrennen*, *aanfietsen* är en del av verbkedjan eftersom de är infinitiver och alltså inte kan betraktas som subjektspredikativ i nederländskan. Terminologin utreds mer detaljerat i avsnittet om kopulafunktion och predikativ i svenskan och nederländskan (se kapitel 6).

²⁷ I nederländskan finns en syntaktisk konstruktion som liknar svenskans konstruktion i (21): *Zij komt lopend*. Denna konstruktion är dock en falsk vän och betyder 'Hon kommer till fots'.

²⁸ I nederländskan finns även det löst sammansatta verbet *voorkomen* (förefalla) som tillhör gruppen kopulaverb. Detta verb behandlas traditionellt i grammatikor tillsammans

- (24) *Dat komt wel goed.* in195
'Allt blir nog bra.'
- (25) (...) *als dat volgend jaar vacant komt.* in195
'(...) när det blir ledigt nästa år.'

Klooster (2001:80) menar att *komen*, *gaan* eller *raken* 'råka, hamna' ersätter *worden* när adjektivet – här *goed* och *vacant* – inte är graduellt och exemplet han anger är *Het werk kwam op tijd gereed* 'Arbetet blev färdigt i tid'. Huruvida *komen* verkligen ersätter *worden* i dessa fall och om *komen* härmed bara kan kombineras med adjektiv som *inte* är graduella diskuteras mer ingående i avsnittet 6.2.

Vidare uppger Heinsius att det finns en betydelseskilnad mellan *komen* och *worden* (1927:28). Vad Heinsius beskriver skulle möjligen kunna benämnas resultativ betydelse hos *worden* respektive intention hos *komen*. Huruvida detta stämmer diskuteras också i 6.2.

I materialet betraktas *komma* som kombineras med subjektspredikativ som huvudverb medan *komen* i kombination med subjektspredikativ (naamwoordelijk deel van het gezegde) klassificeras som kopulaverb, t.ex. *klaarkomen* 'bli färdig'. I undersökningen klassificerar jag verbet som kopula när partikeln i dessa konstruktioner består av ett adjektiv – och därmed betraktas som ett subjektspredikativ i satsen – och om partikeln utgörs av ett adverb eller en preposition kategoriseras *komen* som huvudverb. Här föreligger en intressant skillnad mellan svenskan och nederländskan; *komen* betraktas förmodligen som kopula när det kombineras med subjektspredikativ eftersom verbet är en ersättare för det prototypiska kopulaverbet *worden*. *Komen* har i denna funktion ett starkt förbleknat semantiskt innehåll och kopplar i princip bara ihop subjektet och predikativet. *Komma* i kombination med ett subjektspredikativ i form av ett presens particip, t.ex. *komma cyklande*, betraktas däremot inte som kopulaverb och verbet har dessutom inte helt förlorat sin betydelse av konkret rörelse. Här binder verbet alltså inte bara ihop subjektet och predikativet. Dessutom brukar *komma* vanligtvis inte kombineras med ett adjektiv med funktionen subjektspredikativ och kan därmed inte fungera som ersättningskopula för *bli* i svenskan, jfr med (25):

- (26) *(...) när det *kommer* ledigt nästa år.

med kopulaverben och inte tillsammans med *komen* (se Van den Toorn (1982), ANS, Vandeweghe (2000) och Klooster (2001)). I mitt material kan detta verb förekomma i särskrivning under *komt* t.ex. *Dat komt me vreemd voor* 'Det förefaller mig underligt' och kommer då att noteras som kopulaverb i undersökningen. Om man jämför *voorkomen* med *klaarkomen* föreligger alltså en skillnad. Hos *klaarkomen* är *komen* kopula och *klaar* subjektspredikativ (naamwoordelijk deel van het gezegde) medan hos *voorkomen*, som är löst sammansatt kopula, är *voor* inte subjektspredikativ utan t.ex. *vreemd* (underligt) från exemplet ovan.

4.3.3 Hjälppverb

Om man vill testa när *komen* och *komma* är hjälppverb kan man använda samma test som i 4.3.1 varpå *kom* respektive *kwam* är de första verben som stryks i satserna:

- (27) Han kom att *vänta* i en timme.
Hij kwam een uur *wachten*. ‘Han kom och väntade i en timme.’
- (28) Han *väntade* i en timme.
Hij *wachtte* een uur.

I (28) står bara *vänta* respektive *wachten* kvar eftersom de är huvudverb i satserna.

Hjälppverben kan delas in i olika undergrupper beroende på vilka betydelsekomponenter verbet tillför satsen. Det finns följaktligen temporala hjälppverb vilka anger en specifik tidsdomän, modala hjälppverb vilka uttrycker talarens eller den tilltalades inställning till satsens utsaga och aspektuella hjälppverb vilka anger en början, progress eller slutfas för den aktion som huvud verbet (V2) uttrycker. Typiska aspektuella hjälppverb för nederländskan är *gaan* ’gå’, *blijven* ’fortsätta’, *zitten* ’sitta’, *staan* ’stå’, *liggen* ’ligga’ och *komen* (t.ex. Bart, Kerstens, Sturm 1998:54) och för svenskan *börja*, *sluta*, *fortsätta*, *råka* och *komma* (Christensen 1997:75). SAG (2:510–512) använder termen *fasala verb* för dylika verb vilka har ”som sin lexikala betydelse att ange aktionella egenskaper hos den underordnade verbfrasens aktion.” Verb som nämns med denna benämning är bl.a. *börja*, *fortsätta*, *sluta* och *hålla på*. I SAG är *fasala verb* en underkategori till *aktionella verb* till vilken även *råka* och *komma* tillhör när de har *accidentiell* betydelse (se 2.2). Jag har valt att använda termen *aspektuella hjälppverb* eftersom denna är *gångbar* både i nederländskan och i svenskan vilket inte är fallet med vare sig termen *fasala* eller *aktionella verb*.

Till sist bör nämnas att *komma* även tillhör en undergrupp till de temporala hjälppverben nämligen *futurala hjälppverb*.

4.3.4 De sex första variablerna

Nedan behandlas sex variabler vilka har analyserats när verben är huvudverb, hjälppverb och nederländskans *komen* kopula i materialet: fysisk rörelse, animat/inanimat subjekt, adverbial, framtidsreferens, avgränsad och oavgränsad aktionsart samt *ingressiv* betydelse.²⁹

²⁹ Ingressiv betydelse har inte relevans för kopulafunktionen.

4.3.4.1 Fysisk rörelse

Mänsklig förflyttning är en basal betydelse hos rörelseverben och kan beskrivas som ett animat subjekts fysiska rörelse i en konkret rumslig sfär (Viberg 2003:80). Huruvida *komen* och *komma* återger en konkret fysisk rörelse eller en abstrakt, icke-fysisk rörelse i en sats sammanhänger ofta med verbfunktion (se 5.1). Om verbet beskriver en fysisk rörelse är det oftast huvudverb i satsen eftersom hjälpverben övervägande grammatikaliserats till funktionsord med bleknat lexikalt innehåll. Däremot är det långt ifrån alla satser med *komen* och *komma* som huvudverb som återger konkret fysisk rörelse:

- (29) De Amerikanske rapper Ice T *komt* toch naar Nederland (...) in195
'Den amerikanske rapparen Ice T kommer i alla fall till Nederländerna (...)'
- (30) Den nye Natochefen *kommer* alltså från ett land som är med i Nato.
p95

I (30) återges ingen fysisk rörelse trots att ett animat subjekt och ett konkret rumsadverbial skulle kunna tänkas borga för detta. *Komma* är synonymt med ursprung, dvs. här anges subjektreferentens ursprung vilket främst kan tolkas som statiskt eller ett tillstånd vilket även Viberg (2003:86) har noterat. I (29) däremot är den fysiska rörelsen tydlig. Ur kontexten framgår att subjektsreferenten konkret förflyttar sig från en plats till en annan.

Komen och *komma* kan i vissa kontexter även uttrycka fysisk rörelse när subjektet är inanimat. Viberg nämner att *komma* kan kombineras med bl.a. subjekt som klassificeras som naturkrafter, t.ex. blåst, eller känsel-förnimmelse, t.ex. lukt (2003:88–90).

- (31) Lukten *kommer* från en tjock pensel (...) p97
- (32) Bilen *kommer* till slut i full fart uppför backen. p95

I (31) och (32) är subjekten inanimata och verben huvudverb. Dyliga satser i materialet får sålunda noteringen: fysisk rörelse. Den fysiska rörelsen som återges i satsen i (31) är möjligen mindre tydlig än i (32)(31) men man kan här föreställa sig hur lukten rör sig mot en implicit mottagare.

När *komen* och *komma* fungerar som hjälpverb i satsen har den fysiska rörelsen övervägande förbleknat men *komen* kan i vissa fall uppvisa semantisk enhetlighet med huvud verbet, som också uttrycker en rörelse, och därmed delvis bibehålla betydelsen av fysisk rörelse:

- (33) Wanneer een werkloze dit werk weigert, staat hem of haar een geduchte sanctie te wachten, dus die *komt* wel opdagen. in195
 'När en arbetslös vägrar ta detta arbete, väntar honom eller henne ett rejält straff, så denne kommer nog uppdykande/dyker nog upp.'

I (33) ingår *komt* i en verbkedja där *opdagen* 'dyka upp' är huvudverb. Här tycks verbet delvis ha behållit sin betydelse av fysisk rörelse och hjälp verbet och huvud verbet förefaller att utgöra en semantisk-lexikal enhet. I svenskan skulle *komen opdagen* kunna översättas med *komma uppdykande* där *komma* dock uppfattas som huvudverb kombinerat med ett subjektspredikativ men där samma betydelsmässiga enhetlighet är tydlig med delvis bevarad fysisk rörelse för *komma*:s del (se 4.3.2).

I (34) är *kommer att* futuralt hjälpverb där all fysisk rörelse bleknat. Verbet återger den framtida verbhandlingen sedd från talögonblicket.

- (34) Men sexåringarna *kommer* att vara väl förberedda inför skolstarten (...) p96

4.3.4.2 Animat och inanimat subjekt

Huvudtanken bakom att kategorisera subjektet som animat eller inanimat är att det finns anledning att se hur subjekt och verb samspelar i *komen*:s och *komma*:s fall.

I undersökningen har subjektet i varje sats analyserats med avseende på om det är animat eller inanimat. Animata subjekt kan beskrivas som att ha en mänsklig referent medan inanimata subjekt däremot inte har det:

- (35) Vi *kom* helt in i Tjeckiens tempo. p95
 (36) Höjningen *kommer* att slå igenom i priset till konsument. p96

I (35) är subjektet animat och kan kopplas ihop med verbet, då *komma* är huvudverb och därmed inte subjektsautonomt. I (36) är subjektet inanimat och har kategoriserats som sådant även om *komma* som hjälpverb inte är direkt kopplat till subjektet utan betraktas som subjektsautonomt, dvs. subjektsreferenten har inte någon semantisk roll i förhållande till hjälp verbet utan endast i förhållande till den underordnade verbfrasen (SAG 2:510, 4:244–245). Sannolikt gäller detta också för nederländskans *komen* när detta är hjälpverb. Vidare kan *det/den/de* m.fl. och *het, er, dat* m.fl. vara referentiella eller expletiva subjekt. När subjektet är referentiellt kategoriseras det med hänsyn till om referenten är animat eller inanimat (37). När subjektet är expletivt dvs. saknar referent, kategoriseras det som inanimat (38):

- (37) Wie is Jan? *Dat* is hem. (Egen konstruktion.)
 'Vem är Jan? Det är han.'

- (38) *Er komt geen referein. inl95*
 ‘Det kommer ingen refräng.’

I (37) refererar *dat* till *Jan* och kategoriseras följaktligen som animat. I (38) är *er* expletivt och har ingen animat referent och kategoriseras som inanimat.

Dock kan vissa problem med tolkningen skönjas. Uppenbart är att många subjekt utgörs av kollektiver som befolkning, regering, union, grupp osv. som består av människor. Dyliga subjekt betraktas som animata subjekt. Vidare betraktas djur som inanimata subjekt. Det går givetvis att invända mot detta då sällskapsdjur som exempelvis hundar och katter upplevs ha en själ men eftersom det krävs en undersökning i sig för att göra en gränsdragning mellan vilka djur som kan anses ha en själ och vilka som kanske inte upplevs ha en själ, som till exempel en myra, har jag för att inte komplicera analysen valt att betrakta djur som inanimata subjekt. En annan anledning till detta är att kategoriseringen av subjektet endast utgör en mindre del av analysen.

4.3.4.3 *Komen* och *komma* + adverbial

Analysen av adverbial i satsen har skett på följande sätt. *Komen* och *komma* är rörelseverb och har ofta spatial funktion varför jag uppfattar rumsadverbialen som det viktigaste adverbialen i satsen. Vid analysen av en sats har rumsadverbialen därmed i första hand noterats även om satsen innehåller flera adverbial såsom t.ex. ett tidsadverbial. Om det däremot saknas rumsadverbial i satsen noteras i första hand tidsadverbialen även om det finns andra adverbial som t.ex. ett sättsadverbial. Varför tidsadverbialen har upplevts som viktigare än övriga adverbial – förutom rumsadverbialen – beror på att *komen:s* och *komma:s* rörelse oftast går att beskriva i just tid och rum. Och till sist om inte heller tidsadverbial finns i satsen registreras adverbialen i kategorin övriga vilken därmed kan bestå av t.ex. ett sätts-, sats-, omständighets- eller orsaksadverbial m.fl. När satsens verb är en del av en lexikaliserad verbfras har adverbialen inom frasen analyserats enligt ovanstående mönster. Om andra adverbial, som inte är en del av den lexikaliserade verbfrasen, förekommer i satsen, t.ex. ett rumsadverbial, har detta inte analyserats. Anledningen till detta är att adverbialen i en lexikaliserad verbfras har en stark koppling till verbet och därmed samverkar med verbet på ett sätt som jag vill analysera. Många av de lexikaliserade verbfraserna innehåller adverbial som kan vara svåra att kategorisera på grund av deras abstrakta innehåll, t.ex. *komma i kapp* där konstituenterna i adverbialen inte är härledbara för språkbrukaren men summan av frasens delar utgör betydelsen att hinna upp ngn/ngt dvs. nå ett mål eller plats. Satsens verb har således i detta

exempel noterats ingå i en lexikaliserad verbfras med det rumsliga adverbialiet *i kapp*. För att åskådliggöra analysen har jag valt en sats ur den nederländska korpusen:

- (39) De rol die hij speelt is vaak die van de tragische eeuwige verliezer, zoals die *tot leven komt* in het werk van Charles Bukowski en Tom Waits. in195
 'Rollen han spelar är ofta den tragiske evige förloraren som den framställs ("kommer till liv") i Charles Bukowskis och Tom Waits verk.'

I (39) är det adverbialiet *tot leven* (preposition + nominal) i den lexikaliserade verbfrasen som analyseras och inte satsens andra adverbial *in het werk van Charles Bukowski en Tom Waits* eftersom *tot leven* har en starkare koppling till *komt*. Denna koppling mellan verb och adverbial är tydlig då satsen blir ogrammatisk om *tot leven* stryks medan satsen förblir grammatisk om det andra adverbialiet stryks. Båda satsens adverbial kan analyseras som rumsliga men i min analys har alltså *tot leven* förtur. Att kategorisera dessa abstrakta adverbial i lexikaliserade fraser är, som nämnts, problematiskt men ofta finns en spatial betydelse i botten. Till exempel kan *leven* 'liv' betraktas som ett mentalt rum dit subjektet kommer. Denna metaforiska betydelse har sitt ursprung ur en konkret betydelsen som jag alltså härleder och kategoriserar som rumsadverbial.

Hos fraserna verb med partikeladverbial betraktas partikeln som ett adverbial i satsen på grund av dess nära anknytning till verbet. *Komma*:s respektive *komen*:s spatiala och temporala funktion gör att partikeln ofta är rumslig och kan ange riktning av typen *fram, dit, till, in, tillbaka* respektive *aan, naar, binnen, terug* osv. vilket ligger till grund för att tolka adverbialen i första hand som rumsliga även om denna rumsliga betydelse ibland är starkt förbleknad. Här görs en generös tolkning av vad som anses som rumsligt adverbial. Detta innebär att verbfrasen exempelvis i satsen *Han kom hem igår* respektive *Hij kwam gisteren thuis* kommer att uppges innehålla rumsadverbialet *hem* respektive *thuis*.

När *komen* och *komma* är hjälpverb – och då speciellt för *komma* som futuralt hjälpverb – kan rumsadverbialet i satsen i första hand kopplas samman med huvud verbet, t.ex. *Hon kommer att cykla till stan tidigt*. Här hör alltså rumsadverbialet *till stan* ihop med huvud verbet *cykla*. Däremot kan man inte bestämma om ett tidsadverbial ska relateras till hjälp- eller huvud verbet i satsen. Här kan alltså *tidigt* både kopplas till *kommer att* och *cykla* (Christensen 1997:139). Av denna anledning har jag valt att i satser där *komen* och *komma* är hjälpverb i första hand notera tidsadverbialet före rumsadverbialet om rumsadverbialet i en verbfras är kopplat till huvud verbet. I dessa satser uppför sig tidsadverbialet som ett satsadverbial, dvs. det kan relateras till hela satsen. Detta innebär att även sats-

adverbialiet har noterats före rumsadverbialiet i just den här typen av satser.

(40) (...) räntorna *kommer* att krypa upp under nästa år (...) p97

I (40) har tidsadverbialiet *under nästa år* noterats medan riktning-partikeln *upp* måste anses höra ihop med verbet *krypa*. Denna tolkning har alltså gjorts eftersom det i dessa satser i första hand är *komen* och *komma* som ska analyseras och inte huvud verbet med sammanhörande adverbial.

Prepositionsubjekten analyseras endast om verbet varken har ett partikeladverbial eller tidsadverbial som anknyter till det:

(41) (...) en vindt hij tevens dat milieugroepen het recht hebben op te *komen* voor het Indonesische bos. in195
'(...) och han anser samtidigt att miljögrupper har rätten att värna om ('komma upp för') skogen i Indonesien.'

I (41) är det *op* som analyseras på grund av dess nära koppling till *komen*. I ANS benämns just satsdelen *het Indonesische bos* (41) som prepositionsobjekt men kan lätt misstas för ett rumsadverbial i satsen (ANS:1175).³⁰ Vidare kan tilläggas att de rena objekten i satserna har fallit utanför analysen då dessa inte har bedömts som relevanta i analysen av verbet.

4.3.4.4 Framtidsreferens

Med framtidsreferens menas att en situation som ännu inte har ägt rum omtalas i talögonblicket. Detta uttrycks i svenskan främst med de futurala hjälpverben *komma* (*kommer att*) och *skola* samt med futuralt presens (se Christensen 1997).

I nederländskan uttrycks framtidsreferens med de futurala hjälpverben *zullen* 'skola' och *gaan* 'gå' samt med futuralt presens. I Van Barts, Kerstens & Sturms högskolegrammatik (1998:46) nämns att *komen* i en viss typ av kontext skulle kunna ses som temporalt hjälpverb (och då framtidsrefererande) men att man traditionellt dock inte benämner det med denna term.

I ANS anges att verb i presens kan uttrycka framtid, vilket uppges vara vanligt i talspråket. Ett villkor för att futuralt presens ska etableras är att kontexten i satsen måste referera till framtid (ANS:120–121). Både *komen* och *komma* som huvudverb kan alltså uttrycka futuralt presens

³⁰ I SAG (3:450ff) benämns satsdelen objektliknande adverbial och inbegriper då också prepositionen. I exempel (41) skulle alltså *voor het Indonesische bos* benämnas objektliknande adverbial.

(vilket givetvis även andra verb gör i respektive språk), speciellt tillsammans med ett tidsadverbial eller en kontext med framtidsreferens. Detta tycks dock inte vara obligatoriskt:

- (42) Din dag *kommer*. p95
- (43) Er *komt* een nieuw eindexamenprogramma op het HAVO en VWO. inl95
'Det ska komma ett nytt program för studentexamen på gymnasieutbildningarna HAVO och VWO.'

Exempel (42) och (43) visar att verbhandlingen kommer att ske i framtiden trots att tidsfästningsadverbial saknas. För *komma* är det dock vanligare att verbet kräver framtidskontext för att bilda framtidsutsagor (Christensen 1997:161). Om detta även gäller nederländska *komen* undersöks med hjälp av korpusen (se 5.12).

I analysen har framtidsbetydelse noterats med förekomst eller ej förekomst oavsett vilken syntaktisk funktion verbet har haft i satsen, dvs. huruvida verbet är kopula, hjälpverb eller huvudverb. I materialet går det dock att skilja ut verben i futuralt presens som i (42) och (43) från *komma* som futuralt hjälpverb och *komen* som aspektuellt hjälpverb med framtidsreferens (se t.ex. 5.13 och 7.4).

Komen och *komma* som infinitiv förekommer ofta i verbkombinationerna *zullen komen* och *skola komma*. Vilket verb ska här betraktas som det framtidsrefererande? För nederländskans del är detta mindre problematiskt eftersom *komen* generellt inte betraktas som temporalt hjälpverb utan just *zullen* fyller denna funktion. I dessa kombinationer uppfattas inte *komen* som det framtidsrefererande verbet. För svenskans del måste det klargöras vilket verb som här är framtidsrefererande i satsen eftersom både *skola* och *komma* allmänt anses kunna vara framtidsrefererande verb:

- (44) Det är hit de 100 gästerna *ska komma*. p95
- (45) Det beror mycket på EU om reglerna *ska komma* att träda i kraft. p97

I (44) betraktas *ska* som det framtidsrefererande verbet. Detta trots att även *komma* som huvudverb i samma sats också anger futuralt presens. Här tycks dock *ska* ha som funktion att vara framtidsrefererande och intentionellt då verbet i denna kontext inte går att tolka som modalt. *Komma* anger i första hand en fysisk rörelse dvs. verbets betydelse har inte förbleknat och satsen blir också grammatiskt tveksam om man stryker verbet. Alltså får tolkningen av *ska* som det framtidsrefererande verbet företräde eftersom dess funktion i satsen får anses vara just denna. I (45) följer jag Christensen som anser att om *komma* i kombinationen

ska komma tolkas som ett framtidsrefererande verb uppstår dubbel framtid vilket är empiriskt felaktigt för denna kombination (1997:148). Det är dock möjligt att uttrycka en temporal relation med två steg framåt men då måste verben återge en konkret egenbetydelse. För att framtid efter framtid ska kunna uttryckas krävs alltså två verb med mera egenbetydelse än vad *ska* och *komma* har i ovan nämnda kombination i (45). Christensen ger exemplet *Jag avser att förbereda mig för att klara anstormningen* där en och samma sats uttrycker den temporala relationen två steg framåt (Christensen 1997:66). I kombinationer med *zullen* respektive *skola* kategoriseras alltså varken *komen* eller *komma* som framtidsrefererande. I (45) betraktas istället *komma* som aspektuellt hjälpverb (Christensen 1997:148). Däremot får *komen* respektive *komma* i kombinationerna *kunnen komen* och *kunna komma* samt *lär/torde komma* anses ha futural betydelse om kontexten tillåter detta eftersom *kunnen*, *kunna*, *lär/torde* anses vara modala hjälpverb (se även Christensen 1997:148).

Vidare betraktas tempusformerna futurum preteriti (*kom att* + inf) och futurum exaktum preteriti (*kom att ha* + supinum) inte som framtidsrefererande då dessa helt refererar till dåtid.

4.3.4.5 Avgränsad och oavgränsad aktionsart

För att beskriva verbets aktionsart har valet fallit på den terminologi som Christensen (1995) använder i sin aktionsartsmodell för svenskan vilken i sin tur är en variant av Vendlers modell (1957). Huruvida termen aktionsart eller aspekt ska användas för att beskriva ett verbs aktion finns det delade meningar om. Christensen anser att bägge termerna syftar på samma typ av semantiska fenomen men att termen aspekt främst används i beskrivningen av språk med morfologisk aspektmärkning, som de slaviska språken, därför är termen aktionsart bättre lämpad vid språkbeskrivningen av svenska då detta semantiska fenomen är en del av verbets lexikon (Christensen 1997:55). En annan position intar Dahl (1985) som menar att distinktionen mellan termen aktionsart som tillhörande lexikonet och termen aspekt som tillhörande grammatiken (med morfologisk aspektmärkning) inte håller eftersom t.ex. ryska verb som uttrycker perfektiva respektive imperfektiva aktioner (motsvarande avgränsad och oavgränsad aktion) oftast behandlas i grammatikor som två olika lexem och därmed skulle ha inneboende lexikal betydelse. Det går alltså i så fall att hävda att slaviska språk också skulle kunna omfattas av termen aktionsart. Dahl tar inte vidare ställning i frågan utan nöjer sig med att använda termen aspekt (1985:26–27).³¹ Då meningarna starkt går isär

³¹ Henk J. Verkuyl (1993) använder termen aspekt i sin beskrivningsmodell av verbfrasen och räknar med två aspekter: terminativ aspekt och durativ aspekt.

inom detta område och då det inte finns utrymme för att utreda detta inom ramen för denna avhandling kommer jag alltså att använda mig av Christensens terminologi som även är tillämpbar på nederländskan. Det är vidare denna terminologi som används i SAG:s beskrivning av aktionsarter (1999 4:323ff).

I korpusmaterialet har endast variabeln avgränsad respektive oavgränsad aktion registrerats beträffande verbens aktionsart. Avsikten i avhandlingen är att använda aktionsartsbestämningen som ett verktyg vid beskrivningen av *komen:s* och *komma:s* betydelser. Terminologin varierar som sagt kraftigt på detta område och i ANS beskrivning av nederländskan motsvaras avgränsad aktionsart i princip av *terminatief aspect* och oavgränsad aktionsart av *duratief aspect* (ANS:1669ff). *Komma:s* och *komen:s* aktion är oftast i sig självt avgränsad – oavsett om verbet är huvud- eller hjälpverb – vilket sammanhänger med verbets inherenta betydelsekomponent slutpunktsfokus (Christensen 1997:113, 160). Även Klooster menar att *komen* är avgränsat som hjälpverb men använder termen terminativ aspekt i sin beskrivning (2001:62). Att en aktion är avgränsad innebär att den har ett naturligt slut och att aktionen inte längre kan äga rum efter slutpunkten. En oavgränsad aktion har inte en naturlig slutpunkt utan kan pågå utan tidsgräns och även sluta när som helst (SAG 4:327). Det finns dock satsar när *komen* och *komma* som huvudverb är oavgränsade (46), jfr med avgränsat (47).

- (46) Men Irlands utrikesminister Dick Spring *kommer* från trakten. p96
 ‘De Ierse minister van Buitenlandse zaken, Dick Spring, komt uit de streek.’
- (47) (...) en de patient *komt* de behandelkamer uit. inl95
 ‘(...) och patienten kommer ut ur behandlingsrummet.’

Man kan diskutera aktionsarten utifrån flera nivåer, dvs. hos verbet självt (se ovan), hos den inre verbfrasen (verb + bundna bestämmingar), t.ex. *aankomen* och *komma fram* och hos den yttre verbfrasen (inre verbfras + fria bestämmingar), t.ex. när *komma* respektive *komen* är hjälpverb och fungerar som en sorts modifierande bestämming till ett huvudverb. Då tas det underordnade verbet med i bedömningen av aktionsarten och här är det främst det underordnade verbet (huvud verbet) som bestämmer aktionsarten samt eventuella tidsadverbial o.d. Detta beror på att *komen* och *komma* är relativt förbleknade på lexikalt innehåll som hjälpverb och påverkas starkt av kontexten dvs. andra element i satsen. I materialet görs en bedömning för varje sats huruvida den är avgränsad eller oavgränsad.

4.3.4.6 Ingressiv betydelse

Komen och *komma* beskrivs i både nederländsk och svensk litteratur som aspektuellt hjälpverb.³² Christensen gör en definitionsmässig skillnad på ingression och inkoativitet i sin beskrivning av *komma* som aspektuellt hjälpverb. Inkoativitet innebär att ett tillstånd gradvis inträder och ingression anger ett punktuellt inträdande i ett tillstånd (1997:191ff). I ANS (s. 1664) sägs bara att inkoativitet innebär att en situation tar sin början vilket också kan kallas ingression. Även Van den Toorn använder termen inkoativitet med innebörden att en handling tar sin början och anger vidare att *komen* tillhör denna grupp aspektuella hjälpverb (1982:185). Uppdelningen mellan ett punktuellt och ett gradvis inträdande i ett tillstånd görs alltså inte i ovan nämnda nederländska grammatikhandböcker utan själva inträdandet i en handling/situation/tillstånd kan benämnas antingen inkoativitet eller ingression. Christensen är den som gjort den mest ingående analysen av *komma* och som dessutom står för den senaste forskningen på området varför termen ingression med hennes definition används i den här undersökningen. Det som motsvarar definitionen för termen inkoativitet förefaller mindre tillämpbar på *komen* och *komma* i materialet. Om ingression föreligger hos verbet i den analyserade satsen registreras detta med förekomst, om inte med ej förekomst.

Beträffande svenskan kan *komma* som hjälpverb i princip bara vara ingressivt när verbet står i preteritum och i perfekt – varpå infinitivmärket alltid är en del av konstruktionen – eftersom presensformen normalt är ”upptagen” som futuralt hjälpverb.

- (48) Det var därför naturligt att han i stor utsträckning *kom* att anlitas av Domstolsverket för kursverksamhet. p95
- (49) Politiken har *kommit* att präglas av ett alltför krasst och cyniskt pengatänkande (...) p96

I (48) står verbet i preteritum och i (49) i perfekt. I bägge konstruktionerna uttrycker verbet ingressiv betydelse.

Vissa presenskonstruktioner har snarare ingressiv betydelse än framtidsreferens och här tycks *kommer att*-konstruktionen inte ha funktionen futuralt hjälpverb:

- (50) Di Leva och Ozzy... onekligen en intressant kombination... *Kommer att tänka* på att Electric Boys och Di Leva en gång i tiden hade planer på att turnera tillsammans (...) p95

³² Ett aspektuellt hjälpverb anger aktionsarts- eller aspektrelaterade betydelser. Klooster (2001:62) menar att *komen* beskrivs som aspektuellt hjälpverb på grund av verbets förmåga att just ge en sats terminativ betydelse.

För denna typ av presenskonstruktion i (50) finns heller inga exempel på bortfall av *att* i korpusen vilket ju förekommer för *kommer att* i funktionen av futuralt hjälpverb. Detta är ett tecken på att det rör sig om två olika konstruktioner.

Komma som huvudverb kan också i vissa fall uttrycka ingression, t.ex. *komma* med partikeladverbial: *komma igång*. Dyliga konstruktioner kategoriseras också som ingressiva i analysen.

I nederländskan antas *komen* som hjälpverb kunna ha ingressiv betydelse oavsett verbform (presens, preteritum, supinum) då verbet ju inte betraktas som futuralt hjälpverb i presensformen:

- (51) Precies dertig minuten (...) later *komt* de mevrouw discreet infor-
 meren of hij zo ver is. in195
 'Precis trettio minuter (...) senare *kommer* damen diskret och hör sig
 för om han har kommit så långt.'

I (51) är hjälpverbet *komt* ingressivt (se 7.3). Den svenska översättningen av satsen motsvaras av en pseudosamordning där det andra samordningsledets aktion kan uppfattas som ingressivt (se 5.2). Pseudosamordningar i det svenska materialet markeras också för ingression.

Komen som huvudverb tillsammans med en prepositionsfras återger, precis som i svenskan, i vissa fall ingression, t.ex. den lexikaliserade verbfrasen *op gang komen* 'komma igång'.

4.3.5 De resterande fyra variablerna

De resterande fyra variablerna är kopplade till *komen* och *komma* som hjälpverb och presenteras i följande ordning: accidentalitet, infinitivmärke, prediktionell och intentionell betydelse och för svenskans *komma* kausativitet.

4.3.5.1 Accidentalitet

Accidentiell betydelse, som anges av ett hjälpverb, innebär att det som sägs i satsen händer av en slump (SAG 1:149).

I svenskan kan *komma* som hjälpverb i allmänhet endast få accidentiell betydelse när verbet står i preteritum eller perfekt medan nederländska *komen* som hjälpverb kan få denna betydelse oavsett verbform (presens, preteritum, supinum) eftersom *komen* i presens i princip inte upptas av funktionen som temporalt hjälpverb. Vidare kan t.ex. *terechtkomen* 'hamna' i funktionen huvudverb med partikeladverbial anses ha accidentiell betydelse. Motsatsen till accidentalitet kan antas vara intention. Christensen menar att satser med accidentiellt *komma* har betydelse-

komponenterna ’+kontroll’ och ’-intention’ eftersom det finns en diskrepans mellan intention och kontroll vad gäller svenskan (1997:192):

(52) Olof *kom* att sätta sig bakom en pelare. (Christensen 1997:191)

I (52) hamnar subjektsreferenten ofrivilligt bakom pelaren, han hade inte intentionen att sitta där, däremot kontrollerar han situationen eftersom han för egen maskin förflyttade sig dit, dvs. det är ingen som fysiskt har tvingat honom att sätta sig där.aktionen är avgränsad och *komma* är synonymt med det accidentiella verbet *råka*. Det finns ytterligare ett exempel på accidentiellt *komma* där Christensen menar att oavsiktligheten bara utgör en delbetydelse i satsen (1997:192). Här är aktionen oavgränsad och *komma* är inte synonymt med *råka* och då flyter den accidentiella betydelsen ihop med den ingressiva (se 4.3.4.6):

(53) Olof *kom* att springa längs med floden. (Christensen 1997:192)

I (53) är det dock verbet *springa* som gör att aktionen är oavgränsad, intentionell och kontrollerbar och när *komma* läggs till satsen tolkas detta som accidentiellt och ingressivt. Den ingressiva och accidentiella betydelsen hos *komma* flyter alltså ihop när huvud verbet är oavgränsat. Hur *komma* som hjälpverb i preteritum respektive supinum ska tolkas är alltså avhängigt av huruvida huvud verbet i satsen är avgränsat eller oavgränsat. Detta testas på materialet och redovisas genomgående bland övriga resultat. Vidare diskuteras detta även för nederländska *komen* som aspektuellt hjälpverb.

När satser med verbet *komma* har accidentiell och ingressiv betydelse kommer detta att registreras med förekomst för bägge betydelser. Detsamma gäller också för *komen* vars accidentiella betydelse diskuteras mer utförligt i följande avsnitt.

4.3.5.2 Infinitivmärke

Under analysarbetet har förekomst av nederländskans infinitivmärke *te* respektive svenskans *att* registrerats.³³

Detta är i svenskan främst av vikt när *komma* är futuralt hjälpverb för att se hur stort bortfallet av *att* blir. Att infinitivmärket i denna konstruktion alltmer tycks försvinna och då främst i talat språk har behandlats i flera artiklar, bl.a. Mjöberg (1950), Reinhammar (1980, 1987) och Källgren (1996) (se 2.2). Det är inte så troligt att denna tendens i språket får något större utslag i min undersökning, då materialet kommer från en

³³ I nederländsk grammatik benämns *te* en preposition placerad före infinitiv (ANS:520).

skriftspråklig korpus från 1995, 1996 och 1997. Dock har jag valt att testa variabeln på mitt material.

Distributionen av *te* i satser med *komen* analyseras av en annan anledning. I ANS beskrivs infinitivmärket *te* som skapande av betydelseskilnad i satser med *komen* som hjälpverb varför förekomst av *te* eller icke förekomst av *te* har noterats i undersökningen, jfr de två minimala paren.

- (54) Aan het diner *kwam* Paula naast mij *te* zitten. (ANS:982).
'Vid middagen kom Paula att sitta bredvid mig.'
- (55) Aan het diner *kwam* Paula naast mij zitten. (ANS:982).
'Vid middagen kom Paula och satte sig bredvid mig.'

I ANS tas denna betydelseskilnad upp utifrån ett syntaktiskt perspektiv där två liknande satser ställs mot varandra. I ANS beskrivs (54) som att subjektsreferenten inte har något inflytande över verbhandlingen medan subjektsreferenten i (55) har satt sig bredvid "mig" på eget initiativ (ANS:982). I (54) kan termen accidentiellt *komen* användas vilket gäller även för motsvarande svenska satser med *komma*. I (55) skulle *komen* som hjälpverb kunna benämnas intentionellt. Huruvida satser med hjälpverbet *komen* med eller utan *te* konsekvent går att beskriva som accidentiella respektive intentionella/kontrollerbara för subjektet eller om något annat semantiskt element gör sig gällande i satsen analyseras med hjälp av korpusmaterialet. Jag anser att beskrivningen av *komen*:s betydelse kan förtydligas om just fler element tas med i analysen såsom egenskaper hos V2 och subjektets art än bara fokus på huruvida satsen innehåller ett infinitivmärke eller inte. Dessutom utreds vad som kan betraktas som intention (se 4.3.5.3).

I följande exempel tycks *komen* falla ur ovan angivna mönster:

- (56) Door de gladheid *kwamen* ze *te* vallen. (ANS:982)
'På grund av att det var halt kom/råkade de (att) ramla.'

Satsen i (56) kan beskrivas som accidentiell då subjektsreferenten inte har någon kontroll över aktionen men samma sats utan *te* är ogrammatisk.

- (57) *Door de gladheid *kwamen* ze vallen.
(ordagrant) 'På grund av att det var halt kom de och ramlade.'

Här tycks alltså någonting annat i satsen också påverka dess betydelse. I (58) nedan förekommer samma fenomen:

- (58) Hij is inmiddels *komen* *te* overlijden. (ANS:982)
(ordagrant) 'Han har under tiden kommit att avlida.'
- (59) *Hij is inmiddels *komen* overlijden.
(ordagrant) 'Han har under tiden kommit och avlidit.'

Satsen i (58) kan också tolkas som accidentiell men samma sats utan *te* som i (59) kan inte heller tolkas som intentionell eller kontrollerbar.³⁴ Satsen i (58) blir också ogrammatisk utan infinitivmärket *te*. Båda huvudverben *vallen* 'falla, ramla' och *overlijden* 'avlida' har komponenten accidentalitet inherent eftersom subjeksreferenten vanligtvis inte har intentionen att falla/ramla eller avlida. I (56) och (58) tycks konstruktionen *komen + te* vara redundant eller beträffande *overlijden* stilistisk, dvs. högtidlig omskrivning. Christensen menar att *komma* som aspektuellt hjälpverb kan vara redundant om huvudverbets aktion är avgränsad eller om tiden för observationen av en referentiell situation preciseras av ett tidsadverbial (Christensen 1997:193). Om detta även går att applicera på nederländska *komen* behandlas i avsnitt 7.3.1.

Ytterligare en vanligt förekommande konstruktion som avviker från ovan angivna mönster är följande.

- (60) De nieuwe fabriek *komt te staan* in Indonesië nabij Surabaya. in195
(ordagrant) 'Den nya fabriken kommer att stå i Indonesien i närheten av Surabaya.'

I (60) är satsen inte accidentiell – trots att den innehåller infinitivmärket *te* – utan prediktionell dvs. konstruktionen *komen te staan* är här en utsaga om framtiden. Det oavgränsade verbet *staan* 'stå' anger ett tillstånd medan hjälp verbet *komen* är framtidsrefererande. Om infinitivmärket *te* stryks blir satsen ogrammatisk eftersom inanimata subjekt som *huizen* 'hus' inte kan ha intention/kontroll.

För att korrekt beskriva *komen:s* betydelse i den här typen av satser krävs även en analys av huvud verbet och av subjektet. För att få klarhet i detta har variablerna förekomst av *te* eller icke förekomst av *te* samt accidentalitet (se 4.3.5.1), ingressiv betydelse (se 4.3.4.6), avgränsad och oavgränsad aktionsart (se 4.3.4.5) samt animat/inanimat subjekt (se 4.3.4.2) tagits med i undersökningen.

4.3.5.3 Prediktionell och intentionell betydelse

Variablerna prediktionell och intentionell betydelse diskuteras tillsammans eftersom de för *komen:s* och *komma:s* del samspelar med varandra. Prediktionell och intentionell betydelse betraktas i den här undersökningen främst som relevanta när *komma* eller *komen* har framtidsreferens. Definitionen av dessa termer är hämtade hos Christensen och resonemanget om termernas användning när det gäller betydelsen hos *komma* utgår i stora delar från Christensen (1997). Dahl menar att prediktionell

³⁴ I ANS anges att satserna i (56) och (58) inte kan förekomma utan *te*. Dessa satser uppges ha en omskrivande funktion.

respektive intentionell betydelse beträffande framtidsreferens sällan uppvisar ett grammatiskt motsatsförhållande. Snarare tycks t.ex. intentionell framtid utvecklas till att markera framtid i allmänhet och då även inkludera prediktionell betydelse (Dahl 2000a:310).

Termen prediktion (förutsägelse) åsyftar den framtida situationen och huruvida den framtida situationen av talaren uppges ha faktisk existens i den referentiella världen dvs. om den hävdas eller inte (Christensen 1997:21).

Termen intention däremot syftar på ett förtillstånd till den framtida situationen då termen omfattar avsikt, beslut, planläggning etc. (Christensen 1997:22).

Christensen ifrågasätter hypotesen hos Bybee et al. (1994:254) om att alla futurumformer initialt passerar ett stadium där de uttrycker intention och menar att det för svenskans del inte finns några belägg för att *komma* som futuralt hjälpverb, som enligt henne saknar intentionell betydelse, någonsin skulle ha haft ett sådant särdrag (Christensen 1997:19). Christensens diskussion grundar sig på ett tidigare antagande av Ekberg (1989:74ff) att *komma* saknar betydelsen utgångspunkt och då finns således inte en plats eller en tidpunkt när ett visst subjekt har en viss intention (se även 2.2.).³⁵

Av detta kan man dra slutsatsen att hos *komma* som futuralt hjälpverb har betydelsen prediktion lexikaliserats men att verbet skulle kunna ingå i kontexter med intentionell betydelse om en utgångspunkt anges. En sats med *komma* som futuralt hjälpverb kommer alltså att kunna markeras på två olika sätt: 1. variablerna framtid och prediktionell betydelse i kombination eller 2. framtid, prediktionell och intentionell betydelse i kombination.

Christensen har valt att med stöd i resonemanget ovan om *komma* som verb med slutpunktsfokus kalla särdraget för 'intention irrelevant' även om *komma* förekommer i en kontext som är intentionell. Något test på ett större material av detta har inte gjorts. Därför har jag valt att göra en bedömning av den kontextberoende intentionaliteten hos *komen* och *komma* utifrån mitt material.

För nederländska *komen* ser förhållandet delvis annorlunda ut. Verbet brukar inte betraktas som futuralt hjälpverb i allmänhet. Ändå görs samma indelning i enlighet med det ovanstående mönstret för svenskans *komma*. Om *komen* har framtidsreferens görs en bedömning av huruvida detta är kombinerat med 1. prediktionell betydelse eller 2. prediktionell och intentionell betydelse. Någon tidigare studie av verbet utifrån dessa variabler har inte gjorts.

³⁵ Med detta resonemang är *gå* intentionellt då det har fokus på källan dvs. på utgångspunkten för rörelsen.

4.3.5.4 Kausativitet

I svenskan kan *komma* få kausativ betydelse och har då hjälpverbsfunktion. Rawoens (2002) diskuterar svenskans möjligheter att uttrycka kausativitet (se 2.2). Konstruktioner med bl.a. *komma* benämns analytiska kausativa konstruktioner där *komma* utgör det kausala predikatet i satsen och i detta sammanhang inte har någon egen lexikal betydelse. Det är anledningen till *komma*:s hjälpverbsliknande status (Rawoens 2002:324–325).³⁶ SAG:s definition på kausativa verb är att ”det kausativa verbet anger att subjektsreferenten är orsak till eller föranstaltar en aktion som anges i en underordnad infinitivfras. De flesta hithörande verb konstrueras med ett objekt som anger den underordnade infinitivfrasens predikationsbas.” (SAG 2:512):

- (61) Till detta bidrar inte bara hans avsevärt mer lysande stilkonst utan också den borrhörande oro, som *kommer* honom att ställa vida mer grundläggande frågor (...) p96

Denna *kommer att*-konstruktion är härmed inte futural utan kausativ och dylika konstruktioner i korpusmaterialet noteras alltså som kausativa. Variabeln kausativitet är inte relevant för nederländska *komen* då verbet inte kan ha denna betydelse.

4.4 Frekvens per verbfunktion för *komen* och *komma*

I min undersökning har först verben *komen*:s och *komma*:s syntaktiska verbfunktion identifierats och i det följande beskrivs vad som framkommit om verbens semantik utifrån denna uppdelning i verbfunktioner. Uppdelningen av verben i verbfunktion har två orsaker. För det första skapar den en tydlig struktur i materialet och jag anser att möjligheten att täcka in de övergripande betydelserna är större än om denna åtskillnad mellan funktion och betydelse inte görs. För det andra banar uppdelningen vägen för den kontrastiva analysen. När resultaten från nederländskan respektive svenskan först diskuteras separat framträder skillnader och likheter sedan tydligare vid den kontrastiva analysen. Exempelvis behandlas först *komen*:s kopulafunktion separat och i följande avsnitt tas svenskans *komma* med subjektspredikativ upp. Sist görs en jämförelse

³⁶ Andra verb i denna kategori är *få*, *låta*, *ha* och *förmå*. Till kategorin lexikala kausativa verb hör *orsaka*, *åstadkomma* då dessa däremot har en inherent kausal betydelse (Rawoens 2002:323ff).

mellan verben. Tabell 7 illustrerar respektive verbs antal förekomster per syntaktisk funktion.

Tabell 7. Frekvens per verbfunktion för *komen* och *komma*

Verbfunktion	<i>Komen</i>	%	<i>Komma</i>	%
Huvudverb	1364	91,5	942	62
Hjälpverb	99	6,6	576	38
Kopulaverb	28	1,9	–	–
Totalt	1490	100	1518	100

För *komen* som huvudverb ingår verbet i en lexikaliserad verbfras i 334 av de 1364 förekomsterna och för *komma* gäller detta i 85 av de 941 förekomsterna. I ett fall ingår *komen* som hjälpverb i en lexikaliserad verbfras.

Tabellen ger vid handen att nederländskan och svenskan skiljer sig markant åt beträffande frekvensen för verbens syntaktiska funktion. En på förhand given skillnad är hjälpverbsfunktionen. *Komma* är i 38 procent av urvalet hjälpverb medan *komen* endast är hjälpverb i 6,6 procent av urvalet. Detta beror på att *komma* i presens (*kommer att*) anger framtidsreferens i sin funktion som futuralt hjälpverb och därmed förekommer frekvent i språket. En mer djupgående diskussion av Tabell 7 presenteras i de följande resultatkapitlen.

Kapitel 5 inleds med en diskussion om *komen:s* och *komma:s* prototypiska betydelse som ansluter till prototyp teorin och nätverksmodellen i teorikapitlet (se 3.2 och 3.3). Därefter diskuteras *komen* och *komma* som huvudverb i tre olika syntaktiska konstruktioner: pseudosamordning (för *komma*), partikelförbindelse och lexikaliserad verbfras. Därpå följer en analys av futuralt presens när *komen* och *komma* är huvudverb. Den är främst baserad på variabeln framtidsreferens. I kapitel 6 behandlas kopulafunktionen för *komen*, och *komma* tillsammans med subjektspredikativ och fria predikativ. Slutligen i kapitel 7 tas hjälpverbsfunktionen upp för verben. De sammanlagt tio variablerna diskuteras inte systematiskt var och en för sig utan de tas in i analysen där de har bedömts som relevanta för beskrivningen av *komen:s* och *komma:s* betydelser.

5 *Komen* och *komma* som huvudverb

Komen är huvudverb i 91,5 procent (1361 förekomster) av det nederländska materialets förekomster (1490). *Komma* är huvudverb i 62 procent (942 förekomster) av det svenska materialets förekomster (1518). *Komen* har således avsevärt oftare funktionen huvudverb än *komma* vilket framför allt hänger samman med att *komma* har funktionen futuralt hjälpverb i svenskan.

5.1 Prototypiskt *komen* och *komma*

Komen och *komma* är generella rörelseverb dvs. de uttrycker inte specifikt på vilket sätt själva rörelsen går till. Rörelseverb som *promenera*, *rulla*, *strosa* respektive *wandelen*, *rollen*, *slenteren* m.fl. är specifika och detaljerade då de just anger hur rörelsen ser ut. Detta gör att de endast fungerar i en begränsad kontext. *Komen* och *komma* däremot passar in i flera olika kontexter på grund av sin generella betydelse och dylika verb tenderar av den anledningen att grammatikaliserats till funktionsord.³⁷ Detta skulle kunna vara anledningen till att svenskans *komma* (*kommer att*) har grammatikaliserats till framtidsmarkör i svenskan. Att *gå* aldrig har utvecklat funktionen futuralt hjälpverb kan tänkas bero på att *gå* inte är tillräckligt generellt i svenskan. Verbet betyder ofta 'gå till fots' och anger på vilket sätt förflyttningen sker, dvs. det är relativt innehållsrikt och kräver en specifik kontext. Dessutom finns inga andra verb i svenskan som uttrycker betydelsen 'gå till fots'. I både engelskan och nederländskan har istället *go* respektive *gaan* grammatikaliserats till framtidsmarkörer sannolikt för att verben är generella till sin betydelse och bägge språken har andra verb som uttrycker betydelsen 'gå till fots', nämligen *walk* respektive *lopen*.

Vidare kanske just *komen*:s och *komma*:s generella betydelse och därmed deras förekomst i många olika kontexter gör att verben är så starkt polysema. En tanke är att *komen* och *komma* i samverkan med dessa kontexter utvecklar nya betydelser.

Ett polysemt ord utgör en komplex kategori där ordets olika betydelser kan uppfattas som centrala eller perifera i förhållande till en prototypisk

³⁷ Bybee et al. (1994:5) nämner *come* och *go* som generella verb (se 3.1)

betydelse (Langacker 1987:370). I följande resonemang görs ett försök att identifiera *komen*:s och *komma*:s prototypiska betydelse.

Komen och *komma* hör, som sagt, till rörelseverben. Rörelseverb refererar – när de används i sin prototypiska betydelse – till ett animat subjekts fysiska rörelse i en konkret rumslig sfär (Viberg 2003:80).³⁸ Om man jämför t.ex. rörelseverben *springa*, *promenera*, *strosa* respektive *hardlopa*, *wandelen*, *drentelen* med *komma* och *komen* tillkommer i det senare fallet perspektivet slutpunktsfokus. Till exempel *promenera* anger en oavgränsad aktion utan vare sig fokus på utgångs- eller slutpunkt om inte ytterligare bestämmningar knyts till verbet.

Komen och *komma*, som alltså har fokus på slutpunkten inherent i sin semantik, kan beskrivas i ett föreställningsschema (*image-schema*) bestående av UTGÅNGSPUNKT (*source*), VÄG (*path*), SLUTPUNKT (*goal*) och RIKTNING (*direction*) (Johnson 1987: 28, Lakoff 1987:275). Detta presenteras i Figur 2.

Figur 2. Föreställningsschema för *komen* och *komma*

Det finns även andra verb som har fokus på slutpunkten eller på utgångspunkten i svenskan och i nederländskan som t.ex. *anlända*, *arriveren* (fokus på slutpunkten) och *avresa*, *vertrekken* (fokus på utgångspunkten), men skillnaden mellan dessa verb och *komma* och *komen* är att perspektivet på slutpunkten hos *komma* och *komen* kan vara baserat på deixis. Det deiktiska hos verben innebär att komponenter i yttrandets icke-språkliga sammanhang som rollerna talare och lyssnare, tid och plats för det som uttrycks, är specifikt för *komen* och *komma* (Viberg 2003:81). *Kom* i (62), (63) och (64) är deiktiskt då rollerna talare och tilltalad i förhållande till tid och plats fokuseras med hjälp av verbet. Verbet *anlända* tycks inte ha samma möjlighet att uttrycka detta och skulle inte kunna byta plats med *kom*.

- (62) ”Men nu ska ni få se något annat! *Kom!*” Han springer fram till ett stort bord, belamrat med papper. ”Här någonstans ska det vara”, mumlar han och rotar bland buntarna. p95
- (63) Landa här på gräsmattan vid rododendronen! *Kom* på torsdag klockan tre! Mormor hade blivit en stjärna. p97

³⁸ Viberg talar här inte om prototypisk betydelse utan om ”basic use”. Däremot anser han att deiktiskt *komma* är prototypiskt (2003:81).

- (64) ”Skrik inte så mycket”, sa Fredrik. ”Du väcker hela bygden. Kom in i stället.” Henry steg in i kontoret och fick sitta ner vid skrivbordet.
romii

I (62) ligger fokus på den tilltalades rörelse mot talaren i talögonblicket. I (63) ligger fokus på rörelsen till talaren vid en viss tidpunkt dvs. på torsdag klockan tre och i (64) är återigen rörelsen knuten till en slutpunkt i form av partikeln *in* där talaren befinner sig i talögonblicket.

Anlända har ett neutralt perspektiv där talaren inte identifierar sig med slutpunkten i tid och rum eller tilltalar någon på samma sätt som är upp-
enbart för *komen* och *komma*:

- (65) En katastrofenhet *anländer*, det vill säga en container med uppblåsbart sjukvårdstält, belysningsgenerator och all nödvändig utrustning. p95

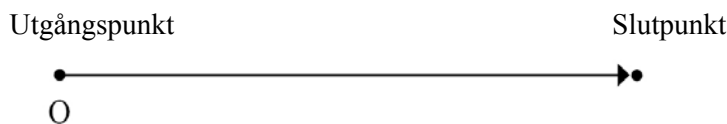
Om man skulle byta ut *anländer* mot *kommer* i (65) skulle detta skapa en förväntan på att subjektet, katastrofenheten, skulle utgöra en grupp människor och att betraktaren skulle befinna sig vid slutpunkten.

Att ett verb är deiktiskt innebär vidare att perspektivet står i relation till en referenspunkt, *origo* (O). För *komen* och *komma* är denna vid slutpunkten och verbet beskriver en rörelse mot en betraktare (se Viberg 2003, Di Meola 1994, 2003).³⁹ Detta framgår i Figur 3 vid en jämförelse med deiktiskt *gaan* och *gå* där dessa två verb i sin tur kan beskrivas som en rörelse bort från en betraktare och origo (O) alltså är vid rörelsens utgångspunkt (se Di Meola 1994, 2003).

Komen och *komma*

Gaan och *gå*

Figur 3. Deiktiskt *komen* och *komma* respektive deiktiskt *gaan* och *gå*

³⁹ Fillmore använder termerna talare och tilltalad (1997). Detta tycks vara tillämpligt framför allt i dialog. I en text kan det vara författarens, läsarens eller berättarens perspektiv och för detta använder jag samlingstermen betraktare. Se t.ex. exempelmeningen i (71).

För att exemplifiera detta har följande sats med *komen* kontrasterats mot samma sats med *gaan*.⁴⁰

- (66) Een dochter van de oude mevrouw Winkel *komt* binnen (...) in195
'En dotter till gamla fru Winkel kommer in (...)'
- (67) Een dochter van de oude mevrouw Winkel *gaat* naar binnen (...)
'En dotter till gamla fru Winkel går in (...)'

Här syns tydligt kontrasten mellan *komen* och *gaan* där origo i (66) anger en rörelse mot en betraktare baserad på slutpunktsfokus och origo i (67) anger en rörelse bort från en betraktare med fokus på utgångspunkten.⁴¹

Deixis har beträffande *komma* respektive *komen* och *gå* respektive *gaan*, som konstaterats, med betraktarperspektivet vid slutpunkten respektive utgångspunkten att göra. Här fokuserar jag i första hand på hur detta förhåller sig för *komen* och *komma* och använder bara jämförelser med *gaan* och *gå* för att förtydliga min analys.

Beroende på satsens subjekt, 1:a, 2:a eller 3:e person, förändras detta perspektiv. Om man genomgående utelämnar riktningssadverbial och rumsadverbial i satser med *komen* och *komma* träder följande mönster fram:

- (68) Ik *kom* morgen. (Egen konstruktion.)
'Jag kommer imorgon.'
- (69) Jij *komt* morgen. (Egen konstruktion.)
'Du kommer imorgon.'
- (70) Zij *komt* morgen. (Egen konstruktion.)
'Hon kommer imorgon.'

Den rörelse som *komen* och *komma* i (68) anger förväntas i första hand ske *naar jou* 'till dig' dvs. till 2:a person som i en dialog. Även t.ex. *naar haar* 'till henne' är möjligt men har kognitivt sett inte första prioritet när riktningssadverbial utelämnats. I (69) där subjektet står i 2:a person förutsätts istället intuitivt en rörelse *naar mij* 'till mig' dvs. till 1:a person, även här i dialogform. Här gäller dock att även *naar haar* 'till henne' är möjligt. Om subjektet står i första respektive andra person i satser med *komen* och *komma* kan detta beskrivas som att rörelsen sker mot den plats

⁴⁰ Di Meolas schema påminner om det schema som Ekberg (1989:75) har utvecklat för svenskans *komma* och *gå* men där punkten för betraktarens placering markeras med X vid målet för *komma* och med X vid källan för *gå*.

⁴¹ Huruvida det prototypiska hos *gå* och *gaan* ligger i verbets betydelse av en rörelse bort från en betraktare tar jag inte ställning till i denna undersökning. Di Meola (2003:56) menar att tyskans *gehen* har två prototypiska centra: *gehen* med det deiktiska utgångspunktperspektivet och *gehen* i betydelsen rörelse till fots. Nederländskan uttrycker det senare ofta med verbet *lopen*.

där den tilltalade (68) respektive talaren (69) befinner sig. I (70) till sist står satsens subjekt i 3:e person och här kan rörelsen antingen ske *naar mij* 'till mig' eller *naar jou* 'till dig' med en rörelse mot den plats där talaren respektive den tilltalade befinner sig. Om riktningadverbialiet är utelämnat, som här, förutsätts i första hand att rörelsen sker *naar mij* 'till mig' dvs. till talaren, men det tycks vara mindre självklart i en jämförelse med (68) och (69), där ju talare och tilltalad befinner sig i en sorts dialog med varandra. Om man istället tänker sig för (70) en rörelse *naar hem* 'till honom' skulle detta kunna beskrivas som en rörelse mot en plats från vilken rörelsen observeras. Här är det ju inte en sats som kan tolkas som en dialog utan istället ur ett narratologiskt perspektiv där rörelsen observeras av en utomstående betraktare.

I tidningstext förekommer övervägande ett narratologiskt perspektiv (i motsats till ovanstående dialogiska perspektiv) där journalisten fungerar som den utomstående betraktaren och denne återberättar händelseförloppet ur det perspektiv som informationskällan innehar.

- (71) In The Lancet van 25 juni beschrijven Australische artsen de merkwaaardige ziektegeschiedenis van een 12-jarig meisje met maagklachten. *Ze kwam* in november 1992 op het spreekuur, omdat (...) in195
'I The Lancet den 25 juni beskriver australiska läkare den egendomliga sjukdomshistorien hos en 12-årig flicka med magproblem. Hon kom i november 1992 till mottagningen därför att (...)'

Journalisten, som återberättar det som skrivits i *The Lancet* ur de australiska läkarnas perspektiv, tar alltså också deras perspektiv och inte den tolvåriga flickans. Detta synliggörs inte bara av kontexten utan också i användningen här av *komen* istället för av *gaan* 'gå'. Om satsen hade innehållit verbet *gaan* istället för *komen* hade händelseförloppet återberättats ur flickans perspektiv där hon 'går' till läkaren.

Som ovan angivits i (66) och (67) förändras betraktarens perspektiv beroende på om satsen innehåller *komma* och *komen* med fokus på slutpunkten respektive *gå* och *gaan* med fokus på utgångspunkten:

- (72) *Ze gingen* samen (...) naar een feestje van haar broer. in195
'De gick tillsammans (...) på en fest hos hennes bror.'
- (73) *Ze kwamen* samen naar een feestje van haar broer.
'De kom tillsammans på en fest hos hennes bror.'

Yttrandet i (73) får den omarkerade tolkningen att betraktaren också är bjuden på festen och kan tänkas gå på festen själv dvs. betraktaren identifierar sig med slutpunkten. Om betraktaren inte är bjuden på festen men känner till att "de" ska bort på fest skulle (72) snarare yttras beroende på

att betraktaren inte identifierar sig med slutpunkten utan med subjektets rörelse bort från betraktaren till en plats där denne inte kommer att befinna sig. Eller så får (72) ett neutralt perspektiv med *gaan*.

Schlyter använder termen empati i sin beskrivning av rörelseverb där hon konstaterar allmänt att rörelsen kan observeras av en betraktare = den person vars perspektiv talaren eller den tilltalade lever sig in i (1979:118). Detta tycks gälla för *komma* och *komen* om man tänker sig (73) istället utifrån vännens perspektiv som tröstande säger till en annan vän i satsen i (74):

- (74) De *kommer* tillsammans på hennes brors fest, ska du se. (Egen konstruktion.)
 ‘Ze komen vast wel samen naar het feestje van haar broer.’

I (74) lever sig talaren in i den tilltalades perspektiv. Talaren kommer inte att vara på festen men tar den tilltalades perspektiv av empati. Detta skulle kunna benämnas empatisk deixis. Hellberg diskuterar verb med subjekt- eller objektsempati och nämner bl.a. *få* och *påminna* (1984:37). Till denna kategori skulle även *komma* i (74) kunna räknas då talaren genom verbet och kontexten etablerar empati med den tilltalade.

För både *komma*:s och *komen*:s del kan verben kombineras med *dit* och *hit* respektive *daar naartoe* och *hier naartoe*. Dessa adverbial i kombination med *komen* och *komma* respektive med *gaan* och *gå* uppvisar olika variationsmöjligheter på perspektivet, jfr *hit* respektive *hier naartoe*.

- (75) Han *kommer* hit om ett par veckor (...) p96
 ‘Hij komt over een paar weken hier naartoe (...)’
 (76) Hon *går* hit flera gånger i veckan. SvD00
 ‘Zij gaat een aantal keer per week hier naartoe.’

För att beskriva de olika satsernas betydelse använder jag här termerna talare och tilltalad. I (75) är talarens position slutpunkten och den tilltalades position kan ligga vid utgångspunkten, slutpunkten eller någon annanstans. ”Han” kommer till slutpunkten. I (76) är talaren vid slutpunkten (på grund av *hit* då *gå* och *gaan* annars har fokus på utgångspunkten) och den tilltalade vid utgångspunkten, slutpunkten eller någon annanstans. Nu har talaren ett dubbelt perspektiv och följer/lever sig in i ”hennes” rörelse från utgångspunkten till slutpunkten eftersom verbet *gå* väcker en föreställning om en rörelse till fots. I (75) ligger endast fokus hos talaren vid slutpunkten.

Om satserna innehåller adverbialen *dit* respektive *daar naartoe* träder följande mönster fram:

- (77) Han *kommer* dit om ett par veckor.
 ‘Hij komt over een paar weken daar naartoe.’

- (78) Hon *går* dit flera gånger i veckan.
'Zij gaat een aantal keer per week daar naartoe.'

Sats (77) går att tolka så att talarens placering är utgångspunkten (på grund av *dit* då *komma* och *komen* annars har slutpunktsfokus) men den kan också vara någon annanstans. Den tilltalade kan befinna sig vid slutpunkten men även någon annanstans. Däremot har talaren ett dubbelt perspektiv dvs. *komma* anger att talaren identifierar sig med slutpunkten eller befinner sig där virtuellt vilket påminner om empatisk deixis (se (74)). Detta anknyter också till det som Fillmore kallar *social deixis* där talaren tar den tilltalades perspektiv för att visa respekt för denne (1975:69, 83f). I (78) kan talaren betrakta "hennes" rörelse från utgångspunkten men den behöver inte nödvändigtvis vara just där. Däremot befinner sig talaren inte vid slutpunkten. Den tilltalade kan ha slutpunkten som position eller något annat ställe, inklusive utgångspunkten. *Komma hit, hier naartoe komen* och *gå dit, daar naartoe gaan* är de ommarkerade kombinationerna och talarens position ligger vid slutpunkten dit subjektet i (75) rör sig respektive vid utgångspunkten bortifrån vilken subjektet i (78) rör sig. Och talaren observerar rörelsen antingen till sig själv (*komma, komen*) eller bort från sig själv (*gå, gaan*). De markerade kombinationerna *komma dit, daar naartoe komen* och *gå hit, hier naartoe gaan* uppvisar dubbla perspektiv där talaren befinner sig vid slutpunkten (76) men kan vara vid utgångspunkten virtuellt. I (77) är det tvärtom. Talarens position är vid utgångspunkten men kan även virtuellt befinna sig vid slutpunkten.

Rörelse förutsätter förståelse av både rum och tid (Fillmore 1997:79). *Komen* och *komma* respektive *gaan* och *gå* kan också kontrasteras vad gäller tid och fokus på slutpunkten respektive fokus på utgångspunkten:

- (79) *Kom* morgen om negen uur bij het hek (...) in195
'Kom till staketet imorgon klockan nio (...)'
- (80) (...) en [ik] *ga* 's avonds om acht uur weer weg. in195
'(...) och jag går igen klockan åtta på kvällen.'

Båda exempelmeningarna uttrycker en persons rörelse från en uttalad plats men den tidpunkt som fokuseras skiljer sig åt beroende på verb (Fillmore 1997:80–81). I (79) fokuserar *komen* och *komma* på ankomsttiden, dvs. imorgon klockan nio. I (80) fokuserar *gaan* och *gå* på starttiden, dvs. klockan åtta på kvällen.

Schlyter (1979:118ff) använder inte termen deixis i sin beskrivning av rörelseverb (främst tyska) utan beskriver betraktaren som den person som talaren eller den tilltalade förhåller sig till, vilket benämns empati. Schlyter konstaterar att för rörelseverb är empatin liktydig med perspektivet dvs. att betraktaren antingen kan vara placerad vid utgångspunkten

för rörelsen eller vid slutpunkten för rörelsen. Däremot diskuterar hon inte huruvida detta är specifikt för *kommen* och *gehen* utan tolkar in detta hos ett flertal rörelseverb vilka alltså i hennes analys kan vara antingen orienterade mot en utgångspunkt respektive en slutpunkt med en betraktare som observerar rörelsen. Schlyter nämner dock att *kommen* och *gehen* har fokus på slut- respektive utgångspunkten även när ett rumsadverbial eller direkt objekt är utelämnat i satsen som anger slutpunkt respektive utgångspunkt. Hon diskuterar även den verbala tiden där endast slutfasen av rörelsen beträffande *kommen* är synlig för betraktaren medan den verbala tiden är förlagt till utgångspunkten för *gå*. Enligt min analys kan endast *komen* och *gaan* respektive *komma* och *gå* vara deiktiska. Andra rörelseverb i nederländska och svenska är neutrala i förhållande till betraktaren. Däremot kan de vara orienterade mot en utgångspunkt respektive en slutpunkt.

Komma:s och *komen:s* prototypiska betydelse kan alltså beskrivas som en fysisk rörelse i en konkret rumslig sfär mot en betraktare, utförd av ett animat subjekt.⁴²

5.1.1 Icke-prototypiskt *komen* och *komma*

I vissa fall går inte *komma* och *komen* att betrakta som deiktiska då *komma:s* och *komen:s* deiktiska betydelse elimineras av någon annan semantisk komponent. Enligt Di Meola finns det tre sådana komponenter för tyska *kommen*: a) accidentalitet, b) hinder och c) transport (2003:47ff). Dessa har jag prövat på det svenska och det nederländska materialet. De övriga komponenterna som fysisk rörelse i en rumslig sfär och animat subjekt är dock intakta.

Komponenten accidentalitet tycks förekomma relativt frekvent i det nederländska materialet. I exempel (81) uttrycker *kwam* accidentalitet snarare än fysisk rörelse mot en betraktare.

- (81) Ik *kwam* op de negende verdieping waar de gebeurtenis plaatsvond
(...) in195
'Jag hamnade/kom upp på nionde våningen där evenemanget ägde
rum (...)'

Satsen i (81) uttrycker inte att det animata subjektet har planerat att bege sig upp till just nionde våningen utan slutpunkten för rörelsen är slump-

⁴² Det finns dock ett undantag beträffande subjektet. När talaren eller betraktaren kallar på en hund, t.ex. *Kom hier! en ...af!* 'Kom hit! Och ...loss!' (in195). Här är den implicita subjektreferenten levande men huruvida den kan kallas animat är en filosofisk diskussion.

mässig.⁴³ Detta blir tydligt om man kontrasterar samma sats mot *gaan* 'gå'.

- (82) Ik *ging* naar de negende verdieping waar de gebeurtenis plaatsvond.
'Jag åkte upp till nionde våningen där evenemanget ägde rum.'

I (82) anger *ging* att subjektet har intentionen att aktivt bege sig till nionde våningen i motsats till *kwam* i (81).

Även *komma* kan uttrycka accidentalitet vilket också är ganska vanligt i det svenska materialet:

- (83) Han *kom* nära röret med vänstra delen av axeln och huvudet. p97

Exempel (83) uttrycker att subjektet utför rörelsen men inte har kontroll över slutresultatet och *hamnar* oavsiktligt vid någon form av slutpunkt. Detta utesluter en rörelse mot en betraktare vid slutpunkten.

Den andra semantiska komponent, som Di Meola (2003:48) kallar för hinder och som gör att tyskans *kommen* ibland avviker från det deiktiska, finns även i svenskans *komma* och nederländskans *komen*. Detta kan beskrivas som att rörelsen som utförs av ett animat subjekt begränsas av ett hinder som stör rörelsens förlopp men att rörelsen till sist når den uppsatta slutpunkten, jfr svenska *komma* och nederländska *komen*.⁴⁴

- (84) Hon hade två kilometer till skolan, och en dag när det var blankis var hon den enda eleven som *kom* fram till skolan. Tack vare raggsockorna (...) p95
- (85) Storm en regen, sneeuw en wind, met zo'n dikke vliegeniersbril op z'n neus moest hij maar zien hoe hij er doorheen *kwam*. in195
'Storm och regn, snö och blåst, med sådana där flygglasögon på näsan fick han fundera på hur han skulle komma igenom detta.'

I (84) kan *kom* bytas ut mot det reflexiva verbet *ta sig* som inte är deiktiskt. I (84) och (85) är det ett hinder i form av en yttre kraft (blankis och storm) som det animata subjektet måste ta sig igenom eller bemästra för att nå en uppsatt slutpunkt och det är just detta som fokuseras i satserna, inte det deiktiska. Här uppvisar alltså svenska *komma* och nederländska *komen* samma mönster som tyskans *kommen*.

⁴³ Satsen kan även göras om till en sats där *kwam* blir hjälpverb, t.ex. *Ik kwam op de negende verdieping te staan waar de gebeurtenis plaatsvond* 'Jag kom att stå på nionde våningen där evenemanget ägde rum'. Satsen med *komen te* + oavgränsat V2 i preteritum uttrycker accidentalitet och ingression (se *komen* som aspektuellt hjälpverb 7.3.1). I satsen där *komen* är huvudverb kan alltså ett gemensamt drag med *komen* som hjälpverb finnas, nämligen accidentalitet. Med ett oavgränsat V2 (här *te staan*) får satsen även draget ingression vilket saknas i huvudsatsen.

⁴⁴ Viberg nämner också denna betydelse för *komma* och menar att verbet i denna funktion tycks kunna ha fokus på utgångspunkten istället för på slutpunkten (2003:85).

Den tredje komponenten transport innebär att subjektet överhuvudtaget inte har kontroll över rörelsen, inte har planerat den och inte heller utför rörelsen, och slutpunkten för subjektet är en plats som föreskrivs av samhälleliga konventioner t.ex. om en människa blir sjuk transporteras hon till ett sjukhus (Di Meola 2003:50). På tyska tycks dessa konstruktioner med *kommen* förekomma frekvent såsom *in die Klinik/ins Sanatorium/in die Nervenlinik kommen* osv. Även om komponenten transport är mindre vanlig går den också att skönja för svenskan och nederländskan:

- (86) Hon blev galen och *kom* på dårhus. p97
 (87) Twee jaar later *kwam* hij in de nor. inl95
 (ordagrant) ‘Två år senare kom han i finkan.’

För svenskan används ofta verbet *hamna* i dessa konstruktioner och för nederländskan verbet *terechtkomen* ’hamna’. I (86) och (87) är verben alltså inte prototypiska i sin betydelse eftersom de i satserna inte fokuserar på just den fysiska rörelsen mot en slutpunkt sedd ur en betraktarens perspektiv utan på vad som förväntas ske när slutpunkten uppnåtts dvs. vara på sjukhus eller sitta i fängelse (Di Meola 2003:51). Dessutom är det inte det animata subjektet som utför någon egentlig fysisk rörelse. Subjektet tycks överhuvudtaget inte ha för avsikt att ta sig till en viss slutpunkt.

Vid en jämförelse mellan satser där *komen* och *komma* har komponenterna accidentalitet och hinder respektive satser där komponenten transport ingår finns alltså en viktig skillnad. Vid accidentalitet och hinder är det subjektet som utför rörelsen men slutpunkten för rörelsen är slumpmässig eller blockerad. Vid transport utför däremot subjektet inte själv rörelsen och har varken kontroll över den eller själva slutpunkten för rörelsen. När satsen har komponenten accidentalitet eller hinder finns det alltså inte någon på förhand bestämd slutpunkt utifrån vilken betraktaren observerar rörelsen. När satsen innehåller komponenten transport är det inte alls fråga om en konkret fysisk rörelse mot en slutpunkt där betraktaren befinner sig.

5.1.2 Reviderad prototypisk betydelse

Jag har funnit att man kan revidera *komen*:s och *komma*:s prototypiska betydelse ytterligare efter genomgången av komponenterna accidentalitet, hinder och transport. Ett tillägg i prototypbeskrivningen är komponenten kontroll dvs. det animata subjektet måste både utföra och kontrollera rörelsen fullt ut.

Vi får alltså följande definition för verbens prototypiska betydelse: en fysisk rörelse i en konkret rumslig sfär mot en betraktare, utförd av ett animat subjekt, som kontrollerar hela rörelsen.⁴⁵

Svenskans *komma* är i sin prototypiska betydelse uteslutande huvudverb. Hjälpverbet *komma* har övergått till att vara ett funktionsord med förbleknat lexikalt innehåll. Långt ifrån alltid är dock huvudverbet *komma* prototypiskt, endast i 12,4 procent (189) av materialets totala antal satser, vilket innebär att den prototypiska betydelsen inte går att härleda utifrån hög frekvens i korpusmaterialet.

Nederländska *komen* har inte bara prototypisk betydelse som huvudverb utan även hjälpverbet kan ange deixis och fysisk rörelse som utförs av ett animat subjekt som kontrollerar rörelsen fullt ut:

- (88) Vriendelijk groetend *komt* de man erbij staan. in195
'Med en vänlig hälsning kommer mannen och ställer sig bredvid.'

I (88) är huvudverbet i satsen *staan* 'stå' men *komen* har inte förbleknat lexikalt innehåll utan subjeksreferenten rör sig fysiskt till ett visst mål och påbörjar den aktion som huvudverbet uttrycker. Hela den fysiska rörelsen har vidare slutpunktsfokus på grund av att *komen*:s betydelse inte har förbleknat.

Beträffande nederländskan finns det inte heller något samband mellan hög frekvens och prototypisk betydelse då verbets betydelse endast kan beskrivas som prototypisk i 10,4 procent (155) av materialets alla satser, se Tabell 8. Om verbens prototypiska betydelse bara hade baserats på variablerna animat subjekt, fysisk rörelse och konkret rum skulle *komma* ha varit prototypiskt i 13,6 procent (207) av materialets alla förekomster och *komen* i 12 procent (179) av det nederländska materialets alla satser.

Tabell 8. Prototypiskt *komen* och *komma*

Prototypisk betydelse	Antal förekomster (%)
Komma	189 (12,4 %) av 1518
Komen	155 (10,4 %) av 1490

Viberg anger i sin undersökning att den deiktiska betydelsen hos *komma* ofta är reducerad till den allmänna betydelsen målfokus eller slutpunktsfokus. Dessutom förekommer andra verb som uttrycker ankomst infrekvent i hans korpus (2003:103). Jag antar att Vibergs slutsats är att *komma* möjligen ofta används i den neutrala betydelsen 'anlända' där

⁴⁵ Flera svenska modersmålstalare har uppgett att de upplever att *komma* innebär en rörelse mot dem själva när de fick frågan: vad betyder verbet *komma* för dig?

engelskan använder *arrive* och franskan *arriver*. Detta kan vara en anledning till att deiktiskt *komma* och *komen* (som jag benämner prototypisk betydelse) uppvisar låg frekvens i mitt material. Det kan också bero på andra faktorer. Till exempel att verbet helt enkelt är mycket polysemt och uppvisar många olika betydelser i olika kontexter (ofta i metaforisk betydelse) och på grund av att jag använder en skriftspråklig korpus. En fonetisk korpus med talat språk från andra textsorter än tidningsspråk kanske skulle uppvisa högre frekvens för deiktiskt *komma* och *komen* eftersom deixis är kopplat till talarens perspektiv vilket rimligen framhävs i talat språk och i dialogform. I skrivet språk i tidningstext är perspektivet möjligen över lag mer neutralt.

Enligt Di Meola (1994:46–47, 2003:55) finns det fyra förklaringar till varför deixis måste anses vara grundläggande i språket. Deixis är starkt kopplat till hur människan upplever omvärlden, att vi kategoriserar det rumsliga utifrån oss själva snarare än utifrån ett objektivet rumsligt perspektiv. Di Meola hävdar också att jämförande studier av språk uppvisar fler gemensamma lingvistiska drag för deiktiska konstruktioner än för icke-deiktiska, att språkanvändarna intuitivt uppfattar den deiktiska oppositionen mellan *komma* och *gå*, samt att barn lär sig deiktiska konstruktioner före icke-deiktiska. Di Meola stödjer sig delvis på Lyons (1977:638) som diskuterar deixis och perspektiv. Lyons menar att den kanoniska situationen för ett yttrande är att detta är egocentriskt, dvs. talaren relaterar allt till sitt eget perspektiv. Detta utgör anledningen till att deiktiskt *komen* och *komma* kan uppfattas som prototypiskt.⁴⁶

5.2 Pseudosamordning

Komma ingår i pseudosamordning i 1,5 procent (22) av det svenska materialet. En pseudosamordning utgörs av två verb i samma tempus som sammanförs till en enhet av konjunktionen *och*. Denna kombination menar SAG påminner om hjälpverb + huvudverb (4:902) (se 4.3.1.1). Det första verbet i samordningen har delvis förbleknat lexikalt innehåll. Verben i dessa konstruktioner kan återge en aktionsart, t.ex. positionsverben *sitta*, *stå* och *ligga* uttrycker i pseudosamordningar att V2:s aktion blir progressiv (dvs. att den underordnade verbfrasen pågår). Rörelseverb såsom *komma* och *gå* uttrycker vanligen att aktionen är durativ eller ingressiv (Wiklund 1996:38–40).⁴⁷ Den lexikala betydelsen behöver dock inte

⁴⁶ Wilkins & Hill (1995) har studerat verbmorfem motsvarande *come* och *go* i språken Mparntwe Arrernte och Longgu. De har kommit fram till att det inte kan finnas en universell prototypisk betydelse för motsvarigheten till *come* i alla språk.

⁴⁷ Wiklund ger dock inget exempel med *komma* där aktionen är durativ.

alltid vara helt förbleknad då den fysiska rörelsen hos *komma* och *gå*, samt kroppens konkreta ställning hos positionsverben finns kvar i vissa kontexter.

Wiklund hävdar att det är möjligt att betrakta pseudosamordningen snarare som ett infinitivkomplement till det första verbet än som ett slags samordning. Att skillnaden mellan pseudosamordningar och verb med infinitivkomplement är grumlig beror bl.a. på att uttalet hos både konjunktionen *och* i pseudosamordningar och infinitivmärket *att* i infinitivkomplement är identiskt. Bägge uttalas [ɔ] (1996:44) i följande satser:

(89) Hans prövar (och) läser. (Wiklund 1996:31)

(90) Hans prövar (att) läsa. (Wiklund 1996:31)

I (89) och (90) är satserna betydelsemässigt synonyma.

Vad gäller verbet *komma* ser resonemanget delvis annorlunda ut då verbet i en pseudosamordning respektive en infinitivfras får olika betydelser dvs. de är inte synonyma som i (89) och (90):

(91) Doktorn *kommer* och sitter i köket hos mig. p95

(92) Doktorn *kommer* att sitta i köket hos mig.

I (91) ingår *komma* i en pseudosamordning, är obetonat, anger en durativ aktion och konjunktionen har reducerat uttal. Aktionen V2 uttrycker förefaller här inte att vara ingressiv. I (92) har *komma* en helt annan funktion. Verbet är futuralt hjälpverb, möjligt att betona, starkt förbleknat på lexikalt innehåll och infinitivmärket har reducerat uttal. Det reducerade uttalet [ɔ] på både konjunktionen och infinitivmärket är alltså analogt med (89) och (90). Beträffande kombinationen *kommer att* brukar nämnas att ett tecken på att kombinationen fortfarande grammatikaliseras märks i att infinitivmärket ofta faller bort i talat språk och ibland i skrivet språk. Om det reducerade uttalet för *och* i pseudosamordningar beror på grammatikalisering eller är en allmän uttalsutveckling av *och* eller är en kombination av båda kan jag bara spekulera i. Om reducerat uttal skulle vara ett tecken på att pseudosamordningar genomgår grammatikalisering skulle detta möjligen kunna leda till att konjunktionen *och* försvinner varpå kombinationen övergår till att vara en verbkedja med hjälpverb + huvudverb.⁴⁸ Bybee et al. (1994:6) betraktar semantisk och fonologisk reduktion som parallella skeenden (se 3.1). Varken i talat språk eller i skrift har dock något bortfall av konjunktionen *och* i pseudosamordningar skett.

⁴⁸ Molde (1979:8) menar dock att uttalet [ɔ] av *att* och *och* tidigare var vårdat riksspråk men att dessa ord under 1900-talet har fått uttalsformer som motsvarar ordens stavning. Detta skulle i så fall snarare vara ett tecken på att konstruktionerna inte kommer att utvecklas till verbkedja.

I modern nederländska används inte konstruktionen pseudosamordning men i äldre språkskeden fanns detta som kallas ”verbale hendiadys”. I nederländskan uppför sig positionsverben *zitten*, *liggen*, *staan* och *hangen* ’sitta’, ’ligga’, ’stå’, ’hänga’ som en egen semantisk klass som tillsammans med ytterligare ett annat verb *lopen* ’gå till fots’ uttrycker en progressiv aktionsart (durativ processuell). Dessa konstruktioner motsvaras av en pseudosamordning på svenska:

- (93) (...) de notaris zit *te* tellen. in195
 ’(...) notarien sitter *och* räknar.’

Den nederländska konstruktionen har ett infinitivmärke *te*, som konstruktionen på svenska i exempel (90), men meningen i (93) kan däremot inte översättas med en sats med infinitiv (**Notarien sitter att räkna*). I medeltidsnederländskan fanns en konstruktion med konjunktionen *ende* ’och’, dvs. en motsvarighet till svenskans pseudosamordning. Enligt Van Pottelberge (2002) fick denna konstruktion i början av 1600-talet konkurrens av den moderna konstruktionen *te* + infinitiv i nederländskan beträffande positionsverben. Bägge konstruktionerna fungerade jämsides för positionsverben men slutligen tog den nya konstruktionen helt över.

Det finns en antydning om att nederländskans *komen* i medeltidsnederländskan har kunnat ingå i något som påminner om svenskans pseudosamordningar, precis som de nederländska positionsverben. Dessa konstruktioner har följt ett annat grammatikaliseringsmönster än positionsverbens:

- (94) Daer hi sit *ende* leest. (Spiegel historial, II, 6, 60 (1393–1402)
 Exempel från Van Pottelberge.)
 ’Där han sitter och läser.’
 Waar hij zit *te* lezen. (Övers. till modern nederländska.)
- (95) Die vos *comt* daer ic toe zye
 Ende *roeft* mi in mijn huus. (Van den vos Reynaerde r. 1542–1543)
 ’Räven kommer när jag ser på
 och rånar mig i mitt hus.’
 Die vos *komt* terwyl ik toekijk
 mij *beroven* in mijn huis. (Övers. till modern nederländska.)

Både (94) och (95) motsvaras i princip av samma konstruktion på modern svenska nämligen pseudosamordningar medan modern nederländska har ett infinitivkomplement (*te* + inf) i (94) och verbkedja i (95). I den medelnederländska text (Van den vos Reynaerde, Räven Reynaert) som jag har studerat finns det ett flertal liknande konstruktioner som den i (95) där det första verbet, *quam*, följs av ett inskott, t.ex. en bisats, varpå konjunktionen *ende* och satsens andra verb följer. Det är alltså sällan några ”rena” pseudosamordningar (*komen ende* + finit verb). Detta skulle kunna vara

genreavhängigt då *Van den vos Reynaerde* är rimmad och språket därför kan te sig något konstlat. Oavsett detta kan man konstatera att medelnederländskan sporadiskt uppvisar en konstruktion liknande de svenska pseudosamordningarna även för rörelseverbet *komen* och inte bara för positionsverben.

Typiskt för de svenska pseudosamordningarna med rörelseverb är att aktionen kan betraktas som ingressiv (se ovan). Den ingressiva betydelsen i nedanstående medelnederländska konstruktion skulle kunna uppfattas som dubblerad i *quam* 'kom' och *ghinc* 'ging' i (96). Utifrån den givna kontexten uppfattar jag att en tolkning av *quam*, som en rörelse mot en plats dit subjektet först kommer och sedan startar den därpå följande aktionen, kan ifrågasättas. Då subjektet redan befinner sig på platsen är det inte självklart att uppfatta satsen som två samordnade satsled utan här finns en antydning om att *quam* uttrycker ett igångsättande av aktionen *börja lova* dvs. satsens verb uttrycker en sammanhållen aktion där *quam* är förbleknat:

- (96) Doe *quam* Brune ende *ghinc* gheloven. (Van den vos Reynaerde r. 607)
 'Då satte Brune igång och började lova.'
 Jfr Toen *kwam* Brune en *begon* te beloven. (Övers. till modern nederländska.)
 'Då kom Brune och började lova.'

Satsen i (96) motsvaras inte av en verbkedja med *komen* i modern nederländska utan av en samordning av satsled. Satsen i modern nederländska kan rimligen inte betraktas som en pseudosamordning eftersom subjektet, så att säga först kommer till platsen och sedan utför den andra verbaktionen. I medeltidens nederländska kan man möjligen skönja en tendens till pseudosamordning för dylika satser enligt resonemanget ovan. Ovanstående konstruktion för rörelseverb som påminner om pseudosamordningar med konjunktionen *ende* har inte tagits upp i *Middelnederlandsch Handwoordenboek* och *Woordenboek der Nederlandse Taal*. Däremot finns det exempel på satser med *komen* i verbkedja i bl.a. *Middelnederlandsch Handwoordenboek* och i *Van den vos Reynaerde* som i modern svenska motsvaras av en pseudosamordning:

- (97) Al *comt* hi niet claghen nu. (Van den vos Reynaerde r. 194)
 'Även om han inte kommer och klagar nu.'
 Al *komt* hij nu niet klagen. (Övers. till modern nederländska.)

Hur pass vanlig kombinationen med *komen ende* + finit verb var behöver studeras närmare samt hur detta syntaktiskt förhåller sig till vanlig verbkedja som ju också fanns i medeltidsnederländskan. Var detta två betydelsemässigt liknande konstruktioner som fanns parallellt i språket?

Van Pottelberge (2002) diskuterar inte *komen* men ett annat rörelseverb *lopen* 'gå till fots' som han anser sluter sig till klassen positionsverb i modern nederländska. *Lopen* kunde redan i medelnederländskan ha progressiv betydelse och ingick då i en verbkedja och inte, som positionsverben, i konstruktion med *ende*. Van Pottelberge har dock noterat att om *lopen* förekom i en konstruktion med *ende* refererar verbet till en fysisk rörelse mot ett mål dvs. dess betydelse har inte förbleknat. *Lopen* i den moderna konstruktionen *te* + infinitiv med progressiv betydelse ska ha uppkommit först på 1600-talet (2002:168ff). Van Pottelberge nämner också att *gaan* i medelnederländskan kan förekomma i konstruktioner med *ende* men att dess betydelse då bara anger en fysisk rörelse mot en slutpunkt (final betydelse) och inte en aktionsart (2002:153). Exemplet i (98) som Van Pottelberge använder anser jag dock kunna motsvara svenskans pseudosamordningar där rörelseverbet *gaen* anger ingressiv betydelse utan att för den skull ha helt förbleknat lexikalt innehåll:

- (98) *Gaet ende staet inden tempel ende secht den volke alle die woorde dees levens. (Lectonarium van Amsterdam Act. 5:17–21a (1348).)*
 'Gå och stå i templet och berätta för folket om detta liv.'
Ga in de tempel staan en vertel het volk alles over dit leven. (Övers. till modern nederländska.)

I (98) motsvaras satsen på modern nederländska av en pseudosamordning på svenska.⁴⁹ Jag vill hävda att det är möjligt att *gaan*, precis som *komen*, kunde ingå i samma typ av konstruktion med *ende* i medelnederländska, som de nederländska positionsverben, men att de då är ingressiva medan positionsverben är progressiva.

Komen har alltså inte närmat sig positionsverben, som *lopen* tycks ha gjort, utan verbets ingressiva betydelse i verbkedjan och i medeltidsnederländskans konstruktion med konjunktionen *ende* tycks vara den samma. Dock har konstruktionen med *ende* helt försvunnit i modern nederländska.

Här är inte platsen att utreda dessa konstruktioners diakrona utveckling, men det kan konstateras att verbet *komen* har följt ett annat mönster än positionsverben. *Komen ende* + finit verb kan inte i ett senare språkskede ha fått konkurrens av konstruktionen *komen te* + infinitiv (som var fallet med de nederländska positionsverben) eftersom dessa olika konstruktioner uppvisar olika betydelser. *Komen* har i denna konstruktion starkt förbleknat lexikalt innehåll och återger bl.a. accidentalitet (se 7.3.1). Medelnederländskans konstruktion *komen ende* + finit verb har delvis betydelsen ingression vilket är analogt med verbkedjan hjälpverb +

⁴⁹ *Gaan staan/zitten/liggen* i modern nederländska motsvaras av svenskans *ställa sig/sätta sig/lägga sig*.

huvudverb i modern nederländska. Konjunktionen *ende* har försvunnit ur konstruktioner med *komen* (samt med andra verb) utan att det parallellt har uppkommit någon annan konstruktion. Beroende av kontext har *komen* i verbkedja bibehållet lexikalt innehåll i form av fysisk rörelse och/eller ingressiv betydelse. Dessa semantiska element var även etablerade i den äldre konstruktionen med *ende*.

5.3 Komma i partikelförbindelse

I följande diskussion använder jag SAG:s terminologi partikelförbindelse för verb + partikeladverbial där själva partikeladverbialen är ett adverb eller en preposition (3:417).⁵⁰

Partikeladverbial med spatial betydelse i svenskan har behandlats främst av Leinonen (1979), Norén (1996), SAG och senast i Strzeleckas avhandling (2003) om partikeladverbialen *in/ut* och *upp/ner* där den kognitiva semantiken har legat till grund för analysen. Strzelecka diskuterar partikeladverbialen med omgivande kontext med hjälp av bl.a. kategorierna trajektor och landmärke. I satsen *hon kommer in i rummet* utgör *hon* trajektorn och *rummet* landmärket. Landmärket beskrivs som en prototypisk behållare enligt de föreställningsscheman som etablerats inom kognitiv semantisk teoribildning. I hennes avhandling analyseras partikeladverbialen inte bara i en fysisk rumslig domän i vilken den prototypiska betydelsen tycks vara förankrad, utan även i icke-prototypisk och i metaforisk betydelse.

I Tabell 9 utgör *komma* med partikeladverbial 23 procent (350) av det totala antalet förekomster, varav 33 procent (114) av partikelförbindelserna uttrycker konkret fysisk rörelse medan 67 procent (236) uppvisar förbleknad betydelse beträffande fysisk rörelse.

Tabell 9. *Komma* i partikelförbindelse

Komma i partikelförbindelse	Antal förekomster (%)
Partikelförbindelse med fysisk rörelse	114 (33 %)
Partikelförbindelse med förbleknad betydelse	236 (67 %)
Totalt	350 (23 %) av 1518 förekomster

⁵⁰ Norén (2000) övergår till att använda denna terminologi i sin artikel om partikelförbindelser där hon förespråkar en tydligare semantisk infallsvinkel på beskrivningen av partikelförbindelser än den som ges i SAG. Hon menar att SAG:s beskrivning till stor del vilar på syntaktisk analys.

Det svenska materialet uppvisar härmed högre frekvens för partikelförbindelser med förbleknad betydelse. Jag kommer främst att diskutera partikeladverbialen *in/ut* och *hit/dit* i förbindelse med *komma* i en fysisk rumslig kontext i avsnitt 5.5.2.

5.4 *Komen* i partikelförbindelse

Även i min beskrivning av *komen* som partikelverb använder jag den svenska termen verb med partikeladverbial (SAG 3:417ff). Jag har valt att använda den svenska termen partikeladverbial eftersom både *komen* och *komma* främst kombineras med adverb och prepositioner. Termen utesluter härmed verbet i lös sammansättning med substantiv och adjektiv vilka alltså inte kommer att diskuteras här. *Komen* + adjektiv kategoriseras i materialet som kopulaverb (se 6.1).

I litteraturen går meningarna isär huruvida partikelverb ska betraktas som en lexikal enhet eller en syntaktisk kombination. Laureys nämner bägge möjligheterna för svenskan och nederländskan men tar inte ställning för något av synsätten (1991:273). Booij (2002:25) intar en mellanposition och anser att *separable complex verbs* i nederländskan är en kombination av ord med frasstatus och ändå skapade i lexikonet.⁵¹ Van Maarle menar att nederländskans *separable complex verbs* ska betraktas som ord (morfologiska enheter) och inte som syntaktiska kombinationer (2002:228). Jag tar inte ställning för något av ovanstående betraktelsesätt men jag kommer i min beskrivning av *komen* med partikeladverbial att gå in på både semantiska och syntaktiska aspekter. En kortare beskrivning av de nederländska partiklarnas syntaktiska mönster följer nedan.

Komen som partikelverb förekommer med ett stort antal partikeladverbial. Många av dessa uttrycker läge eller befintlighet, t.ex. *thuis* 'hemma', *beneden* 'nere', *boven* 'uppe' osv. och andra uttrycker en riktning mot eller väg längs vilken verbets rörelse sker t.ex. *terug* 'tillbaka', *langs* 'förbi', *aan* 'till' osv. Vissa andra partikeladverbial tycks ange att målet för verbets aktion nås av en slump dvs. att betydelsen accidentalitet etableras i satsen. Exempel på detta är partikeladverbialen *terecht*, *tegen* och *uit*:

- (99) Bovendien meent zij dat vader en zoon in een noodweersituatie
terecht waren *gekomen*. in195
'Dessutom anser hon att far och son hade hamnat i en
nödvarnssituation.'

⁵¹ Termen *separable complex verbs* motsvaras av termerna *löst sammansatt verb* och *samengesteld scheidbaar werkwoord* (verb + preposition, adverb, adjektiv eller substantiv).

- (100) Op vakantie op Martinique *kwam* ik hem jaren geleden *tegen*. in195
'På semester på Martinique stötte jag på honom för flera år sedan.'
- (101) Dat *komt uit* op ruim 300 duizend gulden. in195
'Det hamnar på/kommer upp i drygt trehundrausen gulden.'

I (99) och (100) är den accidentiella betydelsen inherent i partikelförbindelsen medan det accidentiella i (101) snarare är kontextuellt avhängigt. I satser där verbet och partiklarna uttrycker en riktning eller ett mål t.ex. *Zij komt in de stad aan* 'Hon kommer fram till staden' kan verbet sägas ha kvar sin betydelse av fysisk rörelse. Dessa partikeladverbial kan även användas i överförd betydelse men då har verbets betydelse av fysisk rörelse och partikeladverbialens betydelse av riktning till ett fysiskt mål förbleknat. Verbets aktion i satserna (99) och (101) anger inte fysisk rörelse medan det i (100) fortfarande kan anas en fysisk rörelse. (101) innehåller dessutom inte ett animat subjekt och partikeladverbialen anger inte heller ett konkret, rumsligt mål. Det mål som uppnås i överförd betydelse i satserna (99), (100) och (101) tycks inte vara intentionellt. Nederländskans *komen* + partikeladverbial som uttrycker accidentalitet verkar ofta motsvaras av verbet *hamna* i svenskan.⁵²

I materialet har det visat sig att *komen* med partikeladverbial utgör 18,7 procent (279) av det totala antalet förekomster, varav 18 procent (51) av partikelförbindelserna uttrycker fysisk rörelse medan 82 procent (228) uppvisar förbleknad betydelse beträffande fysisk rörelse (se Tabell 10).⁵³ Materialet ger vid handen att *komen* i betydelsen konkret, fysisk rörelse i kombination med en partikel som uttrycker riktning till ett fysiskt mål har låg frekvens medan partikelförbindelser med förbleknad betydelse är mycket vanligare.

Tabell 10. *Komen* i partikelförbindelse

Komen i partikelförbindelse	Antal förekomster (%)
Partikelförbindelse med fysisk rörelse	51 (18 %)
Partikelförbindelse med förbleknad betydelse	228 (82 %)
Totalt	279 (18,7 %) av 1490 förekomster

⁵² I Norstedts nederländsk-svenska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Nederlands-Zweeds. och Norstedts svensk-nederländska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Zweeds-Nederlands (1996) anges för uppslagsordet *hamna* i den svenska delen *belanden* och *terechtkomen* och i den nederländska delen anges för uppslagsordet *terechtkomen* *landa*, *hamna* som första alternativ och för *belanden* anges *hamna*.

⁵³ Det låga antalet partikelförbindelser i mitt material kan hänga samman med att participformer som t.ex. *buitengekomen* inte räknats med, se urvalet i 4.2.3.

I avsnitt 5.5.3 kommer jag övervägande att diskutera *komen* + *binnen/buiten* och *komen* + *hier/daar* i en konkret rumslig kontext men även i viss mån *thuis* 'hemma', och *boven/beneden* 'uppe/nere'.

5.5 *Komen* och *komma* i partikelförbindelse: en jämförelse.

Både *komen* och *komma* kan kombineras med ett stort antal partikeladverbial vilka ofta har ekvivalenter i respektive språk, t.ex. de basala partikeladverbialen i svenskan *förbi*, *tillbaka*, *med* motsvaras av nederländskans *langs*, *terug*, *mee* och de komplexa partikeladverbialen i nederländskan *doorheen*, *overeen*, *bijeen* motsvaras av svenskans *igenom*, *överens*, *tillsammans*. I vissa fall motsvaras en partikelförbindelse på det ena språket av ett helt annat verb och/eller partikeladverbial på det andra språket, t.ex. *terechtkomen* 'hamna' och *komma ihåg* 'onthouden'. Då det i denna avhandling inte är möjligt att behandla alla dessa kombinationer har jag begränsat mig till ett urval. Följande kombinationer belyser *komen* och *komma* kontrastivt på ett intressant sätt: *in/ut*, *upp/ner*, *hem* och *hit/dit* respektive *binnen/buiten*, *boven/beneden*, *thuis* och adverbena *hier/daar*. Jag kommer bara att analysera dessa kombinationer i en konkret rumslig kontext.

5.5.1 Några rumsliga uttryck i svenskan och nederländskan

Strzelecka (2003) har gjort en schematisk indelning av ett antal basala rumsliga partiklar i svenskan.⁵⁴ Denna kommer jag i förenklad form att använda mig av för att åskådliggöra skillnader och likheter mellan svenskans partikelförbindelser *komma hit/dit* och *in/ut* respektive nederländskans partikelförbindelser *binnen/buitenkomen* samt adverbena *hier/daar* i kombination med *komen*. Strzeleckas (2003:97) indelning inbegriper i princip alla rumsliga basala partiklar medan min indelning bara omfattar en avgränsad mängd rumsliga uttryck som är intressanta i kombination med *komma* och *komen*. Dessa rumsliga uttryck förekommer frekvent tillsammans med rörelseverb. Indelningen redovisas i Tabell 11.

⁵⁴ Strzelecka kategoriserar partikeln *ut* som betecknande av startpunkt och *in* som betecknande av mål medan Hellberg (2004:221) menar att både *ut* och *in* betecknar mål eftersom de kan "utgöra svaret på ett efterfrågat mål, men inte på en efterfrågad utgångspunkt". Hellberg ger följande exempel: – *Vart ska du gå?* – *In./Ut./Upp./Ner.* respektive – *Varifrån kommer du?* – **In./*Ut./*Upp./*Ner.* Jag har valt att följa Hellberg och kategorisera även *ut* som betecknande av mål.

Tabell 11. Rumsliga uttryck i nederländskan och i svenskan

Uttryckens rumsliga beteende	Svenska	Nederländska
Läge eller befintlighet	här, där inne, ute hemma uppe, nere	–
Ospecificerade	–	hier, daar binnen, buiten thuis boven, beneden
Mål eller riktning	hit, dit in, ut hem upp, ner	hier/daar naar toe naar binnen/buiten naar huis naar boven/beneden

Hier och *daar* har fortfarande övervägande adverbstatus i nederländskan. *Binnen* och *buiten* kan också betyda 'innanför, inom' respektive 'utanför, utom' men inte tillsammans med *komen* i partikelförbindelse, t.ex. i satsen *Hij komt binnen de muren van het kasteel* 'Han hamnar innanför slottets murar' är *binnen* preposition eller t.ex. i satsen *Buiten is het koud* 'Ute är det kallt' är *buiten* adverb.

Eftersom de rumsliga uttrycken *här*, *där*, *inne*, *ute*, *hemma*, *uppe* och *nere* samt *hier*, *daar* (se Tabell 11) inte kan kallas partikeladverbial utan är adverbial i satsen har jag valt att kalla både partikeladverbialen och adverbialen i analysen nedan för adverb. Min avsikt är att undvika hanteringen av olika termer i beskrivningen.

5.5.2 *Hit/dit* och *in/ut*

De svenska adverbena *här* och *där* uttrycker läge eller befintlighet och är i princip oavgränsade medan *hit* och *dit* uttrycker ett mål eller en riktning och i allmänhet anger avgränsad aktionsart (se också SAG 3:672ff). Dessutom kan de beskrivas som deiktiska (se 5.1). Då *komma* är ett rörelseverb som övervägande uttrycker avgränsad aktionsart och har betydelsen slutpunktsfokus inherent tycks adverbena *här* och *där* (oavgränsade) inte kunna kombineras med verbet. Adverbena *hit* och *dit* som uttrycker riktning eller mål är den absolut vanligaste kombinationen:

(102) Han *kom* hit för att resa vidare till London (...) p96

Jag har dock hittat några enstaka exempel på *komma* + *här* där satsen förefaller uttrycka riktning:

(103) Då var det hon i alla fall. Hon som *kom* här i dörren. romii

I satsen i (102) anger *komma* + *hit* att målet för en fysisk rörelse uppnås och satsen i (103) antyder samma betydelse. En skillnad är dock att *hit* är tryckstark vilket är en del av definitionen verbfras med partikel (Strzelecka 2003:15) medan *här* inte är det i (103). I Anderssons artikel (1997) om svenska rörelseverb och måladverbial framgår att *komma* inte tillhör den speciella gruppen placeringsverb vilka kan ta befintlighetsuttryck, t.ex. *ställa*, *hamna*, som är en del av rörelseverben.

Adverben *in* och *ut* uttrycker riktning eller mål och anger övervägande avgränsad aktionsart medan deras pendanger är adverben för befintlighet *inne* och *ute* som oftast anger oavgränsad aktionsart. I SAG benämns bl. a. *in/ut* perspektiva adverb där talarens placering anger perspektivet eller en utgångspunkt given i textsammanhanget (2:672). Strzeleckas analys av *in* och *ut* ger vid handen att ”det prototypiska landmärket för *in/ut* är en tredimensionell behållare som antingen saknar öppning eller har en sådan längs de vertikala sidorna dvs. har ett tak” (2003:148), vilket kan relateras till BEHÅLLAR-schemat. Beträffande *in* skriver hon att det ”så gott som alltid [signalerar] en rörelse mot det mera slutna och avgränsade (*in i huset*) medan partikeln *ut* förutsätter en motsatt riktning, från det slutna mot det mer öppna och gränslösa (*ut ur huset* eller *ut i det fria*)” (2003:153):

(104) Mest äldre och medelålders Motalabor har köat för att *komma* in i den vackra ovala tingssalen. p97

(105) En brottsprofessor *kommer* ut ur fängelset (...) p97

Exempelmaningarna i (104) och (105) har prototypiska landmärken i form av ett slutet utrymme. Landmärken utan tak är också möjliga för *in* och *ut* men då måste de vara avgränsade eller ska kunna ses som sådana, t.ex. skogen, stan, lekparken osv. (Strzelecka 2003:205). Båda typerna av landmärken förekommer för *komma* i materialet:

(106) (...) och när jag *kom* in i staden från den östra, muslimska sidan (...) p97

(107) Enligt polisen vinglade pojken till och *kom* ut i gatan framför bilen. p97

I (106) och (107) är landmärkena *staden* och *gatan* utan tak men tydligt avgränsade områden. Denna typ av landmärken förekommer dock mindre frekvent i det svenska materialet än tydligt slutna landmärken med tak.

För *komma* gäller även här att verbet kombineras med de avgränsade adverben *in* och *ut* (mål) och inte med de oavgränsade adverben *inne* och

ute (befintlighet). Vidare förekommer *in* och *ut* ofta i dubbeladverbial t.ex. *in i den ovala vackra tingssalen* och *ut i gatan* (se även SAG 2:672).

Om man jämför *komma* med *gå* framgår det att *gå* kan kombineras både med adverb som anger en avgränsad aktion (*in/ut*, *hit/dit*) respektive oavgränsad aktion (*inne/ute*, *här/där*):

(108) Man slipper *gå* ute, det är skönt. p96

(109) (...) jag kan lika gärna *gå* dit och vänta på henne. p96

I (108) och (109) är det adverbena som avgör satsens aktionsart. Satsen i (108) anger befintlighet och satsen i (109) rörelse till ett mål. I satser med *komma* och de oavgränsade adverbena för befintlighet ovan tycks satserna övervägande bli ogrammatiska. För verbet *vara*, som anger oavgränsad aktionsart och tillstånd, gäller det motsatta. *Vara* kan inte kombineras med adverb som anger mål eller riktning vilka är avgränsade, t.ex. **Hon är ut*, utan verbet tycks här bara kunna kombineras med de oavgränsade adverbena *här*, *där*, *inne* och *ute* som anger läge eller befintlighet. Denna skillnad mellan *komma*, *gå* och *vara* gäller inte bara i kombination med ovan nämnda adverb utan även tillsammans med de andra rumsliga uttrycken i Tabell 11, t.ex. *hemma/hem*, *uppe/upp* och *ner/ner*.

5.5.3 *Hier/daar* och *binnen/buiten*

I det följande kommer de nederländska adverbena *hier/daar* och *binnen/buiten* att belysas med hjälp av ett antal exempelmeningar. *Hier/daar* har precis som i svenskan deiktisk betydelse vilket kort tas upp i analysen. I nederländsk språkbeskrivning kan man inte heller betrakta *hier* och *daar* som partikeladverbial eftersom dessa aldrig sammanskrivs med ett verb vilket däremot är möjligt för *binnen* och *buiten* (*binnenkomen*, *buitenkomen*). Som diskuterats tidigare i avsnitt 4.3.1.2 syftar i nederländsk språkbeskrivning *partikelwerkwoord* (Laureys 1991), *werkwoord met werkwoordpartikel* (Vandeweghe 2000) och *particle verb* (Booij 2002) på det som också kallas *samengesteld scheidbaar werkwoord* (löst sammansatt verb) vilket innebär att verbet + partikeladverbial (här adverb eller preposition) vanligen skrivs samman i infinitiv, t.ex. *binnenkomen* eller i bisats t.ex. *...omdat wij morgen binnenkomen* '...eftersom vi kommer in i morgon'. I huvudsats separeras verbet och partikeln däremot, t.ex. *Wij komen morgen binnen* 'Vi kommer in i morgon'. Detta är alltså inte möjligt för *hier* och *daar* och dessa brukar därmed precis som i svensk språkbeskrivning betraktas som adverb/adverbial och inte som partikeladverbial. Att *hier* och *daar* ändå i viss mån tycks hänga ihop med verbet framkommer i följande exempelmeningar:

- (110) Als ouders *hier langs komen* met hun kind, hoeven ze niet met lege handen weg te gaan. in195
'När föräldrar kommer förbi här med sitt barn behöver de inte gå härifrån med tomma händer.'
- (111) Sinds ik *hier* vier jaar geleden *kwam* is er enorm veel veranderd. in195
'Sedan jag kom hit för fyra år sedan har enormt mycket förändrats.'

I (110) är *hier* adverb medan *hier* i konstruktionen i (111) kan tyckas närma sig partikeladverbialen. SAG beskriver partikeladverbialen som den av verbets bestämningar som är närmast knutet till verbet (3:417). Detta förefaller att även gälla nederländska verb och deras bestämningar. I (110) är *hier* semantiskt inte nära knutet till *komen* utan det är partikeladverbialen *langs* 'förbi' som bildar en semantisk enhet med verbet där *langs* anger vägen för rörelsen tillsammans med verbet. I (111) däremot är *hier* semantiskt närmare knutet till *komen* och anger tillsammans med verbet målet för rörelsen eftersom inget annat partikeladverbial eller rumsadverbial finns i satsen. Det bildar därför i viss mån en enhet med verbet. Man kan dock invända att *hier* uppför sig annorlunda vid en jämförelse med *langs* rent syntaktiskt. Om man t.ex. byter ut *hier* mot *langs* i (111) får *langs* en annan placering i satsen än *hier*:

- (112) Sinds ik vier jaar geleden *langs kwam* is er enorm veel veranderd.
'Sedan jag kom förbi för fyra år sedan har enormt mycket förändrats.'

Langs i (112) placeras i anslutning till verbet. Detta visar på att det finns en skillnad mellan *hit/dit* i svenskan och *hier/daar* i nederländskan och eftersom *hit* uppför sig syntaktiskt sett likadant som *förbi* medan *hier/daar* får en annan placering i satsen än *langs*.⁵⁵

Vad gäller de svenska adverbena *här/där* och *hit/dit* finns det inga adverb på nederländska som helt motsvarar dessa två par. *Hier/daar* tycks ospecificerade vad gäller läge/befintlighet respektive mål/riktning och för att uttrycka en riktning eller mål i konkret, rumslig kontext krävs en annan konstruktion *hier/daar naartoe* (ordagrant) 'till här/där'.

I nederländska satser med *komen*, som anger en avgränsad aktion, tycks dock verbet kunna kombineras med de oavgränsade adverbena *hier/daar* utan att satsen blir ogrammatisk på samma sätt som detta är möjligt för det oavgränsade verbet *zijn* 'vara' som anger ett oavgränsat tillstånd:

- (113) Ze *kwamen hier* jaar na jaar (...) in195
(ordagrant) 'De kom här år efter år (...)'

⁵⁵ Enligt De Rooy & Wikén Bonde står i nederländskan adverbialen i satsens mittfält (fält B) medan verbpartiklarna står i slutfältet (fält C2) (1996:147, 152).

- (114) *Ze zijn hier jaar na jaar.*
 ‘De är här år efter år.’

Satsen i (113) är iterativ och tolkas på så vis att subjektsreferenten reser till samma plats år efter år. Men satser med *komen* blir inte per automatik iterativa om verbet kombineras med *hier* eller *daar*. I (114) uttrycker satsen ett tillstånd där subjektsreferenten uppehåller sig på samma plats år efter år. *Hier* i bägge satserna kan bytas ut mot *daar*.

Om man byter ut rörelseverbet *komen* i satsen i (113) mot det oavgränsade rörelseverbet *gaan* ’gå’ blir den dock ogrammatisk:

- (115) **Ze gaan hier jaar na jaar.*
 (ordagrant) ‘De reser här år efter år.’

Gaan tycks inte kunna kombineras med *hier/daar* för att uttrycka rörelse till ett mål såsom satsen i (113) gör. För att uttrycka en rörelse till ett mål tycks *gaan* behöva konstrueras med en fras som konkret uttrycker riktning/mål, *hier/daar naartoe* (ordagrant) ’till här/där’. *Komen* kan förekomma både med *hier/daar* och *hier/daar naartoe*:

- (116) Ik ben *hier naar toe gegaan* met het idee: laat maar *komen* wat komt (...) in195
 ‘Jag har gått hit med idén: komma vad komma skall (...)’
- (117) Waarom blijft er dan een stroom van die hoogstaande, lieve, onbegrepen mensen *hier naar toe komen*? in195
 ‘Varför fortsätter strömmen av dessa högtstående, rara, missförstådda människor att komma hit?’

Gaan + hier/daar naartoe uttrycker alltså rörelse mot ett mål. Vad gäller *komen* kan två konstruktioner uttrycka detta. Det tycks dock föreligga en viss skillnad i betydelse. *Komen + hier naartoe* kan ange en fysisk rörelse mot betraktaren där betraktaren konkret ser hela rörelsen. *Hier komen* tycks indikera att betraktaren inte konkret ser rörelsen, dvs. betraktaren observerar inte rörelsen själv från målet, utan denne har kunskap om att subjektsreferenten kommer till den plats där dock betraktaren befinner sig.

En orsak till att *komen* tycks kunna bilda något som påminner om en partikelförbindelse med *hier/daar* kan tänkas vara att verbet har betydelsen slutpunktsfokus inherent och är avgränsat och därför inte kräver ett adverb som uttrycker mål. *Gaan* kan inte kombineras med *hier/daar* eftersom varken *hier/daar* eller *gaan* uttrycker riktning eller mål. Alltså varken verbet eller adverbet uttrycker den slutpunkt för rörelsen som satsen förväntas innehålla. Verbet i sig har ju fokus på utgångspunkten och är oavgränsat. Om detta resonemang stämmer bör alltså rörelseverb

med betydelsen slutpunktsfokus inherent kunna kombineras med det ospecificerade *hier/daar* i en konkret, rumslig kontext, t.ex. *Ze arriveren daar* (ordagrant) 'De anländer där'. En analys huruvida detta verkligen gäller samtliga rörelseverb med slutpunktsfokus ryms dock inte i denna avhandling.

Adverben *binnen* och *buiten* uppvisar likheter med *hier* och *daar*. I en konkret, rumslig kontext är *binnen* och *buiten* i nederländskan ospecificerat för läge eller befintlighet respektive mål eller riktning. Det finns alltså inte heller här motsvarande par av adverb som anger riktning eller mål som svenskans *inne/ute* respektive *in/ut*.⁵⁶ Nederländskan har två andra konstruktioner för att uttrycka riktning eller mål motsvarande svenskans *in/ut*, nämligen *naar binnen/buiten* (ordagrant) 'till inne/ute' eller med prepositionerna *in/uit* 'i/ur'. Dessa olika konstruktioner täcker delvis varandra beroende på att de får olika betydelser avhängigt av kontexten. Vad gäller *komen* i partikelförbindelse med *binnen/buiten* kan verbet på grund av sin betydelse av rörelse mot ett mål ta dessa ospecificerade adverb:

(118) *Er komt een vrouw binnen.* in195
'Det kommer in en kvinna.'

(119) *Later zouden we vaker buiten komen.* in195
'Senare skulle vi komma ut oftare.'

Kombinationen *naar binnen/buiten komen* förekommer också i materialet. Här uppvisar nederländskan redundans precis som svenskan med dubbelt slutpunktsfokus, dvs. hos både verbet och adverbet. Beträffande förbindelsen i (118), *binnenkomen*, förekommer denna med mycket större frekvens i materialet än *buitenkomen* i (119). Satser med *naar buiten komen* (ordagrant) 'komma till ute' tycks alltså vara mer frekventa än kombinationen *buitenkomen* och är därmed den omarkerade konstruktionen. Anledningen till detta kan bara spekuleras i men fraser som, t.ex. *Komt u binnen* 'Stig på/Kom in' är en vanligt förekommande standardfras i nederländskan när man ber någon komma in i en privat sfär som ett hus eller ett rum medan t.ex. *Komt u buiten* 'Stig ut/Kom ut' knappast fyller någon funktion i språket. Att kanske *binnenkomen* därför även används i andra kontexter som i t.ex. (118) är tänkbart medan då valet inte heller faller lika frekvent på *buitenkomen* som uttrycksform i kontexter som i (119). I (118) och (119) kan *komen* precis som i satserna med *hier/daar*

⁵⁶ Zwarts (1995) delar dock in de nederländska rumsliga prepositionerna i två grupper liknande det jag gör för de svenska adverbena: den ena gruppen anger befintlighet (locative) och dit räknar han bl.a. *binnen/buiten* och den andra gruppen anger riktning (directional) och dit räknar han bl.a. *naar* 'till', *langs* 'förbi' (1995:227).

bytas ut mot *zijn* 'vara' där verbets aktion uttrycker ett oavgränsat tillstånd, t.ex. *wij zijn buiten* 'vi är ute'.

Adverbena *thuis* och *boven/beneden* följer samma mönster som ovan. *Komen* kan konstrueras både med adverbena *thuis* 'hemma' i (120) och *boven/beneden* 'uppe/nere' i (122) och (124) samt med riktningadverbialen *naar huis* (ordagrant) 'till hemma' i (121) och *naar beneden/boven* (ordagrant) 'till uppe/nere' i (123) och (125):

- (120) Maar als hij na de werkdag thuis *komt* is hij toch wel moe (...) in195
'Men när han kommer hem efter en arbetsdag är han ändå trött (...)'
- (121) (...) maar president Aristide wil dat jullie naar huis *komen*. in195
'(...) men president Aristide vill att ni kommer hem.'
- (122) Ik herinner me heel goed dat mijn vader beneden *kwam* voor het ontbijt (...) in195
'Jag minns mycket väl att min far kom ner till frukosten (...)'
- (123) Iedereen moest naar beneden *komen*. in195
'Alla måste komma ner.'
- (124) Eenmaal boven *gekomen* legt de eerste officier het hem uit. in195
'När han väl kommit upp förklarar den första officeren det för honom.'
- (125) (...) klassieke muziek tijdens de afdaling liet draaien en rockmuziek zodra hij weer naar boven *kwam*. in195
'(...) spelade klassisk musik under nedfarten och rockmusik så fort han kom upp igen.'

För *gaan* är endast konstruktionerna *naar huis* respektive *naar boven/beneden* som anger riktning eller mål möjliga (se Tabell 11).

Vid en jämförelse med rörelseverbet *gaan* och *binnen/buiten* uppträder ett liknande mönster som för *hier/daar*. Det finns dock undantag i korpusen och satser med *gaan* + *binnen* förekommer:

- (126) (...) omdat ze naar de wc moet, en *gaat* binnen bij Kentucky Fried Chicken. in195
'(...) eftersom hon måste gå på toaletten och går in på Kentucky Fried Chicken.'

Om man söker på lexemet *binnengaan* i korpusen får man 78 träffar medan en sökning på *binnenkomen* ger 676 träffar. *Gaan* tycks dock aldrig ingå i en partikelförbindelse med *buiten* utan måste kombineras med konstruktionen *naar buiten* som uttrycker riktning eller mål.

5.5.4 Postpositionerna *in/uit* i nederländskan

Om satsen innehåller en prepositionsfras med efterställd preposition (postposition) uppträder en skillnad beträffande *binnen* och *buiten*:

- (127) *Ze kwamen met twaalf, veertien man mijn studio binnen.* in195
 'De kom in i min studio med runt tolv, fjorton personer.'
 (128) **Ze kwamen met twaalf, veertien man mijn studio buiten.*
 'De kom ut ur min studio med runt tolv, fjorton personer.'

Satsen i (127) är grammatisk medan satsen i (128) är ogrammatisk. I avslutning till exempelmeningarna ovan kan *binnen* i satsen i (127) bytas ut mot postpositionen *in* 'i' utan att betydelsen förändras nämnvärt. Satsen i (128) blir istället grammatisk med postpositionen *uit* 'ur':

- (129) *Ze kwamen met twaalf, veertien man mijn studio in.*
 'De kom in i min studio med runt tolv, fjorton personer.'
 (130) *Ze kwamen met twaalf, veertien man mijn studio uit.*
 'De kom ut ur min studio med runt tolv, fjorton personer.'

I satserna i (129) och (130) går det inte heller att byta ut postpositionerna *in/uit* mot adverbialen *naar binnen/buiten* på grund av att satserna innehåller en nominalfras. Varför inte *buitenkomen* fungerar i (128) beror säkerligen också på att man kan komma ut ur t.ex. ett rum, *de kamer uit*, och då befinna sig i ett annat rum medan *buiten* anger att man skulle befinna sig utomhus vilket inte framgår av kontexten i (130). Vad gäller *binnenkomen* kan man t.ex. antingen gå in i ett rum från ett annat rum eller vara utomhus och gå in.

Enbart prepositionerna *in/uit* utan nominalfras kan inte förekomma tillsammans med *komen* och *gaan* vilket inte heller förefaller möjligt för svenskan:⁵⁷

- (131) **Zij gaat in/uit.* (Egen konstruktion.)
 ?Hon går i/ur.'
 (132) **Zij komt in/uit.* (Egen konstruktion.)
 ?Hon kommer i/ur'

Att *komen* kan förekomma i en partikelförbindelse med de ospecificerade *binnen* och *buiten* verkar bero på att verbet, som nämnts tidigare, har betydelsen slutpunktsfokus inherent så att riktning eller mål ändå framgår utan att adverbet behöver ange riktning eller mål medan *gaan*, som har fokus på utgångspunkten inherent, vanligen måste konstrueras med ad-

⁵⁷ För de svenska satserna kan man dock tänka sig att de väcker en föreställning om att *Hon går i bassängen/ur föreningen.*

verbialen *naar binnen/buiten* som just anger riktning eller mål för att detta explicit ska framgå i satsen.

5.5.5 Konstruktionen *komen + in*

Eftersom nederländskans adverb *binnen/buiten* inte har motsvarande par av adverb som inherent uttrycker riktning eller mål (där svenskan har *inne/ute* och *in/ut*) kan istället adverbet *binnen* för *komen* och prepositionerna *in/uit* för både *komen* och *gaan* placeras efter nominalfrasen i satsen. Då framgår betydelsen riktning och inträdande/utträdande i/ur en rumslig sfär i satsen vilket på svenska motsvaras av dubbeladverbialen *in i min studio/ut ur min studio* (se (127), (129) och (130)). Det finns dock en konstruktion i nederländskan som motsäger ovan nämnda mönster, nämligen *komen + prepositionen in* där *in* placeras före nominalfrasen i satsen.⁵⁸

(133) We *kwamen in* een afgelegen dorp, waar een vrouw ziek lag (...)
inl95
'Vi hamnade i en avlägsen by där en kvinna låg sjuk (...)'

(134) ?We *kwamen* een afgelegen dorp *in* (...)
'Vi kom in i en avlägsen by (...)'

Satsen i (133) är grammatisk korrekt men satsen i (134) är tveksam. De skiljer sig också åt betydelsemässigt.⁵⁹ I (133) tycks satsen ha en accidentiell slutpunkt medan satsen i (134) anger en fysisk rörelse till en slutpunkt. Mer frekvent i materialet är satser med *komen + naar + rumslig nominalfras* i betydelsen fysisk rörelse mot ett mål, som i (135):

(135) Wij *kwamen naar* Nederland toen onze kinderen 1 en respectievelijk 3 jaar oud waren. inl95
'Vi kom till Nederländerna när våra barn var 1 respektive 3 år gamla.'

Naar 'till' uttrycker riktning och tycks vara den omarkerade konstruktionen för satser med *komen* som uttrycker fysisk rörelse mot ett mål. Om man jämför satser i en konkret rumslig kontext med *komen + in + nominalfras*, där prepositionen är placerad före objektet, med *komen + naar +*

⁵⁸ För en utförlig allmän beskrivning av den nederländska prepositionen *in* och dess semantik hänvisas till Cuyckens (1981).

⁵⁹ I det svenska materialet förekommer inga satser med *komma + i* och animat subjekt där satsen uttrycker konkret fysisk rörelse. I den kontexten tycks prepositionen *till* vara obligatorisk. Däremot finns enstaka satser i materialet med *komma + i* där verbets betydelse uppvisar ett semantiskt förbleknat innehåll, t.ex. *Ett investerarskydd kan komma i Sverige 1998 (...)*. (p95)

nominalfras tycks den förra kombinationen alltså kunna uttrycka accidentalitet:

- (136) *In welk land je ook komt (...) in195*
'I vilket land man än hamnar (...)'
- (137) *Planologen uit de hele wereld komen naar Nederland (...) in195*
'Stadsplanerare från hela världen kommer till Nederländerna (...)'

I (136) (även i (133)) uttrycker satsen viss accidentalitet då inget säkert kan sägas om var subjektsreferenten avsett att hamna medan satsen i (137) anger att subjektsreferenten har för avsikt att ta sig till en viss plats.

Satser med *in* tycks dessutom ha ett neutralt perspektiv i jämförelse med satser med *naar*. Satsen i (136) anger inte att den fysiska rörelsen som utförs av ett animat subjekt sker mot en betraktare som befinner sig vid målet, medan detta gäller i (137) där en betraktare observerar skeendet från målet, dvs. Nederländerna. Satsen i (136) stämmer överens med icke-prototypiskt *komen* som presenterades i 5.1.1, där accidentiella satser inte kan betraktas som deiktiska, trots att subjektet är animat och *komen* anger fysisk rörelse. *Komen* i (137) kan dock betraktas som deiktiskt.

Satser med *komen* och prepositionen *uit* kan också placeras antingen före eller efter nominalfrasen med skillnad i betydelse som följd:

- (138) *Mijn moeder komt uit Tsjechoslowakije (...) in195*
'Min mor kommer från Tjeckoslovakien (...)'
- (139) *?Mijn moeder komt Tsjechoslowakije uit.*
'Min mor kommer ut ur Tjeckoslovakien.'
- (140) *Dus al die soldaten kwamen uit de loopgraven. in195*
Dus al die soldaten kwamen de loopgraven uit.
'Soldaterna kom alltså upp ur skyttegravarna.'

Satsen i (138) anger ett ursprung och aktionen uttrycker ett oavgränsat tillstånd medan satsen i (139), som dock är grammatiskt tveksam uttrycker fysisk rörelse. Att satsen ter sig märklig tycks hänga ihop med nominalfrasens betydelse. En nominalfras i form av ett land tycks kräva en mer specifik kontext än satser med nominalfraser som i (140) där frasen anger en mindre och tydligt avgränsad yta (se diskussionen i 5.5.2 om BEHÅLLAR-schemat). I (140) tycks bägge konstruktionerna med antingen preposition eller postposition vara möjliga utan någon större betydelskillnad. Prepositionens/postpositionens placering i satsen är i vissa kontexter avgörande för hur satsen ska tolkas (om postpositioner se även t.ex. ANS:508ff, Vandeweghe 2000:201ff, Klooster 2001:90ff).

5.6 Sammanfattning av rumsliga adverb i svenskan och nederländskan

Sammanfattningsvis kan man konstatera att *komma* och *komen* fungerar något olika tillsammans med de rumsliga adverbena *hit/dit*, *här/där* och *in/ut*, *inne/ute* respektive *hier/daar* och *binnen/buiten* i sätser i en konkret rumslig domän. För det första har svenskan två par adverb där det ena *hit/dit* uttrycker riktning eller mål och det andra *här/där* uttrycker läge eller befintlighet. Detsamma gäller paren *in/ut* (riktning eller mål) och *inne/ute* (läge eller befintlighet). Nederländskan har inte samma morfologiska markering som svenskan på *hier/daar* 'här/där' respektive *binnen/buiten* 'inne/ute' för att ange antingen läge/befintlighet eller riktning/mål. Här träder andra konstruktioner in, bl. a. *hier naartoe/daar naartoe* 'till här/där' och *naar binnen/buiten* 'till inne/ute', för att uttrycka betydelsen riktning eller mål. Adverbena *binnen/buiten* och *hier/daar* förefaller ospecificerade för läge/befintlighet respektive mål/riktning. Denna kontrast mellan språken gäller även för andra adverb, t.ex. för svenskan *hem/hemma*, *upp/uppe* och *ner/nere* respektive för nederländskan *thuis* och *boven/beneden*.

För det andra förhåller sig *komma* och *komen* olika till ovan nämnda rumsliga adverb. Svenskans *komma* som rörelseverb kan i princip bara kombineras med adverb av typen *hit/dit* och *in/ut* som anger en avgränsad aktion och riktning eller mål. Både *komma* och adverbena har alltså betydelsen slutpunktsfokus inherent och är avgränsade. Detta talar för redundans i konstruktionen eftersom man får dubbelt slutpunktsfokus. Nederländska *komen*, som också är avgränsat, kan däremot förekomma tillsammans med de oavgränsade *hier/daar* och *binnen/buiten*. En möjlig förklaring är som nämnts att adverbena av typen *binnen/buiten* och *hier/daar* är ospecificerade för befintlighet/läge respektive mål/riktning. *Komen* som ju har slutpunktsfokus inherent kan därmed förekomma med dylika adverb. Satsen uttrycker ändå en fysisk rörelse till ett rumsligt mål då det är fullt tillräckligt att verbet har slutpunktsfokus. Konstruktionen uppvisar alltså ingen redundans. Detta verkar dessutom bekräftas av att verbet *gaan* i princip inte kan kombineras med rumsliga adverb av typen *binnen/buiten* och *hier/daar* för att uttrycka en fysisk rörelse till ett rumsligt mål då *gaan* inte har betydelsen slutpunktsfokus inherent utan snarare fokus på utgångspunkten. Verbet *gaan* måste vanligen kombineras med adverbena *hier/daar naartoe* 'till här/där' respektive *naar binnen/buiten* 'till inne/ute', som uttrycker mål/riktning, för att satsens aktion ska uttrycka en fysisk rörelse till ett rumsligt mål. Ett undantag tycks dock *binnen* utgöra eftersom *gaan* i vissa kontexter förekommer med detta adverb.

Till sist kan nämnas att partikelförbindelser med *komma* förekommer något mer frekvent i det svenska materialet, 23 procent av det totala antalet förekomster, och med *komen* i det nederländska materialet, 18,7 procent av det totala antalet förekomster.⁶⁰ Anledningen till detta kan vara att perfektum och infinitiven inte finns med i det nederländska urvalet, dvs. konstruktioner av typen *buitengekomen* och *buitenkomen*, medan adverbet och verbet i perfektum och infinitiv finns med i det svenska materialet, t.ex. *kommit in* och *komma in*. Däremot har *komen* funktionen huvudverb mycket oftare i materialet (91,5 procent) om man jämför med *komma* i det svenska materialet (62 procent) och då partikelförbindelsen är kopplad till huvudverbsfunktionen talar detta för att *komen* i materialet procentuellt ändå borde förekomma mer frekvent i partikelförbindelser än svenskans *komma*.

5.7 *Komen* och *komma* i lexikaliserade verbfraser

I undersökningen har jag valt att kalla konstruktioner av typen verb + prepositionsfras, som uppfattas som en semantisk helhet, för lexikaliserade verbfraser, i enlighet med Anward & Linell (1976).

Ett flertal av fraserna motsvarar ett semantiskt mera innehållsrikt verb som tillhör samma betydelsefält som nominalfrasen i de lexikaliserade verbfraserna, t.ex. *komma till tals-tala*, *komma på tanken-tänka*, eller *komma till uttryck-uttrycka* (SAG 3:262–264, här kallade funktionsverbsförbindelser). I nederländskan finns samma möjlighet i språket, t.ex. *ten val komen – vallen* 'falla', *op de gedachte komen–denken* 'tänka' eller *tot uiting komen–uiten* 'uttrycka'. I de lexikaliserade verbfraserna framträder dock ingressiv betydelse, dvs. ett sorts igångsättande av aktionen som inte förekommer i det semantiskt innehållsrika verbet. Det är dock inte fråga om någon exakt överensstämmelse mellan språken, t.ex. nederländskans *tot bloei komen* har inte en jämförbar konstruktion med svenskans *komma*: **komma i blomning*.

Det är problematiskt att avgöra vilka fraser som kan betraktas som lexikaliserade verbfraser och vilka som inte kan det. Walder uppger att det än så länge inte finns någon definition av funktionsverbsfraser "som tillåter en entydig avgränsning av dessa fraser från syntaktiskt fria konstruktioner resp. idiom" (2004:165). Walder har dock föreslagit en definition som innebär att funktionsverbsfraser består av två predikat: ett i form av ett verb och ett i form av ett substantiv (i en nominalfras eller prepositionsfras) (2004:166). Hon medger att denna definition inte heller är

⁶⁰ Som partikelförbindelser räknas alltså inte *komma + här/där* respektive *hier/daar komen*.

vattentät eftersom även hon har fått ta ställning till ett antal fraser som inte har passerat in på definitionen. Walders definition av dessa fraser kan dock inte helt appliceras på mitt material då jag har valt att kategorisera verb med prepositionsfraser, t.ex. *komma på tal – ter sprake komen*, som lexikaliserade verbfraser och inte verb med nominalfraser. Detta beror på att *komen* och *komma* bildar lexikaliserade fraser med prepositionsfraser och möjligen i undantagsfall kan bilda en semantisk enhet med nominalfraser av typen *fatta (ett) beslut* eller *een besluit nemen*. I materialet ingår nederländska *komen* i en lexikaliserad verbfras betydligt mer frekvent än svenskans *komma* (se Tabell 12).

Tabell 12. *Komen* och *komma* i lexikaliserade verbfraser

Lexikaliserade verbfraser	Antal förekomster (%)
Komen	334 (22 % av 1490)
Komma	85 (5,6 % av 1518)

Specifikt för lexikaliserade verbfraser är att prepositionsfrasen innehåller ett abstrakt substantiv och verbet uppfattas som förbleknat i betydelsen fysisk rörelse varför själva frasen kan uppfattas som metaforisk.⁶¹ Detta gäller även andra uttryck med *komen* och *komma*, t.ex. partikelverbförbindelser med abstrakt partikeladverbial. Radden (1996) diskuterar rörelsemetaforer för engelskans *come* och *go* utifrån metaforen FÖRÄNDRING ÄR RÖRELSE. Artikeln diskuterar uttryck med *to come* och *to go* i allmänhet och inte specifikt lexikaliserade verbfraser men verbens metaforiska betydelser är tydliga i fraserna.⁶² Artikeln har som syfte att åstadkomma en metaforisk kartläggning från uttryckets källdomän fysisk rörelse till dess måldomän förändring av tillstånd som Radden uppfattar som ett universellt drag (1996:425).

Komen och *komma* uppvisar också olika frekvens i materialet vad gäller lexikal variation i prepositionsfraserna. Nederländska *komen* har fler lexikalt olika prepositionsfraser i jämförelse med svenskans *komma*. I

⁶¹ Med kognitiv semantik som utgångspunkt menar Walder (2004:171–172) att man inte kan tala om betydelseförlust (och därmed förbleknad betydelse) hos ett verb eftersom nätverkets alla betydelser utgör ett ords betydelse och inte endast en av nätverkets noder, t.ex. den prototypiska betydelsen. Jag menar att den prototypiska betydelsen är den mest centrala i nätverket. I sin prototypiska betydelse uttrycker *komen* och *komma* fysisk rörelse vilken kan sägas förblekna ju mer perifer position en betydelse har i nätverket som t.ex. när *komen* och *komma* är hjälpverb. Dock utgör nätverket i sin helhet verbets betydelse.

⁶² Radden diskuterar även temporala uttryck som metaforisk rörelse – TID ÄR RÖRELSE ÖVER ETT LANDSKAP – där verben bl.a. har funktionen futuralt hjälpverb, t.ex. *I am going to be a lawyer* (1996:435). Diskussionen om metaforisk rörelse har jag dock valt att utelämna i avsnittet om *komen* och *komma* som hjälpverb.

det nederländska materialet finns det 80 stycken olika prepositionsfraser i kombination med *komen* och i det svenska materialet är motsvarande siffrorna för *komma* 40 stycken.

Ekberg (1989) diskuterar abstrakta övergångsfraser bl.a. med *komma* + abstrakta prepositionsfraser vilka motsvarar den term jag använder här: lexikaliserade verbfraser. Ekberg delar in substantivet i prepositionsfrasen i olika semantiska domäner: mentala/fysiologiska huvudfältet med underkategorierna emotion, kognition och fysiologiskt tillstånd respektive huvudfältet verksamhet/yttre tillstånd med underkategorierna konflikt, verbal kommunikation, tvång/beroende, arbete och social kontakt (Ekberg 1989:53–65, se även 2.2). Jag kommer att använda mig av dessa semantiska domäner i min diskussion av *komen* och *komma* i lexikaliserade verbfraser men även andra som framträder i mitt material.

5.8 *Komma* i den lexikaliserade verbfrasen

De semantiska domäner som Ekberg (1989) anger finns nästan alla representerade i mitt material för *komma*: emotion, t.ex. *komma till ro*, kognition, t.ex. *komma till insikt*, fysiologiskt tillstånd, t.ex. *komma till skada*, konflikt, t.ex. *komma i tvist*, verbal kommunikation, t.ex. *komma till tals* och social kontakt, t.ex. *komma i kontakt*. Prepositionsfraser tillhörande fälten tvång/beroende och arbete – t.ex. *komma i ekonomiskt beroende* och *komma i arbete* – saknas i materialet vilket troligtvis innebär att de i allmänhet uppvisar låg frekvens i kombination med *komma*. Istället framgår av korpusen att prepositionsfraser tillhörande andra semantiska fält är vanliga bl.a. domäner kopplade till synfältet, t.ex. *komma i dagen*, till fysisk rörelse, t.ex. *komma i rullning* och hinder/motgång, t.ex. *komma i svårigheter*. Substantiven i prepositionsfraserna kopplade till dessa fält kan delvis uppfattas som mindre abstrakta än de substantiv som Ekberg diskuterar men ofta används de i överförd betydelse. Frasen att *komma i rullning* i materialet syftar på ett fenomen på finansmarknaden som förekommer allt oftare och det är inte ett föremål eller person som fysiskt rör på sig.

I mitt material finns det 40 lexikalt olika lexikaliserade verbfraser med *komma*, dvs. fraser av typen *komma* + prepositionsfras tillhörande olika semantiska fält. Hälften av fraserna tycks utgöra en kategori fraser som övervägande tar animat subjekt och den andra hälften förefaller utgöra en kategori som främst tar inanimat subjekt. Fraser som, t.ex. *ngt kommer till stånd*, *ngt kommer ngn till godo*, *ngt kommer på tal*, *ngt kommer till ngn:s kännedom*, *ngt kommer till uttryck*, *ngt kommer i dagen*, *ngt kommer i ett nytt ljus* m.fl. kan alltså inte konstrueras med ett animat sub-

jekt medan, t.ex. fraserna *ngn kommer till insikt*, *ngn kommer till tals*, *ngn kommer på tanken*, *ngn kommer i säkerhet*, *ngn kommer till rätta*, *ngn kommer till makten*, *ngn kommer till skada* m.fl. däremot konstrueras med ett animat subjekt. Det tycks inte finnas något samband med att animata subjekt kan förväntas ha en intention och att den lexikaliserade verbfrasen därmed skulle uttrycka intention:

- (141) (...) innan hon *kommer till insikt* om att hon måste bryta bindningen till mannen. p97
- (142) När flickan *kommit till rätta* fortsatte man med att jaga förövaren. p95
- (143) (...) men först nu har man alltså *kommit till beslut*. p95

I de tre satserna framträder ingen intention. I (141) och (143) förefaller subjektsreferenten ha kontroll över aktionen medan så inte är fallet i (142). Ekberg menar att *komma* är ospecificerat för draget intention och oavsett om substantivet i frasen är intentionellt (*beslut*) eller icke-intentionellt (*tvist*) tolkas den lexikaliserade frasen som icke-intentionell (1989:87). I korpusen förekommer de lexikaliserade verbfraserna med animat subjekt i exempelmeningarna ovan relativt frekvent. Några frekvent förekommande fraser som i materialet endast förekommer med inanimata subjekt är bl.a. följande.

- (144) Men att mötet alls *kom till stånd* betraktades i sig som en framgång. p95
- (145) (...) att informationen snabbt *kommer konsumenterna till godo*. p96

De lexikaliserade verbfraserna med *komma* är resultativa i det att ett mål nås.

I ett flertal av satserna med ett animat subjekt är det dock subjektets egen mentala aktivitet eller fysiska förmåga som gör att målet uppnås och inte något utanför subjektets kontroll.⁶³ Att detta är vanligt för lexikaliserade verbfraser med *komma* kan möjligen kopplas till verbets deiktiska betydelse där talaren eller betraktaren har ett egocentriskt perspektiv. Här är det dock inte ett fysiskt mål som uppnås vilket är en del av definitionen för *komma*:s prototypiska betydelse utan här är det ett mål som uppnås i överförd betydelse, dvs. ett abstrakt mål (se 5.1). Antingen är det talarens egna mål som uppnås eller betraktaren/talaren som tar subjektets perspektiv och subjektet uppnår sitt mål:

⁶³ Radden för ett liknande resonemang där han nämner att slutsatser och beslut är föremål för ens egen mentala aktivitet och skapar en föreställning om talarens placering vilket hänger ihop med det deiktiska hos *come*. Detta anses vara ett starkt skäl till att engelskans *come* används i dessa satser (1996:441–442).

- (146) (...) *vi kom på tanken* att försöka ordna en jazz- och bluesfestival här på Skansen (...) p95
- (147) Inför kvinnokonferensen har *kvinnor kommit till tals* på ett nytt sätt (...) p95

Subjektet i (146) står i första person och kan uppfattas som talaren i satsen vars perspektiv är egocentriskt medan subjektet i (147) står i tredje person och satsen kan tolkas som att betraktaren tar subjektets perspektiv. Flera lexikaliserade verbfraser av detta slag finns i materialet: *komma på andra tankar*, *komma till beslut*, *komma till ledningen*, *komma i mål*, *komma till start*, *komma till avslut*, *komma på spåret*. Alla lexikaliserade verbfraser i materialet med ett animat subjekt kan inte tolkas som att subjektets egen mentala aktivitet eller fysiska förmåga är anledningen till att målet uppnås. I (142) ligger inte kontrollen hos subjektet utan hos en implicit aktör och detta gäller samtliga satser med denna fras i materialet. Andra lexikaliserade fraser där subjektet inte har kontroll är bl.a. *komma i tvist*, *komma till skada*, *komma i andra rummet*.

5.9 *Komen* i den lexikaliserade verbfrasen

I materialet förekommer nederländska *komen* betydligt mer frekvent i lexikaliserade verbfraser än svenska *komma* (se Tabell 12). De semantiska domäner som Ekberg (1989) har ställt upp tycks även vara tillämpbara på nederländskans *komen*: emotion, t.ex. *tot rust komen* 'komma till vila', kognition, t.ex. *tot inzicht komen* 'komma till insikt', fysiologiskt tillstånd, t.ex. *om het leven komen* 'omkomma', konflikt, t.ex. *in conflict komen* 'komma i konflikt', verbal kommunikation, t.ex. *ter sprake komen* 'komma på tal' och social kontakt, t.ex. *in contact komen* 'komma i kontakt'. I likhet med svenskans *komma* saknas prepositionsfraser tillhörande fälten tvång/beroende och arbete i materialet. Därmed inte sagt att det inte finns lexikaliserade verbfraser med *komen* där prepositionsfrasen tillhör dessa fält. Exempelvis de lexikaliserade verbfraserna *tot dwang komen* 'komma till tvång' och *aan de bak komen* 'få arbete' är prepositionsfraser som tillhör fälten tvång/beroende och arbete men som inte finns med i mitt material.

I det nederländska materialet finns 80 lexikalt olika lexikaliserade verbfraser med *komen* – dvs. *komen* + prepositionsfras tillhörande olika semantiska fält – vilket är betydligt mer än för svenskans *komma*. De lexikaliserade fraserna med *komen* kan, precis som för *komma*, delas in i ytterligare några semantiska fält vid sidan av de fält eller domäner som Ekberg (1989) diskuterar: synfält, t.ex. *in zicht komen* 'komma i sikte', fysisk rörelse, t.ex. *in beweging komen* 'komma i rörelse' och hinder/

motgång, t.ex. *in moeilijkheden komen* 'komma i svårigheter'. Många av de nederländska lexikaliserade verbfraserna har konkreta substantiv i prepositionsfrasen även om dessa används i överförd betydelse, t.ex. *van de grond komen* 'komma igång', *aan de oppervlakte komen* 'komma upp till ytan', *boven water komen* 'komma fram', *over de brug komen* 'tillmötesgå', *op tafel komen* 'komma på bordet'/'tas upp', *uit de bus komen* 'sluta som vinnare' och *op de markt komen* 'komma på marknaden'. Vanligt förekommande lexikaliserade verbfraser med *komen* i materialet är sådana tillhörande fältet emotion: *in de war komen* 'bli förvirrad', *in opstand komen* 'komma i uppror', *tot inkeer komen* (ordagrant) 'komma till ånger', *in gewetensnood komen* (ordagrant) 'komma i samvetsnöd'. Många av dessa lexikaliserade verbfraser har ingen motsvarighet på svenska med *komma* + prepositionsfraser utan här krävs en helt annan konstruktion.

De nederländska lexikaliserade verbfraserna kan på samma vis som de svenska delas in i fraser som tar animat subjekt respektive fraser som tar inanimat subjekt. Av de 80 olika typerna av fraser i materialet har 43 konstruerats med animat subjekt, t.ex. *iemand komt aan de macht* 'ngn kommer till makten', *iemand komt ten val* 'ngn faller', *iemand komt tot een conclusie* 'ngn kommer till en slutsats', *iemand komt aan het woord* 'ngn kommer till tals', *iemand komt tot een inzicht* 'ngn kommer till insikt', *iemand komt in actie* 'ngn går till aktion, agerar', *iemand komt in de problemen* 'ngn hamnar i problem' och 37 har konstruerats med inanimat subjekt, t.ex. *iets komt aan de orde* 'ngt tas upp', *iets komt aan het licht* 'ngt kommer i dagen', *iets komt aan bod* 'ngt kommer i tur', *iets komt tot stand* 'ngt kommer till stånd', *iets komt ter sprake* 'ngt kommer på tal', *iets komt aan de oppervlakte* 'ngt kommer till ytan', *iets komt tot uiting* 'ngt kommer till uttryck'. De lexikaliserade verbfraserna med *komen* är också resultativa och ett mål för aktionen uppnås. I likhet med svenskans *komma* finns ett flertal fraser med *komen* där det animata subjektets egen mentala aktivitet eller fysiska förmåga gör att målet uppnås. Även om den deiktiska betydelse som etablerats i avhandlingen för verben kräver att *komma* och *komen* uttrycker en fysisk rörelse till ett fysiskt mål tycks ändå en koppling finnas mellan det deiktiska hos *komen* (= prototypisk betydelse) och *komen* i de lexikaliserade verbfraserna där rörelsen och målet framträder i överförd (abstrakt) betydelse. Denna koppling tycks innebära att talaren i satsen har ett egocentriskt perspektiv eller betraktaren tar subjektets perspektiv:

- (148) Drie jaar geleden kwam ik op het idee om een overzicht te maken over het leven van mijn vader. (www.hansvermeulen.com)
'För tre år sedan kom jag på idén att göra en översikt över min fars liv.'

- (149) *Hij kwam in de uitzending aan het woord als voorzitter van de commissie (...)* in195
'Han kom till tals i sändningen som ordförande för kommissionen.'

I (148) är det på grund av subjektets (= talarens) tankeverksamhet som han/hon, utifrån sitt egocentriska perspektiv, uppnår ett utsatt mål. I (149) är det utifrån betraktarens perspektiv som subjektet uppnår målet att komma till tals. Detta gäller dock inte alla fraser med animat subjekt:

- (150) Kort daarna *kwam hij wederom in opspraak*. in195
'Kort därefter blev han på nytt föremål för skvaller.'

Frasen i (150) visar att subjektet inte har någon kontroll över aktionen och målet uppnås inte på grund av subjektets tankeaktivitet. Det är något annat/någon annan som styr aktionen. Den lexikaliserade verbfrasen i (150) visar att subjektet inte har ett egocentriskt perspektiv och därmed inte uppvisar en betydelselänk till *komen*:s deiktiska betydelse (= prototypisk betydelse). Kopplingen mellan lexikaliserade verbfraser med *komen* och verbets deiktiska betydelse förekommer relativt frekvent i materialet.

5.10 *Komen* och *komma* i lexikaliserade verbfraser: en jämförelse

Ett stort antal av de lexikaliserade verbfraserna med *komen* respektive *komma* uppvisar klara likheter med varandra både till form och innehåll, t.ex. *in conflict komen – komma i konflikt*, *tot een conclusie komen – komma till en slutsats*, *tot inzicht komen – komma till insikt*, *op de gedachte komen – komma på tanken*, *in bezit komen – komma i besittning*, *tot een besluit komen – komma till ett beslut* m.fl. Givetvis finns det även fraser som inte har någon motsvarande lexikaliserad fras med *komen* i nederländskan respektive *komma* i svenskan, t.ex. *ten val komen – falla* respektive *komma på skam ≈ beschaamd worden*.

Lexikaliserade verbfraser med *komen* förekommer procentuellt sett mycket mer frekvent i det nederländska materialet än lexikaliserade verbfraser med *komma* i det svenska materialet. Dessutom förekommer det fler lexikalt olika lexikaliserade verbfraser i det nederländska materialet jämfört med det svenska materialet.

Det kan tänkas finnas två anledningar till att *komen* i lexikaliserade verbfraser uppvisar procentuellt sett större frekvens. För det första är *komma* i presens ofta futuralt hjälpverb varpå en stor procent av verbet i presens är blockerat för lexikaliserad verbfras i min korpus medan *komen*

i presens förekommer frekvent i dessa fraser. För det andra kan det tänkas att verbet *hamna* i vissa fall fungerar jämsides med *komma* i lexikaliserade verbfraser och därmed upptar en del av de fraser där nederländskan använder *komen* eftersom det verb som motsvarar *hamna* i nederländskan är partikelförbindelsen *terechtkomen* som inte ingår i lexikaliserade verbfraser. Detta går inte att belägga med hjälp av min korpus och för att kunna ge ett svar på denna hypotes krävs en större korpusbaserad undersökning av lexikaliserade verbfraser med bl.a. *hamna*.

Till sist tycks det finnas en förbindelselänk mellan *komen:s* och *komma:s* deiktiska betydelse och den betydelse verben har i vissa av de lexikaliserade verbfraserna. Detta hänger samman med det egocentriska perspektivet i satserna. Här uppvisar de lexikaliserade verbfraserna både hos *komen* respektive *komma* ett liknande mönster. I en viss typ av fraser, som bara kan kombineras med animata subjekt, är det subjektets egen tankeaktivitet eller fysiska förmåga som föranleder att satsen blir resultatativ. Den resultatativa betydelsen kan tolkas som en metaforisering av den konkreta betydelsen 'uppnå en slutpunkt/ett mål'. Exempel på sådana fraser är: *op het idee komen – komma på idén, tot rust komen – komma till ro, tot een oplossing komen – komma till en lösning, tot inzicht komen – komma till insikt* m.fl.

5.11 Komma i futuralt presens

Komma kan både som huvudverb och som hjälpverb ha framtidsreferens. Termen framtidsreferens betyder att en situation som ännu inte har ägt rum omtalas i talögonblicket. Om verbet är hjälpverb i satsen (*kommer att* + V2) benämns det futuralt hjälpverb (se 7.2). I allmänhet talar man om futuralt presens när ett finit huvudverb i presens används i en kontext som har framtidsreferens.

Den svenska korpusen ger ett stort utslag på variabeln framtidsreferens (se Tabell 13).

Tabell 13. Framtidsreferens hos *komma*

Komma	Antal förekomster (%)
Komma med framtidsreferens	659 (43 %) av 1518 förekomster
Komma som futuralt hjälpverb	541 (82 %) av 659
Komma i futuralt presens	86 (13 %) av 659
Komma i modal framtid	32 (5 %) av 659

I tabellen framgår att 43 procent totalt (659) av alla förekomster (1518) med *komma* har framtidsreferens. Av dessa 659 förekomster utgör 13 procent (86) futuralt presens och 82 procent (541) är förekomster med *komma* som futuralt hjälpverb. Resterande 5 procent (32) är modal framtid.

Enligt Christensen (1997:151ff) finns det två typer av futuralt presens. Den första varianten är TA-preciserat futuralt presens där någonting annat än talögonblicket preciserar referenstiden (FIX), nämligen ett tidfästningsadverbial.⁶⁴ Denna variant av futuralt presens är aktionsartsoavhängig eftersom det framtidsrefererande tidfästningsadverbialet preciserar referenstiden (FIX):

(151) (...) men den 30 september *kommer* hon till Scandinavian All Star Swing Festival i Lerum (...). p95

(152) Den 29:e *springer* han i Luzern eller Lille, den 2 juli i Lausanne (...) p97

I (151) är aktionen avgränsad och i (152) oavgränsad vilket visar att aktionsarten inte påverkar tolkningen av satsens framtidsreferens när ett tidfästningsadverbial pekar ut aktionen som framtida.

För att en sats ska uttrycka futuralt presens behöver det inte alltid finnas ett tidfästningsadverbial just i samma sats: ”I ett samtal eller en text kan ett TA i en sats precisera FIX också för flera följande satser” (Christensen 1997:154). Detta är mycket vanligt för *komma* i korpusen:

(153) Den inhemska marknaden står däremot och stampar, även om branschen tror på en försiktig återhämtning i höst. Till den tillförsikt som tysk bilindustri hyser inför framtiden hör den modelloffensiv som är på gång: Mercedes *kommer* med sin lilla A-klass och den ännu mindre Smart-modellen, (...) p97

I (153) finns ett framtidsrefererande tidfästningsadverbial, *i höst* och *inför framtiden*, som anger att de därpå följande satserna uttrycker framtidsreferens. TA-preciserat futuralt presens utgör 61,6 procent (53) av alla förekomster med futuralt presens i materialet (86).

Den andra varianten är TÖ-preciserat futuralt presens vilket innebär att aktionen förutsätts inträffa senare än talögonblicket.⁶⁵ Christensen menar att TÖ-preciserat futuralt presens som kategori kräver avgränsad aktionsart, att vissa andra pragmatiska faktorer ingår i satsen och att detta bara gäller satser som inte har någon tidigare kontext där en framtida referens-tid (FIX) redan kan ha upprättats (1997:157):

⁶⁴ TA = tidfästningsadverbial och FIX = tiden för en observation av en referentiell situation.

⁶⁵ TÖ = talögonblick.

(154) (...) ingen behöver oroa sig: naturligtvis *kommer* telefonerna, sade han. p95

Här etableras framtidsreferensen i samma sats i talögonblicket medan satsen i (153) inte betraktas som TÖ-preciserat futuralt presens eftersom referenstiden (FIX) etableras bl.a. i föregående sats. Gränsdragningen kan dock vara svår att göra i korpusen. Christensen anger vidare att TÖ-preciserat futuralt presens i första hand är ett talspråkligt fenomen ”eftersom skrivna texter har en förskjutning mellan inkodnings- och avkodningstid som innebär att talaren och lyssnaren oftast inte har en gemensam tal-situation att hämta kompletterande (temporal) informationer i” (Christensen 1997:157–158). Vidare påpekar hon att genren dagstidningar närmar sig talspråket i detta avseende. Att *komma* övervägande anger avgränsad aktionsart och att korpusen utgörs av tidningstext kan vara anledningen till att TÖ-preciserat futuralt presens med *komma* är relativt frekvent förekommande i detta skriftliga material. 38,4 procent (33) av alla förekomster med futuralt presens är TÖ-preciserat (86). Christensen menar dock att *komma* som huvudverb vanligen kräver någon sorts framtidskontext (1997:161).

(155) Vet du vilken båt kungen *kommer* i? Är det en eka, eller? p95

I (155) anger *komma* avgränsad aktionsart och återfinns i en sats som återger direkt tal i form av en fråga (se även (154)). Dessa faktorer får antas utgöra anledningen till att satsen kan tolkas som TÖ-preciserat futuralt presens då den situation som refereras till inte kan iakttas i talögonblicket.

I materialet förekommer mycket frekvent satser med *komma* tillsammans med ett modalt hjälpverb som i kombination skapar framtidsreferens. Dessa satser är inte prediktionella då de inte förutsäger att aktionen ska ske i framtiden utan det modala hjälp verbet anger talarens inställning till satsens sanningshalt, önskvärdhet, möjlighet m.m. för att aktionen ska ske i framtiden:

(156) Det *kan komma* folk från jordens alla hörn (...) p97

(157) Han *vill komma* och hälsa på i Cambridge. p97

(158) (...) förbättringar *måste komma* till stånd. p95

I SAG (4:282–311) nämns att i satser med modala hjälpverb kan den underordnade verbfrasen ange framtid, speciellt när den har en avgränsad aktionsart. Ovanstående satser anger en form av modal framtid som i (156) uttrycker möjlighet, i (157) vilja och i (158) krav. Utan det modala hjälp verbet är gränsdragningen för framtidsutsaga respektive nutidsutsaga

svårare att göra. Tolkningen av satsens tidsreferens framgår tydligare på grund av det modala hjälpverbet. Dessa kombinationer är vanliga i materialet. För att ren framtidsreferens som kategori i tempussystemet ska etableras krävs att satsen har variablerna framtid och prediktionell betydelse. Detta gäller alltså inte modal framtid varför dessa satser inte har räknats in i kategorin futuralt presens. De syftar dock på framtiden. Samma fenomen märks i satser med modala satsadverbial:

(159) Jag kan inte säga att jag är överlycklig direkt, men det *kanske* kommer, sade skånska Malin (...) p95

Om man stryker *kanske* i (159) kan satsen även tolkas som en nutidsutsaga. Satsadverbialen visar på talarens osäkerhet och därmed på att aktionen ännu inte har ägt rum men omtalas i talögonblicket. Dessutom kan talaren inte vara säker på någonting som ännu inte har hänt.

5.12 *Komen* i futuralt presens

Fururalt presens anses vara ett av nederländskans centrala framtidsuttryck, bredvid de futurala hjälpverben *zullen* + V2 'skola + V2' och *gaan* + V2 'gå + V2' (Colleman 2000:86). Om man använder sig av Christensens två kategorier för futuralt presens, TA-preciserat respektive TÖ-preciserat, framträder vissa likheter mellan språken tydligare. I det nederländska materialet förekommer satser med *komen* och ett tidfästningsadverbial eller en annan kontext med framtidsreferens. Denna kontext kan som i svenskan även preciseras i föregående satser.

(160) Natuurlijk, er zijn garanties gegeven dat het milieu *zal worden* beschermd en dat aan herbebossing wordt gedaan. Er *komt* zelfs, zo verzekerde een Surinaamse bosbouwdeskundige deze week, een milieu-effectrapportage op kosten van de betrokken onderneming. inl95
'Självklart har man gett garantier för att miljön ska skyddas och att detta görs i form av återplantering av skog. Det kommer till och med en miljörapport bekostad av de berörda företagen, försäkrade en skogsexpert från Surinam.'

Det är i (160) det futurala hjälpverbet *zal 'ska'* som skapar en framtidskontext då denna preciserar referenstiden (FIX) och därmed måste *komen* i den efterföljande satsen tolkas som senare än talögonblicket.

Totalt är 14 procent (203) av alla förekomster i korpusen (1490) satser med framtidsreferens. Av dessa är 58 procent (118) förekomster med futuralt presens, 28 procent (57) modal framtid och till sist har 14 procent

(28) av förekomsterna med *komen* som hjälpverb framtidsreferens, se Tabell 14.

Tabell 14. Framtidsreferens hos *komen*

Komen	Antal förekomster (%)
Komen med framtidsreferens	203 (14 %) av 1490 förekomster
Komen som hjälpverb med framtidsref.	28 (14 %) av 203
Komen i futuralt presens	118 (58 %) av 203
Komen i modal framtid	57 (28 %) av 203

I ANS diskuteras nederländskans möjlighet att uttrycka framtid med presensformen, vilket uppges vara vanligast i talspråket, och en förutsättning är att kontexten eller situationen anger att aktionen äger rum i framtiden (ANS:120).⁶⁶ I TA-preciserat futuralt presens är detta tydligt på grund av tidfästningsadverbialet men vid TÖ-preciserat futuralt presens är just avsaknaden av framtidskontext en del av definitionen. Att TÖ-preciserat futuralt presens förekommer frekvent i korpusen för *komen* måste därmed bero på andra faktorer än just kontext och situation. En orsak är förmodligen komponenten slutpunktsfokus, som är en del av verbets semantik, och som ofta ger upphov till verbets avgränsade aktionsart. Christensen spaltar upp ytterligare några kriterier hos avgränsad aktionsart som bidrar till att framtidsutsagan framgår tydligare. Detta gäller när en avgränsad aktion kan tolkas som en resultativ punkthändelse eller en aktion som anger en avgränsad process där markeringen av processens slut är tydlig (Christensen 1997:160):

- (161) (...) dat ze haar best zal doen dat er ook een Nederlandse vertaling
uitkomt. in195
 '(...) att hon ska göra sitt bästa så att det kommer ut en nederländsk
 översättning.'
- (162) Er *komt* geen nieuw vliegveld en Zestienhoven moet sluiten. in195
 'Det blir ingen ny flygplats och Zestienhoven får stänga.'

⁶⁶ Coleman (2000:87) ser dock en tendens i en mindre korpusundersökning att futuralt presens även är vanligast i skrivet språk dvs. både vanligare än *zullen* + V2 'skola + V2' och *gaan* + V2 'gå + V2' vilka normalt betraktas som futura hjälpverb i nederländskan. Coleman menar att det snarare är *gaan* + V2 som är mer vanligt förekommande i talspråket än i skriftspråket. Denna slutsats är en kommentar till De Rooy's artikel (1985) om framtidsuttrycken i nederländskan där hans undersökning visade att futuralt presens främst är ett talspråkligt fenomen. För att kunna utreda detta fullt ut krävs en större korpusundersökning för nederländskans del baserad på både talat och skrivet språk.

I (161) kan aktionen antingen tolkas som resultativ punkthändelse eller en process vilket får satsens framtidsreferens att tydligt framträda. I (162) uttrycker verbet en process med en tydlig slutpunkt där aktionen förväntas äga rum senare än talögonblicket och satsen får därmed framtidsreferens.

Komen tycks ofta uttrycka just resultativ punkthändelse eller process med tydlig slutpunktsmarkering varpå ingen egentlig framtidskontext krävs. TÖ-preciserat futuralt presens är alltså förhållandevis vanligt i den nederländska korpusen. 53,4 procent (63) av alla förekomster med futuralt presens (118) är TÖ-preciserat och 46,6 procent (55) är TA-preciserat.

I den nederländska korpusen förekommer frekvent en s.k. modal framtid där satserna inte är prediktionella. Vanligast i materialet är kombinationen *moeten komen* 'måste komma', men även *kunnen komen* 'kunna komma' och *willen komen* 'vilja komma' finns med:

- (163) Dat betekent dat er nog meer huizen, wegen en spoorlijnen *moeten komen* (...) in195
'Det innebär att det måste bli/komma fler hus, vägar och tåglinjer (...)'
- (164) Een vingerwijzing *kan komen* van de vier toppers uit het bedrijfsleven (...) in195
'En fingervisning kan komma från de fyra toppdirektörerna i näringslivet (...)'
- (165) En tientallen anderen hebben ons geschreven dat ze ook *willen komen*. in195
'Ett tiotal andra har skrivit till oss att de också vill komma.'

(163), (164), (165) är exempel på modal framtid dvs. aktionen inträffar senare än talögonblicket men framtidsutsagan är inte prediktionell eftersom den inte är en förutsägelse om framtiden utan den uttrycker krav/möjlighet/vilja att aktionen ska ske i framtiden. Variablerna för ren framtidsreferens: framtid och prediktionell betydelse måste ha etablerats för att ett uttryck ska kunna räknas till de centrala framtidsuttrycken vilket inte är fallet med modal framtid. Bisatser inledda av subjunktionen *als* 'om' skapar också framtidsreferens, inte heller nu är satserna prediktionella:

- (166) *Als* een komeet in de buurt van de zon *komt* (...) in195.
'Om det kommer en komet i närheten av solen (...)'

Satser som (166) har inte heller kategoriserats som futuralt presens på grund av att de inte uppfyller ovanstående kriterier för centrala framtidsuttryck.

5.13 Komma och komen i futuralt presens: en jämförelse.

659 förekomster av *komma* har framtidsreferens och motsvarande siffra för *komen* är 203. Däremot förekommer futuralt presens mer frekvent i den nederländska korpusen, 118 förekomster, än i den svenska, 86 förekomster. TA-preciserat futuralt presens är vanligare 61,6 procent (53 förekomster) för *komma* i den svenska korpusen än TÖ-preciserat 38,4 procent (33 förekomster). För nederländska *komen* är förhållandet det motsatta. TÖ-preciserat futuralt presens utgör 53,4 procent (63) av alla förekomster med futuralt presens medan TA-preciserat futuralt presens utgör 46,6 procent (55), se Tabell 15.

Tabell 15. *Komen* och *komma* i futuralt presens

	Antal förekomster av futuralt presens	Antal förekomster av TA-preciserat (%)	Antal förekomster av TÖ-preciserat (%)
Komma	86	53 (61,6 %)	33 (38,4 %)
Komen	118	55 (46,6 %)	63 (53,4 %)

Att TÖ-preciserat futuralt presens är så pass vanligt i det nederländska respektive det svenska materialet som är baserat på skriftspråk kan hänga samman med att tidningsspråk har flera faktorer gemensamt med talat språk (se ovan). Här kan en tendens skönjas där nederländska *komen* inte är lika beroende av att ingå i en framtidskontext för att uttrycka framtidsreferens som svenska *komma*. Jag vill argumentera för att detta beror på *komen*:s avgränsade aktionsart i nederländskan samt att verbet används i kontexter där det kan tolkas ange antingen resultativ punkthändelse eller aktion med markering på processens slut (se (161) respektive (162)). Christensen hävdar att verb med just denna aktionsartstyp inte kräver framtidskontext i samma utsträckning för att uttrycka framtidsreferens (1997:161). Intressant i sammanhanget är att ett flertal av satserna med framtidsreferens, som i den nederländska korpusen klassificeras med ovan angivna aktionsarter, i svensk översättning motsvaras av satser med verbet *bli* (se även (162)):

- (167) Een aparte databank met proefwerkopgaven *komt* er waarschijnlijk niet (...) in!95.
 ‘Det blir antagligen inte någon egen databank med skrivningsfrågor (...)’

Aktionsarten i satsen i (167) kan beskrivas som avgränsad med markering på processens slut. En databank är någonting man bygger upp över tid (process) och inte någonting som vanligen sker på kort tid (punkt-händelse). Det mest naturliga verbet i svenskan i satsen i (167) tycks i stället för *komma* vara *bli*. Vidare har just *bli* i svenskan utvecklat tydlig framtidsreferens (Dahl 2000b:353) även om verbets processuella karaktär (en förändring av ett tillstånd) dock inte alltid åtföljs av framtidsreferens. Detta kan tänkas gälla även *worden* 'bli' men också för *komen* som ju kan fungera som 'ersättningskopula' för *worden* (se 6.2). För att kunna säga någonting med säkerhet om detta krävs ett större material med *komen* där verbet uttrycker futuralt presens.

Kombinationen modalt hjälpverb och *komen* och *komma* är vanlig i bägge språken. Här tycks hjälp verbet och huvud verbet samverka till aktionens framtidsreferens. Dock kan dessa konstruktioner inte räknas till nederländskans eller svenskans centrala framtidsuttryck då kombinationen inte svarar mot definitionen för dessa som är framtidsreferens och prediktionell betydelse (se 4.3.5.3). Dessa satser är ju ingen förutsägelse av en framtida aktion utan en önskan, vilja, möjlighet osv. att en aktion ska äga rum i framtiden.

6 Kopulafunktion och predikativ i nederländskan och svenskan

Terminologi och kategorisering i grammatikor och handböcker beträffande kopulaverb och predikativ skiljer sig åt mellan nederländskan och svenskan. I det följande tas dessa skillnader upp för att göra resonemanget om *komen* som kopula och *komma* med subjektspredikativ och fritt predikativ begripligt. En översikt ges i Tabell 16.

Tabell 16. Nederländskans och svenskans terminologi för predikativ

Nederländska	Svenska
Naamwoordelijk deel van het gezegde (nominal del av predikatet).	Bundet subjektspredikativ.
Zij is <i>jong</i> .	Hon är <i>ung</i> .
Zij is <i>arts</i> .	Hon är <i>läkare</i> .
	Hon kom <i>cyklande</i> .
Bepaling van gesteldheid tijdens de handeling (bestämning av tillstånd under pågående handling).	
Hij kwam <i>lopend</i> .	Sättsadverbial. Han kom <i>till fots</i> .
Hij kwam <i>vrolijk</i> naar het feestje.	Fritt predikativ. Han kom <i>glad</i> till festen.
Bepaling van gesteldheid volgens de handeling (bestämning av tillstånd enligt handlingen).	Bundet subjektspredikativ.
Het huis werd <i>onbewoonbaar</i> verklaard.	Huset förklarades <i>obeboeligt</i> .
Bepaling van gesteldheid ten gevolge van de handeling (bestämning av tillstånd till följd av handlingen).	Bundet objektspredikativ.
Hij schilderde het huis <i>groen</i> .	Han målade huset <i>grönt</i> .

De nederländska termerna i tabellen överlappar delvis de svenska.⁶⁷ Utgångspunkten i Tabell 16 har varit de nederländska termerna eftersom de

⁶⁷ Terminologin varierar dock beroende på grammatikbok. I Van den Toorns grammatikbok (1982) och i ANS tas tre termer upp: 1. *bepaling van gesteldheid tijdens de hande-*

för en svensk läsare i första hand måste förklaras för att den nederländska beskrivningen av *komen* ska bli begriplig i kontrast mot svenska *komma*. Jag kommer dock att använda mig av svensk terminologi så långt detta är möjligt om inte förklaringen kräver den nederländska termen.

I nederländskan förblir adjektivet oböjt efter ett kopulaverb dvs. det kongruerar inte med subjektet i satsen. Det är därför inte möjligt att formmässigt avgöra om satsen innehåller satsdelen subjektspredikativ eller adverbial. Detta har i den nederländska språkbeskrivningen föranlett en diskussion om huruvida det är någon poäng att överhuvudtaget tala om kopulaverb och om termerna kopulaverb och subjektspredikativ bara är en kvarleva från den traditionella grammatiken med sitt ursprung i latinet där denna distinktion formmässigt är tydlig. Paardekooper (1969a, 1969b:219ff) baserar sitt resonemang på formella grunder och betraktar adjektivet efter en kopula som adverb. Möjligen gör han detta eftersom subjekt och adjektiv inte kongruerar i nederländskan. Van den Toorn (1969:252ff) menar att man just kan se en skillnad mellan subjektspredikativ och adverbial med hjälp av olika transformationer, i enlighet med den generativa grammatikens idéer, och att detta är viktigt för den nederländska språkbeskrivningen, inte minst i didaktiska sammanhang. Att begreppen kopula och *naamwoordelijk deel van het gezegde* lever kvar i den nederländska språkbeskrivningen framkommer med all tydlighet i grammatikböcker och i ANS där detta behandlas på traditionellt sätt i enlighet med Tabell 16.

I svensk språkbeskrivning har inte själva begreppen kopulaverb och predikativ som grammatisk kategori ifrågasatts som i den nederländska språkbeskrivningen, antagligen beroende på att i svenskan kongruerar subjektet i allmänhet med predikativet genom att predikativet böjs i genus och numerus. Det är alltså lättare att skapa sig en uppfattning om vad som är ett subjektspredikativ och ett kopulaverb i svenskan än i nederländskan.

I nederländsk språkbeskrivning kallas alla verb som kan kombineras med subjektspredikativ för kopulaverb, vilket innebär att gruppen kopulaverb är förhållandevis stor. I svensk språkbeskrivning benämns numera endast verben *vara*, *bli*, *förbli* kopulaverb (SAG 3:351ff). Däremot kan ett större antal verb kombineras med ett bundet subjekts- respektive

ling, 2. *bepaling van gesteldheid volgens de handeling* och 3. *bepaling van gesteldheid ten gevolge van de handeling*. Denna indelning har inte subjektet respektive objektet i satsen som utgångspunkt i beskrivningen utan den funktion som *bepaling van gesteldheid* (predikativ) har i satsen. I Vandeweghes grammatikbok används endast den nedkortade termen *bepaling van gesteldheid* som i sin tur har två undergrupper där *bepaling van gesteldheid* kopplas ihop med subjektet respektive med objektet i satsen (2000:138ff). Detta beskrivningssätt närmar sig svenskans terminologi och språkbeskrivning med subjekts- och objektspredikativ. I Kloosters grammatikbok används också den nedkortade termen *bepaling van gesteldheid* (2001:199).

objektspredikativ och/eller ett fritt predikativ, utan att för den skull uppfattas som kopula, däribland svenskans *komma*. Här drar språkbeskrivningen i respektive språk åt olika håll. I nederländskan har fler verb lagts till till den traditionella mängden kopulaverb bl.a. *gaan* och *komen* medan den svenska språkbeskrivningen har minimerat antalet verb som kallas kopulaverb.⁶⁸

6.1 Definition

Både nederländskan och svenskan har sina prototypiska kopulaverb: *zijn*, *worden* och *blijven* respektive *vara*, *bli* och *förbli*. Horton (1996) anger ett antal typiska drag för de s.k. prototypiska kopulaverben i engelskan vilka delvis går att applicera på de prototypiska nederländska och svenska kopulaverben. Dessa typiska drag är både syntaktiska och semantiska. Min avsikt är att undersöka hur pass nära *komen* och *komma* ligger de prototypiska kopulaverben utifrån en given definition av vad som kan anses prototypiskt. Man kan tänka sig kopulafunktionen som ett graduellt fenomen där de prototypiska kopulaverben finns i ena änden på ett kontinuum och i andra änden befinner sig verb som inte uppvisar någon som helst kopulafunktion. Detta betraktelsesätt bottnar i prototypeteorin (se 3.2) där en kategori anses ha ett prototypiskt exemplar och övriga medlemmar av kategorin kan antingen visa betydelsemässig närhet eller avstånd från prototypen. Det som avgör närhet respektive avstånd till prototypen är antalet gemensamma särdrag eller likhet med prototypen.

Nedanstående drag formar en definition för de prototypiska kopulaverben som jag kommer att testa på *komen* och *komma* i min analys. Verben kan följas av adjektiv som antingen beskriver en egenskap hos subjektet (*fri*, *färdig*, *snäll*, *vacker*, *grön* etc.) eller ett sinnestillstånd hos subjektet (*glad*, *arg*, *upprörd* etc.). Även en nominalfras kan ingå som subjektspredikativ vid kopulaverben, t.ex. *lärare*. Vidare kan kopulaverben ta alla slags subjekt dvs. animata och inanimata subjekt. Man kan sammanfatta detta, enligt Horton, med att de prototypiska kopulaverben inte har några restriktioner på vilka subjekt eller predikativ de kan ta (1996:334). Hos de flesta satser med prototypiska kopulaverb är ett komplement obligatoriskt för att satsen ska bli fullständig, dvs. *zij is* 'hon är' eller *zij wordt* 'hon blir' upplevs som ofullständiga om man bortser från att den första satsen kan uppfattas som en existentiell betraktelse (Horton 1996:327).

⁶⁸ I SAG nämns inte längre ramsan *vara*, *bliva*, *heta*, *kallas* m.fl. från skolgrammatiken.

6.2 *Komen* som kopulaverb

Inledningsvis vill jag behandla den diskussion som förts tidigare huruvida man kan betrakta *komen* som kopulaverb som tar ett subjektspredikativ (se 2.3).

Sassen (1978) menar att *komen* är kopula i kombination med ett begränsat antal adjektiv: *klaar, gereed, (te) duur, vrij, los, leeg, vol, beschikbaar* 'klar', 'färdig', '(för) dyr', 'fri', 'lös', 'tom', 'full', 'till förfogande' och adverbena *op, aan, uit* m.fl. 'av', 'på', 'ut'.⁶⁹ Dessutom finns det en frågekonstruktion av typen *Hoe kom je zo nat?* 'Hur har du blivit så blöt?' där *komen* kan betraktas som kopula. Den blir dock ogrammatisk om den görs om till en deklarativ huvudsats. *Komen* i kombination med ovan nämnda adjektiv skulle även kunna ses som löst sammansatt verb eller verb med partikeladverbial. I ordböcker som t.ex. *Groot Woordenboek der Nederlandse Taal* (1999) och WNT förekommer bägge varianter. Om man slår upp lexemet *komen* nämns att verbet kan ha kopulafunktion och exempelmeningar med bl.a. *vrij* 'fri' och *goed* 'bra' anges. Men uppslagsordet *vrijkomen, loskomen, klaarkomen* och *volkomen* finns också i ordböckerna utan att någon betydelskillnad med kopulaverbet nämns. Om man tänker sig en exempelmening med *komen* i kombination med t.ex. *vrij* motsvaras den av en sats med kopulan *bli* på svenska:

- (168) Zaterdag *kwamen* ook andere aanvoorders van de oktoberopstand *vrij* (...) in195
'I lördags blev även andra ledare för oktoberrevolten fria (...)'

I (168) motsvaras *kwamen* av *blev* och inte *kom* i den svenska satsen eftersom den annars blir ogrammatisk. I (168) kongruerar subjektet med adjektivet i den svenska översättningen och i den svenska satsen är *fria* subjektspredikativ. Även satser med *komen* och adverb kan motsvaras av *bli* och subjektspredikativ på svenska:

- (169) De film *kwam af* in 1993 (...) in195
'Filmen blev klar 1993 (...)'

Att de svenska satserna innehåller ett subjektspredikativ är givetvis inget bevis för att det måste vara ett subjektspredikativ i den nederländska satsen. Men det kan trots allt vara en indikation på att partikeln i de neder-

⁶⁹ Heinsius nämner att det i det nederländska språkområdets sydliga dialekter i allmänhet finns färre restriktioner på vilka adjektiv som går att kombinera med *komen* i talat språk, t.ex. *wakker komen* (vakna), i jämförelse med standardspråket, *Algemeen Nederlands* (1927:26–28). Sassen nämner att även i Groningens dialekt i det norra språkområdet är restriktionerna färre än i *Algemeen Nederlands* men däremot dock fler än i det södra språkområdet (1978:589).

ländska konstruktionerna syntaktiskt och semantiskt närmar sig ett subjektspredikativ eftersom partikeln *af* här inte är förbleknad utan fortfarande uppbär en ursprunglig konkret betydelse och inte bara anger t.ex. aktionsart.⁷⁰

I följande avsnitt kommer jag att diskutera hur pass utvecklad *komen*:s kopulafunktion är med utgångspunkt främst i semantiken.

Att *komen* inte anses tillhöra de traditionella kopulaverben, *zijn*, *worden*, *blijven*, *blijken*, *dunken*, *heten*, *lijken*, *schijnen*, *voorkomen* 'vara', 'bli', 'förbli', 'visa sig', 'förefalla', 'kallas', 'verka', 'lära/tyckas', 'förefalla' utan beskrivs som ersättningskopula för *worden* hänger också ihop med diskussionen om kopulafunktionen som ett graduellt fenomen.⁷¹

Om man vill testa hur pass tydlig kopulafunktionen är hos ett verb kan man undersöka hur frekvent verbet har en kopulaliknande användning. När man undersöker frekvensen kan man skilja på extern funktion och intern funktion (Horton 1996:333). Extern funktion innebär en jämförelse med andra verb dvs. hur frekvent ett visst verb används som kopula i språket i jämförelse med andra verb som har kopulafunktion. Beträffande *komen* kan ingen sådan jämförelse göras i den här undersökningen då materialet inte omfattar andra verb än *komen* men man kan anta att *komen*:s kopulaliknande funktion har en klart lägre frekvens i språket än t.ex. de prototypiska kopulaverben. Att undersöka verbets interna funktion går ut på att göra en uppskattning av verbets funktion som kopula i jämförelse med dess andra funktioner såsom huvudverb och hjälpverb. I materialet har *komen* kopulafunktion i 1,8 procent (27) av det totala antalet satser vilket innebär att *komen*:s kopulafunktion har låg frekvens i jämförelse med verbets andra funktioner: huvudverb 91,5 procent (1364) och hjälpverb 6,6 procent (99) av det totala antalet förekomster. Med tanke på att *komen* är polysemt och överhuvudtaget förekommer mycket frekvent i språket i jämförelse med många andra verb verkar kopulafunktionen inta en perifer position hos verbet.

Horton (1996) anger, som nämnts, olika kriterier för vad som är typiska drag hos engelska prototypiska kopulaverb för att sedan kunna

⁷⁰ Booij menar att vissa partiklar som t.ex. *af* fortfarande uppbär sin ursprungliga betydelse *klar*, *färdig* vilket innebär att den inte är förbleknad i samma utsträckning som andra partiklar och då kan man syntaktiskt analysera vissa satser där *af* förekommer som objektspredikativ (secondary predicate), t.ex. *Jan maakte het huiswerk af* 'Jan gjorde färdig hemläxan' (2002:35). Varför denna analys bara är giltig om *af* är objektspredikativ förklaras inte eftersom den i princip även skulle kunna vara giltig för satsen med *afkomen* i (169) där partikeln då får subjektspredikativstatus.

⁷¹ Vandeweghe använder termen *vervangend koppelwerkwoord* 'ersättningskopula' (2000:107), Klooster benämner *komen plaatsvervanger* 'platsersättare' (2001:54) och ANS använder termen *equivalent* 'ekvivalent' (ANS:1123). Jag kommer fortsättningsvis att nyttja termen *ersättningskopula* eftersom den förefaller fungera bäst i den svenska texten.

bedöma hur utvecklad kopulafunktionen är hos andra verb. Flera av dessa går alltså att applicera även på nederländska kopulaverb.

De prototypiska kopulaverben har ett förbleknat semantiskt innehåll och fungerar som förbindelselänk mellan subjektet och subjektspredikativet. Van Bart et al. menar att endast *zijn* i nederländskan är betydelse-tomt medan *worden* och *blijven* har en betydelse även om den är förbleknad och bara uttrycker en övergång i ett tillstånd (1998:126). Här kan man komma med en invändning och vidhålla att *zijn* i sådana fall uttrycker betydelsen tillstånd dvs. det är inte heller betydelse-tomt men förbleknat. En kanske bättre beskrivning tycks därför vara att kopulaverben har en ”så tunn egenbetydelse att de inte kan sägas ange mera än aktions-art och – om tempusböjningen medräknas – tid” (SAG 3:352). *Komen*, som ersättningskopula för *worden*, har här förbleknat semantiskt innehåll i samma utsträckning som *worden* och anger snarast en avgränsad process (övergång i ett tillstånd):

(170) (...) dan *komt* het met de president als 'leider' ook wel weer *goed*
 (...) in195
 '(...) då blir det nog bra igen med presidenten som 'ledare'(...)'

(171) (...) het onderwijs *wordt beter*, nou, ja, anders in ieder geval. in195
 '(...) undervisningen blir bättre, nåja, annorlunda i alla fall.'

Bägge satserna uttrycker en avgränsad process utan andra bibetydelser. Trots detta är verben inte utbytbara mot varandra. Klooster menar att detta beror på grammatiska restriktioner som innebär att *worden* bara kan kombineras med adjektiv som är graduella (2001:80) och att *komen* är platsersättare för *worden* i sats där *worden* inte kan användas (2001:54). Om detta i sin tur innebär att *komen* bara kan kombineras med adjektiv som inte är graduella sägs inte. Detta tycks vara anledningen till att *komen* inte rätt och slätt benämns kopulaverb utan ersättningskopula/ekvivalent/platsersättare i grammatikböckerna. Här bör diskussionen nyanteras. Det är kontexten som avgör huruvida adjektiven är graduella eller inte eftersom *goed* kan kompareras: *goed-beter-best*. Man kan säga att *goed komen* i satsen i (170) uttrycker en slutgiltig process. *Goed komen* 'bli bra' i den här kontexten anger ett antingen eller, dvs. att den aktion verbet uttrycker är *bra* eller inte är *bra*. Adjektivet i denna kontext är inte graduellt. Satsen i (171) däremot tycks ange en pågående process som uttrycker någonting graduellt, dvs. någonting mer eller mindre, och *beter* är här graduellt. Detsamma gäller t.ex. adjektiven *vrij*, *duur*, *vol*.

För att avgöra hur pass utvecklat *komen* är som kopula kan man undersöka hur verbet förhåller sig till andra element i satsen i en jämförelse med de prototypiska kopulaverben. Horton menar att frågan är hur stor skillnaden mellan de prototypiska kopulaverben och andra verb får vara

för att uttrycket ska kunna anses ha kopulafunktion (1996:323). Hos de flesta satser med prototypiska kopulaverb är komplementet obligatoriskt för att satsen ska bli fullständig. En sats som *Het komt goed* 'Det blir bra' tycks fungera som hos de prototypiska kopulaverben och har inte ett fullgott betydelseinnehåll om man stryker *goed*, dvs. *Het komt* 'Det kommer', i alla fall har betydelsen förändrats och verbet fått funktionen huvudverb.

Om man sedan tittar på vilken sorts komplement verben tar kan de prototypiska kopulaverben kombineras med subjektspredikativ i form av ett adjektiv som anger antingen en egenskap eller ett sinnestillstånd hos subjektet men även av någon annan sorts adjektiv samt en nominalfras som är klassificerande dvs. subjektet anges tillhöra en viss klass av referenter:

(172) *Zij wordt boos op de winkel.* in195
'Hon blir arg på affären.'

(173) *Hij is leraar Engels.* in195
'Han är engelsklärare.'

I (172) beskriver adjektivet ett sinnestillstånd och i (173) är subjektspredikativet en nominalfras. I materialet kombineras *komen* varken med adjektiv som uttrycker ett sinnestillstånd hos subjektet eller en nominalfras. Dyliga satser är ogrammatiska:

(174) **Zij komt boos op die winkel.*
(ordagrant) 'Hon kommer arg på affären.'

(175) **Hij komt leraar Engels.*
(ordagrant) 'Han kommer engelsklärare.'

Däremot kan *komen* kombineras med andra adjektiv som anger en egenskap hos subjektet. När subjektet är animat tycks antalet adjektiv som kan kombineras med verbet vara starkt begränsat. I materialet förekommer framför allt *vrij* 'fri' och *klaar* 'färdig' (med sexuell konnotation):

(176) *Borms zat in de gevangenis, maar kwam in 1929 vrij doordat hij de verkiezingen in Antwerpen won.* in195
'Borms satt i fängelse men blev fri 1929 på grund av att han vann valet i Antwerpen.'

Vrij i (176) uttrycker en egenskap hos subjektet dvs. att vara frisläppt, men adjektiv som anger ett sinnestillstånd såsom *gelukkig*, *verdrietig*, *boos* 'lycklig', 'ledsen', 'arg' tycks alltså inte kunna kombineras med *komen*. Horton (1996:339) uppger att de engelska prototypiska kopulaverben har få restriktioner på vilken sorts subjekt de kan ta vilket hänger ihop med att verben har ett starkt förbleknat semantiskt innehåll vilket

även tycks vara fallet med de nederländska prototypiska kopulaverben. Detta gäller även verb som har grammatikaliserats (se 3.1).

I materialet förekommer satser med inanimata subjekt mer frekvent (78 procent, 21 satser har inanimata subjekt, av 27 satser med kopulafunktion), jfr med (176).

- (177) (...) zonder deze fundamentele herziening van de gezondheidszorg
komt het eigenlijk niet goed met de Nederlandse ouderenzorg. in195
 '(...) utan denna väsentliga förändring av sjukvården blir den
 nederländska äldrevården egentligen aldrig välfungerande.'

I korpusen uppträder i princip samma adjektiv som Sassen (1978) nämner. Men man kan lägga till ytterligare *goed* 'bra' och *vacant* 'ledig' vilka förekommer i materialet. *Komen* tycks alltså inte uppvisa samma kombinationsmöjlighet med olika slags adjektiv eller nominalfraser som de prototypiska kopulaverben vilket talar för att *komen* i kopulafunktion har likheter med lexikaliserade fraser, dvs. ett slags fasta konstruktioner. Å ena sidan är funktionen alltså inte fullt utvecklad. Å andra sidan tycks *komen* vara starkt förbleknat på semantiskt innehåll i satserna i materialet och endast återge en processuell övergång, vilket då tyder på att verbet har utvecklats till funktionsord. Det finns dock en typ av sats där *komen* kan uppträda med andra adjektiv än ovan angivna, i princip vilken typ av subjektspredikativ som helst *dwaas* 'dum', *vuil* 'smutsig', *hard* 'hård' etc.:

- (178) *Hoe komen diepvriesdoperwtjes toch zo gifgroen (...)?* in195
 'Hur har de djupfrysta ärtorna blivit så giftgröna (...)?'
- (179) **Diepvriesdoperwtjes komen toch zo gifgroen.*
 'Djupfrysta ärtor blir så giftgröna.'

För det första har denna typ av frågesatser med *hoe + komen* låg frekvens i materialet och för det andra blir dessa frågesatser ogrammatiska vid en omskrivning till deklarativ huvudsats som i (179) vilket pekar på *komen*:s marginella status som kopula. Heinsius menar att frågesatser av typen i (178) måste tolkas temporalt som perfektum trots att verbformen står i presens. Därutöver anger Heinsius att dylika frågesatser skulle kunna vara en kortare form för uttryck som *Hoe komt het dat je zo nat bent?* 'Hur kommer det sig att du har blivit så blöt?' (1927:31–32). Sassen nämner att frågesatserna med *hoe + komen* inte kan göras om till deklarativa huvudsatser medan satser med *komen* i kombination med den tidigare nämnda serien adjektiv däremot kan skrivas om från deklarativa huvudsatser till frågesatser utan att bli ogrammatiska (1978:589), jfr med (170).

- (180) (...) *komt* het dan met de president als 'leider' ook wel weer *goed*
 (...)?
 '(...) blir det nog bra då igen med presidenten som 'ledare'(...)?'

Ett flertal av satserna i presens i materialet anger framtidsreferens, med eller utan ett tidsadverbial, vilket även är vanligt för *worden*. I (177) och (180) har satserna tydlig framtidsbetydelse.

Heinsius tar upp en skillnad mellan *komen* och *worden* som är värd att kommentera då *komen* i kopulafunktion i grammatik- och handböcker anses kunna ersätta *worden* utan betydelseförändring: ”*worden* anger endast en övergång i ett tillstånd, *komen* att ett tillstånd med vilja och avsikt uppnås” (min översättning) (Heinsius 1927:28). Detta skulle kunna benämnas med termen intention. Om detta stämmer skulle *komen* som kopula alltså kunna vara intentionellt. Jag håller inte detta för troligt då ingen av satserna i materialet uppvisar intention. Men om detta trots allt skulle vara fallet kan betydelsen inte vara lexikaliserad hos verbet utan intentionell betydelse måste i så fall etableras i kontexten. För att kontexten ska bli intentionell krävs att subjektet är intentionsbäraren. För att man ska veta någonting om det satsgrammatiska subjektets intentioner verkar det rimligt att subjektet ofta står i 1:a person eftersom vi ingenting säkert kan veta om de intentioner som subjekt i 2:a eller 3:e person har (se 7.2). Då satser med *komen* i kopulafunktion mest frekvent har ett inanimat subjekt i materialet och i några fall ett animat subjekt som står i tredje person talar det för att *komen* som kopula sällan har intentionell betydelse. I flertalet av satserna uppträder *komen* i kombination med adjektiv vilka överhuvudtaget inte kan ta animata subjekt:

- (181) Dat *komt* wel *goed*. in195
 'Det blir nog bra.'
 *Hij *komt* wel *goed*.
 'Han blir nog bra.'

Satser i en specifik kontext skulle möjligen kunna tolkas som intentionella när *komen* förekommer i en kombination med subjektspredikativ (*vrij* och *klaar* i materialet) som kan ta animata subjekt och då i 1:a person, jfr följande konstruerade exempel:

- (182) Wij *komen* weer *vrij*. (Egen konstruktion.)
 'Vi blir fria igen.'

Satsen i (182) kan dock tolkas så att kontrollen och avsikten ligger hos någon annan än hos det satsgrammatiska subjektet då det i själva sakens natur ingår att man blir fri på grund av någon annans beslut eller handling. Inte heller satsen i (182) tycks härmed få tydlig intentionell betydelse. Vidare har jag inte kunnat hitta en enda exempelmening i korpusen

med ett subjekt i 1:a person. Det går alltså inte att belägga någon betydelskillnad mellan *komen* och *worden* i mitt material beträffande intention.

Sammanfattningsvis kan sägas att *komen* uppvisar flera gemensamma drag med de prototypiska kopulaverben *zijn*, *worden* och *verblijven* men även fler restriktioner än dessa. *Komen* kan ta olika typer av subjekt vilket är ett tecken på att verbet har grammatikaliserats. Detta till trots tycks dock verbet mest frekvent kombineras med inanimata subjekt. *Komen* kan kombineras med subjektspredikativ som i princip utgörs av en begränsad grupp adjektiv (se ovan nämnda serie) som uttrycker en egenhet hos subjektet. Adjektiv som uttrycker ett sinnestillstånd hos subjektet som t.ex. *glad*, *arg*, *rädd* kan inte ingå som subjektspredikativ vid *komen* (förutom i frågesatser med *hoe*, t.ex. *Hoe kom je zo vrolijk?* 'Hur har du blivit så glad?'). Inte heller kan *komen* kombineras med ett subjektspredikativ i form av en nominalfras t.ex. *leraar*, *verpleegster*, *dief* 'lärare', 'sjuksköterska', 'tjuv' osv. Detta skulle kunna vara anledningen till att *komen* främst kombineras med inanimata subjekt eftersom kopulaverb sammankopplar subjektet med subjektspredikativet. Inanimata subjekt kan ju rimligen inte kopplas ihop med adjektiv som beskriver ett sinnestillstånd eller med en nominalfras som säger något om subjektets identitet. De mest frekvent förekommande adjektiven i materialet är: *vrij*, *los*, *beschikbaar*, *goed*, *gereed*. Men även adjektiven *klaar*, *vol*, *vacant*, *(te) duur* kan kombineras med *komen*. Å ena sidan påminner härmed *komen* i kopulafunktion med ovanstående kombinationsmöjligheter om ett antal lexikaliserade verbfraser och inte om ett 'rent' kopulaverb som inte har några restriktioner på vilka kombinationer som är möjliga. Å andra sidan är *komen* ersättningskopula för det prototypiska kopulaverbet *worden* vilket innebär att *komen* utan betydelskillnad (se diskussionen om intention ovan) ersätter *worden* i kontexter där adjektivet inte uttrycker gradualitet. *Worden* har därmed en restriktion som kopulaverb dvs. att det bara kan förekomma i kontexter som kräver graduella adjektiv. Detta torde vara en indikation på att *komen* trots allt ligger relativt nära de prototypiska kopulaverben.

6.3 Komma med subjektspredikativ

I svenskan är det, som nämnts tidigare, fler verb än de prototypiska kopulaverben *vara*, *bli* och *förbli* som binder ihop subjekt och predikativ. Dessa benämns dock inte kopulaverb även om de kan ta ett subjektspredikativ eller predikativ. I nederländskan kan bara verb som betecknas som kopulaverb (se ovan) ta ett 'naamwoordelijk deel van het gezegde'. I

(183) är *glad* fritt predikativ men *komma* betrakas inte som ett kopulaverb:

- (183) (...) men hans dotter *kom glad* ut från caféet och hade vunnit. p97
'(...) maar zijn dochter kwam blij het café uit en had gewonnen.'

När adjektiv som beskriver ett sinnestillstånd (här *glad*) hos subjektet kombineras med *komma* ingår alltid ett adverbial i satsen. Annars blir den ogrammatisk: **hans dotter kom glad*. I den nederländska satsen är inte heller *komen* kopula och följaktligen betraktas inte *blij* som ett subjektspredikativ 'naamwoordelijk deel van het gezegde' utan *bepaling van gesteldheid tijdens de handeling* dvs. om verbet i satsen inte är kopula används inte heller termen motsvarande subjektspredikativ på nederländska. Med termen *bepaling van gesteldheid tijdens de handeling* åsyftas ett tillstånd som pågår samtidigt med verbets aktion. I den nederländska språkbeskrivningen ligger alltså fokus på predikativets funktion i satsen. Bolander nämner för svenskans del att det tycks vara en skillnad på subjektspredikativens funktion i satser med t.ex. kopulaverbet *vara* och på predikativens funktion i satser med t.ex. *ligga* (till denna kategori hör även *komma*): "De förra har som huvuduppgift att tillskriva subjektet en egenskap/ett tillstånd, medan de senare också beskriver ett skeende eller en handling" (1980:67). Denna distinktion har inte slagit igenom i terminologin i svenskan, på samma sätt som i nederländskan, antagligen beroende på att svenskans kongruensböjning har fått företräde som beskrivningskriterium.

I svenskan delas predikativen upp i bundna subjekts- respektive objektspredikativ och fria predikativ. Att predikativet är bundet innebär att det är syntaktiskt nödvändigt eller semantiskt nära knutet till verbet (SAG 3:327). Bolander menar att dessa verb kräver ett komplement på grund av att de har en liten egenbetydelse och att den "nödvändighet" som brukar kallas syntaktisk därför snarare är semantisk (1980:64). Att predikativet är fritt innebär att det i princip inte är nödvändigt för att satsen ska kunna stå kvar i samma kontext, jfr exempelmeningen nedan utan *glad* med exempelmeningen i (183).

- (184) (...) men hans dotter *kom* ut från caféet och hade vunnit.

I SAG nämns att verb som betecknar position eller rörelse, t.ex. *komma*, kan kombineras med subjektspredikativ. Där anges dock att *komma* endast förekommer med bundet subjektspredikativ när detta är ett verbalt presensparticip (SAG 3:356–357):

- (185) Visst var det Everts traktor som *kom rullande* på vägen. p97

I (185) tycks inte *rullande* vara syntaktiskt nödvändigt för satsen eftersom det kan strykas utan att kontexten förändras nämnvärt.⁷² Däremot är subjektspredikativet semantiskt nära knutet till verbet då det betecknar en rörelse och på så vis bildar semantisk enhetlighet med *komma*. Frågan är dock hur man ska betrakta följande satser:

(186) Jäätteenmäki berättade att generalsekreteraren för SDP-gruppen *kom oinbjuden* till centerns gruppmöte den 18 juni. (SvD 25/10 2003)

(187) Avfallet *kom färdigsorterat*, redo att ösas ut på rätt ställe. p95

I (186) och (187) kongruerar *oinbjuden* och *färdigsorterat* med subjektet (vilket inte *rullande* gör), de är inte verbala presensparticip utan adjektiv och de kan beskrivas som nödvändiga för att satsen ska stå kvar i samma kontext. Här verkar alltså *oinbjuden* och *färdigsorterat* snarare kunna benämnas subjektspredikativ än fria predikativ. Var gränsen går mellan subjektspredikativ och fritt predikativ verkar vagt.⁷³

Att svenskans *komma* kan kombineras med subjektspredikativ får anses vara ett tecken på att verbet har en kopulaliknande funktion, även om verbet inte kan betraktas som en fullgod kopula. Därför har jag för avsikt att diskutera hur pass nära svenskans *komma* ligger de prototypiska kopulaverben *vara*, *bli* och *förbli*. Svenskans *komma* tycks kunna kombineras med några enstaka subjektspredikativ i form av adjektiv (som tangerar den typ av adjektiv som de prototypiska kopulaverben tar) men i en mycket begränsad kontext:

(188) Loob *kom* helt fri en enda gång i matchen (...) p96

(189) Två gånger stack han loss från bevakningen och *kom* ren med målvakten. gp02

(190) Det var den åttonde juni och klockan tolv på dagen som elden *kom lös* i färgeriet Blå handen (...) romii

I (188) och (189) ingår *fri* och *ren* som subjektspredikativ vid *komma* endast i kontexter som refererar till sport.⁷⁴ Vad gäller (190) kombineras *lös* med *komma* i kontexter som oftast inbegriper ett subjekt som refererar till ett djur, t.ex. *hunden kom lös*, vilket dock inte är fallet just här fastän man

⁷² Här kan man ju givetvis hävda att *gående* i satsen *han kom gående* är syntaktiskt nödvändigt men detta talar också för att gränsen mellan subjektspredikativ och fritt predikativ är vag.

⁷³ I SAG nämns att gränsen mellan bundet och fritt predikativ ofta är vag (3:327).

⁷⁴ En sats med *komma + bra* finns också med i materialet ur Press 97: *Maximal kom bra sista 400 och kopplade segergreppet* (...). Satsen påminner om exempelmeningarna med *fri*, *ren* och *lös* ovan. *Komma* går här dock inte att ersätta med *vara* eller *bli* vilket talar för att *bra* är ett adverb och därmed inte kan benämnas subjektspredikativ. Denna typ av konstruktion är också begränsad till kontexten sportjournalistik precis som *komma fri/ren*.

metaforiskt kan se elden som ett vilddjur. Däremot visar dessa exempelmeningar att *komma* inte tycks ha någon restriktion på vilket subjekt verbet kan kombineras med, både animata respektive inanimata subjekt är möjliga. På den punkten motsvarar *komma* de prototypiska kopulaverben. *Fri*, *ren* och *lös* bör rimligen kunna betraktas som subjektspredikativ då de är syntaktiskt nödvändiga i satsen om samma kontext ska kvarstå, dvs. de går inte att stryka i satsen utan att betydelsen förändras. *Komma* tycks även ha ett mer semantiskt förbleknat innehåll i (188) och (190) än i satserna i (185) och (186). Om man testar att byta ut *komma* mot antingen *vara* eller *bli* låter det sig göras i t.ex. (188) och (190), se nedan. Satserna i (185) och i (186) blir ogrammatiska om *komma* byts ut mot *vara* eller *bli*:

- (191) Loob *var/blev* helt *fri* en enda gång i matchen (...).
- (192) Det var den åttonde juni och klockan tolv på dagen som elden *var lös* i färgeriet Blå handen (...).
- (193) *Visst var det Everts traktor som *var/blev rullande* på vägen.
- (194) ?Jäätteenmäki berättade att generalsekreteraren för SDP-gruppen *var/blev oinbjuden* till centerns gruppmöte den 18 juni.

Att de prototypiska kopulaverben *vara/bli* i satserna i (191) och i (192) har fått ersätta *komma* torde vara ett tecken på att verbet är relativt förbleknat på semantiskt innehåll även om dock kontexten i sin helhet genomsyras av rörelse. I exempelmeningarna i (193) och i (194) förefaller *vara* och/eller *bli* inte kunna ersätta *komma* lika självklart eftersom verbet fortfarande troligen uppbär sin konkreta betydelse av fysisk rörelse mot en slutpunkt. Man kan dock invända mot mitt test vad gäller satsen i (194) eftersom verbala presensparticip, här *rullande*, inte brukar stå som bundna predikativ till verben *vara* och *bli*.

Komma kan i regel inte kombineras med subjektspredikativ som utgörs av nominalfraser. De prototypiska kopulaverben däremot har få restriktioner på vilka typer av subjektspredikativ de kan ta. Typiska subjektspredikativ är ju klassificerande nominalfraser, t.ex. *Kvinnan är läkare*. Andra vanliga typer av subjektspredikativ är adjektiv som anger antingen ett sinnestillstånd eller en egenskap hos subjektet. I materialet förekommer konstruktioner med *komma* och nominalfraser där *komma* tycks närma sig de prototypiska kopulaverben:

- (195) Hon *kom tvåa* i VM både inomhus och utomhus tidigare i år. p95

Komma i kombination med nominalfraser av typen i exempelmeningen i (195) förekommer endast i en specifik kontext där någon form av tävling beskrivs. Det går dock att ersätta *komma* med antingen *vara* eller *bli* vil-

ket verkar visa på att *komma* i dessa satser är förhållandevis förbleknat på semantiskt innehåll. Dessutom kan inte nominalfrasen strykas i satsen utan att betydelsen förändras. Konstruktionen i (195) tycks utgöra ett gränsfall.

Andra gränsfall som förekommer frekvent i materialet är *komma överens/underfund/ihåg*. SAG betraktar *överens/underfund/ihåg* m.fl. också som gränsfall då det är svårt att avgöra om de är adjektiv eller adverb (2:681). Även *vilse* och *loss* hör hit. Dessa konstruktioner påminner alltså om verb + subjektspredikativ men de har klassificerats som partikeladverbial i materialet.

Sammanfattningsvis kan man säga att *komma* med subjektspredikativ och fritt predikativ uppvisar låg frekvens i materialet: 1,2 procent (19 förekomster, gränsfallen inte medräknade) av det totala antalet förekomster (1518) i jämförelse med huvudverbsfunktionen 62 procent (941 förekomster) och hjälpverbsfunktionen 38 procent (576 förekomster). *Komma* med kopulaliknande funktion uppvisar därmed låg frekvens beträffande intern funktion hos verbet. Vad gäller extern funktion kan ingen allmän jämförelse göras med mitt material men *vara*, *bli* och *förbli* förekommer givetvis mycket mer frekvent än *komma* med subjektspredikativ.

Komma tycks kunna ta både animata och inanimata subjekt vid kopulaliknande funktion även om satserna i materialet övervägande har animat subjekt. *Komma* förefaller kunna ta subjektspredikativ som utgörs av adjektiv i några enstaka fall – inte bara tillsammans med verbalt presensparticip – även om dessa kombinationer bara uppträder i en mycket begränsad kontext och med mycket låg frekvens. Med materialet som utgångspunkt gäller detta adjektiven *fri*, *ren* och *lös* som beskriver en egenskap hos subjektet. Vidare kan *fri*, *ren* och *lös* beskrivas som subjektspredikativ eftersom de är syntaktiskt och semantiskt nödvändiga för att kontexten ska förbli intakt. Intressant är att *fri* och *ren* endast förekommer i en sportjournalistisk kontext. Vidare tycks *komma* i dessa satser vara relativt förbleknat eftersom det är utbytbart mot *vara* och/eller *bli*. Adjektiv däremot som beskriver ett sinnestillstånd (*glad*, *arg*, *nervös* osv.) hos subjektet kan bara kombineras med *komma* om satsen innehåller ett adverbial (se (183)). I dessa satser verkar predikativet uppvisa mindre syntaktisk och semantisk nödvändighet och kan ofta strykas utan att kontexten förändras nämnvärt. Därför kategoriseras de som fria predikativ även om vad som ska betraktas som subjektspredikativ respektive fritt predikativ inte ligger fast.

Huruvida nominalfrasen *etta*, *tvåa*, *trea* osv. ska betraktas som subjektspredikativ är inte klart. Även dessa satser förekommer övervägande i samma specifika sportjournalistiska kontext som adjektiven ovan. I SAG nämns att vissa lexikaliserade förbindelser med verb som betecknar posi-

tion eller rörelse kan kombineras med ett subjektspredikativ. Här finns inget exempel med *komma* men däremot med *gå* och *ligga*, t.ex. *ligga etta* vilket erinrar om exempelmeningen i (195) (SAG 3:347ff).

Till sist kan även kombinationerna *komma överens/vilse/underfund/loss* nämnas. Om dessa ska betraktas som *komma* + subjektspredikativ eller adverbial är otydligt då gränsen mellan adjektiv och adverb är vag.

6.4 *Komen* som kopulaverb och *komma* med subjektspredikativ: en jämförelse

I den nederländska språkbeskrivningen benämns traditionellt verben *zijn*, *worden*, *blijven*, *blijken*, *dunken*, *heten*, *lijken*, *schijnen*, *voorkomen* 'vara', 'bli', 'förbli', 'visa sig', 'förefalla', 'kallas', 'verka', 'lära/tyckas', 'förefalla' kopulaverb. Till denna grupp verb har även *komen* och *gaan* m.fl. lagts till och benämns bl.a. ersättningskopula. Dessa kallas alltså kopula eftersom samtliga uppfattas ta ett subjektspredikativ. I svensk språkbeskrivning benämns endast verben *vara*, *bli* och *förbli* kopulaverb men en stor mängd verb kan kombineras med subjektspredikativ bl.a. *komma*. I svenskan kongruerar vanligen subjektet med subjektspredikativet medan detta inte är fallet i nederländskan.

Nederländska *komen* beskrivs som ersättningskopula för *worden* vilket i princip innebär att *komen* bara kan kombineras med adjektiven *klaar*, *gereed*, *(te) duur*, *vrij*, *los*, *leeg*, *vol*, *beschikbaar* 'klar', 'färdig', '(för) dyr', 'fri', 'lös', 'tom', 'full', 'till förfogande' och ytterligare några till, då dessa adjektiv inte kan ingå som subjektspredikativ vid *worden* eftersom satsen då blir ogrammatisk. I vissa dialekter kan dock *komen* kombineras med ytterligare adjektiv än den serie som nämns här. Svenskans *komma* ersätter inte *bli* på detta sätt, men vid ett fåtal adjektiv (*fri*, *ren*, *lös*) – dessa erinrar betydelsemässigt om dem ovan vid *komen* och anger en egenskap hos subjektet – tycks verbet uppvisa kopulaliknande funktion även om dessa kombinationer endast uppträder i en mycket snäv kontext och inte alls frekvent.

De prototypiska kopulaverben *zijn*, *worden*, *blijven* respektive *vara*, *bli*, *förbli* uppvisar få restriktioner på vilka subjekt respektive subjektspredikativ de kan ta. Både *komen* och *komma* har däremot många restriktioner. I materialet tar bägge verben animata respektive inanimata subjekt men *komen* uppvisar betydligt högre frekvens av satser med inanimat subjekt medan det motsatta gäller för *komma*. *Komen* tar en större mängd subjektspredikativ än *komma*. *Komen*:s semantiska innehåll tycks vara mer förbleknat än hos *komma*, t.ex. i satsen *Två gånger stack han loss från bevakningen och kom ren med målvakten* (gp 02) genomsyras hela

kontexten av fysisk rörelse. I den nederländska satsen, t.ex. *Het kwam goed* 'Det blev bra', uttrycks endast en övergång i ett tillstånd. Vidare begränsas inte *komen* i kombination med subjektspredikativ till en specifik kontext – sportjournalistik – som *komma* gör beträffande adjektiven *fri*, *ren* och *lös*.

Svenskans *bli* i presens anger ofta framtid (Dahl 2000b:351ff). Nederländska *worden* har samma möjlighet att ange framtidsreferens i presens. Att *komen* som kopula kan uttrycka framtid skulle kunna hänga samman med att *komen* är ersättningskopula för just *worden* och därmed endast uttrycker aktionsart och tid. Då ingen av satserna i det svenska materialet med kopulaliknande *komma* anger framtid verkar *komma* i denna funktion sällan ange framtidsreferens.

Följande slutsats kan härmed dras. Nederländska *komen* tycks uppvisa en mer utvecklad kopulafunktion än svenskans *komma*. *Komen* benämns dessutom ersättningskopula i flera grammatikor trots att verbet uppenbarligen inte är en fullgod kopula jämfört med de nederländska prototypiska kopulaverben. I den nederländska korpusen uppträder vidare *komen* med kopulafunktion (1,8 procent) mer frekvent än *komma* då verbet endast i ett fåtal satser i den svenska korpusen överhuvudtaget närmar sig de prototypiska kopulaverben och då tillsammans med adjektiven *fri*, *ren* och *lös*. Att *komma* har tydligast kopulaliknande funktion vid adjektiven *fri*, *ren* och *lös* beror på att verbet då är utbytbart i satsen mot *vara* och/eller *bli*. Dessutom är adjektiven semantiskt och syntaktiskt nödvändiga för att kontexten ska förbli intakt. *Komma* kan även ta ett presensparticip som subjektspredikativ men här är verbet inte semantiskt förbleknat i samma utsträckning som i ovan nämnda konstruktioner och därmed mindre kopulalikt.

7 Komma och komen som hjälpverb

Komma är hjälpverb i 38 procent (576 förekomster) av det totala antalet förekomster. Men det finns olika sätt att betrakta *komma*:s hjälpverbsfunktion: är det två olika hjälpverb, ett aspektuellt och ett futuralt eller är det ett och samma hjälpverb? Infinitivmärket har en tendens att gå förlorat i den futurala konstruktionen men inte i den aspektuella, vilket skulle kunna vara ett tecken på att verbet har olika funktion beroende på verbform (se nedan). Det aspektuella *komma* har främst betydelsearna accidentalitet och ingression vilket diskuteras i 7.1 medan det futurala *komma* har betydelsekomponenten framtid vilket behandlas under 7.2.

Hjälperbet i allmänhet har utvecklats ur rörelseverbet men hur den futurala betydelsen hos hjälpverbet har uppkommit är mindre tydligt. Det finns två möjliga källkonstruktioner som redan tagits upp i forskningsbakgrunden: att *komma* som rörelseverb och en målangivelse har utvecklat en intentionell framtidsbetydelse som senare kan bli prediktionell (Bybee et al. 1994:254) eller att källkonstruktionen är det aspektuella hjälpverbet *komma* ur vilket den futurala betydelsen har utvecklats (Christensen 1997:50, Dahl 2000a:321–322, Falk 2002:96). Senare anger Christensen att utan en språkhistorisk empirisk studie är det omöjligt att avgöra huruvida futuralt *komma* utvecklats ur aspektuellt *komma* eller om en parallell utveckling av bägge funktioner har skett (1997:190).

Vid beskrivningen av hjälpverbet kommer jag att använda mig av Christensens tempusmodell (1997) men endast de delar som har betydelse för beskrivningen av *komma* samt viss terminologi som redan presenterats i avsnittet om futuralt presens. Christensen beskriver relationen mellan ett överordnat verb (V1 = finit verb) och ett underordnat verb (V2 = infinit verb):

Mellan V1 och V2 kan tre temporala relationer råda: 1. V2-situationen ligger tidigare än V1-situationen: [V2–V1]; 2. V2-situationen ligger senare än V1-situationen: [V1–V2]; 3. V1-situationen och V2-situationen är samtidiga, dvs. överlappar helt eller delvis eller sammanfaller vid minst en tidpunkt: [V1, V2]. (Christensen 1997:73)

Strukturen för aspektuella hjälpverb i svenskan är generellt [V1, V2]. För denna relation går det inte att urskilja två olika situationer utan konstruktionen måste ses som en enhetlig situation med en fokusering av ett visst moment av V2-situationen. Detta gäller för *komma* som aspektuellt hjälpverb (*kom*, *kommit*). I allmänhet antas framtidshjälperb ha strukturen

[V1–V2] men beträffande futuralt *komma* går det inte heller att urskilja två olika situationer (där den ena skulle vara ett förtillstånd till den andra) varpå denna struktur inte kan vara aktuell utan verbet i presens får också den temporala strukturen [V1, V2] (Christensen 1997:75–78). Aspektuellt *komma* och futuralt *komma* är starkt förankrade i sina respektive verbformer. Aspektuell betydelse är koncentrerad till preteritum och perfektum (i vissa enstaka fall har *komma* aspektuell betydelse i presens se (198)), och futuralt betydelse i presens. Samma sats i preteritum respektive presens tycks inte påverkas av V2-aktionens egenskaper utan *kom att* har aspektuell betydelse och *kommer att* har futuralt:

(196) I början av 90-talet användes en stor del av lägenheterna som flyktingbostäder, ett beslut som *kom att* få svåra konsekvenser för området. p97

(197) I början av 90-talet användes en stor del av lägenheterna som flyktingbostäder, ett beslut som *kommer att* få svåra konsekvenser för området.

Denna tydliga distinktion mellan (196) och (197) talar för att man kan dela upp verbet i kategorin aspektuellt hjälpverb respektive futuralt hjälpverb. I just presensformen har den aspektuella betydelsen övervägande trängts undan av den futurala betydelsen. Christensen menar att förklaringen till att *komma* som hjälpverb oftast får framtidsreferens i presens sammanhänger med dess avgränsade aktionsart och målorientering (1997:79).

Christensens undersökning (1997) bygger inte på något större empiriskt material. Därför har jag valt att testa delar av hennes resultat och några hypoteser på min korpus för att se i vilken mån dessa stämmer och hur dessa även kan belysa nederländska *komen*:s semantik som hjälpverb.

Nederländskans centrala framtidsuttryck är *zullen* + V2 'ska', *gaan* + V2 'gå' och futuralt presens. *Komen* som hjälpverb hör alltså inte till denna grupp verb utan beskrivs vanligen som aspektuellt hjälpverb i nederländska grammatikor. I hela materialet (1490) är *komen* hjälpverb i 6,6 procent (99 förekomster). I nederländskan har ingen betydelseskilnad för de olika verbformerna beträffande *komen* undersökts tidigare och oavsett om verbet står i presens, preteritum, perfekt particip eller infinitiv uppfattas verbet som aspektuellt hjälpverb. Detta diskuterar jag i 7.3.

7.1 *Komma* som aspektuellt hjälpverb

I den svenska korpusen är *komma* aspektuellt hjälpverb i 2,3 procent (35) av det totala antalet förekomster (1518). I avsnittet behandlas främst be-

tydelserna ingression, accidentalitet och kausativitet som aspektuella hos verbet.

Aspektuellt *komma* har den temporala strukturen [V1, V2], dvs. anger en enda enhetlig aktion. Vidare ligger i verbets betydelse att något annat än talögonblicket preciserar referenstiden (FIX), dvs. andra element i kontexten. Däremot är det talögonblicket som preciserar referenstiden (FIX) när verbet är futuralt hjälpverb (Christensen 1997:139). Aspektuell betydelse föreligger främst i preteritum och perfektum men i några fall även i presens (se även 4.3.4.6):

- (198) Fotografins sanningsvärde har egentligen aldrig ifrågasatts. Det är ju helt vansinnigt för kameran ljuger självklart lika bra som måleriet.
MM: Jag *kommer* att tänka på ett fotoverk som har haft en avgörande betydelse för hela min moraliska inställning. p95

I (198) är *kommer* inte futuralt hjälpverb och just kombinationen *kommer att tänka på* har ofta aspektuell betydelse. *Kommer* i ovanstående exempel anger viss accidentalitet. Samtalet om fotografi för subjektsreferentens tankar oförhappande in på ett närliggande ämne. Satsen anger här att subjektsreferenten inte har någon intention men dock i viss mån kontroll över sina tankar. Här kan man också tänka sig att *kommer* uttrycker ingression (se (207)). Aspektuell betydelse i presens är starkt kontext-avhängig medan den futurala betydelsen hos *kommer* i presens är lexikaliserad och har fått statusen futuralt hjälpverb (jfr exempelmeningar (216)–(219)). I materialet har endast 3 satser påträffats där *komma* i presens har tydlig aspektuell betydelse.

En sats med enkelt preteritum och ett tidfästningsadverbial respektive en sats med *kom* och ett tidfästningsadverbial förefaller ha samma temporala struktur (Christensen 1997:141–142):

- (199) Vivian (...) *kom* att gifta sig redan 1934 (...) p97
(200) Vivian (...) gifte sig redan 1934.

Kom i satsen i (199) kan beskrivas som redundant om inte accidentiell eller ingressiv betydelse föreligger (se nedan). Till saken hör dock att satser som (199) med tidfästningsadverbial förekommer mycket infrekvent i mitt material vilket kan ge en fingervisning om att det vanligaste sättet att uttrycka ovan temporala struktur troligen sker med enkelt preteritum och tidfästningsadverbial som i (200).

Satser med *kom* kan ha en temporal effekt, i jämförelse med satser som har enkelt preteritum:

- (201) Den dryck som tillverkades vid bränneriet *kom* att betraktas som en ”finare sort”. (Se originalmening (205).)

(202) Den dryck som tillverkades vid bränneriet betraktades som en ”finare sort”.

I (201) kan den temporala förskjutningen beskrivas så att tillverkningen inte är samtidig med betraktandet av drycken som en ”finare sort” medan det i (202) får sägas vara två simultana aktioner där tillverkning och betraktandet är simultant. Denna temporala förskjutning kan också vara kontextuellt betingad och framträda hos det aspektuella *komma* på grund av den tidigare satsen (Christensen 1997:141–142):

(203) Det var den första i sitt slag i världen. Mätaren *kom* att öppna helt nya möjligheter till styrning och optimering av processer vid kemisk massatillverkning. p96

I (203) blir skillnaden mellan aspektuellt *komma* och futuralt *komma* tydlig. Bägge verben kan ange en temporal förskjutning mellan referens-tiden (FIX) och SIT.⁷⁵ För aspektuellt *komma* är tidsförskjutningen kontextavhängig och för futuralt *komma* lexikaliserad hos verbet (Christensen 1997:193).

Om satsen innehåller ett tidfästningsadverbial, t.ex. *med tiden*, sker denna temporala förskjutning även för satsen med enkelt preteritum, jfr (204) med (205).

(204) Den dryck som tillverkades vid bränneriet betraktades också med tiden som en ”finare sort”.

(205) Den dryck som tillverkades vid bränneriet *kom* också med tiden att betraktas som en ”finare sort”. p95

I (205) skulle man alltså kunna betrakta *kom* som redundant men då (205) är originalmeningen ur korpusen är det förmodligen ingen tillfällighet att satsen både har *kom* och ett tidfästningsadverbial. En möjlig tolkning är att *komma* tillför betydelsen accidentalitet eller slump (se nedan) dvs. att man inte hade kunnat förutse att den omnämnda drycken skulle bli en ”finare sort”. Att detta är fallet talar även exemplet i (206) för:

(206) På den tiden var barnrehabilitering ett nästan okänt begrepp och hon *kom* att bli en av pionjärerna på området. p95

Om man i exemplet stryker *kom* förändras ingenting temporalt med satsen. Det avgränsade verbet *bli* i preteritum skapar samma temporala förskjutning som *kom*, dvs. aktionen i första satsen är inte samtidig med den andra satsens aktion oavsett om *kom* stryks eller inte. Detta kan tänkas

⁷⁵ SIT = både den referentiella situation som anges av ett visst verb och den tid som denna situation är knuten till (Christensen 1997:87).

sammanhånga med den processuella karaktären hos *komma* och *bli* (se nedan). Däremot tycks *komma* tillföra satsen betydelsen accidentalitet dvs. att subjektet i andra satsen skulle bli en ”pionjär” hade inte kunnat förutses vid den tiden när aktionen ”barnrehabilitering var ett okänt begrepp”.

Aspektuellt *komma* kan uttrycka ingression och/eller accidentalitet:

(207) (...) han *kom* att arbeta med ett politiskt, satiriskt tecknande. p97
(oavgränsat)

(208) (...) han *arbetade* med ett politiskt, satiriskt tecknande.

(209) Han vände, men *kom* att trampa på en kråka. romii (avgränsat)

Subjektsreferenten har både intention och kontroll över aktionen i (208) där *kom* har strukits ur originalmeningen om man jämför med (207). I (207) har subjektsreferenten kontroll över själva rörelsen men inte intention. Christensen uppger att *komma* tillför oavgränsade satser i dåtid komponenten ’målet uppnås’ dvs. när subjektsreferenten uppnår den dåtida situationen initieras denna och detta kan översättas med termen ingression. Samtidigt tillförs betydelsen accidentalitet i satsen dvs. ingression och accidentalitet samverkar (1997:191–192). I (209) har subjektsreferenten kontroll (utför själva rörelsen), men inte någon intention. Christensen uppger att om en aktion är avgränsad, intentionell och kontrollerbar i en sats tillför *komma* i preteritum komponenten ’–intention’. Här blir *kom* synonymt med det accidentiella hjälpverbet *råkade* (Christensen 1997:192). Det finns dock skillnader i betydelse mellan aspektuellt *komma* och *råka*. I vissa satser går det att byta ut *komma* mot *råka* men detta är inte alltid möjligt trots att aktionen är avgränsad, intentionell och kontrollerbar:

(210) När Walter för femte gången den här dagen *kom* att nudda vid Mariannes kropp och hon varje gång spratt till som han bränt henne med ett glödgat järn blev han märkbart upprörd. romii

(211) Men dagen går och jag måste skildra hur jag *kom* att utföra själva gärningen. Jag skriver ’kom’ för egentligen var det en slump som gav mig idé och tillfälle. romii

I (209) och (210) kan *kom* ersättas med *råkade* medan detta inte fungerar i (211) trots att ovanstående kriterier är uppfyllda. En tydlig skillnad som framträder i dessa satser är att *råka* uttrycker en punktuell aktion vilket även V2, *nudda* och *trampa*, i (209) och (210) gör. I (211) är aktionen något utsträckt i tiden, dvs. själva utförandet av gärningen, utan att för den skull vara oavgränsad. Textförfattaren uppger själv att *kom* uttrycker slump men aktionen är inte plötslig och punktuell. V2 i (210), *nudda*, är

inte intentionellt vilket dock V2 i (211), *utföra*, är men *råka* kan även kombineras med ett V2 som uttrycker intention t.ex. *råkade säga*. *Kom* är alltså inte alltid synonymt med *råka* trots att satsen är avgränsad samt intentionell och kontrollerbar för subjeksreferenten. Den accidentiella betydelsen tycks alltså vara begränsad till det aspektuella *komma* (se 7.2) men då denna funktion hos *komma* inte är frekvent överhuvudtaget har antagligen verb med ren accidentiell betydelse som *hamna* och *råka* betydligt större frekvens och möjligen trängt undan aspektuellt *komma*.

Kommit i perfektum som aspektuellt hjälpverb tycks framför allt upp-bära ingressiv betydelse. Om man tänker sig följande satser i enkelt perfektum blir skillnaden tydlig:

(212) Det är för mycket konfrontation mellan politiker och medborgare.
Politiken har *kommit* att präglas av ett alltför krasst och cyniskt pengatänkande (...) p96

(213) Det är för mycket konfrontation mellan politiker och medborgare.
Politiken har präglats av ett alltför krasst och cyniskt pengatänkande.

I (212) har *kommit* i perfektum ingressiv betydelse där *kommit* initierar V2, *präglas* som står i presens, och målet för aktionen uppnås. Satsen i (213) med enkelt perfektum, *präglats*, har däremot ingen ingressiv betydelse.

Komma i infinitiv kan vara aspektuellt hjälpverb. Ofta står verbet då tillsammans med det modala hjälp verbet *kunna* i materialet och satsen uttrycker möjlig framtid.

(214) De båda förbanden A4 och I5 *kan komma* att läggas ned. p96

I (214) är det tvetydigt om *komma* har entydigt futural betydelse eller aspektuell om man testar att ta bort *komma* i satsen (Christensen 1997:149). Det som dock framgår är att (214) får en tydligare futural betydelse när *komma* står i satsen än när det inte gör det.

Komma kan ha ytterligare en betydelse, nämligen kausativitet. Rawoens uppger att subjeksreferenten i konstruktionen med *komma* normalt är inanimat och fungerar som den direkta orsaken till den handling som återges i infinitivkomplementet (2002:327). I (215) är *den borrhande oro* den direkta anledningen till resultatet:

(215) Till detta bidrar inte bara hans avsevärt mer lysande stilkonst utan också den borrhande oro, som *kommer* honom att ställa vida mer grundläggande frågor. p96

I (215) står det aspektuella *komma* i presens och har kausativ betydelse, men denna betydelse går även att finna i preteritum- och supinumformen av *komma*. När aspektuellt *komma* uppvisar kausativitet kan verbet också

sågas vara ingressivt. I hela materialet har bara två satser betydelsen kausativitet, vilket bör kunna tolkas som att denna betydelse hos verbet förekommer med mycket låg frekvens. Detta framkommer även i Rawoens undersökning (2002). Viberg nämner dessutom att kausativt *komma* tycks vara en markerad konstruktion i svenskan (2003:102).

7.2 Komma som futuralt hjälpverb

Komma i presens är futuralt hjälpverb i 35,7 procent (541) av de 1518 förekomsterna i det svenska korpusmaterialet. Christensen (1997:50ff) diskuterar tre olika betydelser hos *komma* som futuralt hjälpverb: 1) det är ”rent temporalt”, dvs. kombinationen framtidsreferens och prediktion, 2) modalt och 3) temporalt med diverse (modala) bibetydelser.

När talögonblicket preciserar referenstiden (FIX) har *komma* futuralt betydelse och den temporala strukturen är lexikaliserad hos futuralt *komma* i presens [V1, V2] medan den i aspektuellt *komma* är kontext-avhängig och någonting annat än talögonblicket preciserar referenstiden (FIX) (Christensen 1997:140).

I en sats med *komma* som futuralt hjälpverb där talögonblicket preciserar referenstiden (FIX) och inga andra tidsangivelser anges, uttrycker verbet ren framtid (framtidsreferens och prediktion). Oavsett satsens subjekt (animat eller inanimat) och specifika egenskaper hos V2 uttrycker *komma* i presens med TÖ-precisering framtid (Christensen 1997:196):

(216) 600 personer *kommer* att *rymmas* i den nya byggnaden (...). p95

(217) Rektorn säger att han ännu inte vet om han *kommer* att *lämna* tjänsten. p95

(218) Man kan inte utesluta att stora olyckor *kommer* att *hända*. p95

(219) Det *kommer* att *finnas* ett bidrag för varje smak (...). p97

I (216) är V2 oavgränsat, icke-intentionellt och subjektet animat. I (217) är V2 avgränsat, intentionellt och subjektet animat. I (218) är subjektet inanimat, V2 avgränsat och icke-intentionellt och i (219) är subjektet inanimat, V2 oavgränsat och icke-intentionellt. I samtliga satser har verbet framtidsreferens trots olika kontexter såsom oavgränsat respektive avgränsat V2. Om man jämför futuralt *komma* med aspektuellt *komma* framgår att det aspektuella *komma* i högre grad påverkas av egenskaper hos V2. *Komma*:s betydelse påverkas då t.ex. av huruvida V2:s aktion är avgränsad eller oavgränsad, se 7.1. Ytterligare en skillnad mellan aspektuellt och futuralt *komma* som hjälpverb är att det senare har en tendens att i framför allt talat språk förlora infinitivmärket *att*, vilket inte är fallet vid

aspektuellt *komma*. I mitt skriftspråkliga material saknas infinitivmärket i knappt 1,9 procent (10) av alla satser med konstruktionen futuralt hjälpverb medan aspektuellt *komma* inte ger något utslag alls på avsaknad av infinitivmärke. Man kan sluta sig till att avsaknad av infinitivmärket för *komma* som futuralt hjälpverb bör vara betydligt mer frekvent i talat språk eftersom flera artiklar skrivits om denna utveckling hos konstruktionen (se 2.2). Detta synliggörs dock inte i en skriftspråklig korpus.

Komma som hjälpverb har en starkt förbleknad betydelse där komponenten slutpunktsfokus har fått olika effekt på verbet beroende på om det är aspektuellt eller futuralt. Som nämndes ovan kan aspektuellt *komma* ha betydelsen ingression – dvs. en aktion i form av V2 påbörjas/inträder – i vissa kontexter som innebär att målet uppnås. Hos futuralt *komma* är komponenten slutpunktsfokus relaterat till framtidsreferens dvs. *komma* anger att målet för aktionen i form av V2 placeras i framtiden.

Enligt Christensen (1997:199) har futuralt *komma* ren prediktionell betydelse när V2 är oavgränsat och satsen refererar till icke-intentionella och icke-kontrollerbara situationer. I materialet uppfyller 34 procent (185) av alla satser där *komma* är futuralt hjälpverb (541) dessa kriterier. För att denna typ av satser ska få ren prediktionell betydelse utan bibetydelser fungerar *komma* bättre än futuralt *skola* och presens:

- (220) Granskningen av den internationella haverikommissionens rapport
kommer att fortsätta. p97
- (221) Granskningen av den internationella haverikommissionens rapport
ska fortsätta.
- (222) Granskningen av den internationella haverikommissionens rapport
fortsätter.

(220) är en neutral och prediktionell framtidsutsaga. I (221) är satsen både prediktionell och intentionell där intentionsbäraren är t.ex. talaren och inte satsens subjekt. Det är alltså här inte fråga om ett rent framtidsuttryck. Satsen i (222) uttrycker över huvud taget inte framtidsbetydelse då V2 är oavgränsat och satsen saknar ett tidfästningsadverbial. Christensen drar slutsatsen att futuralt *komma* här har kunnat fylla en lucka i systemet då de andra två centrala framtidsuttrycken (futuralt presens och *skola*) fungerar dåligt i dylik kontext. Christensen menar att: ”Uppkomsten av futuralt *komma* troligen kan knytas till en bestämd kontext: satser som refererar till icke-intentionella, icke-kontrollerbara situationer som struktureras som oavgränsade aktioner” (1997:205). Om det är i denna kontext futuralt *komma* uppstått skulle grammatikaliseringen ha kunnat utvecklas längst för denna typ av oavgränsade satser vilket i så fall skulle kunna beläggas av ett större bortfall av infinitivmärket *att* i just dessa satser. Detta har dock inte gått att belägga i mitt material där de tio

satser som saknade infinitivmärket var både avgränsade och oavgränsade. För att undersöka detta skulle antagligen en korpus med talat språk vara ett lämpligare material eftersom bortfallet av infinitivmärket framträder oftare i talat språk.

Även andra betydelser beroende av kontext kan kopplas till det futurala hjälp verbet. När verbet har ett semantiskt förbleknat innehåll påverkas dess betydelse av kontexten. Bybee et al. menar att detta är typiskt för grammatikaliserade konstruktioner. När de förlorar sin ursprungliga betydelse blir morfemet beroende av kontexten och påverkas slutligen av den (1994:7).

Satser med *komma* som är icke-kontrollerbara och icke-intentionella kan ha drag av att vara en prognos eller en kalkyl (Christensen 1997:200, SAG 4:244–245).

(223) Många av framtidens jobb *kommer* att finnas inom naturvetenskap och teknik (...). p95

I dessa satser spelar kontexten en avgörande roll för tolkningen. Det är en förutsägelse om en situation/tillstånd som förväntas inträda efter talögonblicket. Själva kontexten är mycket allmänt hållen: det anges inga exakta siffror, inget fast datum eller vem som gör vad:

(224) Konstverket *kommer* att väga två ton och tillverkningen sker i Trollhättan. p95

I (223) är kontexten vag beträffande tidsfästning, plats, omfång m.m. medan (224) inte är en prognos utan anger olika konkreta fakta som vikt, och plats för tillverkning. Christensen anger ”och när talaren inte kan eller inte säger sig bygga sin framtidsutsaga på vetskap om de inblandade personernas intentioner baseras utsagan i stället ofta på en slutsats eller en beräkning av hur rådande omständigheter utvecklas till en framtida situation” (1997:200).

Satser med futuralt *komma* som är oavgränsade, icke-intentionella och icke-kontrollerbara kan också återge ett subjektivt perspektiv, där det sakliga, prognosaktiga är helt frånvarande (Christensen 1997:200):

(225) Jag *kommer* alltid att älska Bergsåker (...). p97

I (225) uttrycker subjektsreferenten ett emotionellt tillstånd och inte fakta som iakttagits utifrån omvärldens beskaffenhet.

Även en stor del av de avgränsade aktionerna är rent prediktionella dvs. subjektsreferenten har varken intentionen eller kontrollerar situationen oavsett om det är ett animat eller ett inanimat subjekt. För att testa om satsen kan innehålla bibetydelsen kontroll har *kommer att* bytts ut mot verbet *tänker* som anger subjektsreferentens avsikt. Om satsen fungerar

med verbet *tänker* har bedömningen gjorts att bibetydelserna intention och kontroll finns. Dessa satser får anses utgöra gränsfall dvs. de är inte tydligt intentionella då de inte har ett animat subjekt i 1:a person (se nedan), men samtidigt finns ett drag av intentionalitet och kontroll.

Tabell 17. *Komma* som futuralt hjälpverb

Komma	Antal förekomster (%)
Komma som futuralt hjälpverb	541 (100 %)
Prediktionella satser	436 (80 %)
Avgränsade	251
Oavgränsade	185
Drag av intention och kontroll	85 (16 %)
Komma i infinitivfraser	20 (4 %)

I Tabell 17 framgår att 80 procent (436) av alla förekomster där *komma* är futuralt hjälpverb i materialet (541) är prediktionella och därmed utan intention och kontroll. 16 procent (85) däremot har även drag av intention och kontroll. Det är alltså en hög andel futuralt *komma* som uttrycker en prediktionell framtidsutsaga om man räknar både de oavgränsade (185) och avgränsade satserna (251), 80 procent totalt:

- (226) I den här takten *kommer* vi aldrig att få mer än knappt hälften av Västbankens mark. p97 (avgränsad)
- (227) *I den här takten *tänker* vi aldrig få mer än knappt hälften av Västbankens mark.
- (228) Men det är högst motvilligt som han *kommer* att göra det i så fall. p97 (avgränsad)
- (229) Men det är högst motvilligt som han *tänker* göra det i så fall.

I (226) är satsen en prediktionell utsaga om framtiden utan några bibetydelser vilket blir tydligt i (227) om *kommer att* byts ut mot *tänker* eftersom satsen blir ogrammatisk. I (226) har subjektsreferenten varken intention eller kontroll. Satsen i (228) har drag av intention och kontroll vilket tydliggörs i (229) där *tänker* byter plats med *kommer att* och förblir grammatisk. För att satsen ska ha drag av intention och kontroll krävs att subjektet är animat och att subjektet kan kontrollera den aktion som V2 återger (se även Viberg 2003:97–98, Dahl 2000a:310).

Komma som futuralt hjälpverb har alltså inte draget intention inherent men beroende på kontext kan satsen referera till en intentionell situation. Dessa satser kan benämnas futurala med komponenterna prediktion + intention (se metodkapitel 4.3.5.3). För det första krävs i princip ett animat subjekt i första person, om subjektet står i tredje person kan vi ingenting veta om subjektets intentioner eftersom intentionaliteten inte är lexikaliserad hos *komma* och därmed kan satsen inte åsyfta en intentionell situation:

(230) Men många liberaler *kommer* ändå att lägga sin röst på Jeltsin (...)
p96

(231) Men jag *kommer* att engagera mig fullt ut i den här affären. p97

I (230) kan vi inte säkert veta vilka intentioner subjektet har eftersom tidningens skribent är uttolkaren av situationen eftersom subjektsreferenten inte själv kommer till tals och därmed blir satsen prediktionell (dock finns ett drag av intentionalitet och kontroll se (228)). I (231) däremot har subjektet själv fått uttala sina intentioner och vi får en kontextavhängig intentionell sats.

Ibland förekommer subjekt i första person som jag har valt att kalla ett kollektivt *vi* då subjektet inte åsyftar en avgränsad grupp individer, utan åsyftar någonting mycket allmännare som t.ex. Sveriges befolkning. Man kan inte hävda att det finns kunskap om alla dessa personers intention:

(232) Vi *kommer* att dricka uppemot 120 miljoner liter mineralvatten i Sverige i år. p97

Att alla dessa människor kan sägas ha intentionen att dricka mineralvatten verkar inte troligt utan det är talaren som gör ett antagande om en konsumtionsmängd. Ibland tycks dock en sats med ett inanimat subjekt kunna referera till en intentionell situation beroende på vem som är talare. Satsen i (233) är ett uttalande i teve av den engelske utrikesministern i Irakfrågan som säger följande:

(233) Makten *kommer* att lämnas över. (Från Aktuellt den 17 juni 2004.)

Intentionsbäraren är inte satsens subjekt utan avhänger av en talspråklig kontext där lyssnaren vet vem talaren är, dvs. engelske utrikesministern. Här vet lyssnaren att talaren är intentionsbäraren med viss tyngd bakom sitt uttalande. Om samma sats står nedskrivna i tidningen utan referenser till vem som yttrat den får satsen snarast en prediktionell betydelse.

När en sats med futuralt *komma* refererar till en intentionell situation är V2 övervägande avgränsat och aktionen kontrollerbar och i dessa satser kan i princip *kommer att* bytas ut mot ett intentionellt *skola* utan att betydelsen förändras i stort, möjligen skulle satsen med *skola* kunna tolk-

as så att ett beslut har tagits medan samma sats med *kommer att* är rent intentionell:

- (234) Vi *kommer att/ska* förstärka våra insatser för att bekämpa arbetslösheten, (...) p95.

I 4 procent (22) av förekomster med *komma* som futuralt hjälpverb (541) refererar satsen till en ren intentionell situation.

Christensen nämner att satser med futuralt *komma* kan uppfattas som sakliga och objektiva trots att den framtida situationen visar på viss intention och kontrollerbarhet. I dessa satser kan man inte byta ut *kommer att* mot *skola* utan att satsens betydelse förändras (1997:204):

- (235) Redan nästa vecka *kommer* en psykolog att börja arbeta med gruppen (...) p97

- (236) Redan nästa vecka *ska* en psykolog börja arbeta med gruppen (...)

I (235) är källan till uppgiften saklig och objektiv, men i (236) verkar informationskällan identifiera sig med intentionsbäraren dvs. uppgiftslämnaren har ett subjektivt perspektiv där han eller hon t.ex. har bestämt att ovanstående aktivitet ska äga rum. Satsen i (236) uppvisar härmed starkare intentionell betydelse än (235).

I SAG beskrivs *komma* som futuralt hjälpverb i infinitivfraser (4:252–254). Huruvida *komma* i infinitiv har entydig futuralt betydelse tillsammans med andra verb som uttrycker ett antagande, ett möjligt framtida scenario, är dock diskutabelt:

- (237) Därmed tycks den insats som fortfarande förbereds *komma* att omfatta högst 2 000 man. p96 (oavgränsat)

- (238) Han kritiserade också en son som var inblandad i skandalen och uppges *komma* att skicka denne utomlands ”för studier”. romii (avgränsat)

Framtidsbetydelsen tycks mindre tydlig om man stryker *komma* i ovanstående exempelmeningar (237) och (238). V2 som avgränsad eller oavgränsad aktion påverkar inte tolkningen av satsens framtidsreferens. Satserna förefaller inte heller att vara ingressiva eftersom det i talögonblicket inte går att avgöra om ”målet uppnås”. De har alltså inte betydelsen ingression som förekommer hos aspektuellt *komma*. Satserna uttrycker ett möjligt framtida scenario. Dessa satser uttrycker modalitet jämförbart med de modala satserna med *komma* i futuralt presens (se 5.11). I Tabell 17 framkommer att *komma* som hjälpverb i infinitivfraser förekommer infrekvent i materialet, totalt 20 förekomster.

Till sist kan konstateras att det som har framkommit i mitt material, i enlighet med Christensen, är att *kommer att* i oavgränsade, icke-intentionella och icke-kontrollerbara kontexter uppvisar ren framtid (185 sats-er är prediktionella och har framtidsreferens). I andra kontexter, t.ex. om subjektet står i 1:a person, har *kommer att* framtidsreferens tillsammans med diverse kontextavhängiga bibetydelser som intention.

7.3 *Komen* som aspektuellt hjälpverb

För nederländska *komen* vill jag undersöka om verbet har samma temporala struktur [V1, V2] som svenskans *komma* (Christensen 1997:73) (se 7).

Vidare utgår jag ifrån att framtidsreferensen hos *komen* som hjälpverb inte är lexikaliserad hos verbet eftersom *komen* inte uppfattas som ett futuralt hjälpverb i den nederländska språkbeskrivningen. Men *komen* som hjälpverb i presens har ofta framtidsreferens: 42 procent (26) av alla sats-er i presens (62). Jag kommer därför att undersöka om denna framtidsreferens är starkt kontextavhängig i form av ett framtidsreferande tidfästningsadverbial eller andra pragmatiska faktorer. Jag vill också diskutera hur verbformerna presens, preteritum, perfektum och infinitiv förhåller sig till verbets aspektuella betydelse.

När *komen* är aspektuellt hjälpverb har jag valt att delvis i enlighet med ANS dela in det i tre grupper utifrån tre syntaktisk-semantiska mönster. 1) *komen te + V2*, 2) *komen + V2* och 3) *komen + V2* (rörelseverb eller ett verb som uttrycker den aktion som subjektsreferenten utför vid kommandet) (ANS:964–965, 981–983). De 99 satserna fördelas på 46,5 procent (46) för grupp 1, 38,4 procent (38) för grupp 2 och 15,1 procent (15) för grupp 3 (se Tabell 18).

Tabell 18. *Komen* som aspektuellt hjälpverb

Hjälp verbet <i>komen</i> uppdelat i grupper	Förekomster (%)
Grupp 1 (<i>komen te + V2</i>)	46 (46,5 %)
Grupp 2 (<i>komen + V2</i>)	38 (38,4 %)
Grupp 3 (<i>komen + V2</i>)	15 (15,1 %)
Totalt	99 (100 %)

I grupp 3 är V2 antingen ett rörelseverb eller ett verb som uttrycker den aktion som subjektsreferenten utför samtidigt med kommandet.

7.3.1 *Komen te + V2*

Konstruktionen *komen te + infinitiv* är den vanligaste i materialet. De mest förekommande V2 i denna konstruktion i materialet är de oavgränsade verben *staan, liggen, wonen* 'stå', 'ligga', 'bo' som ofta anger ett tillstånd. Övriga V2 i materialet är också oavgränsade och förekommer bara en gång i dessa konstruktioner som t.ex. *hangen, zien, zitten, spreken* 'hänga', 'se', 'sitta', 'tala'. Vidare kan konstateras att 70 procent (32) av de 46 förekomsterna har ett inanimat subjekt och av dessa 32 förekomster har 14 framtidsreferens. Således utgör satser med inanimat subjekt, oavgränsat V2 och framtidsreferens 30 procent (14) av de 46 förekomsterna:

- (239) *Er komen zo'n 2000 woningen te staan in het buitengebied van Staphorst (...)* in195
'Det kommer att finnas ca 2000 bostäder i utkanten av Staphorst (...)'
- (240) *Bij elk voorwerp komt nog een bordje te hangen over de vermeende eigenaar.* in195
'Vid varje föremål kommer det att hänga en skylt som berättar om den sannolika ägaren.'
- (241) (...) *dat de Chinese militaire uitgaven voor dit jaar tussen de 27 miljard en 43 miljard dollar komen te liggen.* in195
'(...) att de kinesiska försvarskostnaderna för det här året kommer att ligga på mellan 27 och 43 miljarder dollar.'

I (239) och (240) är subjektet inanimat, satserna har framtidsreferens utan ett tidfästningsadverbial, V2 är oavgränsad och anger närmast ett tillstånd. I (241) gäller samma förutsättningar med den skillnaden att satsens V2 har överförd betydelse och inte anger verbets konkreta betydelse av vertikal position och att satsen innehåller ett tidfästningsadverbial. Detta är också vanligt i materialet för dessa satser. Dessutom kan nämnas att nästan alla satser i presens i materialet har framtidsreferens.

Om satsen inte uttrycker framtidsreferens tycks andra komponenter i mer eller mindre grad göra sig gällande i satsen: accidentalitet och ingression:

- (242) *Eenmaal komt Vestdijk te spreken over tonnetjesophalers, die er in Amsterdam niet meer zijn.* in195
'Vid ett tillfälle börjar Vestdijk att tala om latrinhämtare som inte längre finns i Amsterdam.'

I (242) finns drag av både accidentalitet och ingression och satsen anger inte någon framtidsreferens. *Komen* tillför satsen intrycket av att satsens subjekt oväntat kommer in på ett visst ämne (accidentalitet), samtidigt som *komen* anger att aktionen som V2 uttrycker initieras (ingression). Här påminner nederländskan om svenskans *komma* som aspektuellt hjälp-

verb i kombination med ett oavgränsat V2 där accidentalitet och ingression flyter ihop (se (198)). Satser med *komen te* + V2 i presens där V2 är oavgränsat men där satsen har ett animat subjekt har låg frekvens i materialet.

Materialet uppvisar alltså en tendens till att komponenten framtidsreferens mer eller mindre utesluter accidentalitet och ingression. Satser som (239), (240) och (241) uttrycker att aktionen infaller senare än talögonblicket medan satsen i (242) uttrycker att något annat än talögonblicket preciserar referenstiden (FIX), vilket även gäller svenskans *komma* som aspektuellt hjälpverb. Om man skriver om satserna i (239), (240) och (241) i preteritum förlorar dessa givetvis framtidsreferensen varpå ett drag av betydelsekomponenterna accidentalitet och ingression framträder, jämför t.ex. med (239).

- (243) Er *kwamen* zo'n 2000 woningen te staan in het buitengebied van Staphorst (...)
'Det kom att finnas ca 2000 bostäder i utkanten av Staphorst (...).'

Av de få satser i materialet där subjektet är animat har endast två framtidsreferens i presens. Om man skriver om satser i preteritum med animat subjekt till presenssatser framkommer inte någon framtidsreferens utan betydelserna accidentalitet och ingression bibehålls:

- (244) Later had Klarsfeld het geluk dat hij in het door Italianen bezette gebied *kwam* te wonen (...) in195
'Senare hade Klarsfeld turen att han kom att bo i det område som ockuperades av italienarna (...).'
- (245) Later heeft Klarsfeld het geluk dat hij in het door Italianen bezette gebied *komt* te wonen (...)
'Senare har Klarsfeld turen att komma att bo i det område som ockuperades av italienarna (...).'

Satserna i (244) och (245) uppvisar alltså samma mönster som (242). Inte heller satser i preteritum med inanimat subjekt får automatiskt framtidsreferens om de skrivs om i presens:

- (246) Na de aankondiging *kwam* de aandelenkoers van het bedrijf onmiddelijk onder druk te staan. in195
'Efter tillkännagivandet kom företagets aktiekurs att stå direkt under press.'
- (247) Na de aankondiging *komt* de aandelenkoers van het bedrijf onmiddelijk onder druk te staan.
'Efter tillkännagivandet kommer företagets aktiekurs att stå direkt under press.'

Även här finns betydelsearna *accidentalitet* och *ingression* oavsett tempus. I ovanstående exempelmeningar (244), (245), (246) och (247) är tolkningen troligen kontextavhängig då bl.a. tidsadverbialen *later* 'senare' och *na de aankondiging* 'efter tillkännagivandet' gör att satsen får nutidstolkning. Även den lexikaliserade frasen *geluk hebben* 'ha tur' bidrar till att komponenten *accidentalitet* framträder eftersom slumpen ligger i själva begreppet att ha tur dvs. att det är någonting man inte kan styra över.

I de hittills diskuterade exempelmeningarna har den aktion som V2 uttrycker varit oavgränsad då detta varit det mest frekventa i mitt material. En snabbgenomgång av *komen* i presens i inl95-korpusen överhuvudtaget beträffande denna konstruktion visar en liknande tendens. Det finns dock några verb i korpusen som förekommer tillsammans med *komen* som uttrycker en avgränsad aktion. Dessa är i princip begränsade till *overlijden* 'avlida' och *vallen* 'falla'. I korpusen har *komen* i några enskilda satser kombinerats med ytterligare något annat avgränsat verb t.ex. *vervallen* 'förfalla'/'löpa ut'. Satser med *komen* och ett V2 som anger en avgränsad aktion kan ha framtidsreferens, åtminstone beträffande *vallen* och *overlijden*, men den är inte lika entydig som i satser med ett oavgränsat V2:

- (248) Arbeidsintensieve diensten *komen* onder het lage btw-tarief te vallen.
inl95
'Arbetsintensiva tjänster kommer att hamna/hamnar på den lägre momsskalan.'
- (249) Terwijl bij een bouwproject van dergelijke omvang statistisch gezien 1,3 tot 1,7 van de betrokkenen *komt* te overlijden. inl95
'Medan 1,3 till 1,7 av de inblandade statistiskt sett kommer att avlida/brukar avlida vid ett byggprojekt av det omfånget.'

Satserna i (248) och (249) är *accidentiella* men det är inte främst *komen* som ger satsen denna betydelse utan *vallen* och *overlijden* som i sig har *accidentalitet*. Antalet verb som kan kombineras med hjälpverbet *komen* tycks vara relativt begränsat för konstruktionen *komen te* + V2. Tendensen tycks dock alltså vara att V2, i dessa satser, är övervägande oavgränsat och uttrycker ett tillstånd. Däremot är framtidsreferens möjlig i just (248) och i (249), men hos satser i presens med oavgränsad aktion framträder framtidsreferensen med mycket högre frekvens och med tydlighet. Satserna i (239), (240), (248) och (249) har inte framtidsreferens om man stryker *komen*. Om man tänker sig att *komen* står i preteritum i satserna med *vallen* och *overlijden* ovan tycks däremot *komen* vara redundant eftersom det *accidentiella* redan finns i den aktion som V2 uttrycker dvs. en betydelse av plötslighet och oväntat skeende. Däremot i satserna i presens med *overlijden* och *vallen* (248) och (249) är *komen*

inte redundant eftersom verbet kan ange framtid. Huruvida *komen* är redundant i andra satser i nederländska där V2 är avgränsat kan inte beläggas i materialet då antalet satser med just avgränsat V2 är för litet. Inte heller förefaller *komen* kunna uttrycka ingression i (248) och (249) eftersom *vallen* och *overlijden* inte tycks uttrycka en process som initieras utan istället en punkthändelse. Detta förefaller också rimligt med tanke på att *komen* i kombination med *overlijden* kan tänkas fungera som en högtidlig omskrivning dvs. kombinationen är stilistisk.

Då V2 i *komen te* + V2 bara tycks kunna bestå av ett begränsat antal verb såsom *staan*, *liggen*, *hangen*, *wonen*, *zitten*, *overlijden*, *vallen* 'stå', 'ligga', 'hänga', 'bo', 'sitta', 'avlida', 'falla' skulle det också vara möjligt att tolka konstruktionen som en lexikaliserad verbfras av typen *V te* + *V*, t.ex. *komen te overlijden*, *komen te staan*. Jag har dock valt att betrakta *komen* som ett vanligt hjälpverb.

Beträffande satser i perfektum och infinitiv gäller samma mönster som för satser med verbet i presens och preteritum. Subjektet är övervägande inanimat och V2 oavgränsat. Verbet i perfektum tycks uttrycka ingression och viss accidentalitet:

- (250) Enkele tientallen huizen en bedrijven in Noord-Holland zijn dit week-einde na zware regenval onder water *komen te staan*. inl95
'Ett tiotal hus och företag i Nordholland har kommit att stå/hamnat under vatten efter ett kraftigt regnoväder i helgen.'

Satsen i (250) uttrycker att aktionen är pågående och inte avslutad. Om man stryker *komen* är satsens aktion tidsmässigt avslutad.

Satser med *komen* i infinitiv har även framtidsreferens tillsammans med ett modalt hjälpverb och får därmed en sorts modal framtid:

- (251) We bestuderen zelfs het geringste trekje omdat we te weten willen *komen* wat er met de geportretteerde aan de hand is. inl95
'Vi studerar till och med minsta lilla drag eftersom vi vill få reda på/komma att veta vad som är på tok med den avporträtterade.'

Satsen i (251) uttrycker en önskan om ett visst framtida scenario och samma sats utan *komen* är inte framtidsrefererande varför det får anses vara *komen* som uttrycker framtidsreferens i satsen.

Mitt material visar att det finns satser i presens med *komen te* + V2 med framtidsreferens som kan beskrivas som rent prediktionella och därmed har tydliga gemensamma drag med svenskans *kommer att* som futuralt hjälpverb. Övriga satser främst i preteritum, perfektum och infinitiv har tyngd på betydelserna accidentalitet och ingression vilket erinrar om svenskans *komma* som aspektuellt hjälpverb.

7.3.2 *Komen + V2*

Den konstruktion som jag kallar grupp 2 i materialet är *komen + V2*.⁷⁶ I mitt material har samtliga förekomster animat subjekt och för 60 procent (23) av dessa 38 förekomster är aktionen V2 uttrycker avgränsad och för 40 procent (15) oavgränsad. V2 i materialet är oftast verb som uttrycker någon form av aktivitet hos subjektsreferenten t.ex. *halen* 'hämta', *maken* 'göra', 'tillverka', *kijken* 'titta' osv, oavsett om V2 är avgränsat eller oavgränsat. De verb som var vanligast i konstruktionen *komen te + V2* såsom *liggen*, *staan*, *wonen* som snarast uttrycker ett tillstånd eller åtminstone en lägre grad av aktivitet förekommer endast sporadiskt som V2 i *komen + V2* även om dessa verb i princip är möjliga även i denna konstruktion. I konstruktionen *komen + V2* tycks följaktligen V2 kunna kombineras med alla sorters verb även om avgränsade verb som uttrycker aktivitet hos subjektsreferenten förekommer mest frekvent i mitt material. I samtliga satser har subjektsreferenten kontroll och intention:

- (252) Eens in de zoveel tijd *kwam* een man biggen brengen. in195
'Någon gång då och då kom en man och levererade griskultingar.'

I (252) motsvaras *komen + V2* av en pseudosamordning på svenska (se 5.2). I dessa satser har *komen* kvar sin betydelse av fysisk rörelse dvs. subjektsreferenten förflyttar sig till en plats och utför aktionen V2 uttrycker. ANS menar att denna syntaktiska konstruktion antingen kan betyda *komen en (...)* 'komma och (...)' eller *komen om te (...)* 'komma för att (...)' (s. 981). Det är också möjligt att använda termen ingression i (252) dvs. att *komen* initierar V2:s aktion, vilket även gäller svenskans pseudosamordningar. Betydelsen framtidsreferens tenderar att förekomma endast i satser med ett tidfästningsadverbial, annars tycks dessa satser med konstruktionen *komen + V2* uttrycka samtidighet med talögonblicket:

- (253) Misschien neemt MVV nu minder supporters mee, maar meer dan een handvol *komen* er toch nooit kijken. in195
'Kanske tar MVV med sig färre supporters, men mer än en handfull kommer ändå inte och tittar.'
- (254) (...) maar meer dan een handvol *komen* er morgen toch nooit kijken.
'(...) men mer än en handfull kommer ändå inte och tittar i morgon.'

I (254), där tidfästningsadverbialet *morgen* 'i morgon' har lagts till i efterhand, framgår detta tydligt. I mitt material finns bara en sats i pre-

⁷⁶ Hoekstra (1997) menar att konstruktionen *komen + V2* är ogrammatisk i dialekten Gronings i norra Nederländerna. Där är istället konstruktionen *komen om te* 'kom för att' i bruk vilket är en grammatiskt korrekt konstruktion även i standardnederländskan.

sens med ett tidfästningsadverbial som förlägger en situation senare än talögonblicket vilket innebär att ett framtidsrefererande tidfästningsadverbial krävs i satsen för att framtidsreferens ska etableras. Om man jämför konstruktionen *komen* + V2 med *komen te* + V2 (se 7.3.1) krävs inget tidfästningsadverbial i den senare konstruktionen i presens för att framtidsreferens ska etableras. De flesta satser med *komen te* + V2 saknade dessutom framtidsrefererande tidfästningsadverbial.

Satser med *komen* + V2 i perfektum och infinitiv följer i princip samma mönster som satserna i presens och preteritum. Subjektet är animat, materialet visar någon övervikt på avgränsade V2 och *komen* initierar aktionen V2 uttrycker (ingression). Ett antal satser i infinitiv har dock framtidsreferens utan ett framtidsrefererande tidfästningsadverbial:

- (255) Vorige week sijpilde het gerucht de kranten in dat de nieuwe burge-meester geen haast heeft om in Amsterdam te *komen* wonen. in195
'Förra veckan smög sig ett rykte in i tidningarna att den nye borgmästaren inte har någon brådska att komma och bo i Amsterdam.'
- (256) Vorige week sijpilde het gerucht de kranten in dat de nieuwe burgemeester geen haast heeft om in Amsterdam te *wonen*.
'Förra veckan smög sig ett rykte in i tidningarna att den nye borgmästaren inte har någon brådska att bo i Amsterdam.'

I (255) framgår framtidsreferensen tydligare med *komen* än utan *komen* som i (256).

I det följande har jag för avsikt att jämföra konstruktionerna *komen te* + V2 och *komen* + V2 i enlighet med det mönster som beskrivs i ANS för att komma skillnaden i konstruktionerna närmare. ANS (s. 982) anger att subjektsreferenten i den syntaktiska konstruktionen *komen te* + V2 inte kan påverka aktionen V2 uttrycker. Detta skulle kunna uttryckas med termen *accidentalitet* (se även 4.3.5.1). Exempelmeningarna i ANS har bara animata subjekt i sin beskrivning av detta där man jämför konstruktionen *komen te* + V2 (grupp 1) med *komen* + V2 (grupp 2) med samtliga exempel i preteritum:

- (257) Vriendelijk groetend *kwam* de man erbij te staan.
'Med en vänlig hälsning kom mannen att stå bredvid.'
- (258) Vriendelijk groetend *kwam* de man erbij staan. in195
'Med en vänlig hälsning kom mannen och ställde sig bredvid.'

Satsen i (258) är exempel på en sats där infinitivmärket *te* både kan förekomma respektive strykas varpå satsens betydelse förändras. Dessa satser förekommer med låg frekvens i materialet. Konstruktionen *komen te* + V2 i (257) får här *accidentiell* betydelse då subjektsreferenten inte har kontroll över rörelsens mål men dock själv utför rörelsen. I (258)

däremot framträder komponenten intention då subjektsreferenten både kontrollerar målet för rörelsen och själva rörelsen. I materialet förekommer dock flera satser där distinktionen mellan accidentalitet och intention skulle kunna testas, enligt ANS mönster ovan, men dessa satser ger ett inte helt grammatiskt korrekt intryck eller så skulle man kunna säga att de beskriver en osannolik situation. Förhållandet mellan konstruktionerna *komen te* + V2 och *komen* + V2 tycks alltså mer komplicerat vid en jämförelse. Det räcker inte med att analysera infinitivmärket *te* som betydelseskiljande. Satsen i (259), som kommer från korpusen, har inget infinitivmärke och om man konstruerar om satsen med ett infinitivmärke som i (260) blir den grammatiskt tveksam eller uttrycker en osannolik situation:

- (259) Ik wou maar dat de marechaussee mij *kwam* halen, dat ze zouden zeggen: "Mee jij!" in195
'Jag önskade att militärpolisen kom och hämtade mig, att de skulle säga: "Kom med här!"'
- (260) ?Ik wou maar dat de marechaussee mij *kwam te* halen.
(ordagrant) 'Jag önskade att militärpolisen kom att hämta mig'

Det finns alltså andra element i satsen som påverkar dess tolkning. Hela den kontext som satser med konstruktionen *komen* + V2 förekommer i tycks föranleda intention och därför räcker det inte med att bara placera ett infinitivmärke i satsen för att få en accidentiell sats istället för en intentionell. Detta är även tydligt för konstruktionen *komen te* + V2 där testet är det omvända. Här ska alltså *te* kunna strykas och satsens accidentiella betydelse ska övergå till att bli intentionell vilket är möjligt om satsens subjekt är animat. Animata subjekt är dock mindre vanliga i materialet i dessa konstruktioner och det är bara när satsens subjekt är animat som konstruktionen över huvud taget är accidentiell (satser med inanimata subjekt är oftast prediktionella eller anger en prognos), jfr (261) med (239) och (262) med (242):

- (261) ?Er *komen* zo'n 2000 woningen staan in het buitengebied van Staphorst (...) in195
(ordagrant) 'Det kommer och finns ca 2000 bostäder i utkanten av Staphorst (...).'
- (262) Eenmaal *komt* Vestdijk spreken over tonnetjesophalers, die er in Amsterdam niet meer zijn. in195
'Vid ett tillfälle kommer Vestdijk och talar om latrinhämtare som inte längre finns i Amsterdam.'

Satsen i (261) uttrycker en osannolik situation medan den i (262), som har ett animat subjekt, har blivit intentionell vid strykningen av *te*.

För att infinitivmärket *te* ska kunna vara betydelseskiljande mellan konstruktionerna *komen te + V2* och *komen + V2* förefaller V2:s konkreta betydelse behöva vara bibehållen och att subjektet är animat:

- (263) De conservatieve premier Bildt, die na de verkiezingen in 1991 aan het hoofd van een centrum-rechts vier partijen kabinet *kwam te staan* (...). in195
 'Den konservative statsministern Bildt, som efter valet 1991 kom att stå i spetsen för en koalition för de fyra högerpartierna i riksdagen (...)'
- (264) ?De conservatieve premier Bildt, die na de verkiezingen in 1991 aan het hoofd van een centrum-rechts vier partijen kabinet *kwam staan* (...)
 'Den konservative statsministern Bildt, som efter valet 1991 kom och ställde sig i spetsen för en koalition för de fyra högerpartierna i riksdagen (...)'

I (263) har V2, *staan* 'stå', överförd betydelse varför satsen inte kan skrivs om som i (264) eftersom subjektetsreferenten inte konkret intar den vertikala positionen att *stå*. För att satser med infinitivmärket *te* respektive utan *te* ska fungera som minimala par tycks alltså *komen* kräva en kontext där subjektet är animat och V2 ha behållit sin konkreta betydelse.

De två olika konstruktionerna verkar i allmänhet föredra en viss kontext. *Komen te + V2* förekommer mest frekvent i materialet i en kontext där subjektet är inanimat och V2 är oavgränsat. Satser i presens tenderar att ha ren framtidsreferens, i preteritum och i perfektum ingressiv och accidentiell betydelse och i infinitiv futural betydelse. Det finns dock satser i presens som förblir ingressiva och accidentiella (se (242)). *Komen + V2* förekommer med högst frekvens i en kontext där subjektet är animat och V2 är avgränsat. Satsen blir intentionell och ingressiv i preteritum, i perfektum, i infinitiv och i presens. I presens är den aktion som satsen uttrycker oftast samtidig med talögonblicket, med undantag för om satsen innehåller ett tidfästningsadverbial som förlägger den referentiella situationen efter talögonblicket.

7.3.3 *Komen + V2* i form av ett rörelseverb eller ett annat verb

Det jag kallar grupp 3 är konstruktionen *komen + V2* där V2 är ett rörelseverb eller ett verb som anger den aktion som subjektetsreferenten utför samtidigt med kommandet. Den har lägst frekvens i materialet, 15 procent av förekomsterna, där *komen* är hjälpverb. Aktionen som uttrycks av V2 ensamt är vanligen oavgränsad men verbet uppträder oftast tillsam-

mans med en riktningspartikel, t.ex. *aan*, *af*, *binnen* m.fl. som gör att satsen blir avgränsad:

- (265) De Winter blijft rillend van de kou ook aardig als de zoveelste schoolier van die ochtend *komt binnenstormen* voor een handtekening in zijn schoolagenda. in195
 'De Winter, som huttrar av kyla, förblir ändå vänlig när den femtielfte eleven kommer inrusande för att få en namnunderskrift i sin elevkalender.'
- (266) De miniscule kruisspin die op de eerste avond van zijn leven als een gitten kraaltje langs het behang *kwam zakken* had de volgende ochtend al een heel web geweven (...) in195
 'Den lilla korsspindeln som kom glidande nedför tapeten som en liten stenkolspärla sin första kväll i livet hade vävt ett helt nät nästa morgon (...).'

Satsen i (265) är avgränsad på grund av partikeln *binnen* medan satsen i (266) utan partikel är oavgränsad.

Konstruktionen kan också bestå av ett V2 som anger den aktion som subjektsreferenten utför samtidigt med kommandet, jfr ANS (s. 965).

- (267) Niks wil deze figuur weten van oude mannen die met piepende adem en kromme benen *komen zeuren*. in195
 'Den figuren vill inte veta av gamla hjulbenta män som kommer gnällande/och gnäller med pipande andetag.'

I (267) är V2 oavgränsat och anger inte bara den aktion som subjektsreferenten utför samtidigt med kommandet utan ger även en antydning om subjektets sinnestillstånd.

Subjekten i satserna i materialet är övervägande animata (2 satser har inanimat subjekt) och subjektsreferenten är intentionsbäraren. Även om satsen har ett inanimat subjekt har detta om inte intention så kontroll över aktionen som uttrycks i satsen:

- (268) Als de bulldozer *komt aanrijden*, kan hij direkt aankoppelen en de boom uitrijden in de sleeprichting. in195
 'När bulldozern kommer körande kan den direkt koppla på och köra iväg trädet i släpspåret riktning.'

Normalt kan en bulldozer inte kontrollera en aktion men i (268) kan man tolka det som att subjektet antingen har personifierats (se även (266)) eller göra sig en föreställning om att det är en mänsklig referent som styr bulldozern.

Konstruktionen *komen* + V2 (grupp 3) påminner i stora drag om konstruktionen *komen* + V2 (grupp 2). I presens har satserna i materialet inte framtidsreferens utan uppvisar samtidigt med talögonblicket. Vidare

kan man tolka *komen* som ingressivt då verbet initierar den aktion som V2 uttrycker.

Vanligast i materialet för konstruktionen *komen* + V2 (grupp 3) är att V2 är en infinitiv men V2 kan också utgöras av ett perfekt particip som i (269), jfr med t.ex. (268).

- (269) Tegelijkertijd *komen* van een andere kant vier schilders in witte overal met witte blikken verf *aangelopen*. in195
 'Samtidigt kommer fyra målare i vita overaller med vita färgburkar gående från andra sidan.'

Satsen i (269) är även grammatisk korrekt med infinitiv.⁷⁷

Svenskans motsvarighet till denna konstruktion är *komma* med ett bundet subjektspredikativ i form av ett verbalt presensparticip (se översättningen i (265), (266) och (268); SAG 3:356–357). I SAG nämns att även om *komma*:s betydelse av rörelse är försvagad finns ändå en samhörighet mellan den rörelse verbet uttrycker och subjektspredikativets betydelse t.ex. *komma springande*. Detta kan benämnas semantisk enhetlighet. I ANS beskrivs detta så som att V2 uttrycker på vilket sätt kommandet sker t.ex. *komen lopen* 'komma gående' (ANS:982). Vidare kan nämnas att adverbialen i satsen får betydelse för hur konstruktionen ska tolkas:

- (270) Ik voelde me al zo raar/toen jij naast me *kwam lopen*. in195
 'Jag kände mig redan så underlig/när du kom och gick bredvid mig.'
 (271) Ik voelde me al zo raar/toen jij naar me toe *kwam lopen*.
 'Jag kände mig redan så underlig/när du kom gående till mig.'

I (270) uttrycker adverbialen *naast me* 'bredvid mig' befintlighet och konstruktionen *komen* + V2 kan beskrivas tillhöra grupp 2 medan adverbialen *naar me toe* 'till mig' i **Fel! Hittar inte referenskölla.** uttrycker en riktning och här får konstruktionen sägas tillhöra grupp 3.

En annan viktig syntaktisk och semantisk skillnad bör dock också beaktas. Satsen med *komen* + presensparticip t.ex. *lopend* uttrycker också hur själva kommandet äger rum men betyder 'till fots' och inte 'gående'.⁷⁸

⁷⁷ För ytterligare information om syntaktiska begränsningar och möjligheter för denna konstruktion hänvisas till ANS (s. 964–965).

⁷⁸ I medelnederländskan fanns formen *quam gaende* där *gaende* förefaller motsvara svenskans *gående* t.ex. *Canteclere quam voer de bare gaende* 'Canteclere kom gående framför bårn' (Van den vos Reynarde r.291). Verbet *gaan* i modern nederländska har närmast betydelsen *åka, fara, ge sig iväg* eller är futuralt hjälpverb.

7.4 *Komma* och *komen* som hjälpverb: sammanfattning och jämförelse

Komma som hjälpverb utgör 38 procent av det svenska materialet (1518) och *komen* som hjälpverb endast 6,6 procent av det nederländska materialet (1490). Hjälpverben *komma* i svenskan respektive *komen* i nederländskan fyller delvis olika funktion. *Komma* har två mer eller mindre tydliga funktioner som kan kopplas till verbformen. Aspektuell betydelse framträder i princip i preteritum och perfekt (2,3 procent) och futural betydelse i presens och infinitiv (35,7 procent). Den aspektuella och den futurala betydelsen har den temporala strukturen [V1,V2] vilken är kontextavhängig hos den aspektuella betydelsen och lexikaliserad hos den futurala betydelsen. *Komma* kan även ha kausativ betydelse även om denna uppvisar mycket låg frekvens i materialet (2 förekomster). Den aspektuella betydelsen hos *komma* har att göra med ingression och/eller accidentalitet vilket är kontextavhängigt och beroende av V2:s egenskaper. Den ingressiva respektive accidentiella betydelsen uppvisar olika mönster beroende på egenskaper hos V2. Dock tycks de flesta verb vara förenliga med det aspektuella *komma*. I materialet tycks inte subjektet ha nämnbar påverkan på det aspektuella *komma*:s betydelse.

Beträffande futuralt *komma* uttrycker verbet ren framtid (prediktion och framtidsreferens) främst när V2 är oavgränsat och satsen refererar till icke-intentionella och icke-kontrollerbara situationer. Dyliga satser kan även ha drag av prognos eller kalkyl där V2 tenderar att uttrycka en situation/tillstånd. Futuralt *komma* kan ha viss intentionell betydelse (prediktion och intention) vilket är kontextavhängigt och kan kopplas till satsens subjekt. Satser med *kommer att* som har subjekt i första person kan tolkas som intentionella. För att framtidsreferens ska framgå finns däremot inga begränsningar på subjektet och verbet kan beskrivas som subjektsautonomt. Inte heller egenskaper hos V2 påverkar huruvida konstruktionen uppbär framtidsreferens. Framtidsreferensen är därför lexikaliserad hos konstruktionen vilket är ett tydligt tecken på att *kommer att* har kommit långt i sin grammatikaliseringsprocess. Det uppför sig som ett grammatiskt morfem utan selektionsrestriktioner och inte som en lexikal enhet med bibehållet betydelseinnehåll som passar in i en begränsad kontext och därmed har klara selektionsrestriktioner (se 3.1).

Både aspektuellt och futuralt *komma* har förbleknat semantiskt innehåll varför komponenten slutpunktsfokus har fått olika effekt på det aspektuella respektive det futurala *komma*. För aspektuellt *komma* hänger slutpunktsfokus ihop med ingression dvs. *komma* anger att den aktion som V2 uttrycker initieras och att målet i form av V2 uppnås. För futuralt *komma* innebär detta att slutpunktsfokus hänger samman med framtids-

referensen då *komma* anger att målet för aktionen i form av ett V2 placeras i framtiden.

Analysen av *komma* vilar i stora delar på variabler hämtade från Christensen (1997) vilka också har använts som analysinstrument för nederländska *komen*. För *komen* som hjälpverb finns bara en tydlig funktion: den aspektuella. Däremot finns tendenser i materialet som visar att *komen* har drag av futural betydelse liknande svenskans *kommer att*. Om man beaktar verbformerna och *komen:s* tre olika syntaktiska mönster framträder alltså en ansats till futural betydelse. Om man ser till konstruktionen *komen te + V2*, som liknar svenskans *kommer att + V2*, har satser i presens med inanimat subjekt och oavgränsat V2 som uttrycker ett tillstånd tydlig futural betydelse. Satsen är oftast varken accidentiell eller intentionell och anger ren framtid (prediktion och framtidsreferens). *Komen:s* framtidsreferens i hjälpverbsfunktionen uppvisar klara selektionsrestriktioner (inanimat subjekt, oavgränsat V2) på kontexten till skillnad mot svenskans *kommer att*-konstruktion.

Nederländskans konstruktion *komen te + V2* får alltså anses ha kontextavhängig framtidsreferens. Denna funktion hos *komen* är inte alls utbredd och förekommer med låg frekvens i materialet till skillnad mot svenskans *kommer att*. För *komen te + V2* i presens visar det sig att 30 procent (14) av de 46 förekomsterna har entydig framtidsreferens vilket dessutom i princip är alla presenssatser i materialet. Vidare har framkommit att det för konstruktionen är en mycket begränsad typ av V2 som framträder i materialet. Endast oavgränsade verb som *staan, liggen, wonen, zitten, hangen* 'stå', 'ligga', 'bo', 'sitta', 'hänga' m.fl. Intressant i sammanhanget är Christensens hypotes att uppkomsten av svenskans *kommer att*-konstruktion "troligen kan knytas till en bestämd kontext: satser som refererar till icke-intentionella, icke-kontrollerbara situationer som struktureras som oavgränsade situationer (framför allt tillstånd)" eftersom presens och *skola* fungerar dåligt som framtidsuttryck i denna kontext (1997:205). På samma sätt kan man definiera satser med *komen te + V2* som har en tydlig framtidsreferens: satsen har ett inanimat subjekt och situationen är därmed icke-intentionell och icke-kontrollerbar och satsen konstrueras med ett V2 som återger en oavgränsad aktion, framför allt tillstånd. Vidare kan nämnas att dessa satser överlag saknar ett framtidsrefererande tidfästningsadverbial vilket då visar att framtidsreferensen etableras på grund av andra element i satsen. Det är istället talögonblicket som preciserar referenstiden (FIX) i satserna för att framtidsreferens ska uppstå. Detta ger en indikation om att Christensens andra hypotes om att aspektuellt *komma* i svenskan kan vara en tänkbar utvecklingsväg för uppkomsten av svenskans *kommer att*-konstruktion stämmer (1997:48ff). Futuralt *komma* kan alltså ha utvecklats ur den aspektuella

betydelsen i satser som refererar till icke-intentionella, icke-kontrollerbara situationer som struktureras som oavgränsade aktioner för att senare lexikaliseras i verbformen presens eftersom det i nederländskan är just hos aspektuellt *komen* i denna kontext som den futurala betydelsen framträder. För nederländskan innebär detta givetvis inte att *komen te + V2* med nödvändighet kommer att utvecklas till ett fullvärdigt futuralt hjälpverb. Processen kan vara avstannad och faktum är att konstruktionen uppvisar drag av att ha stelnat till en sorts lexikaliserade fraser eftersom endast vissa verb förekommer som V2 i konstruktionen.

När *komen* i konstruktionen *komen te + V2* står i preteritum, perfektum eller infinitiv uppvisar det ett liknande mönster som för svenskans aspektuella *komma*. I preteritum och i perfektum uppvisar verbet betydelsen ingression och accidentalitet. I infinitiv tillsammans med ett modalt hjälpverb har *komen* viss framtidsreferens även om den inte är lika entydig som i presens. Svenskans *komma* uppvisar även en viss temporal betydelse i preteritum och perfektum i form av temporal förskjutning. Om detta är fallet även för *komen* har inte gått att belägga då kontexten i korpusen är för begränsad (endast 25 tecken före verbet) för att man ska kunna analysera satserna före satsen med *komen*. Vidare kan tilläggas att konstruktionen *komen te + V2* var vanligast i materialet.

Beträffande nederländska *komen* i konstruktionen *komen + V2* (grupp 2 och 3) etableras satser som uttrycker en intentionell och kontrollerbar situation. Satser med framtidsreferens i dessa konstruktioner har mycket låg frekvens i materialet. Däremot går de att tolka så att *komen* initierar den aktion som V2 uttrycker (ingression) och målet uppnås i form av V2. Detta motsvaras av *komma* som huvudverb i pseudosamordning eller *komma* tillsammans med ett bundet subjektspredikativ i form av ett verbalt presensparticip.

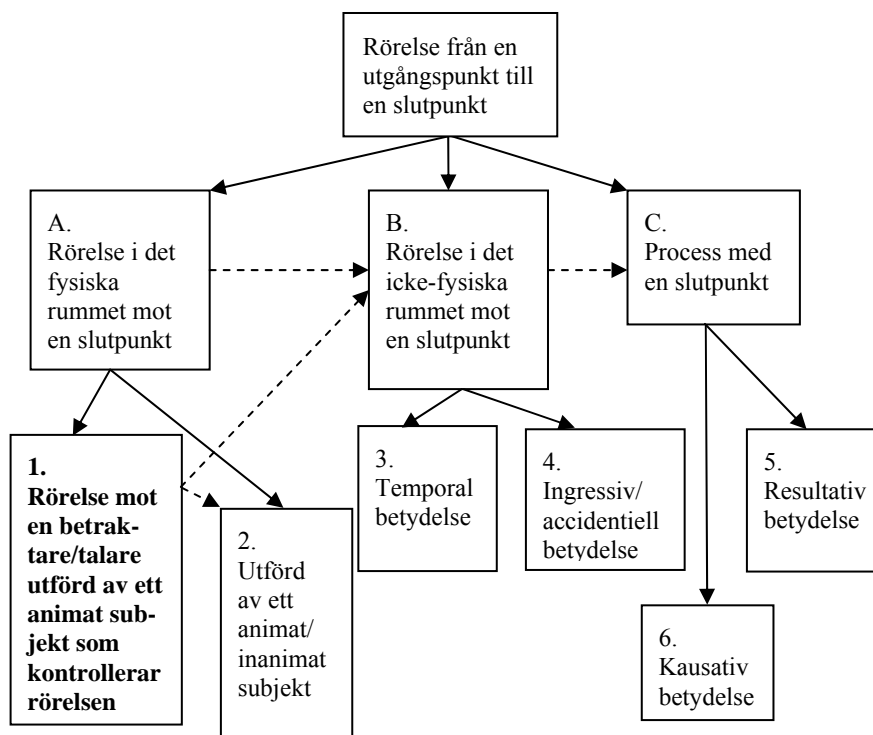
Den temporala strukturen [V1, V2] får sägas kunna beläggas för *komen te + V2* i presens men inte för *komen te + V2* i dåtid och *komen + V2* (grupp 2 och 3). Detta beror på att *komen* i konstruktionen *komen te + V2* har starkt förbleknat semantiskt innehåll och inte återger någon fysisk rörelse. Konstruktionen tycks bara ha temporal betydelse varpå V1-situationen och V2-situationen överlappar varandra. Detta gäller även konstruktionen *komen + V2* när V2 anger att den aktion som subjektsreferenten utför är samtidig med kommandet, t.ex. *Hij komt zeuren* 'Han kommer gnällande'. Det finns helt eller delvis en överlappning vid minst en tidpunkt. Detta är dock inte giltigt för övriga konstruktioner med *komen + V2* då konstruktionen snarare uttrycker ett successivt skeende där subjektsreferenten först kommer fram till en lokation och sedan utför aktionen, t.ex. *Zij komt spreken* 'Hon kommer och talar'. Detta innebär också att *komen* i *komen + V2* delvis har kvar sin betydelse av fysisk

rörelse. I konstruktionen *komen* + V2 är verbet alltså inte betydelsetomt och påminner om ett huvudverb vilket blir tydligt om man kontrasterar den med svenskan där satsen motsvaras av en pseudosamordning i vilken ju *komma* betraktas som ett huvudverb men uppvisar hjälpverbsegenskaper.

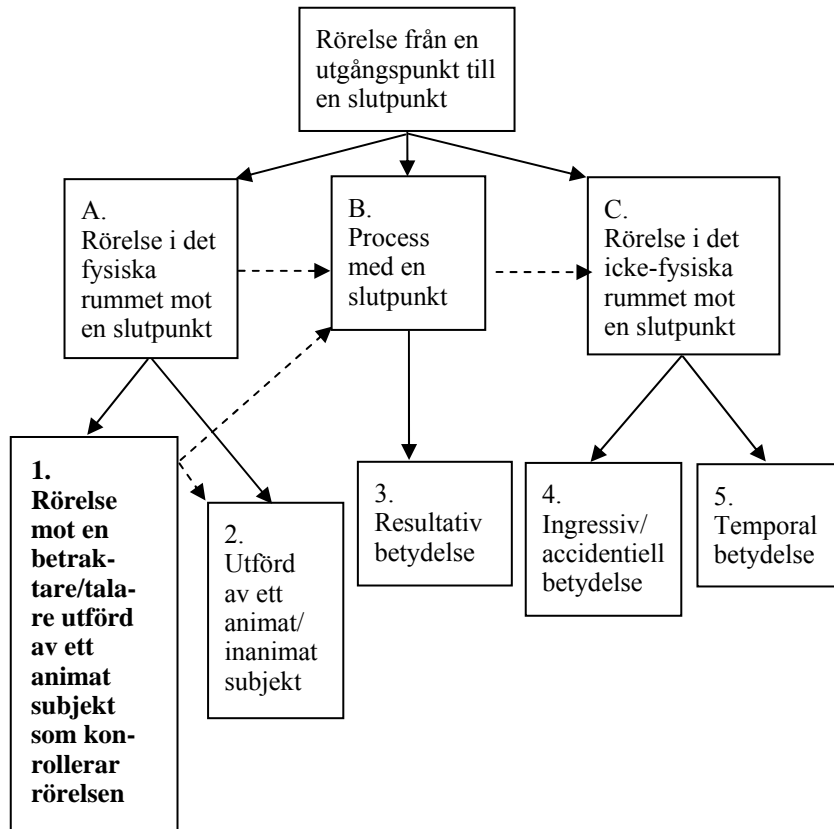
Till sist kan nämnas att nederländska *komen*, som väntat, inte har visat någon som helst tendens i materialet att ha kausativ betydelse.

8 Komma och komen i nätverksmodellen

Langacker (1988:135, 1990:267) använder det engelska verbet *run* som exempel i sin presentation av nätverksmodellen (se 3.3). Walder (2004:113ff) i sin tur har använt sig av nätverksmodellen i sin analys av det svenska verbet *föra*. På ett liknande sätt kan man tänka sig de polysema verben *komen* och *komma* i ett dylikt nätverk. Betydelseerna formar ett slags kluster för nederländskans *komen* och svenskans *komma* där respektive verb delvis bildar olika kluster, enligt Croft & Cruse diskussion (2004:109–110). Figur 4 är en skiss av ett nätverk för *komma* och Figur 5 är en skiss för *komen*. De ger en tänkbar bild av hur *komma*:s betydelser respektive *komen*:s betydelser förhåller sig inom respektive kategori och mellan nederländskan och svenskan.

Figur 4. *Komma* i nätverksmodellen

Figur 5. *Komen* i nätverksmodellen

Jag anknyter till Walder (2004:169) i det att placeringen av verbens betydelse i nätverket inte historiskt sett säger någonting om när en betydelse har uppkommit. Dock utesluter inte detta att verben har genomgått grammatikalisering och betydelseutvidgning över tid men hur denna precis kan ha sett ut gör jag inga anspråk på att presentera här.

I de två figurerna beskriver de fyllda pilarna förhållandet mellan ett föreställningsschema (i det här fallet VÄG-schemat, se 5.1) och uttryck som relaterar till schemat. VÄG-schemat motsvarar rutan 'rörelse från en utgångspunkt till en slutpunkt'. Detta kan inte kopplas ihop med ett specifikt språkligt uttryck eftersom föreställningsscheman är kopplade till vår perception och hur vi organiserar våra mentala föreställningar. Föreställningsscheman är generella, basala och abstrakta. VÄG-schemat är alltså mycket generellt och spänner över alla kategorimedlemmar. De tre rutor-

na A, B och C är också generella men alla de språkliga uttryck som relaterar till underliggande rutor (1, 2, 3, 4, 5, och för *komma* 6) ryms även i dessa tre rutors betydelse. Rutan med text i fetstil är verbens prototypiska betydelse. De fyllda pilarna anger också att förhållandet innebär större detaljrikedom och specificering. Exempelvis relaterar ruta A till de språkliga uttryck som är förknippade med betydelsena i ruta 1 och 2. Däremot är betydelse kopplade till ruta 1 utvidgningar från prototypen vilket anges med streckade pilar. Betydelsena representerade i rutorna B och C är alltså utvidgningar från prototypen och rutorna 3, 4, 5 och för *komma* 6 är härmed både utvidgningar från prototypen och specificering av betydelsena i B och C.

I det följande presenteras olika exempelmeningar som motsvarar betydelsena i rutorna 1, 2, 3, 4, 5 och för *komma* 6 i nätverket. I nätverket framgår, som nämnts, att ruta 1 är *komen:s* och *komma:s* prototypiska betydelse, dvs. deiktiskt *komen* och *komma* (se 5.1).

(272) *Kom* in istället! Romii (*komma* 1)

(273) *Kom* alsjeblieft niet te dichtbij (...) in195 (*komen* 1)
'Kom vänligen inte för nära (...)'

Komma och *komen* förefaller alltså att ha samma prototypiska betydelse. De övriga betydelsena förhåller sig till prototypen på så vis att de antingen är mer centrala eller mer perifera betydelse. Vidare uppfattar jag även den centrala betydelsen i ruta 2 som samma för verben.

(274) Hon blev galen och *kom* på dårhus. p97 (*komma* 2)

(275) Twee jaar later *kwam* hij in de nor. In195 (*komen* 2)
'Två år senare kom han i finkan.'

Satserna i (274) och (275) uttrycker en rörelse i det fysiska rummet mot en slutpunkt utförd av ett animat subjekt men här har komponenten transport bl.a. eliminerat subjektets kontroll av rörelsen. Denna betydelse är inte förankrad i deixis och därför inte prototypisk (se 5.1.1). Denna icke-prototypiska betydelse är dock central i förhållande till prototypen och övriga betydelse.

Jag nämnde i teorikapitlet att drivkraften för betydelseutvidgning är bl.a. metaforen. Lakoff menar att "each metaphor has a source domain, a target domain, and a source-to-target mapping" (1987:276). Man kan betrakta prototypen i nätverken för *komen* och *komma* som källdomänen och övriga betydelse som en utvidgning från denna till en måldomän. Härmed tycks också grammatikaliseringsprocessen vara en metaforisk överföring från en konkret källdomän till en abstrakt måldomän, t.ex. ruta 3 för *komma* respektive ruta 5 för *komen*.

- (276) 600 personer *kommer* att rymmas i den nya byggnaden. p96 (*komma* 3)
- (277) Er *komen* zo'n 2000 woningen te staan in het buitengebied van Staphorst (...) in195 (*komen* 5)
'Det kommer att finnas ca 2000 bostäder i utkanten av Staphorst (...).'

I (276) och (277) är denna betydelseutvidgning baserad på metaforen TID ÄR RUM som framgår i konstruktionerna *kommer att* + V2/*komen te* + V2. Den svenska konstruktionen har ju helt grammatikaliserats till grammatisk enhet medan den nederländska konstruktionen visar tendenser i en begränsad kontext till en liknande betydelseutvidgning.

Betydelserna i ruta 5 för *komma* och ruta 3 för *komen* stämmer in på det Radden bl.a. diskuterar för engelskans *come* och *go* (1996:425).

- (278) Nu har han *kommit* till insikt om sitt ansvar för familjen (...) p95 (*komma* 5)
- (279) Loob *kom* helt fri en enda gång i matchen (...) p96 (*komma* 5)
- (280) Ook deze wet is tot stand *gekomen* (...) in195 (*komen* 3)
'Även den här lagen har kommit till stånd (...).'
- (281) Dat *komt* wel goed. in195 (*komen* 3)
'Det blir nog bra'.

Rörelsemetaforen FÖRÄNDRING ÄR RÖRELSE framträder hos de lexikaliserade verbfraserna med *komma* i (278) och *komen* i (280) och när *komma* har kopulalikhande funktion i (279) samt när *komen* är kopula i (281).

Ruta 4 i båda nätverken uttrycker ingressiv och/eller accidentiell betydelse. Här är den aktion som uttrycks en rörelse i det icke-fysiska rummet mot en slutpunkt.

- (282) Någon *kom* på en brilliant idé (...) p96 (*komma* 4)
- (283) (...) jag *kom* att sitta bredvid några kollegor (...) p97 (*komma* 4)
- (284) De omzet van de handel *kwam* uit op 261 miljoen aandelen. in195 (*komen* 4)
'Handelns omsättning kom upp i 261 miljoner aktier.'
- (285) Later had Klarsfeld het geluk dat hij in het door Italianen bezette gebied *kwam* te wonen (...) in195 (*komen* 4)
'Senare hade Klarsfeld turen att han kom att bo i det område som ockuperades av italienarna (...).'

Satserna i (282), (283), (284) och (285) har tydlig accidentiell och ingressiv betydelse. Aktionen i exempelmeningarna i (282) och (284) pågår tydligt i ett icke-fysiskt rum. I (282) är det ett mentalt rum och i (284) är det ett slags icke-fysisk marknad. Aktionen i (283) och (285) däremot

sker i ett fysiskt rum dvs. *sitta bredvid några kollegor* eller *bo i det område som ockuperades av italienarna*. Det är dock inte *komen* eller *komma* som skapar denna betydelse av fysisk rumslighet utan verben tillför satsen accidentiell och ingressiv betydelse. Om *komma* och *komen* stryks i dessa satser försvinner dessa betydelser helt.

Nätverket för *komen* respektive för *komma* skiljer sig åt. Jag uppfattar den övergripande betydelsen i ruta B för *komen* 'process mot en slutpunkt' som mer central än betydelsen i ruta C 'rörelse i det icke-fysiska rummet mot en slutpunkt'. För svenskans *komma* är det tvärtom. Jag uppfattar 'process mot en slutpunkt' som mer perifer än 'rörelse i det icke-fysiska rummet mot en slutpunkt'. Beträffande *komen* tycks alltså metaforen FÖRÄNDRING ÄR RÖRELSE aktiveras före metaforen TID ÄR RUM hos språkbrukaren medan det motsatta gäller svenskan. Detta förefaller att hänga ihop med att *komen:s* och *komma:s* grammatikaliseringsmönster ser olika ut. Nederländskans *komen* har tydligare resultativ betydelse som kopulaverb och svenskans *komma* har tydligare temporal betydelse som futuralt hjälpverb. Dessutom har svenska *komma* kausativ betydelse (ruta 6) vilken dock får sägas vara en perifer betydelse.

(286) Bland hennes många intressen var jämställdhetsfrågorna, vilket *kom* henne att bli ordförande för Gävlekretsen (...). p96 (*komma* 6)

Konstruktionen i (286) innebär betydelsemässigt att någonting får någon att uppnå ett tillstånd. Detta tillstånd kan betraktas som en slutpunkt på en process. Denna betydelse hos nederländskans *komen* tycks inte förekomma alls.

I Figur 4 och Figur 5 är det inte i första hand grad av likhet med prototypen som har fått avgöra betydelsens position (central eller perifer) i nätverket. Alla nätverkets betydelser uppvisar dock familjelikhet med prototypen. Betydelsens position i nätverket i förhållande till prototypen härrör istället i hur pass befäst ("entrenched") betydelsen tycks vara i respektive språk.

Det kan rymmas flera prototyper i ett nätverk. Langacker diskuterar nätverkets globala prototyp respektive dess lokala prototyper (1987:381, 1990:266). Betydelsen i ruta 1 är nätverkets globala prototyp eftersom den förefaller att vara "presumably the meaning that is acquired first, and also the one most likely to be activated in a neutral context" (Langacker 1990:267). Vidare kan varje utvidgad betydelse ha sin egen prototyp. Här kan man tänka sig att den resultativa betydelsen i ruta 5 för *komma* och ruta 3 för *komen* har en lokal prototyp. Den lexikaliserade verbfrasen, t.ex. *komma till insikt* kan uppfattas som ett bättre exemplar än den kopulaliknande funktionen, t.ex. *komma fri* respektive *tot stand komen*

'komma till stånd' är ett bättre exemplar i jämförelse med *goed komen* 'bli bra'.

Till sist vill jag poängtera att kategoriseringslänkarna kan vara olika för olika språkbrukare och att även nätverkets utseende kan variera och att det aldrig kan sägas vara beständigt (Langacker 1988:135). Dessutom kan nätverket för *komen* och *komma* utan tvekan fyllas på med fler betydelser och därmed växa betydligt.

9 Slutdiskussion

Min avsikt med metoden i avhandlingen har varit att strukturera och analysera ett stort korpusmaterial. Jag bedömde att metodens tio variabler skulle fånga de element i kontexten som samspelar med verbens betydelser. Dessa variabler har fått fungera som utgångspunkt för analysen. En nackdel med att ställa upp ett antal variabler i förväg är att vissa variabler har visat sig irrelevanta under analysarbetets gång. Detta skapar redundans i metoden eller luckor där någon annan variabel hade fungerat bättre. Exempelvis hade elementet rörelse mot en betraktare/talare (deixis) varit relevant att ha med som variabel redan från början. Denna tillkom dock senare och fick vaskas fram vid ytterligare en genomgång av materialet. Dessutom visade sig variabeln adverbial inte vara lika viktig för min beskrivning av betydelsen hos verben. En fördel med metoden är att den kan användas vid en analys av andra verb, förutsatt att variablerna modifieras.

Nätverksmodellen har gett en överblick över en komplex kategori av det slag som *komen* och *komma* utgör. Verben är mycket polysema och i de två separata nätverken framträder en tänkbar bild av hur deras olika betydelser intar olika positioner i förhållande till den prototypiska betydelsen. Det har varit möjligt att etablera en prototypisk betydelse för verben. *Komen* och *komma* tycks ha samma prototypiska betydelse: en fysisk rörelse i en konkret rumslig sfär mot en betraktare, utförd av ett animat subjekt som kontrollerar hela rörelsen. Den prototypiska betydelsen förekommer dock relativt infrekvent i materialet vilket innebär att prototypen inte har gått att fastställa genom frekvensberäkning. Det är dock möjligt att den prototypiska betydelsen förekommer mer frekvent i en korpus baserad på talat språk eftersom talarens perspektiv torde framhävas där och det deiktiska har en stark koppling till talaren och dialogformen.

Jag har valt att diskutera verbens betydelser utifrån deras funktion i satsen. Det har visat sig att verbets funktion inte alltid kan kopplas ihop med betydelsens position i nätverket. När *komen* och *komma* är huvudverb kan de å ena sidan ha en central betydelse i förhållande till prototypen, t.ex. *Twee jaar later kwam hij in de nor* och *Hon blev galen och kom på dårhus*. Å andra sidan kan de inta en mer perifer betydelse, t.ex. *De omzet van de handel kwam uit op 261 miljoen aandelen* och *Någon kom på en brilliant idé* (se Figur 4 och Figur 5). I andra fall tycks ett tydligare samband finnas. När *komen* och *komma* är hjälpverb förefaller de

vanligen inta en mer perifer betydelse i förhållande till den prototypiska betydelsen. Detta beror på att verben i princip inte längre uttrycker fysisk rörelse i en rumslig sfär utan istället en metaforisk betydelse t.ex. RUM ÄR TID. Detta kan beskrivas som en betydelseutvidgning och/eller grammatikaliseringsprocess. *Komen:s* och *komma:s* betydelseutvidgning skiljer sig åt. Hos *komma* har framför allt framtidsreferensen grammatikaliserats och verbet har funktionen futuralt hjälpverb. *Komen* kan dock ha framtidsreferens i presens (s.k. futuralt presens) och i en begränsad kontext som aspektuellt hjälpverb i presens. *Komen* uppvisar alltså en tendens att utveckla funktionen futuralt hjälpverb i konstruktionen *komen te + V2*. Det förefaller inte troligt att verbet verkligen kommer att utveckla denna funktion på sikt. Däremot ger detta en fingervisning om att futuralt betydelse kan utvecklas ur aspektuell betydelse. Christensens hypotes (1997:205) om att svenskans *kommer att*-konstruktion skulle kunna ha utvecklats ur dess aspektuella betydelse får därmed stöd vid en jämförelse med *komen*. Att *komen* inte har grammatikaliserats till ett fullgott futuralt hjälpverb beror förmodligen på att rörelseverbet *gaan* 'gå' i nederländskan har utvecklats till ett av språkets centrala framtidsuttryck. Man kan säga att funktionen som futuralt hjälpverb är upptagen av *gaan* i nederländskan. Jag driver tesen att det är *komma* med sin generella betydelse som fått denna funktion i svenskan på grund av att svenskans *gå* inte tycks ha tillräckligt generell betydelse. *Gå* uttrycker i många kontexter betydelsen 'gå till fots' och anger därmed hur själva rörelsen går till och har därmed en specifik betydelse. I nederländskan finns däremot verbet *lopen* som beskriver förflyttningens tillvägagångssätt, motsvarande svenskans 'gå till fots'.

Beträffande *komen:s* betydelseutvidgning tycks verbet ha tagit en annan väg än *komma*. Istället för tydlig framtidsreferens har den resultativa betydelsen hos *komen* grammatikaliserats och verbet har funktionen kopulaverb. I materialet förekommer också *komen* frekvent i lexikaliserade verbfraser, i 22 procent av det totala antalet förekomster. Frasens betydelse kan övervägande också beskrivas som resultativ. Det är möjligt att de lexikaliserade verbfraserna kan ha haft inflytande på kopulafunktionens uppkomst, t.ex. *in vrijheid komen* → *vrij komen* (Heinsius 1927:31, även Sassen 1978:584). Den resultativa betydelsen hos *komen* förekommer dessutom överlag frekvent i den nederländska korpusen t.ex. i satser där svenskan skulle använda verbet *bli*: *Er komt geen nieuw vliegveld* 'Det blir ingen ny flygplats'. Svenskans *komma* uppvisar dock en tendens att kunna utveckla kopulafunktion, t.ex. i satser som *Två gånger stack han loss från bevakningen och kom ren med målvakten*. Dessa förekommer mycket infrekvent i materialet och främst inom sportjournalistiken.

Slutligen har analysen av korpusmaterialet samt det kontrastiva perspektivet varit mycket berikande. Många uppslag har kunnat testas och även bekräftas på ett autentiskt material. Det som i allmänhet upplevs som typiska betydelser hos *komma* har kunnat testas på *komen* och tvärtom. Exempelvis fick *komma*:s självklara position som futuralt hjälpverb mig att vilja testa framtidsreferensen hos *komen*. På så vis har jag fått nya infallsvinklar vid analyserna vilket har öppnat ögonen för både likheter och olikheter i betydelsen hos verben.

Summary

In my investigation of the Dutch verb *komen* and the Swedish verb *komma* 'come', my aim was to describe the function and meaning of the verbs contrastively. The investigation is based on two monolingual corpora consisting of newspaper texts: *Het INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995* ('The INL 27 Million Word Newspaper Corpus from 1995') and *Språkbankens konkordans Press 1995, 1996 och 1997* ('Press 1995, 1996 and 1997 Concordances in Göteborg University's Bank of Swedish'). A sample of 1,490 tokens of *komen* and 1,518 tokens of *komma* was taken from the two corpora. Each occurrence of the verb and its context, in the form of a sentence, was analyzed using ten variables. The following ten variables were taken into consideration: 1) physical movement, 2) animate or inanimate subject, 3) adverbial, 4) future reference, 5) bounded or unbounded aktionsart, 6) ingressive meaning, 7) accidentality, 8) infinitive marker, 9) predictive and/or intentional meaning and 10) causativity. One idea was that these variables interact in different ways in the meaning of the two verbs. The reason precedence was given to the ten variables I used over other potential variables is that these components of meaning were discussed in previous research on *komen* and *komma*.

The first level for sorting the occurrences of these verbs was to determine whether *komen* and *komma* were a main verb or an auxiliary verb and then whether the Dutch *komen* was a copulative verb. After this, the ten variables were tested. The contrastive perspective largely predominates in this dissertation because the starting point for the discussion of the verbs in general often stemmed from what I perceived to be similarities and differences in the meaning and use of *komen* and *komma*. In this way, the polysemy (multiple meanings) of the verbs became even clearer and the analysis became more fruitful. For instance, future reference using the Swedish *komma* inspired me to investigate whether this occurred with the Dutch *komen*. The opposite was also true to a similar extent, as the function of *komen*, for instance, as a copulative verb, led me to identify tendencies of the Swedish verb to fulfill a similar function.

Below is a summary of the results for the different sections of analysis. In this study, the focus is on the grammatical polysemy, not the lexical polysemy, of *komen* and *komma*.

A polysemous word like *komen* or *komma* corresponds to a complex category consisting of a prototypical meaning and other meanings that can be central or peripheral to the prototype. A language user's knowledge of this

kind of category cannot be summed up by a single simple definition. All the meanings of the verb are possible to derive from this prototype; however, they can never be predicted from the prototype (Langacker 1987:370). In my investigation, I started off by trying to delimit the prototypical meaning of *komen* and *komma*. The prototypical meaning of the verbs seems to be based on deixis, that is, on the activation of components in the non-linguistic context of the utterance, such as the roles of speaker, hearer, time and place for what is expressed. It emerged that *komen* and *komma* have the same prototypical meaning, and the following definition of the verbs was established: a physical movement in a concrete spatial sphere towards an observer, performed by an animate subject that controls the entire movement.

The prototypical meaning, however, exhibited a low frequency in the material. For Dutch, *komen* is prototypical in 10.4 percent of all tokens in the material (1,490), and for Swedish, the corresponding figure for *komma* is 12.4 percent of all tokens (1,518). If the material had been based on a corpus of spoken material, the frequency of the prototypical meaning could well have been higher. It is possible that the deictic component of *komen* and *komma* is accentuated in spoken language given that speakers often produce language reflecting their own perspective.

The meaning of *komen* and *komma* as a main verb is discussed, for *komma* when the verb is part of pseudocoordinations, and for *komen* and *komma* when they occur in particle verbs, in lexicalized verb phrases and in the future present tense. *Komma* is a main verb in 62 percent of all tokens in the material, and the figure for *komen* is 91 percent.

Komma in pseudocoordinations is a main verb but resembles the combination of auxiliary verb + main verb. Coordination can be interpreted sequentially in such a way that the subject referent performs the action of the first verb, in this case *komma*, and then initiates the action of the second verb, after which the action of V2 can be described as ingressive or durative. The pseudocoordination construction does not exist in Modern Dutch. However, it is found in Middle Dutch with the position verbs *zitten*, *liggen*, *staan* and *hangen* ‘sit’, ‘lie’, ‘stand’, ‘hang’. I tracked down a combination with *komen* in Middle Dutch which resembles the combination with position verbs, but it is seldom a question of “pure” pseudocoordinations because they have insertions between the conjunction and V2 in the form of relative clauses, as well as other forms. In Modern Dutch the semantic equivalent of pseudocoordination in Swedish is expressed by a verb chain in which *komen* is the auxiliary verb.

Komen and *komma* may be part of a particle verb. In the material, *komma* is part of a particle verb in 23 percent of the total number of tokens while the corresponding figure for *komen* is 18.7 percent. In the investigation, I mainly analyzed the adverbs *in/inne*, *ut/ute* (lit.) ‘to in/in’ ‘to out/out’ and *hit/här*, *dit/där* ‘to here/here’ ‘to there/there’ for *komma* and *binnen/buiten* ‘in/out’,

hier/daar ‘here/there’ as well as the adverbial *naar binnen/naar buiten*, (lit.) ‘to in/to out’ *hier naartoe/daar naartoe* (lit.) ‘to here/to there’ for *komen*. In principle, *komma* can only be combined with *in/ut* and *hit/dit*, which express direction or goal, and not with the adverbs *inne/ute* and *här/där*, which express location or place. This is thought to be because the verb’s inherent focus on the endpoint is only compatible with adverbs that indicate goal or direction like *in/ut* and *hit/dit*. In Dutch, there is no such morphological marker for direction/goal or situation/place on certain adverbs, as there is in Swedish. In order to express direction or goal, an adverbial like *naar binnen/naar buiten* or *hier naartoe/daar naartoe* is thus required. The Dutch *komen*, however, can also be combined with the adverb *binnen/buiten* and *hier/daar*, which seem to be unspecified for goal/direction or situation/place. It may be assumed that the reason for this is that the verb’s inherent focus on the endpoint is sufficient for expressing the direction/goal in a clause in combination with an unspecified adverb. This is clearly shown in a comparison with the Dutch verb *gaan* ‘go’, which has its focus on the starting point and in principle is not considered capable of taking an unspecified adverb (Dutch **We gaan buiten*, Sw. **Vi går ute* ‘we walk out’) because the clause simply cannot express a movement with direction to(wards) a goal since direction is not specified anywhere in the clause.

Komen in lexicalized verb phrases (verb + preposition phrase) occurs much more frequently in the Dutch material (22 percent of all tokens) than *komma* in the Swedish material (5.6 percent of all tokens). The phrases have predominantly resultative meaning. One reason for the low frequency of *komma* may be that the Swedish verb *hamna* ‘wind up’ works in the same constructions as *komma*, for instance *komma i bråk – hamna i bråk* ‘wind up in an argument’, and thus blocks the use of *komma* in lexicalized verb phrases. This is not the case in Dutch, where *terechtkomen* ‘wind up’ is a particle verb and thus does not occur in lexicalized verb phrases.

Finally, a connecting link is believed to exist between the deictic meaning (= prototype) of *komen* and *komma* and when the verb occurs in lexicalized phrases. This is a consequence of the egocentric perspective in the phrases because a certain type of phrase must be combined with an animate subject, such as *Zij kwam op het idee – Hon kom på idén* ‘She came up with the idea’. In such clauses, it is the subject’s own mental activity or physical ability that makes the clause resultative.

Komen and *komma* may express future meaning in the present tense, which is linked to their bounded action (movement toward an endpoint). In the material, *komen* shows a somewhat higher frequency of future present tense (118 tokens) than *komma* (86 tokens).

In Dutch and Swedish descriptive grammar, there are in principle three verbs that are considered to be prototypical copulative verbs: *zijn*, *worden*, *blijven* in Dutch and *vara*, *bli*, *förlbli* in Swedish ‘be’, ‘become’, ‘remain’. A

description that fits these verbs is that they have “such weak meaning on their own that they cannot be said to indicate more than the form of action and – if inflection for tense is included – time.” (SAG 4:352.) In my investigation, I tested both *komen* and *komma* for different criteria that are typical of constructions with prototypical copulative verbs. I did this in order to see how closely *komen* and *komma* filled the copulative function.

In Dutch descriptive grammar, *komen* is called a substitute copula for the prototypical copulative verb *worden* ‘become’. Klooster (2001:80) states that *worden* can only be combined with subject predicatives in the form of gradable adjectives. As a result, *komen* can thus only be combined with ungradable adjectives precisely in contexts where *worden* does not work. The prototypical Dutch copulative verbs otherwise have no other restrictions on what subject predicatives and subjects they can take. The verbs can be combined with animate or inanimate subjects, and the subject predicative in the clause can be an adjective that describes a quality of the subject, such as *fri, snäll, röd* ‘free’, ‘nice’, ‘red’; an adjective that describes the mental state of the subject, such as *glad, arg, upprörd* ‘happy’, ‘angry’, ‘upset’; or a noun phrase, such as *lärare, sjuksköterska* ‘teacher’, ‘nurse’. The Dutch *komen* has restrictions on the criteria given above. In the corpus, the verb is combined mainly with inanimate subjects and only with a limited number of adjectives which specify a quality of the subject, such as *vrij, los, beschikbaar, goed, gereed* ‘free’, ‘loose’ ‘available’, ‘good’, ‘ready’. As a complement to Klooster’s argument above, it should be mentioned that many of these adjectives are gradable, such as *goed-beter-best* ‘good-better-best’, but together with *komen*, they occur in a context where they are not gradable. The copula function of this verb has low frequency (1.8 percent of the tokens in the corpus) compared to its other functions as main verb and auxiliary verb.

As for the Swedish *komma*, the verb is never called copulative even though it is mentioned as being capable of combining with a subjective predicative in the form of a verbal present participle, for instance *komma springande*, ‘to come running’. In Swedish descriptive grammar, in general, only the verbs *vara, bli* and *förbli* ‘be’, ‘become’ ‘remain’ are called copulative verbs. In the Swedish material, I found a few examples of sentences with *komma* combined with adjectives that describe a quality of the subject: *fri, ren, lös* ‘free’, ‘clean’, ‘loose’, such as in the clause *Han kom fri med målvakten* ‘He broke free from the defence (lit. with the goalie)’. Here, *komma* has weak meaning on its own and can be replaced with the verb *bli* ‘become’ even though the entire clause expresses a physical movement. Furthermore, there are a number of borderline cases where it is simply not easy to determine whether the clause contains an adjective or an adverb, as in *komma överens* ‘come to an agreement’ or whether the clause contains a noun phrase, as in *Hon kom trea* ‘She came in third’, and thus can be categorized as containing a subject predicative. To summarize, it can be said

that *komma* has too few criteria in common with the prototypical copulative verb to be called a copula, but it is clear from the material that the verb has a copula-like function in a limited number of contexts. The Dutch *komen* is closer to the prototypical Dutch copulative verb and is thus called a copulative verb.

There is considerable difference in terms of frequency of the auxiliary verb function for *komen* and *komma*. In the material, *komma* is an auxiliary verb for 38 percent of the Swedish tokens whereas *komen* has this function for only 6.6 percent of the Dutch tokens. The Swedish *komma* has two different uses as an auxiliary verb which in principle are linked to the verb form: aspectual auxiliary verbs (preterit and perfect) and future auxiliary verb (present). The *kommer att* construction constitutes one of the central expressions of future tense in Swedish. The Dutch verb *komen* is usually described as an aspectual auxiliary verb and not as a future auxiliary verb. As an aspectual auxiliary verb, *komma* and *komen* express similar meanings like accidentality and ingression. *Komma*, however, unlike *komen*, can have causative meaning although the construction has very low frequency in the material. The meaning of the aspectual *komma* and *komen* is highly context-dependent. This means that other elements in the clause, such as animate or inanimate subject and bounded or unbounded V2, affect the meaning of *komen* and *komma*. The future meaning of the *kommer att* construction, however, is lexicalized; that is, no matter what different contextual elements the clause contains, the future reference remains intact. On the other hand, the construction may have certain secondary meanings such as intention and predicted phenomenon, which are context-dependent. In the Dutch material, it emerged that *komen* as an auxiliary verb in the present tense exhibits a function similar to that of the *kommer att* construction in some contexts; that is, the verb has clear future reference. Future reference is highly context-dependent and arises when the clause contains the infinitive marker *te* (*komen + te*), an inanimate subject and an unbounded V2, which is often one of the verbs *staan*, *hangen*, *liggen* *wonen*, *zitten* ‘stand’, ‘lie’, ‘hang’, ‘live’, ‘sit’: for instance *Hier komen huizen te staan* ‘There will be houses here’. These clauses are predictive without secondary meanings such as intention or accidentality.

The extension of meaning of *komen* and *komma* from their prototypical meaning differs for the two verbs. In a network, the meanings of a verb occupy different positions relative to the prototype (Langacker 1988, 1990). The engine for meaning extension includes metaphor, and the process of grammaticalization can be seen as a metaphorical transfer from a concrete source domain to an abstract target domain. For instance, I view the resultative meaning of *komen* (as a copulative verb and in lexicalized verb phrases) as having a more central meaning in the network relative to the prototype than its more peripheral aspectual (and limited temporal) meaning. For the

Swedish *komma*, it is the opposite relation. The temporal and aspectual meanings of the verb hold a more central meaning than its more peripheral resultative meaning (see chapter 8).

Christensen's hypothesis is considered reasonable if the aspectual *komen* in Dutch is used as a basis of comparison. Christensen (1997) claims that the Swedish *kommer att* construction may stem from the aspectual meaning of the verb and that the development of the *kommer att* construction can most likely be linked to a context in which clauses that refer to unintentional, uncontrollable situations can be structured as unbounded actions. The aspectual *komen* has clearest future reference in exactly these contexts, and it is then that the *komen te + V2* construction resembles the Swedish *kommer att* construction.

Finally, I maintain that the reason the general motion verb *komma* grammaticalized into a future auxiliary verb in Swedish, and not *gå* 'go', is that *gå* often has the specific meaning of 'go on foot', which indicates what the actual shift looks like. According to Bybee et al. (1994), general motion verbs tend to develop grammatical meanings, not specific motion verbs. In Dutch, *gaan* has instead grammaticalized into a future auxiliary verb because the meaning of the verb is general. The specific meaning 'go on foot' is instead expressed by the verb *lopen*.

Litteratur

- Afzelius, J. A. 1906. *Öfversikt af futurum och konditionalis i svenskan till ledning för undervisare i engelska och tyska*. Stockholm: Norstedts.
- Andersson, Erik. 1977. *Verbfrasens struktur i svenskan, en studie i aspekt, tempus, tidsadverbial och semantisk räckvidd*. Åbo: Åbo Akademi.
- Andersson, Erik. 1997. Svenska rörelseverb och måladverbial. I: *Svenskan i Finland*. 4. Red. S. Haapemäki. Åbo: Svenska institutionen vid Åbo akademi. S. 35–50.
- Andersson, Maria. 1998. Een studie van de taal – een vergelijking tussen het gebruik van het bezittelijk voornaamwoord in het Nederlands en het Zweeds. Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.
- ANS = W. Haeseryn, K. Romijn, G. Geerts, J. de Rooy, M.C. van den Toorn. 1997. *Algemene Nederlandse Spraakkunst*. Groningen: Martinus Nijhoff.
- Anward, J. & Linell, P. 1976. Om lexikaliserade fraser i svenskan. *Nysvenska studier*. 55–56. S. 77–119.
- Bart, Peter van, Kerstens, Johan & Sturm, Arie. 1998. *Grammatica van het Nederlands*. Amsterdam: Amsterdam University Press.
- Beckman, Natanael. 1917. Hur uttryckes hos verbet framtid i forn- och nysvenskan? En provföreläsning och en önskelista. *Språk och Stil*. 17. S. 1–16.
- Beckman, Natanael. (1904) 1959. *Svensk språklära för den högre elementarundervisningen*. 9 uppl. Stockholm: Bonniers.
- Biber, Douglas, Conrad, Susan & Reppen, Randi. 1998. *Corpus linguistics: investigating language structure and use*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Bolander, Maria. 1980. *Predikatивens funktion i svenskan. Om adjektiv som subjektiva predikativ*. Umeå: Umeå universitet.
- Bolinger, Dwight. 1980. *Wanna and the gradience of auxiliaries*. I: *Wege zur Universalienforschung: sprachwissenschaftliche Beiträge zum 60. Geburtstag von Hansjakob Seiler*, hrsg. von G. Brettschneider & C. Lehmann. Tübingen. S. 292–299.
- Bojesson, Ingegerd. 1995. Utvecklingen av det futurala hjälp verbet kommer att under äldre nysvensk tid – En historisk undersökning. Opubl. uppsats. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet.
- Bolin, Peter. 1993. Vertaalproblematik en tekstanalyse van het boek “Mijn tante is een grindewal” door Anne Provoost. Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.
- Booij, Geert. 2002. Separable complex verbs in Dutch: A case of periphrastic word formation. I: *Verb-particle explorations*. Ed. N. Dehé. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. S. 21–41.
- de Bruin-Henrikson, Margareta. 1987/88. *Skola-zullen*. Ett bidrag till den kontrastiva analysen av modala hjälpverb i svenskan och nederländskan. Doctoraalscriptie. Groningen: Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.
- Bybee, Joan, Perkins, Revere & Pagliuca, William. 1994. *The evolution of grammar. Tense, aspect and modality in the languages of the world*. Chicago & London: The University of Chicago Press.

- Christensen, Lisa. 1997. *Framtidsuttrycken i svenskans temporal system*. Lund: Lund University Press.
- Colleman, Timothy. 2000. De toekomststanduiders van het Nederlands. *Nederlands van nu*. 48:5. S. 86–88.
- Croft, William & Cruse, Alan D. 2004. *Cognitive linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cuyckens, Hubert. 1981. De semantische structuur van spatiale preposities: *in* vs. *op*. I: *Bijdragen over semantiek van het 33ste Vlaams filologencongres*. 23. Red. L. Goossens. Antwerpen: Universiteit Antwerpen.
- Dahl, Östen. 1985. *Tense and aspect systems*. London & New York: Basil Blackwell.
- Dahl, Östen. 2000a. The grammar of future time reference in European languages. I: *Tense and aspect in the languages of Europe*. Ed. Östen Dahl. Berlin: Mouton de Gruyter. S. 309–328.
- Dahl, Östen. 2000b. Verbs of becoming as future copulas. I: *Tense and aspect in the languages of Europe*. Ed. Östen Dahl. Berlin: Mouton de Gruyter. S. 351–361.
- Di Meola, Claudio. 1994. *Kommen und gehen: eine kognitiv-linguistische Untersuchung der Polysemie deiktischer Bewegungsverb*. Tübingen: Niemeyer.
- Di Meola, Claudio. 2003. Non-deictic uses of the deictic motion verbs *kommen* and *gehen* in German. I: *Deictic conceptualisation of space, time and person*. Ed. F. Lenz. Philadelphia: Benjamins. S. 41–67.
- Drenth, Goos & Jonkers, Gerko. 1985. *Måste–moeten, Kunna–kunnen*. Ett bidrag till den kontrastiva analysen av modala hjälpverb i holländskan och svenskan. Doctoraalscriptie. Groningen: Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.
- Ekberg, Lena. 1989. *Gå till anfall och falla i sömn. En strukturell och funktionell beskrivning av abstrakta övergångsfraser*. Lund: Lund University Press.
- Ekberg, Lena. 1993. Verbet *ta* i metaforisk och grammatikaliserad användning. *Språk och stil*. 3. S. 105–139.
- Falk, Cecilia. 2002. Hjälpverbet *komma*. I: *Svenska språkets historia*. 6. Utg. av G. Harling-Kranck & H. Lehti-Eklund. (Folkmålsstudier. 41.) S. 89–98.
- Fillmore, Charles J. 1975 (1971). *Santa Cruz lectures on deixis*. Berkeley: University of California, Berkeley.
- Fillmore, Charles J. 1997. *Lectures on deixis*. Stanford: CSLI Publications.
- Fonteyn, Marjan. 1997/1998. ”Metaforer som vi förflyttar oss (in) i.” En kontrastiv analys av förflyttningsverbens metaforiska användning på svenska och nederländskan. Licentiaat verhandeling. Gent: Scandinavistiek en Noord-Europakunde, Rijksuniversiteit van Gent.
- Giacalone Ramat, Anna & Hopper, Paul J. 1998. *The limits of grammaticalization*. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins.
- Groot woordenboek der Nederlandse taal. 1999. 13 utg. Utrecht & Antwerpen: Van Dale.
- Hagren, Kristina. 2005. Att undersöka användningen av infinitivmärke i svenska dialekter. I: *Studier i svensk språkhistoria*. 8. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. S. 103–113.
- Hampton, James. 1997. Psychological representation of concepts. I: *Cognitive models of memory*. Ed. M. A. Conway. London & Cambridge, Mass.: MIT Press. S. 81–110.
- Heine, Bernd. 1993. *Auxiliaries. Cognitive forces and grammaticalization*. New York & Oxford: Oxford University Press.
- Heinius, J. 1927. Een eigenaardig gebruik van het ww. *komen*. *Tijdschrift van de Nederlandse Taal- en Letterkunde*. 46. S. 26–32.

- Hellberg, Staffan. 1984. Satsens subjekt och textens. *Nysvenska studier*. 64. S. 29–82.
- Hellberg, Staffan. 2004. Rec. av Strzelecka, Elżbieta: Svenska partikelverb med *in*, *ut*, *upp* och *ner*. En semantisk studie ur ett kognitivt perspektiv. *Språk och Stil*. 14. S. 219–228.
- Hertog, C.H., den. 1973 (1904). *Nederlandse Spraakkunst*. Amsterdam: Versluys.
- Hoekstra, Eric. 1997. Selectierestricties van het hulpwerkwoord *komen*. *Taalkundig Bulletin: Tabu*. 27:1. S. 48–56.
- Hol, Alexandra. 1994. *Tro, tänka, tycka* – En praktikundersökning. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Hopper, Paul J. & Traugott, Elizabeth Closs. 1993. *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Hoogteijling, Jacob. 1969. *Taalkunde in artikelen*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Horton, Bruce. 1996. What are copula verbs? I: *Cognitive linguistics in the redwoods*. 6. Ed. E. H. Casad. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. S. 319–346.
- INL 27 Miljoen Woorden Krantencorpus 1995. Instituut voor Nederlandse Lexicologie. Leiden. Hämtat från <<http://www.inl.nl>>.
- Johansson, Annika. 1995. Vertaalproblematiek bij het vertalen van Tim Krabbés roman “Vertraging”. Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.
- Johnson, Mark. 1987. *The body in the mind. The bodily basis of meaning, imagination and reason*. Chicago: University of Chicago.
- Jørgensen, Nils & Svensson, Jan. 1995 (1987). *Nusvensk grammatik*. Malmö: Liber.
- Kaper, Willem. 1977. Observations on the use of some auxiliaries by Dutch children and adults: meaning and grammaticality. *Kwartalnik neofilologiczny*. 24:2–3. S. 304–309.
- Kevin, Michael. 1998. Analyse van tekstsoortbepaalde problemen bij de vertaling van “Het verhaal gaat... 1”. De verhalen van de Thora van Nico ter Linden. Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.
- Klooster, Wim. 2001. *Grammatica van het hedendaags Nederlands*. Den Haag: Sdu Uitgevers.
- Koch, Maarten. 1990. Köa sig fram all världens väg – En kontrastiv jämförelse av förflyttningsförmedlande verb och fraser i svenskan och nederländskan. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Kuijper, Eva. 1997. *Klein of liten?* Språkblandning i svensk-nederländska simultant tvåspråkiga barns tal. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Källgren, Gunnel. 1996. Kommer *att* i *kommer att* att försvinna? I: *Språket lever! Festskrift till Margareta Westman den 27 mars 1996*. Stockholm: Svenska språknämnden. S. 164–172.
- Körner, Rudolv. 1941. Tidsrelationerna och deras uttrycksmedel. *Moderna språk*. 35. S. 1–64.
- Lakoff, George. 1987. *Women, fire, and dangerous things – What categories reveal about the mind*. Chicago: University of Chicago Press.
- Langacker, Ronald W. 1987. *Foundations of cognitive grammar*. 1: *Theoretical prerequisites*. Stanford: California.
- Langacker, Ronald W. 1988. A usage-based model. I: *Topics in cognitive linguistics*. Ed. B. Rudzka-Ostyn. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins. S. 127–161.

- Langacker, Ronald W. 1990. *Concept, image and symbol. The cognitive basis of grammar*. 1. Berlin & New York: Mouton de Gruyter.
- Laureys, Godelieve. 1991. Partikelwerkwoorden in het Nederlands en in het Zweeds. Een valkuil voor lexicografen? *Studia Germanica Gandensia*. 24. S. 271–282.
- Lehmann, Christian. 1995. *Thoughts on grammaticalization*. München: Lincom Europa.
- Leinonen, Kari. 1979. Hur skall man göra med blyxtlåset. I: *Festskrift till Björn Pettersson 29.12.1979*. Tammerfors: Institutionen för filologi II, Tammerfors universitet. S. 111–128.
- Lyons John. 1977. *Semantics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Marle, Jaap van. 2002. Dutch separable compound: Words rather than phrases? I: *Verb-particle explorations*. Ed. N. Dehé. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. S. 211–232.
- Melin-Köpilä, Christina. 1993. Om provinsialismer i svenskt elevspråk. I: *Svenskans beskrivning*. 20. Lund: Lund University Press. S. 265–276.
- Middelnederlandsch handwoordenboek*. 1885. 1–11. 's-Gravenhage: Martinus Nijhoff.
- Mjöberg, Josua. 1950. Infinitivmärke på glid. I: *Modersmålsläraernas förening. Årsskrift 1950*. S. 71–80.
- Molde, Bertil. 1979. Dagens svenska och morgondagens. I: B. Molde & C.I. Ståhle: *1900-talssvenska*. Lund: Svenska språknämnden. S. 5–24.
- Noreen, Adolf. 1904. *Vårt språk*. Femte bandet. Lund: C W K Gleerups.
- Norén, Kerstin. 1996. *Svenska partikelverbs semantik*. (Nordistica Gothoburgensia. 17.) Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.
- Norén, Kerstin. 2000. Partikelförbindelser och möjliga förbindelser. I: *Att använda SAG. 29 uppsatser om Svenska Akademiens Grammatik*. (MISS 33.) Göteborg: Institutionen för svenska språket, Göteborgs universitet. S. 383–393.
- Norstedts nederländsk-svenska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Nederlands-Zweeds*. 1996. Red. G. Laureys. & H. De Groot. Utrecht, Antwerpen & Stockholm: Van Dale & Norstedts.
- Norstedts svensk-nederländska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Zweeds-Nederlands*. 1996. Red. G. Laureys. & H. De Groot. Utrecht, Antwerpen & Stockholm: Norstedts & Van Dale.
- Nygren, Ylva. 1994. Vertaalproblematiek bij het vertalen van het Nederlandse kinderboek "Het verhaal van Bobbel die in een bakfiets woonde en rijk wilde worden". Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.
- Oudman, Henk. 1988. Visuella perceptionsverb – En kontrastiv valensundersökning av ordfältet visuella perceptionsverb i svenskan och nederländskan. Doctoraalscriptie. Groningen: Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.
- Paardekooper, P.C. 1969a (1958). Wijlen ons koppelwerkwoord? I: *Taalkunde in artikelen*. Red. J. Hoogteijling. Groningen: Wolters-Noordhoff. S. 202–209.
- Paardekooper, P.C. 1969b (1958). Koppelwerkwoorden met iemand hebben. I: *Taalkunde in artikelen*. Red. J. Hoogteijling. Groningen: Wolters-Noordhoff. S. 214–221.
- Paardekooper, P.C. 1968. *Beknopte ABN-syntaxis*. Den Bosch: L.C.G. Malmberg.
- Paardekooper, P.C. 1982. Het beperkte type *hoe kom jij zo nat*. *De nieuwe taalgids*. 75:5. S. 387–405.

- Platzack, Christer. 1978. Temporal meaning. A description of the Swedish tense system. I: *The Nordic languages and modern linguistics*. 3. Ed. J. Weinstock. Austin, Texas: University of Texas, Austin. S. 472–485.
- Platzack, Christer. 1979. Satsens och meningens betydelse. I: *Lundastudier i nordisk språkvetenskap*. D 10. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. S. 28–51.
- Pottelberge, Jeroen van. 2002. Nederlandse progressiefconstructies met werkwoorden van lichaamshouding. Specificiteit en geschiedenis. *Nederlandse Taalkunde*. 7:2. S. 142–173.
- Puffelen, C.J.M. van. 1992. *Moeten* och *måste*. En praktikundersökning. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Radden, Günter. 1996. Motion metaphorized: the case of *coming* and *going*. I: *Cognitive linguistics in the redwoods*. 6. Ed. E. H. Casad. Berlin & New York: Mouton de Gruyter. S. 423–458.
- Rawoens, Gudrun. 2002. Kausativitetsbegreppet i svenskan. Fokus på analytiska konstruktioner. I: *Svenskans beskrivning*. 26. Uppsala: Hallgren & Fallgren. S.321–330.
- Reinhammar, Maj. 1991a (1980). *Kommer-kosta*-konstruktionen. I: *Eget språk och andras. Ett urval artiklar ur Språklådan i Upsala Nya Tidning*. Red. E. Aniansson. (Ord och Stil. 22.) Uppsala: Hallgren och Fallgren. S. 91–93.
- Reinhammar, Maj. 1991b (1987). *Att på glid*. I: *Eget språk och andras. Ett urval artiklar ur Språklådan i Upsala Nya Tidning*. Red. E. Aniansson. (Ord och Stil. 22.) Uppsala: Hallgren och Fallgren. S. 94–95.
- Rooy, Jaap de & Wikén Bonde, Ingrid. 1971 (²1989, ³1996, ⁴2005). *Nederländsk grammatik*. Stockholm: Almqvist & Wiksell (1–3 uppl.), Norstedts (4 uppl.).
- Rooy, Jaap de. 1985. De toekomst in het Nederlands I. *Taal en tongval*. 37:3–4. S. 96–123.
- Rooy, Jaap de. 1986. De toekomst in het Nederlands II. *Taal en tongval*. 38:1–2. S. 5–32.
- Rosch, Eleanor. & Mervis, Carolyn B. 1975. Family resemblances: Studies in the international structure of categories. *Cognitive Psychology*. 7. S. 573–605.
- Ruighaver-Schippers, A.C.M. 1997. *Brott o Brott. Att översätta juridiska texter från svenska till nederländska*. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.
- Sadalska, Genowefa. 1993. *Tidskategorin i svenska*. Krakow: Uniwersytet Jagielloński.
- SAG = U. Telemann, S. Hellberg & E. Andersson. 1999. *Svenska Akademiens Grammatik*. 1–4. Stockholm: Svenska Akademien.
- SAOB = Svenska Akademien (utg.). 1893–. *Ordbok över svenska språket*. Lund: Gleerups.
- Sassen, A. 1978. Over een vergeten koppelwerkwoord: *komen*. *De nieuwe taalgids*. 71. S. 582–593.
- Schilderman, Astrid. 1988. *Ordinlärning i teori och praktik*. Doctoraalscriptie. Groningen: Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.
- Schlyter, Suzanne. 1979. Point of observation and time indications with movement verbs. I: *Aspectology. Workshop at the fifth Scandinavian conference of linguistics, Frostavallen, April 27-29 1979*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International. S. 111–126.
- Schouten, Henny. 1989. *Ordinlärning i främmande språkundervisningen*. Doctoraalscriptie. Groningen: Scandinavisch Instituut, Rijksuniversiteit Groningen.

- Språkbankens konkordanser, Press 1995, 1996, 1997. Göteborgs universitet. Hämtat från <<http://spraakbanken.gu.se>>.
- Strzelecka, Elżbieta. 2003. *Svenska partikelverb med in, ut, upp och ner. En semantisk studie ur ett kognitivt perspektiv*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Sweetser, Eve. 1988. Grammaticalization and semantic bleaching. I: *Proceedings of the annual meeting of the Berkeley linguistics society*. 14. Berkeley: Berkeley linguistics society. S. 389–405.
- Sweetser, Eve. 1990. *From etymology to pragmatics*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Teleman, Ulf. 1993. Var går gränsen mellan huvudverb och hjälpverb? I: *Svenskans beskrivning*. 20. Lund: Lund University Press. S. 360–369.
- Thorell, Olof. 1973. *Svensk grammatik*. Stockholm: Esselte studium.
- Tjekalina, Elena. 1991. Om kategorierna modus och tempus i nutida svenska. *Språk och Stil*. 1. S. 139–155.
- Toorn, M.C. van den. 1969 (1965). Het naamwoordelijk gezegde. I: *Taalkunde in artikelen*. Red. J. Hoogteijling. Groningen: Wolters-Noordhoff. S. 252–263.
- Toorn, M.C. van den. 1969 (1967). Koppelwerkwoord en naamwoordelijk gezegde; een antwoord aan Paardekooper. I: *Taalkunde in artikelen*. Red. J. Hoogteijling. Groningen: Wolters-Noordhoff. S. 274–281.
- Toorn, M.C. van den. 1982. *Nederlandse grammatica*. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Traugott, Elizabeth Closs & Heine, Bernd. 1991. *Approaches to grammaticalization*. 1. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins.
- Tropp, Kerstin. 2003. *Framtidsreferens i svenskt inlärarespråk*. Stockholm: Almqvist & Wiksell International.
- Van den vos Reynaerde*. 1983. Red. F. Lulofs. Groningen: Wolters-Noordhoff.
- Vandeweghe, Willy. 2000. *Grammatica van de Nederlandse zin*. Leuven & Appeldoorn: Garant Uitgevers.
- Vendler, Zeno. 1957. Verbs and times. *The Philosophical Review*. 66. S. 143–160.
- Verkuil, Henk J. 1993. *A theory of aspectuality. The interaction between temporal and atemporal structure*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Verstraten, Linda. 1992. *Vaste verbindingen. Een lexicologische studie vanuit cognitief-semantisch perspectief naar fraseologismen in het Nederlands*. Utrecht: Uitgever LED.
- Viberg, Åke. 1992. Universellt och språkspecifikt i det svenska ordförrådets organisation. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 13. S. 17–58.
- Viberg, Åke. 2003. The polysemy of the Swedish verb *komma* 'come'. I: *Deictic conceptualisation of space, time and person*. Ed. F. Lenz. Philadelphia: Benjamins. S. 75–105.
- Walder, Renate. 2004. *Fokus på föra. Om svenska funktionsverbsfrasers semantik och valens, med särskild utgångspunkt i verbet föra*. Uppsala: Uppsala universitet.
- Weigand, Edda. 1998. Foreword. I: *Contrastive lexical semantics*. Ed. E. Weigand. Philadelphia & Amsterdam: Benjamins. S. vii–ix.
- Wijk-Andersson, Elsie. 1997. Begreppet grammatikalisering belyst med svenska exempel. *Språk och Stil*. 7. S. 19–35.
- Wikén, Ingrid. 1967. Het leren van Nederlands door Zweedstaligen in het talenlaboratorium – verslag over ervaringen in het talenlaboratorium en met enkele controlegroepen. Opubl. uppsats. Stockholm: Nederländska avdelningen, Stockholms universitet.

- Wikén Bonde, Ingrid. 1997. *Was hat uns dieser Gast wohl zu erzählen? oder Die Jagd nach dem Nobelpreis – Zur Rezeption niederländischer Literatur in Schweden (Mit einer Bibliographie der Übersetzungen 1830–1995)*. Stockholm: Stockholms universitet.
- Wiklund, Anna-Lena. 1996. Pseudocoordination is subordination. I: *Working papers in Scandinavian syntax*. 58. Lund: Institutionen för nordiska språk, Lunds universitet. S. 29–53.
- Wiklund, Anna-Lena. 2005. *The syntax of tenselessness: On copying constructions in Swedish*. Umeå: Umeå universitet.
- Wilkins, David P. & Hill, Deborah. 1995. When “go” means “come”: Questioning the basicness of basic motion verbs. *Cognitive linguistics*. 6:2–3. S. 209–259.
- WNT = *Woordenboek der Nederlandse Taal*. 1993. 1–29. 's-Gravenhage: Sdu Uitgevers.
- Zwarts, Joost. 1995. Lexical and functional direction in Dutch. *Linguistics in the Netherlands*. 1995. S. 227–238.
- Ölander, Anette. 1999. *Såpa eller soppa – een onderzoek naar de realisatie van de kwantiteit in de beklemtoonde syllabe in het Zweeds door Nederlandstaligen*. Doctoraalscriptie. Amsterdam: Vakgroep Scandinavische Taal- en Letterkunde, Universiteit van Amsterdam.

Bilaga: Kontrastiva publikationer nederländska/svenska

- Alkema, H. & Westra-Lankamp, H. *1800 dagelijkse uitdrukkingen en spreekwoorden in het Nederlands, Noors en Zweeds*. 1994. Groningen: BoekWerk.
- Bijvoet, Ellen & Laureys, Godelieve. Binationella variationsmönster i det svenska och det nederländska ordförrådet. 2001. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 22:1. S. 203–222.
- Cate-Silfwerbrand, R.B. ten. Enkele punten van vergelijking tussen de woordvorming in het hedendaagse Zweeds en Nederlands. 1966. *Handelingen van het...Nederlandsche Philologencongres*. 29. S. 181–183.
- Hedquist, Rolf. *Eerste hulp in het Zweeds*. 1984. Umeå: Umeå universitet.
- Hedquist, Rolf. *Nederländares förståelse av danska och svenska: en språkpedagogisk undersökning med utnyttjande av likheterna mellan språken*. 1984. Umeå: Umeå universitet.
- Laureys, Godelieve. Partikelwerkwoorden in het Nederlands en in het Zweeds. Een valkuil voor lexicografen? 1991. *Studia Germanica Gandensia*. 24. S. 271–282.
- Laureys, Godelieve. Koppig als een ezel – envis som en åsna. Dierensymboliek in het Nederlands en het Zweeds. 1995. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 16:1. S. 77–87.
- Muusses, Martha A. *Holländska texter*. 1950 (²1954). Stockholm: Folkuniversitetet.
- Muusses, Martha A. *Kortfattad holländsk grammatik*. 1937 (²1953, ³1960). Stockholm: Bonniers.
- Norstedts nederländsk-svenska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Nederlands-Zweeds*. Red. G. Laureys. & H. De Groot. 1996. Utrecht, Antwerpen & Stockholm: Van Dale & Norstedts.
- Norstedts svensk-nederländska ordbok/Van Dale Handwoordenboek Zweeds-Nederlands*. Red. G. Laureys. & H. De Groot. 1996. Utrecht, Antwerpen & Stockholm: Norstedts & Van Dale.
- Perridon, Harry. Voorzetselvoorwerpen in het Nederlands en in het Zweeds. 1991. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 12:1 & 2. S. 227–243.
- Perridon, Harry. Och en og: een contrastieve studie naar het gebruik van de voegwoorden Zweeds och, Deens og en Nederlands en. 1987. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 8. S. 3–41.
- Perridon, Harry. Het Zweeds en het Nederlands als buurtalen. I: *Noordse letters. Opstellen over Scandinavische taal- en letterkunde aangeboden aan An Duits*. Red. A. Van Hees. & H. Perridon. 2000. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam. S. 123–132.
- Rawoens, Gudrun. Korpuslingvistik och kontrastiv språkbeskrivning. Ett svenskt-nederländskt projekt. 2003. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 24:1. Hämtat från <<http://dpc.uba.uva.nl>>.
- Rooy, Jaap de. & Wikén Bonde, Ingrid. *Nederländsk grammatik*. 1971 (²1989, ³1996, ⁴2005). Stockholm: Almqvist & Wiksell (1–3 uppl), Norstedts (4 uppl.).

- Stalling, N.C. *Holländsk språklära. Kortfattad kurs i nederländska språket och litteraturen*. 1910. Stockholm: Fritze.
- Tweehuysen, Rolandt. Causatives in Dutch and Swedish. I: *The structure of the lexicon in functional grammar*. Ed. H. Olbertz, K. Hengeveld. & J. Sánchez García. 1998. Amsterdam & Philadelphia: Benjamins. S. 139–167.
- Törnqvist, Nils. *Das niederdeutsche und niederländische Lehngut im schwedischen Wortschatz*. 1977. Neumünster: Wachholtz.
- Strangert, Eva & Hedquist, Rolf. *Hur svenskar uppfattar och förstår nederländska ord*. 1989. Umeå: Institutionerna för fonetik och nordiska språk, Umeå universitet.
- Viberg, Åke. Universellt och språkspecifikt i det svenska ordförrådets organisation. 1992. *Tijdschrift voor Skandinavistiek*. 13. S. 17–58.
- Wijk, Louise E. van. De ontwikkeling van oudg. 'û' in het Nederlands en Zweeds. 1950. *Tijdschrift voor Nederlandse taal- en letterkunde*. 67. S. 161–208.
- Wikén Bonde, Ingrid. *Was hat uns dieser Gast wohl zu erzählen? oder Die Jagd nach dem Nobelpreis – Zur Rezeption niederländischer Literatur in Schweden (Mit einer Bibliographie der Übersetzungen 1830–1995)*. 1997. Stockholm: Stockholms universitet.
- Ölander, Anette. Fonologisk längd av den betonade stavelsen som problem vid inläringen av svenska som andra språk. I: *Noordse letters. Opstellen over Scandinavische taal- en letterkunde aangeboden aan An Duits*. Red. A. Van Hees. & H. Perridon. 2000. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam. S. 133–149.